

SBORNÍK HISTORICKÉHO KROUŽKU.

MAJITEL, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

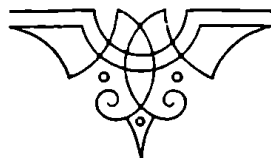
DRUŽSTVO „VLAST“.

ODPOVĚDNÝ REDAKTOR:

Dr. M. KOVÁŘ.

SEŠIT 6.

ROK 1897.

• V PRAZE. •

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

1897.

Z rodinné kroniky pánů z Oppersdorfu.

Napsal prof. Josef Vávra.

Vzácná tato rodina panská podnes trvá v Pruském Slezsku ve květu blahobytu vezdejšího, užívajíc od r. 1626 titulu říšských hrabat. Náčelník rodu, maje sídlo na zámku *Horním Hlohově* nad řekou Osoblahou, jest dědičným členem panské sněmovny pruské. K zámku pojí se 16 velkých dvorů poplužních s úrodnými pozemky, pivovar, bažantnice u vsi Držislavic (*Dirschelwitz*) a velký díl vzdáleného hvozdu Chřelického Vesnice v obvodu těch dvorů mají obyvatelstvo národnosti polské, a také ve farním chrámě Hlohovském vedle němčiny se ozývá rovnoprávně polština. Vedle panství Hornohlohovského mají hrabata z Oppersdorfu zámek ve vsi Násilém (*Nassidl*) s 4 poplužními dvory a bažantnicí, vše v pruské části knížetství Opavského, kde mluví se jazykem českým.

Za praotce toho rodu pokládá se vladyka *Hanuš Role z Oppersdorfu* (*Opprechtsdorf*) rozený r. 1388, usadilý na statku Hejdově ve Vratislavsku s manželkou Annou Posadovskou, kterouž pojal r. 1421 jako vdovu po Mladotě ze Stínavy. Zemřel r. 1445 a pochován byl v kostele hejdovském. Syn jeho byl vladyka *Jindřich z Oppersdorfu* na Hejdově a Kuřím (*Hünern*), který zemřel 61letý r. 1513 a zůstavil pět synů z Anny z Boršnic narozených, *Jindřicha*, *Fridricha*, *Viléma* († 1538), *Jana* na Kuřím († 1561), *Václava*, dcery Rosinu (vdanou za Hanuše z Šelndorfu) a Voršilu (vdanou za vladyku z Písařovic). Ze synů zůstavili potomstvo jen dva, *Fridrich* a *Václav*. *Václav z Oppersdorfu*, hejtman knížat lehnických na Břehu a Volavě, držel s chotí Markétou z Budzivoje statky Hejdov, Schönfeld, Alzenau a Neudorf, a zemřel 59letý r. 1546. Jeho potomstvo drželo se víry Lutherovy; mladší syn *Wolf* držel s manželkou Markétou Piklerovou statek Šídlov, ale zemřel bez potomků; starší syn *Jindřich* na Hejdově sloužil knížatům Mlnstrberským za hejtmana knížetství Olešnického a zemřel 44letý r. 1572, kdy zůstavil syny *Hanuše Arnošta*, *Václava* († před 1598), *Fridricha* (zabit v souboji r. 1591), *Wolfa* a *Jiřího*, který přetrvav bratry, r. 1611 prodal Hejdov. Potomků neměl, a také synové Hanuše Arnošta, který přestoupil na stranu katolickou, *Jindřich* a *Wolf*, záhy zemřeli, a na nich ten pořad Oppersdorfů hejdovských přestal.

Mnohem vyššího stupně slávy a bohatství dosáhla starší linie Oppersdorfů, kterou založil *Fridrich*, starší vnuk někdy Hanuše Role z Oppersdorfu. Týž Fridrich, rozený r. 1471, drže s bratry na spolek Hejdov a Kuří, hejtmanil nějaký čas knížatům lehnickým na městě a zámku Břehu. R. 1512 pojal za choť pannu Barboru, dceru vladky Mikuláše Střely z Otmuta, zvaného Šilhan, a Anny Stošové z Kounic, která urodila jemu tři syny, r. 1514 21. dubna Hanuše, r. 1516 18. června Jiřího, r. 1519 11. června Viléma. Fridrich z Oppersdorfu zemřel r. 1544 a pochován byl ve farním kostele v Břehu, kdežto vdova jeho zemřela r. 1567 na zámku Kozlí.

Z vytčených tří synů Fridrichových byl nejstarší *Hanuš* zakladatelem slávy svého rodu. Již jako pachole dán byl do služby a panského cviku ke dvoru Karla I., knížete Minstrberského, vnuka krále Jiřího Poděbradského, a sloužil mu zprvu jako panošek, potom jako mladý dvořenín až do jeho smrti r. 1536. Téhož roku 22letý Hanuš z Oppersdorfu opatřil se zaměstnáním válečným; i přijal službu ve vojstě císaře Karla V., který tehdy opanovav Milánsko, podnikl odtud válečné tažení do Francie. Tato svízelná výprava vojenská byla pernou ale dobrou školou pro mladého zemana slezského, až se skončila mírem r. 1538. Potom r. 1541 vidíme pana Hanuše ve službách krále Ferdinanda I., a to ve valném vojsku jeho, které táhlo na dobytí Budína v Uhrách, ale potkalo se s velikou škodou od sultána Solimana u Pešti. Následujícího roku 1542 sešel se u královského dvora v Praze s rakouským pánem Reinprechtem z Ebersdorfu; shoda erbu toho pána s erbem Oppersdorfským (korunované hlavy orlí) vedla oba šlechtice k dohadu o stejném původu obou, jakoby Oppersdorfové byli odnoží pánů z Ebersdorfu. Pan Hanuš pokládal tu věc sobě za důležitou, a ještě r. 1551 dal sobě od biskupství Vratislavského potvrditi výpis z kostelní knihy hejdovské o správnosti nápisu na erbu na hrobě svého praděda Hanuše Role z Oppersdorfu. Z Prahy kvapil pan Hanuš za vojskem Karla V. do Nizozemí a účastnil se těžké války s Francouzi; ale již r. 1543 vedl zase branný sbor slezský do Uher proti Turkům. Když r. 1546 vypukla v Němcích válka císaře Karla V. s odpořilými stavy protestantskými, tu Hanuš z Oppersdorfu nezahálel a bojoval srdnatě ve vojstě císařském u Mühlberka. Známo jest, kterak po tomto vítězství nastala reakce i v Čechách trestáním odpořilých stavů hromadnou konfiskací statků, ztencením samosprávy měst a vypovězením jednoty bratrské. Král Ferdinand koncem r. 1547 dal sbíratí vojenský lid jízdný, aby týž byl posádkou hradu pražského na rozmnožení královské autority. Mezi pány a rytíři, s nimiž o najímání těch žoldnéřů bylo jednáno, jmenuje se na prvním místě Hanuš z Oprštorfu vedle Václava Krajíře z Krajku, Jana z Donína, Mikuláše Mířkovského z Tropčic a Erazima z Gerštorfu,¹⁾ a nelze pochybovati, že pan Hanuš svému králi dobrý sbor slezských rejtharů přivedl do Prahy. Známá smlouva krále Ferdinanda s královnou Isabellou Zápolskou, dle níž mu postoupila Sedmihrad za knížetství Opolské a Ratibořské ve Slezích, vedla r. 1551 k nové válce se Solimanem, tureckým sultánem, a tu opět statný Hanuš z Oprštorfu vedl sbor Slezanů do boje.

¹⁾ Tiefftrunk, Odpor stavů českých 1547, p. 342.

Všecky ty platné služby, které konal pan Hanuš pro zájmy rodu Habsburského, nezůstaly bez odměny. Diplomem královským ze dne 21. června 1554 byl s bratry svými Jiříkem a Vilémem povýšen do dědičného *stavu panského* v zemích koruny České. Stalo se to beze svolení sněmu českého, ku kterému došlo teprv r. 1602. Pan Hanuš, jsa dotud svoboděn, v červenci r. 1554 pojal za choť pannu Kristinu, dceru bohatého pána Ottona z Cetlic na Parchovicích, který své dceři dal za věno zápisnou držbu královského hradu a města *Horního Hlohova* se vším panstvím. To zboží odtud zůstává nepřetržitě v rukou rodu Oprštorfů. R. 1556 prodal panu Hanušovi císař Ferdinand I. za 17.142 kop gr. míš. veliké *panství Ceskodubské* v severních Čechách, které byl r. 1547 pro vzpouru odňal Janovi z Vartemberka. Drželo se k tomu panství město Č. Dub s hradem, dvě městeček a 63 vsí s hojnými pozemky,¹⁾ z čehož jde na rozum, že ten prodej vzhledem k nepatrné tržní ceně se jeví spíše jako dar z milosti zeměpanské. Odtud psal se s rozmnoženým titulem »z *Dubu a Fridšteina*« a účastnil se sněmů pražských, často býváje mezi relatory od sněmu k zemským deskám vyslanými.²⁾ Potom i dále jmění své rozmnožoval; r. 1563 nabyl od královské komory zápisu na hrad i *panství Kozlí* nad Odrou, položené v knížetství Opolském;³⁾ v Čechách koupil r. 1574 od Albrechta Bryknara z Brukšteina pěkný statek *Častolovice* nad Orlicí, r. 1575 na spolek s bratry svými Jiříkem a Vilémem panství *Heřmanův Městec* od Andělů z Ronovce, a r. 1577 od královské komory statek *Týniště*, k Častolovicům přilehlý, za 32.000 kop míš. Na Častolovicích a Týništi měl 218 poddaných, kteří platili přes 362 kop míš. úroku, 13 korců žita, 13½ korců pšenice, 6 korců ovsa, 157 slepic, 355 vajec, a konali za rok 1112 dní roboty ruční, mimo robotu lesní. Na Heřmanově Městci bylo 256 poddaných, kteří dávali úroku 529 kop míš., 26 slepic, 86 vajec a konali 310 dní roboty ruční. Židovský úrok tu vynášel 16 kop 12 gr. míš.⁴⁾ Mnohem vyšší byl užitek z Č. Dubu, Horního Hlohova a Kozlí, a třeba tudíž pana Hanuše řaditi mezi nejbohatší pány svého času.

Hanuš z Operštorfu osvědčil se také jako spolehlivý úředník politický. Ve Slezích záhy se rozšířila *víra Lutherova*; mezi prvními tu byli knížata Piastovici na Lehnici, Břehu a Volově, Piastovici na Těšíně, a markrabě Jiří Braniborský na Krňově a Hlubčicích. Od r. 1536 byli na Lutherově straně i knížata rodu z Kunštátu na Minstrberku, Frankšteině a Olešnici, podle nich i Vratislavští a jiná královská města a větší díl šlechty zemské. I mezi Poláky v hořeních Slezích se protestantství valně ujímalo. Král Ferdinand I. těm novotám sice se vzpíral, ale války turecké mu v tom vázaly ruce, i musil knížatům i stavům zemským hověti, jen aby mu neodpírali berní a vojáků na obranu Uher. Ale vždy bylo jeho starostí, aby správa země byla v rukou mužů katolických. Vrchní úřad hejtmanský ve Slezích svěřil knížeti Karlovi I. Minstrberskému, který pronásledoval novokřtěnce a dle možnosti překážel šíření lutherství. Po smrti jeho r. 1536 svěřil král vrchní hejtmanství biskupu vratislav-

¹⁾ Desky Zem. 12 H 25. — ²⁾ Gindely-Dvorský Sněmy. ³⁾ Soffner, Geschichte der Reformation in Schlesien. — ⁴⁾ Die archiv Hlohovského.

skému Jakubu ze Salzy, tak aby on, nejlépe věda, kde víry katolické hájiti třeba, sám učinil rychlá opatření. A to vrchní hejtmanství zůstávalo i dalším biskupům vratislavským až do r. 1608. Také za hejtmany knížetství Dolního Hlohova, Svidnicka i Javorska král zřizoval muže katolické.

Na Opolí a Ratiboři vymřeli úřední Piastovici r. 1532, a odúmrti tuto zapsal král Ferdinand markraběti Jiřímu Braniborskému; koncem r. 1551 král Ferdinand obojí knížetství Opolské a Ratibořské dal pod léno královně *Isabelle Jagajlovně*, vdově Jana Zápolského, a jejímu synu Janu Sigmundovi, a to pod tou podmínkou, aby ve věcech náboženských nic tu neměnila. Než ona usadivši se v Opolí 8. března 1552, přece tu leccos měnila. Byla sice víry katolické, ale shovívavá k lutheránům jako bratr její král polský Sigmund II. Lutherským měšťanům v Opolí, Ratiboři, Horním Hlohově, v Prudniku a jiných městech dala koncessí, aby chovati směli pastory své víry na vlastní útraty své. Však panství její netrvalo dlouho; uchýlila se do Polska a odtud do Sedmihrad, kdež r. 1556 ujala se vlády. Tak zrušila smlouvu s Ferdinandem I., kterýž ujav se Opolska a Ratiborska k vlastním rukám, zřídil tu za *zemského hejtmana pana Hanuše z Oppersdorfu*, usadilého od dvou let na Horním Hlohově.

Pan Hanuš v tom úřadě jevil ráznost s opatrností, když hájil tu zájmů královských, překážel různicím, slíhal škůdce zemské, a sám jsa katolík upřímný, byl dobrou oporou vratislavských biskupů v hájení katolických kněží. Silný svazek jeho dopisů z let 1562—68 obsahuje listy na velkém díle psané *česky*. V tom jazyku psal měšťanům glivickým, pánům Supům z Fulšteina, pánům z Vrbna, Lasotům ze Stéblova, Tvardavským z Tvardavy, Selichům z Řuchova a jiným zemanům, opatu v Rudě, převoru paulinů na Louce, abatysi v Černovousích u Opolí, též zemským úředníkům, ba i dva listy císaři Ferdinandovi.¹⁾

Pan Hanuš z Oppersdorfu, hned jak ujal se úřadu hejtmanského, rázně zakročil proti lutheránům. Způsobil u císaře Ferdinanda r. 1557 zrušení koncessí Isabelly Jagajlovny v příčině chování praedikantů. V Opolí nařídil, aby lutherského kazatele vybyli z města, v Ratiboři překazil lutheránům zabrání kollegiatního kostela a sílil katolické měšťany, tak že brzy nabyli vrchu a panství v městě. Mnoho práce mu dalo hájení katolické věci na jeho zápisných statcích, Horním Hlohově a později též Kozlí.

Město *Horní Hlohov*, v jižní části knížetství Opolského položené, od r. 1532 vlivem Jiřího Braniborského přecházelo do tábora Luthe-rova. Místní kapitula kollegiatní při kostele sv. Bartoloměje, založená Jindřichem Opolským na Falkenberce r. 1379, sešla za vpádu Táborů r. 1428, tak že místo čtyř praelatů a 8 prae-bendatů zbýval tu pouze děkan s dvěma prae-bendaty kaplany; a těm pro množství od církve odpadlých zbyla duchovní správa dosti skrovná. Klášter minoritů, vzniklý r. 1264, scházel též; někteří z konventu odešli za Lutherem, ostatní odtud odešli do Bytomě, nemajíce v Hlohově obživy, a magistrát prodal prázdný klášter rytíři Švejnochovi. Tklivá jest zpráva, že jeden stařícký minorita, znamená míti dnů svých na mále, r. 1572 ke

¹⁾ Archiv Hlohovský, Copierbuch Nro 1.

dni sv. Jakuba připutoval do Horního Hlohova, a tu u vrat kláštera, kde jindy býval jeho domov, odpočívaje skonal. Isabella Zápolská prokázala lutheránům hlohovským tu přízeň, že městskou školu vytrhla ze správy děkanovy a odevzdala ji městu (18. dubna 1553), a r. 1555 z polského sídla svého Věšic dala měšťanům písemné dovolení, aby směli v městě Hlohově uvnitř hradeb postaviti si kostel evangelický a kněze aby sobě při něm chovali. Oni pak svým pastorem se opatřili hned, stavbu kostela však odložili na budoucí čas. Ale tu zakročil pan Hanuš z Oppersdorfu, zápisný pán na Horním Hlohově, hned jak r. 1556 stal se zemským hejtmanem opolským. Bylo z jeho návodu, že císař Ferdinand I. dekretem z 1. října 1557 onu koncessí Isabelly Zápolské zrušil, ježto Isabella k takové koncessí neměla práva; rozkázal vypuzení všech praedikantů z Opolska i Ratibořska, a zakázal všechny sekty.¹⁾ Ale také napomenuti jsou kněží strany katolické, aby vedli život ctnostný, bohabojný a příkladný. Však ten dekret nebyl od protestantské šlechty vážen; porušovali ho Hanuš Pikler z Grodce na Flosu, Jiří z Redern na V. Střelci, Valentin Jašinský na Rožmberce, Šparvein na Lublinci a jiní, kteří netoliko svých pastorů hájili, ale i katolické faráře vyháněli. Za to pan Hanuš z Oppersdorfu počínal si ostře; svým Hlohovským strpěl pastora jen do brzké jeho smrti, a když pak si jednali jiného, on jim to přísně zakázal chtět, aby chodili do kapitulního kostela.²⁾ Stavům zemským, kteří lehce vážili císařský dekret, psal důtklivé rozkazy; ale také biskupu vratislavskému podával stížnosti na mnohé katolické duchovní, kteří svými nedostatky prý sami toho jsou příčinou, že věc katolická tu hyne, a sektářští kazatelé že bývají přijímáni. Však i na zápisném panství svém Kozlí znamenal mnohé nedostatky u duchovních; 15. ledna 1564 ho upozornil sám biskup Kašpar z Logau, že jeho beneficiat v Kozlí, Václav Posadovský, se oženil.³⁾

Znamení rostoucí důvěry císaře Ferdinanda k panu Hanušovi zračí se v tom, že když 20. ledna 1562 zemřel vratislavský biskup Baltazar z Promnic, císař hned jmenoval pana Hanuše vrchním hejtmanem slezským do nastolení biskupa Kašpara z Logau, který jmenován byl 12. května 1562. Také nástupce Ferdinanda I., císař Maximilian II., měl pana Hanuše v přízni. Když r. 1566 za hrozivého tažení sultána Solimana do Uher císař sbíral v Rakousích a Uhřích veliké vojsko na obranu svého panství, tu pan Hanuš z Oppersdorfu přivedl mu vydatný sbor ze Slez, a hned byl jmenován polním maršálkem.⁴⁾ Ale hrdinská obrana pevnosti Sigetu a smrt starého sultána rozptýlila všechny obavy, a císařské vojsko se rozešlo. Pan Hanuš pak hejtmanil v hoření Slezsku do r. 1570, až pro únavu toho úřadu se vzdal. Odtud užívaje titulu JMC. rady, oddával se správě svých statků a jejich rozmnožení. Hornímu Hlohovu věnoval větší pozor, než měšťanům se líbilo. Hlohovští zajisté těžce nesli, že císař je učinil zápisnými poddanými katolického velmože, který překážel náboženské zvůli jejich, a výroční obnovu městské rady

¹⁾ Dr. Johannes Soffner, *Gesch. der Reform. in Schlesien* I. p. 144—146. — J. Heine, *Denkwürdigkeiten aus der Gesch. der katol. Kirche Schlesiens* p. 854—857. — ²⁾ Vyplyvá to z kopiáře Jiřího III. z Oppersdorfu k r. 1614. — ³⁾ Soffner I., 146, 147. — ⁴⁾ Tak čteme ve kšaftu pana Hanuše (Archiv Hlohovský).

prováděl tak, jak se jim nelíbilo, když konšely vybíral nejraději z katolických měšťanů; a nyní viděli, kterak pan Oppersdorf na své útraty opravuje zámek novými stavbami, zvláště zámecké kaple sv. Jana Křtitele mimo stavby hospodářské. Věděli, že náklady na tu opravu padnou na váhu, kdyby císař to panství jednou ze zástavy chtěl vyplatiti, kdežto Hlohovští na tu výplatu byli nedočkavi. Proto již r. 1570, sotva že pan Oppersdorf se vzdal úřadu zemského hejtmána, podali na něho stížný list ke královské komoře. Ale pan Hanuš podal komoře náležité vysvětlení, když psal: »Znám tužby Hlohovských, abych se toho zboží vzdal dříve než zápis svědčí; ale neznají dobré vůle mé. A já přece s pomocí Boží tu budu stavěti, opravovati a zřizovati na užitek Jeho Milosti Císařské, jakož jsem již nemalé peníze vynaložil přes povolený obnos.«¹⁾ Pan Hanuš provedl r. 1572 zlepšení důchodu kapitulních kněží, děkana a dvou kanovníků kaplanů, když 10 praebend, jak byly nadány r. 1379, redukoval na 4 praebendy, tak aby na každou větší plat vycházeti mohl.²⁾ Císař to stvrdil 7. října 1572, a biskupské stvrzení následovalo. Za to Hlohovští, přeceňující náboženskou snášelivost Maximiliana II., r. 1574 podali žádost k císaři do Vídně, aby kollatura nad farním (t. j. kapitulním) chrámem v Hlohově darována byla městské radě, tak aby, poněvadž tu katolíků jest málo a měšťané skoro veskrz se přiznávají k víře evangelické, mohli sobě farní duchovenstvo sami voliti dle potřeb města.³⁾ Uvážiti sluší, že ta žádost byla podána v roce, kdy 20. ledna zemřel biskup vratislavský Kašpar z Logau, a nástupce jeho Martin Gerstmann teprv 12. května byl jmenován a mnohem později v úřad uveden. Ale císař k té žádosti nesvolil, nechtě se vzdáti patronátního práva svého, a chrám hlohovský zůstal na dále v držbě kněží katolických.

Za památného sněmu českého r. 1575 pohřešujeme pana Hanuše v řadě české slechty katolické, která majíc v čele pány Viléma z Rožmberka a Vratislava z Pernšteina, rozhodně a nikoli bez pohrůzek ohrazovala se u císaře Maximiliana proti stvrzení konfessi augsburské a potom i proti stvrzení nové konfessi augsbursko-kalvinské, která nazývána byla konfessí českou. Vzdaloval se pan Hanuš toho sněmu z pochopitelné příčiny, aby své zápisné právo ke Hlohovu a Kozlí spíše prodloužil, než aby pohnévaje císaře, nutil jej k výplatě obou statků.

Rodinného štěstí nebylo panu Hanušovi z Oppersdorfu přáno. Choť jeho Kristina Cetlicka již r. 1561 zemřela neplodná; za druhou choť teprv r. 1565 pojal pannu Markétu Popelovu z Lobkovic, dceru pana Litvína Popela na Bílině, než i ta neměla dítek. Zakládal tudíž budoucnost svého rodu na svých dvou bratrech a jejich synech. Ve zvláštní lásce měl bratra svého *Jiřího I. z Oppersdorfu*, rodilého r. 1516 na Hejdově, který prve sloužil knížatům Minstrberským za hejtmána na Olešnici, r. 1551 na Minstrberce, potom sloužil královské komoře za hejtmána r. 1554 na Ratiboři, r. 1555 na Brandýse nad Labem, a r. 1563 koupiv v hořeních Slezích panství Novou Polskou Cerekev (Poln. Neukirch), obnovil tu zámek. Zemřel tu r. 1577 a

¹⁾ Archiv Hlohov. kopiář č. 2. k r. 1570. — ²⁾ Ib. Pamětní kniha rodinná. — ³⁾ Heine, Denkwürdigkeiten aus der Gesch. der kathol. Kirche Schlesiens.

zůstavil z manželky Hedviky z Kalkreuthu († 1580) syny *Fridricha* (rozen byl 18. července 1547) a *Jiřího II.* (roz. 11. ledna 1550), kteří oba byli dobře po katolicku vychováni. Dcera Marie, rozená r. 1544, r. 1567 vdala se za pana Jindřicha z Logau na Bechově a Falkenberce, bratra biskupa vratislavského, ale zemřela již 1. listopadu 1567. — Ne tak spokojen byl pan Hanuš s nejmladším bratrem svým *Vilémem z Oppersdorfu*; týž r. 1564 byl královským hejtmanem na Brandýse, potom koupiv panství Slavětice (Slawentzitz) blíže Kozlí, r. 1577 stal se nejvyšším minemistrem království Českého se sídlem v Kutné Hoře.¹⁾ Zůstává sice při víře katolické, nezachoval té víry i v potomstvu svém; manželka jeho, Voršila z Ilacke, ze Stolpy Braniborské, byla víry lutherské a v té víře vychovala jediného syna svého Viléma,²⁾ což pan Hanuš z Oppersdorfu těžce nesl, jak to vysvětluje i z jeho *kšaftu* dvojího, jednoho pro statky české, druhého pro slezské. Psány jsou česky r. 1579, a vyznívají jako dlouhá a vroucí modlitba. Světle se tu prohlašuje za římského katolika sub una specie. Své manželce Markétě z Lobkovic vzdává chválu jako dobré a věrné hospodyně, a dokud by na vdovské stolici zůstávala, odkazuje jí své panství Českodubské k doživotní držbě, a po její smrti mělo připadnouti jeho bratrovcům Fridrichovi a Jiřímu; ale kdyby se provdala, měla užiti toliko 5000 tolarů a pěkného dílu svršků a klenotů. Dále odkázal jmenovaným bratrovcům statek Častolovice a svůj díl Týniště, k tomu své zápisné právo k Hornímu Hlohovu. Bratru svému Vilémovi odkázal toliko svůj díl na Heřmanově Městci a své zápisné právo k zámku a panství Kozlí. Dále zvidáme z toho kšaftu, že pan Hanuš v městě Českém Dubě stavěl kostel nejsvětější Trojice a při něm špitál pro 12 chudých lidí, a na to vykázal v kšaftu 5000 kop míš. Při tom špitále chtěl i pohřben býti, kdyby do jeho smrti ona stavba provedena byla. A při tom kostele na všechny budoucí časy měl býti katolický kněz a konati tu měl služby Boží katolické; on a služebný pacholík jeho měli užiti bytu na zámku Dubě, dobrou měli míti stravu z panské kuchyně a 50 kop míš. na každý rok z důchodu zámeckého.³⁾ Tak chtěl pan Hanuš zachovati zbytek katolíků v Českém Dubě, kde fara, škola a většina osadníků byli na straně podobojí.

Po sepsání tohoto kšaftu žil pan Hanuš ještě pět let. R. 1580 založil mešní nadání (100 tolarů jistiny) pro zámeckou kapli v Horním Hlohově, r. 1581 rozmnožil tamější nadání špitálu sv. Mikuláše o 200 tolarů jistiny a r. 1582 dočkal se velikého požáru, kterým celé město Hlohov lehlo popelem.⁴⁾ R. 1583 v únoru měl mrzutou hádku s pánem Křištofem z Vartenberka na Rohozci a Skašově pro rušení držby, a to o les u Vraného nad Jizerou a zádušní les v Jenšovicích, v nichž pan Křištof dával dříví sekati jako ve svém. Současně táhl se pan Hanuš k pozůstalosti nesprávného úředníka zámeckého důchodu v Č. Dubě, který při své smrti zůstal 508 kop dlužen do panského důchodu. Hanuš z Oppersdorfu zemřel na zámku Horním Hlohově 3. července 1584, máje věku 70 let; pochován nebyl v Č. Dubě, jak ve kšaftu žádal, snad že stavba onoho kostela

¹⁾ Arch. Hlohov., Pamětní kniha rodinná. — ²⁾ Soffner I. pod záhlavím Cosel. — ³⁾ Oba kšafy v arch. Hlohov. — ⁴⁾ Heine, Denkwürdigkeiten.

špitálního nebyla ještě hotova; uložen byl ve sklípku jedné kaple hlavního chrámu v městě Opolí, kdež prve byl opatřil mešní nadání. Byl to šlechtic stejně věrný i církvi i králi, jimž sloužil upřímně a platně; z malého statku vzešel a jako bohatý magnat zemřel.

Hojná pozůstalost jeho nebyla vyřízena beze sporů. R. 1585 soudili se bratři Fridrich a Jiří z Oppersdorfu se strýcem svým, panem Vilémem mincmistrem o podíly na Heřmanově Městci a Týništi, a potom se porovnali v ten způsob, že pan Vilém podržel statek Městecký celý, a oněm bratrům zůstalo Týniště celé, spojené s Častolovicemi. Obě slezská panství zápisná přešla v tu držbu, jak zřizoval kšaft: Kozlí panu Vilémovi, Horní Hlohov jeho bratrovům. Ti pak se shodli mezi sebou v ten způsob, že starší, Fridrich, obdržel Častolovice a Týniště, na nichž zjištěno 15.000 kop míš. mladšímu, Jiřímu, který také podržel Polskou Novou Cerekev a zápis na Hlohov. Horší byl spor s paní Markétou z Lobkovic, vdovou pana Hanuše, o panství Českodubské. Ta paní tu dobře hospodařila, přikoupila ves Budíkov a jiné grunty za 8000 kop, ale r. 1588 hodily se jí vdavky s panem Janem Popem z Lobkovic na Točniku, Nových Hradech a Opálce, a tu měla Českého Dubu postoupiti pánům Fridrichovi a Jiřímu z Oppersdorfu. Však oba páni mínili to panství prodati, ježto panu Jiřímu bylo příliš odlehlé, a pan Fridrich nestačil k výplatě ani podílu bratrova ani praetensí paní Markéty z Lobkovic. Tato praetensí byla smlouvou z 16. srpna 1588 stanovena na 12.500 kop míš., za to měla paní Markéta prodaj dopustiti bez překážky, a jak by obdržela summu svou, hned měla se vzdáti statku Českodubského, vzíti odkázané sobě svršky, ale ostatních svršků se nedotýkati. Ale pan Jan Popel z Lobkovic hned po svém sňatku s paní Markétou ujal se statku Českodubského a hospodařil tam jako ve svém; z toho vzešla pře, v jejímž průběhu zemřel pan Jan Popel v červnu r. 1590. Zatím do toho sporu se vložil císař Rudolf II., a královská komora pojala Český Dub ve svou držbu, z čehož pánům Oppersdorfům vzešla veliká těžkost, ježto každý soud s králem byl nebezpečný. Proto dali ponížené vyjádření, že s J. M. Císařskou nechť se souditi ani v rozepři vejíti, nýbrž že žádají, aby J. M. C. na ně pamatovala a tu při zastavila, ježto s J. M. C. chtějí se porovnat. Tudiž císař Rudolf přihlížej k věrným a platným službám pánů z Oppersdorfu a jejich předků, i k mnohým přimluvám přistoupil k porovnání dne 4. srpna 1590. Zůstavil bratry Oppersdorfy při spravedlnosti ke hradu Č. Dubu a jiným statkům v Čechách, kázal odevzdati jim všechny svršky, které jim náležely dle kšaftu strýce jejich Hanuše, a co by v tom scházelo, o to aby s dědici pana Jana Popela mírně se dohodli. Také praetensí paní Markéty vdovy z Lobkovic že císař zapraví sám a že to vymůže u stavů království Českého, aby dle zemského zřízení přijati byli páni Oppersdorfové do stavu panského v Čechách. Za to oni páni měli dáti císaři 45.000 tolarů na tři termíny pololetní.

Tak páni Oppersdorfové vešli v držbu Českého Dubu; ještě r. 1590 dali císaři 5000 tolarů pro paní Markétu z Lobkovic, potom v lednu 1591 vyplatili císařskému komorníkovi Ludvíkovi z Colloredo 1000 tol., cís. číšníkovi Františku Arridio Burgunzi 790 tolarů, pak 9. května položili do královské komory 20.000 tol., a zbytek,

18.210 tol., dali 4. prosince 1591, již po prodeji Č. Dubu.¹⁾ Páni Oppersdorfové ve finančních nesnázích totiž prodali to velké a výnosné panství za 119.015 kop gr. míš. panu Sigmundovi ze Smiřic, který držel sousední Hrubou Skálu, Trosky a Kumburk. Kterak za tohoto pána obstála Oppersdorfská fundace katolického kněze a ministranta na zámku Č. Dubě, o tom zpraviti neumíme.

Majíce nyní vypravovati o dalších věcech pánů z Oppersdorfu, dotkneme se napřed protestantské jejich větve. *Vilém I. z Oppersdorfu*, od r. 1577 mincmistr v Kutné Hoře, pán na Heřmanově Městci v Čechách, na Kozlí a Slavěticích ve Slezsku, zemřel 69letý dne 4. září 1588, právě když léčil se v lázeňském městě Landeku v Kladské zemi; odtud mrtvé jeho tělo vezeno bylo k pohřbu do Heřmanova Městce. Po něm zůstala vdova Voršila († 1596) a jediný syn *Vilém II.* Týž (rozen 1554) z návodu své matky vzdělával se na akademích protestantských. R. 1576 pojal choť katolickou, pannu Kateřinu, dceru Jáchyma z Kolovrat na Buštěhradě a Košátkách, ale zemřela již asi r. 1583 a pochována byla v Staré Boleslavi. Potom 20. ledna 1586 slavil sňatek se Susannou, dcerou rakouského hraběte Bernarta z Hardeka, víry lutherské. Sám pan Vilém II. byl horlivý lutherán. Na zápisném statku svém Kozlí, kdež právo patronátní náleželo králi českému, musil sice strpěti katolické kněze; ale při zámku Kozlí vystavěl kapli, při níž usadil lutherského pastora Mikuláše Blume, vypuzeného z Vittemberka, kterýž prý byl kazatel zelotický a bouřlivý. Pan Vilém chtěl míti tu kapli za semeniště lutherského učení pro celé okolí, a proto založil při ní latinskou školu, tak zvanou *školu Oppersdorfskou*. Ale tehdejší katolický farář v Kozlí, Kašpar Less, přičinil se k tomu, aby katolická vira tu nebyla utlačena.²⁾ Pan Vilém r. 1593 prodal své panství Heřmanův Městec panu Janu Jetřichovi ze Žerotína, a tak vyhostil se z Čech, pobýváje na statecích svých v Opolsku. Však zemřel již r. 1598 dne 4. května v Praze a pohřben byl v Kozlí. Vdova jeho Susanna měla nyní starost o sedm malých dětí, dva syny a pět dcer, z nichž nejstarší tehdy bylo asi 11 let. Se svolením poručníků r. 1604 prodala panství Slavětice, ale za to dokoupila od královské komory panství Kozlí, které dětem jejím zůstati mělo jako zboží allodialní. Než ani to panství se neudrželo dlouho v tom rodě: r. 1617 prodali je mladí páni *Bernart Vilém* (roz. 21. prosince 1595) a *Jan Fridrich* (roz. 1597) slezskému pánu Ondřeji Kochtickému z Kochtic, vyplatili matce věno, jež za to koupila statek Drslav v Opavsku, vyplatili též věno sestrám, a potom pořídili každý své vlastní zakoupení. Bernart Vilém, maje za choť pannu Susannu Berkovou (tuším dceru Bohuchvala Berky na Bělé a Kuřich Vodách) koupil statek Rochovice v Opolsku, kdežto bratr jeho Jan Fridrich usadil se v Čechách; neboť r. 1618 koupil od Hannibala z Valdšteina statek Heřmanice u Králové Dvora, a téhož roku od Volfa ze Saalhausen za 70.000 kop míš. statek Markvartice (Markersdorf u Č. Lípy), než nepoložil na ten trh leč 16.000 kop.

Však toho r. 1618 klade se již těžká chmura na tuto větev Oppersdorfskou; oba bratři Bernart Vilém a Jan Fridrich vstoupili

¹⁾ Výpisy z zem. desk českých v arch. Hlohovském. — ²⁾ Soffner, Gesch. der Reform. in Schlesien I. p. 452.

do řad odpořilých stavů, jimž asi konali služby válečné; po bitvě bělohorské uprchli ze země, a byli nálezem královským potrestáni ztrátou všech statků. Bernart Vilém, prodáv prve svůj statek Rochovice panu Ondřeji Kochtickému za 45.000 kop, ztratil nedoplatky z této summy trhové, 18.000 kop zjištěných na bratrově statku Markvarticích, jinou summu zjištěnou na Heřmanicích a 10.000 kop jistoty na statcích Švamberských. Markvartice a Heřmanice byly již prve bratru jeho Janu Fridrichovi konfiskovány. Bernart Vilém z Oppersdorfu potom dlel v Sasích; r. 1639 vrátil se se Švédy do Čech, ale r. 1640 byl od císařských jat a ve vězení na Křivokláte chován do r. 1644, kdy též zmírněn byl jeho trest na ztrátu polovice jmění. Odebral se do Sas, ježto nechtěl přistoupiti k víře katolické, ale směl tytýž přicházeti do Čech, aby svých spravedlností peněžních se domáhal. Umřel v Sasích r. 1665;¹⁾ syn jeho *Bernart Vilém*, rozený r. 1645, po letech zahynul ve válce v Uhřích; druhý syn *Fridrich Vilém* r. 1668 získal s chotí svou Susannou Kateřinou ze Žerotína statek Velké Janovice v Opolsku, kdež zemřel r. 1678; dcera Susanna Alžběta r. 1660 vdala se v Drážďanech za Jana Jiřího ze Šlejšvic, kurfirstského štalmistra. O druhém synu Viléma II., Janu Fridrichovi z Oppersdorfu, známe toliko, že s chotí svou z rodu Berků z Dubé žil v Branibořích, a že potomci jeho zanikli v chudobě, kdes ve východních Prusích.

Z dcer Viléma II. z Oppersdorfu třetí, *Susanna*, vdala se záhy za Petra Sedlnického z Choltic na Maidlburce, ale zemřela již r. 1612. Nejmladší *Kateřina Alžběta* vdána byla za Kristiana Šenka z Landsberka v Branibořích; ale ostatním bylo snášeti trpký život. Nejstarší *Anna Maximiliana* asi r. 1610 vdala se za Petra ze Švamberka, jenž od r. 1617 byl pánem na Orlíku, Zvíkově, Ronšperce a na velikém dědictví Rožmberském; ovdověvši již r. 1620 vdala se brzy za Ladslava Veleny ze Žerotína, náčelníka odpořilých stavů moravských, s nímž po bitvě bělohorské uchýlila se do Němec. Statek Ronšperk, jež měla po prvním choti, byl jí konfiskován; zbavena byla i drahých svršků a klenotů, jež byly uloženy v Praze; zle jí bylo páčeno, že r. 1631 vrátila se do Čech se Sasy a r. 1634 se Švédy, proto jí byl další příchod do Čech a Moravy zakázán. Žila v Polsku ještě r. 1651.²⁾ Sestra její *Voršila Sofie* v prvním manželství měla pana Jana Fridricha ze Žerotína († 1617) a potom se vdala za Jáchyma Ondřeje hraběte Šlika, hlavního strůjce povstání r. 1618, o němž jest známo, že v červnu r. 1621 byl stat, že zabaveny byly statky jeho, a vdově jeho zůstalo jen 20.000 kop míš. věna, pojištěného na Svijanech. Čtvrtá dcera Viléma II. z Oppersdorfu *Anna Marie*, rozená v dubnu r. 1595, před adventem r. 1615 měla svatbu s panem Václavem Berkou z Dubé na Bezdězi, Housce, Deštné, Vidimi a j. Tyž byl rovněž jedním z náčelníků odpořilých stavů a po bitvě bělohorské prchl ze země; všecko jeho jmění v hodnotě asi 315.000 kop míš. bylo zabaveno. Zemřel v cizině, a vdově jeho teprv r. 1646 bylo dáno pojištění na 19.000 kop. míš., ač měla na statku svého manžela 20.000 kop míš. věna. Všecky tyto sestry, pokud byly na živě, r. 1625 sdělily po své matce statek Drslav v Opavsku a hned jej prodaly.

¹⁾ Bilek, Konfiskace p. 400, 401. — ²⁾ Bilek, Konfiskace 662—664.

Z katolických haluzí jest nám nejbližší ona, která držela Častolovice a Týniště. Zakladatel její jest pan *Fridrich z Oppersdorfu*, Jiřího I. starší syn, rozený 18. července 1547. Z mládí sloužil u dvora císaře a krále Maximiliana II. jako panošek; r. 1566 jako nejstarší z pažat velel ve válce s Turky jednomu praporci pěchoty pod strýcem svým Hanušem z Oppersdorfu. Potom asi r. 1572 pojal za choť Kateřinu vdovu Mikuláše z Varnsdorfu, dceru Kašpara Piklera z Grodce na Falkenberce slezském, lutherána; s ní usadil se při otci svém na Polské Nové Cerekvi; však zemřela již 1. října 1575. Pak teprv 25. února 1579 slavil na Zehušicích v Čechách sňatek s pannou Magdalenou, dcerou purkraběte Bořivoje z Donína; byla od otce vychována ve víře českých bratří, ale brzy ve víře srovnala se s manželem svým. Pan Fridrich z Oppersdorfu byl katolík upřímný jako otec jeho; již r. 1573 jesuité pražští jej potčili darem katechismu Kanisiova trojjazyčného, kteréžto knihy si vážil a měl potom řád jesuitů ve zvláštní přízni.¹⁾ Z dědictví po otci Jiřím I. a po strýci panu Hanušovi připadly mu Častolovice a Týniště nad Orlicí, na nichž ale bratru svému Jiřímu II. musil zjištěti podíl 15.000 kop míš. Na těch statcích svých měl poddané buď víry podobojí, buď bratrské, a nechával jich při tom, jsa mezi stavy kraje Hradeckého skoro samojediný katolík. Pan Fridrich byl hospodář dobrý; r. 1589 přikoupil od Karla Žampacha z Potenšteina pěkný statek Přestavky, r. 1600 od Mikuláše Absolona z Ledské statek Ledskou a r. 1612 statek Radostovice. R. 1603 dne 3. června zemřela druhá manželka jeho Magdalena z Donína, po níž mu zůstaly dcery Hedvika neduživá a Alžběta, kterou r. 1601 provdal za Hertvika Zárubu z Hustiřan na Svojanově, mírného na straně podobojí, a dva syny, Ottu a Fridricha. Ve vdovství trval pan Fridrich do r. 1606, kdy 29. ledna v Praze slavil svatbu s paní Kateřinou, vdovou po Jindřichu Kurzbachovi z Trachenberka, dcerou Ladslava Popela z Lobkovic na Ledči. Zastával úřad krajského hejtmana hradeckého, až zemřel 14. února 1615, čtyři měsíce po úmrtí oné třetí své choti, a pohřben byl v chrámě Častolovském.

Starší syn jeho *Otta z Oppersdorfu* ujal se držby všech statků otcovských, na nichž vázlo 15.000 kop míš. pro dobro bratranců jeho ve Slezích, jakož i dědičný podíl jeho bratra *Fridricha*, rytíře řádu Melitenského. O mladých letech pana Otty nejsme sice zpraveni; ale nechybíme se pravdy, za to majíce, že vychován a vzděláván byl v panském konviktě u jesuitů v Praze neb Olomúci, čemuž svědčí smýšlení otce jeho i celá podstata jeho vlastní. Stál pan Otta v řadě rozhodných katolíků českých. Když 23. května 1618 v Praze vypukla bouře stavovská, on nechtě se podrobiti vládě direktorů zemských, se sestrou svou, pannou Hedvikou, se uchýlil do Slez, do Horního Hlohova k svému strýčenému bratru, Jiřímu III. z Oppersdorfu, očekávaje na vítězství císařských zbraní. Tam ona panna Hedvika 38letá zemřela ještě téhož roku a pochována v pohřební kapli Oppersdorfské. Než i ve Slezích byl katolíkům pobyt nevlídný pro obecné tam hnutí proti císaři. Porážky císařských vojsk u Jeníkova, Pelhřimova a Lomnice, smrt císaře Matiaše, vzpoura stavů moravských a vlivy zahraničné, to vše nahnalo

¹⁾ Schmidl, Hist. Soc. P. I. 340.

mnohým katolickým emigrantům českým pochopitelné obavy o statky jejich a strachy z nevyhnutelné chudoby. Tudíž r. 1619 vidíme pana Ottu zase na Častolovicích, a jestliže pojal toho roku za choť Annu Magdalenu, dceru Arnošta Rabenhaupta ze Suché na Ronově, hejtmana kraje Čáslavského, nelze v tom neviděti snahu po nějaké přízni u panující strany v Čechách, k níž pan Rabenhaupt náležel. A brzy byl dohnán k věci pro budoucnost nebezpečné. Po volbě falckraběte Fridricha za krále českého musil pan Otta dne 1. října 1619 přistoupiti ke konfederaci stavů českých proti císaři Ferdinandovi a na to vykonati přísahu, při čemž toliko si vyhradil, aby k ničemu nebyl nucen, co by se přičilo víře katolické.¹⁾ A jakkoli jen z těžkého nátlaku a pro zachování svého statku se odhodlal k tomu kroku, popudil tím proti sobě svého bratra Fridricha, který jako rytíř řehole maltanské sloužil císaři za rytmistra ve vojště. Týž vypověděl mu dědičný svůj podíl na Častolovicích váznoucí a naléhal na výplatu, kdežto pan Otta neměl těch peněz, od svého tchána posud ani groše věna neobdržel a půjčky se uplati nemohl. V té tísní pan Otta požádal svého bratrance, Jiřího III. z Oppersdorfu na H. Hlohově, za prostředníka smíru mezi ním a rozhněvaným bratrem. Pan Jiří také 5. srpna 1620 přijel na Častolovice, a jakož byl pán učený a výmluvný a sám v horších svízelných tonul, nežli pan Otta, oba svaděné bratry smířil.²⁾ Však za půl léta ten smírce způsobil panu Ottovi velkou nesnáz, ovšem jen z naléhavé potřeby peněžní, když mu vypověděl svých 15.000 kop míš., zjištěných na Častolovicích a Týništi, k tomu přes 6000 kop zadržalých úroků; než pan Otta vymohl další v tom sečkání důtklivým dopisem, odkazuje pana Jiřího na úvahu o všeobecné tísní peněžní, v níž nelze beze škody prodávati statky.

Zatím padla rána na Bílé hoře, a následovalo pokutování všech, kdož za vzpoury se provinili proti dynastii rakouské ať málo, ať mnoho. I panu Ottovi z Oppersdorfu bylo odpovídati z toho, že r. 1619 přísahal ke konfederaci stavovské. Ale v tom za něho mluvily okolnosti, za kterých přísahal; přimlouvali se zaň pan Jiří z Oppersdorfu a téhož mocní přátelé kancléř Lobkovic a Jan Kavka z Říčan, a tak byl při kommissi exsecutionis 15. března 1623 za nevinna propuštěn. Teprv r. 1629 uloženo mu dáti 1166 zl. na alumnat arcibiskupský.³⁾ R. 1623 byl jmenován císařským radou, členem soudu komorního a dvorského a hejtmanem kraje Hradeckého. S bratrem svým Fridrichem vyrovnal se tak, že mu postoupil odlehlejší statek Přestavky, kterýž pak r. 1627 pan Fridrich směnil s Janem Otíkem Bukovským z Hustířan za statek Žampach blíže Žamberka.

R. 1622 nařídil císař Ferdinand II. z moci své zeměpanské všeobecnou obnovu katolického náboženství v Čechách, tak aby všichni obyvatelé s ním ve víře se srovnali. Reformačním kommisářem pro kraj Hradecký jmenován byl pan Fridrich z Oppersdorfu.⁴⁾ Tu i pan Otta z Oppersdorfu neváhal splniti vůli císařskou a začal s reformací ve vlastní domácnosti; choť jeho Anna Magda-

¹⁾ Bílek, Konfiskace 401. — ²⁾ Arch. Hlohov. kopiář 1620—24 pag. 85. — ³⁾ Bílek, Konfisk. 401. — ⁴⁾ Dr. Fr. Krásl, Harrach p. 81.

lena byla víry podobojí, a podle ní i všechno služebnictvo její. Již šest let byl s ní, a nic nedala na prosby svého pána, aby přistoupila k víře katolické; marné při ní byly výklady učených kněží v Praze, aniž dbala na domluvy arcibiskupovy. Tu 10. června 1625 přibyl na Častolovice pater Adam Kravarský, jesuita z kolleje jičínské, a po několika rozmluvách s paní Annou Magdalenou obrátil ji na víru katolickou; po jejím příkladě učinila i všechna ženská čeleď její. Potom pracoval též o obrácení poddaných na Častolovicích a Týništi; na ponejprv nepotkal se s valným výsledkem, ale po roce přišel pater opět a přivedl tu do 500 lidí ke zpovědi a k přijímání svátosti oltářní. Pan Otta z Oppersdorfu měl ze vši práce patera Kravarského veliké potěšení a zůstal jeho řeholi díkem zavázán. Ale za to stala se mu škoda, když tchán jeho Arnošt Rabenhaupt ze Suché svou dceru Annu Magdalenu vydědil, ježto dala se na stranu římskou; když r. 1627 zemřel, statek jeho Ronov připadl královské komoře, a dům jeho v Praze v ulici Spálené ponechán jeho vdově Magdaleně z Lípy za její věno. Pan Otta z Oppersdorfu vedl proto stížnost u královské komory jmenem choti své, uvedl, proč otec ji vydědil, a žádal za náhradu vsi Albrechtice, Štěpanovsko, Žďár a Novou Ves od korunního panství Pardubského, které k sousedním Častolovicům se hodily.¹⁾ Ale ony vsi zůstaly při Pardubsku, a zdá se, že paní Anna Magdalena neobdržela víc než po matce dům v Praze jmenovaný, který r. 1647 náležel k dědictví Oppersdorfskému. Čteme pak v letopisech církevních, že ta paní Anna Magdalena, zrodivši prve tři synáčky mrtvé, po svém na víru obrácení dařila svého chotě pěknými dětmi, dvěma syny a šesti dcerami.²⁾

Mnoho starostí způsobilo pánům z Oppersdorfu zbouření sedláků v kraji Hradeckém, když r. 1627 ze Smiřicka, Náchodska, Opočenska i Rychnovska sehnalo se do 2000 zbouřilých v táboře u Nového Města nad Metují; odtud vybíhající do okolí za kořistí, zle navštěvovali panská sídla. Lidem na Častolovsku posílali výhrůžné listy za to, že k nim nechtěli se dáti. Pan Otta uchýlil se do bezpečí v Králové Hradci a volal knížete Fridlantského na pomoc, k jehož velení pak přitáhli ze Slez sbory pana Karla Hannibala z Donína a Martina de la Saga, tábor povstalců rozehnali a tak v Hradecku mír obnovili.³⁾

Jakož v letech 1627—29 pater Adam Kravarský jako horlivý missionář účinkoval na Častolovsku a městečka Týniště a Třebetchovice s vůkolními vesnicemi získal víře katolické, zamlouvala se jeho práce bratrům z Oppersdorfu tou měrou, že uznávali za dobré, aby i v Hradci Králové založena byla jesuitská kolleje. Čteme o panu *Fridrichovi z Oppersdorfu*, že byl k chudým lidem milosrdný a nikdy že neskrblil almužnou, sám máje skrovné potřeby; za to mu dal Bůh vyváznouti z nejednoho nebezpečí. Jednou prý, když po moři se ubíral na ostrov Maltu, hlavní sídlo svého řádu, padl do rukou africkým pirátům a byl by se dostal na otročí trh, kdyby důmysl jeho sluhy mu nepomohl k svobodě. Po druhé, když vykoupav se v teplici v Landeku Kladském, sotva že vyšel z lázeňského domu, hned ona chatrná budova za ním se svalila na trosky. Posléze mu

¹⁾ Bilek, Konfisk. 461. — ²⁾ Schmidl III. 671. — ³⁾ Ib. 981.

byl uložen cvik v křesťanské trpělivosti. Často postonával, a jednoho dne r. 1628, když dlel u svého bratra na zámku Častolovicích, raněn byl mrtvicí, i dal se nésti na zámek svůj Žampach. Tu ležel bez vlády na loži bolestném; ale snášel to trpělivě, pamatuje na věčnost. Tehdáž v kostele sv. Kateřiny ve své vsi Písečné dal postaviti nový hlavní oltář s obrazem oné svaté s nápisem: »Sancta patrona mea Catharina! Ne deseras me servum Tuum Fridericum in ultima hora mortis meae, sed in adiutorium unacum Sponso Tuo Christo mihi festina. 1628.« Tehdáž asi dal se opatřiti svátostmi umírajících od patera Kravarského, který s tovaryšem svým paterem Janem Antalym, Slovákem, přibyl na Žampach, tu konal missii a v pěti vesnicích toho statku obrátil 400 lidí k víře katolické.¹⁾ Bratr jeho pan Otta ho častěji navštěvoval, hovor s ním mívál o potřebě nové kolleje jesuitů v Hradci, a tu bratři konečně zůstali na tom, aby Fridrich té budoucí kolleji odkázal statek svůj Žampach, a pan Otta zase aby se zřekl všeho nápadu po bratrovi. To provedeno bylo kšaftem, který dne 16. října 1629 diktoval pan Fridrich v přítomnosti pana Otty a dožádaných svědků: pana Jana nejst. z Bubna, Mikuláše Talácko z Ještělic na Ůřinovicích a Fridricha z Vlkanova na Kvasinách. Spis kšaftovní se začíná takto: Velice často na své mysl uvažujíc, kterak z uložení Božího všickni lidé jistou smrt před sebou mají, nevědouce ale kdy, a já k létům přicházím a od Jeho Svaté Milosti pro veliké hříchy mé jako metličkami mnohými nejednou v roce kárán a navštěvován bývám: nechť je vyčkati nemoc smrtelnou, toto pořízení . . . činím.« Žádal prostiický pohřeb dle řehole jesuitů v některém jejich chrámě; statek svůj Žampach odkázal Tovaryšstvu Ježíšovu, tak, aby ho napřed užíval nový jejich dům na Novém Městě Pražském při kostele Božího Těla, dokud by ten dům se nepotkal s jinou fundací, a potom měl ten statek připadnouti budoucí kolleji v Král. Hradci. Sluhům svým odkázal jednoroční mzdu, a chudým na podělení 100 zl. — Ten kšaft odevzdán byl pak do pražské kolleje Klementinské, k žádosti jejího prokuratora, P. Jiříka Vanderboon, vepsán byl do zemských desk 12. října 1630.²⁾ Pan Fridrich pak dlouho ještě poležel v nemoci, nemoha užívat ani rukou ani nohou. Čas jeho úmrtí udávají paměti jesuitů k 18. květnu 1632, ale rodokmen Hlohovský ho klade k 18. květnu r. 1633. Dosáhl pan Fridrich dle prvního pramene věku 44 let, a pochován byl bez hřmotu a nádhery, jak sám chtěl, v kostele jesuitů v Kladsku za přítomnosti pánů Otty a Jiřího III. z Oppersdorfu. R. 1667 vzdviženy byly ostatky jeho z Kladska a vezeny do Kr. Hradce, do nového chrámu Matky Boží u jesuitů, kdež na hrob položena deska s nápisem: »Hic jacet illustre pietatis architypon, unicum nobilitatis praesidium, pauperum refugium, subditorum non dominus, sed pater et patronus omnium, Fridericus baro ab Oppersdorf, eques Melitensis, collegii Reginae-hradecensis fundator.«³⁾

Pan Otta z Oppersdorfu hned 28. července 1632 uvedl jesuity v držbu statku Žampachu. Poznáváme v něm dobrého hospodáře; splatil zajisté svému bratranci Jiřímu na Hlohově do r. 1628 těžký

¹⁾ Schmidl III. 932. — ²⁾ Zem. desky, kv. 3. zlatý č. 144 B 5. — ³⁾ Schmidl III. 1189—1190.

dluh 22.000 kop míš., s chotí svou Annou Magdalenou z Suché koupil r. 1637 statek Koldín u Chocně, při tom byl štědrý k jesuitům, jež povolával často k sobě na missie, aby tvrdili jeho poddané v katolické víře. R. 1642 daroval kolleji hradecké stříbrnou lampu, a podobnou daroval r. 1644 kolleji v Kladsku. Často býval hostem u jesuitů hradeckých a jako spolupůvodce jejich kolleje býval od nich ctěn divadelními hrami studentů; kdykoli strádali nedostatkem potravy, pomáhal jim dle možnosti, i nazýván byl kolleje hradecké pomocníkem, živitelem a zachovatelem, jakkoli sám strádal mnohými škodami od běhů válečných. Od července 1639 do 20. února 1640 byl Kr. Hradec v moci Švédů Banérových, jimž stavové toho kraje poplácti musili penězi, potravou i obrokem. Ještě hůře asi bylo roku 1645, kdy Švédové pod Torstensonem v říjnu se vraceli z Moravy do Čech, od Jihlavy táhli k Pardubicům, Hradci, Jaroměři a k Jičínu a dále do Litoměřicka a Žatecka, všude sdělávající škody. Tehdáž pan Otta z Oppersdorfu na Častolovicích klidného pobytu nemaje uchýlil se do tvrdého města Kladska i s rodinou, aby tu vzdálen ruchu válečného očekával lepších časův. Tam zemřela choť jeho Anna Magdalena z Suché a pochována byla v chrámě u jesuitů. Tam asi v zimě r. 1646 vdal nejstarší svou dceru Annu Marii za slezského pána Jana Jiřího Gašína z Gašíně na Rosenberku, Ketři a Hulčině, a mimo poctivou výbavu dal jí 6000 zl. věna. Ještě téhož r. 1646 vdával v Král. Hradci druhou dceru svou Magdalenu Lidmilu za pana Františka Libšteinského z Kolovrat na Rychnově, Borohrádku a Zámrsku; než na výplatu věna již neměl kdy. Maje věku 62 let, upadl v nemoc smrtelnou, v níž 7. prosince 1646 pořídil poslední vůli svou. Pohřben chtěl býti v Kladsku vedle své paní, ale bez daremného nákladu, v hábitě jezuitském, v rakvi z dubových fošen s víkem na způsob příkrovu sdělaným.¹⁾ Na zádušní mše v Kladsku kázal dáti 300 zl., na mše v kapli jesuitů hradeckých 150 zl., na almužny chudým 100 zl. — Statky Častolovice a Týniště se všemi svršky, dobyt看em a zásobami dal na spolek dvěma svým nezletilým synům (Jan Václav Ignác a František Petr Otta). Dcera jeho vdaná, Magdalena Lidmila Kolovratová z Oppersdorfu, měla hned dostati 6000 zl. věna. Nevdané dcery Benigna Barbora, Kateřina Cecilie, Františka Uršula a Alžběta Juliana, dokud by se nevdaly s povolením poručníkův a přátel, měly užívati statku Koldína a každá ročních 100 kop z důchodu Častolovského. Kdyby se které hodily vdavky, měla každá dostati 6000 zl. věna a 1000 zl. na výpravu svatební; ale Koldín měl posléze připadnouti synům. Měl pan Otta též dva domy v Praze v ulici Spálené, jeden zvaný ve Stodole, druhý u Krebsů, asi na místě pozdějšího kostela Trinitarů;²⁾ ty odkázal na spolek všem dětem svým, taktéž i svršky, které uložil v Olomúci, ač jestliby po vypuzení nepřátel odtud se dostati mohly. Za poručníky svým nezletilým synům a dcerám jmenoval oba své zetě, Františka Karla Libšteinského z Kolovrat a Jana Jiřího hraběte Gašína, též hraběte Jiřího z Oppersdorfu na Hlohově, Fridku a Ratiboři, a prosil jich, aby vychovávali ty dítky v lásce, svornosti, šlechtnosti a pobožnosti, syny aby dali na studia a pak na cesty do cizích zemí, vše pro odplatu Boží. Svědkové kšaftu byli pan Henrich Otta Stoš z Kounic

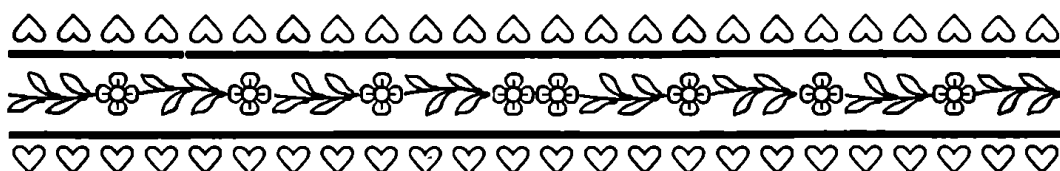
¹⁾ Schmidl IVa 770, IVb 107. — ²⁾ Hádáme tak, ježto v adressáři města Prahy, kde prastaré názvy domů se uvádějí, oněch dvou názvů domů nelze nalézt. Sborník historického kroužku VI.

na Vamberce, Potšteině a Holovousích, Zigmund Zdeněk Stoš z Kounic na Střezeticích a Adam Mikuláš Vítanovský z Vlčkovic na Orlici a Uhersku.¹⁾

Český ten kšaft vepsán byl do zemských desk 15. ledna 1647. Pan Otta zemřel ve svátek Tří králů r. 1647, a jesuité již 7. ledna zahájili třídenní smuteční slavnosti za něho v kapli své hradecké. Mrtvé jeho tělo odvezeno bylo 9. ledna do Častolovic, odkud 10. dubna do Kladska a tam pochován vedle manželky své před hlavním oltářem, před obrazem Panny Marie Foyenské.²⁾ Z dcer jeho, které při jeho smrti byly ještě v panenství, nejdříve se provdala Benigna Barbora, a to za pána z Kolovrat blíže nejmenovaného, po němž brzo ovdověvši, r. 1655 vdala se za pána Jana Kašpara z Montany. Kateřina Cecilie r. 1651 za muže vzala Adama Rašina z Rizmburka na Vinařích, nejmladší Alžběta Juliana pak r. 1655 přijala své věno, když vdala se za pana Přemysla z Žerotína na Vizemberce a Losyni, Františka Voršila vstoupila pode jménem soror Josefa Elekta do kláštera karmelitek u sv. Josefa v Praze, tam kde nyní jsou andělské panny; r. 1667 vykonala řeholní sliby a vzdala klášteru věno své dle odkazu otcova. Ze synů zemřel mladší, František Petr Otta, rannou smrtí; starší, Jan Václav Ignác, pak vládl na Častolovicích a Týništi s chotí svou Annou Eleonorou Krakovskou z Kolovrat, ty statky rozmnožil přikupováním a poddaným svým častolovským dobře činil. Ale po jeho smrti, která se udála 29. března 1676, jeho tři synové a tři dcery, aby užili svých podílů, r. 1684 prodali Častolovské panství hraběti Tomáši Černínovi, a potom trvali na drobnějších statech v Čechách, až r. 1781 tato česká linie Oppersdorfů nabývši dědictvím rodinného majoratu Horního Hlohova v Prusích, z Čech se vyhostila. Majoratním pánem jest nyní říšský hrabě *Hanuš Jiří z Oppersdorfu*, dědičný člen panské sněmovny pruské, pán na Horním Hlohově a Násilém, rozený 8. října 1866, s chotí Dorotou rozenou kněžnou Radzivilovou máje dva synáčky. Na živě jsou také bratr jeho Karel, svobodný, roz. 1868, a bratranec Jan, roz. 1858, jehož choť jest Sofie kněžna z Trautmansdorfu. O vymřelé linii slezských Oppersdorfů jednáno bude ve zvláštní stati.

¹⁾ Zemské Desky 2. Kv. citronový č. 149 F 15. — ²⁾ Schmidl IVb 326.

Z katolických missií na Moravě a ve Slezsku v době katolické reformace.

Z pozůstalosti † Julia Chodníčka, vikáře při kolegiálním chrámě sv. Maurice
v Kreměřích.

K tisku upravil Dr. M. Kovář.

(Ostatek.)

3. Missie v Hlubčicích.

Roku 1629 Hlubčice ochotně přijaly statut náboženský a usnesly se, že nikomu nepropůjčí práv měšťanských, kdo by se nepřiznával k náboženství katolickému. V letech potomních za ustavičných bouří válečných, zejména pod vlivem švédského vojska nehledělo se nijak na statut přijatý, jenž brzy potom pokládán za kus zastaralého papíru. R. 1673 vévoda *Karel Eusebius z Lichtenšteina* na novo mínil jej uvésti v platnost a zároveň i v Hlubčicích i v okolí více rozšířiti náboženství katolické, za kterýmž účelem zřídil missijní stanici pro dva jesuity. Při příchodu jejich vydal přísné nařízení, by všechno, co r. 1629 bylo přijato a podepsáno, podrobně uvedlo se ve skutek. Všem usedlým občanům akatolíkům zůstavil na vůli, by poslouchající missijní kázání jesuitův a přesvědčíce se o pravosti víry katolické, buď ji přijali anebo prodávce majetek svůj, jinak se odstěhovali. Mnozí, jimž toto nařízení vévodovo zdálo se býti odůvodněno statutem, domy své v Hlubčicích prodali a vystěhovali se do *Křížovic* (Kreutzendorf), půl míle od města vzdálených. Jedni z nich si tam zakoupili statky, druzí podrželi peníze hotové, čekající, jak bude dále. V Křížovicích ochotně přijímali přistěhovalce, ale statkář, ač protestant, nerad je viděl i dával jim radu, by se vrátili. Posléze, když z Hlubčic k němu přišla deputace, žádající výslovně, by takového hromadění nespokojeného lidu netrpěl na pozemcích statku svého, ihned dal všem cizím oznámiti, že jim nemůže uděliti občanského práva aniž je přijmouti na stálé bydlení v obci. Nařízení toto dalo podnět k bouřlivému výstupu. Občané shromáždili se na rychtě a vedli si tak výhrůžně vůči deputaci a statkáři, že vyhláška odvolána a poslové s nepořízenou vrátili se do Hlubčic.

V té době nekatolíci v Hlubčicích obrátili se se žádostí na *Bedřicha Viléma*, kurfirsta braniborského a *Jana Jiřího II.* saského

by se jich zastali. Mimo to dvojí deputaci vypravili k císaři *Leopoldovi* do Vídně, by si stěžovali do křivd a utiskování, a možná-li, by vymohli odvolání jesuitův. Aby nejednala pouze jedna strana, na vybídnutí vévody Karla Eusebia z Lichtenšteina vydal se na cestu do Vídně jeden z jesuitů. Z osob, které ve věci té mohly osvědčiti nějaký vliv, mnohé se klonily ke straně deputací, obávající se, že by z Branibor a Sas skutečně mohli počítí nějaké rozmíšky povážlivého druhu. Ale přes to vše císař Leopold I. rozhodl, by v Hlubčicích v platnosti zůstal statut náboženský, aby však občané akatoličtí půl roku úplné svobody požívali k soukromým pobožnostem dle svého vyznání, ale potom, když by chtěli setrvaťi při svém, jinam se vystěhovali.

Dříve však, než byl tento dekret císařský vydán a doručen missionáři, několik deputovaných vrátilo se do Hlubčic, a ti s velikou okázalostí svolali lid a podali mu dílem vymyšlené dílem přehnané zprávy, že vyřídí se všechno dle jeho přání, že missie přestane a jesuité budou odvoláni. Nedlouho potom jesuita přijel s listinami svými, ovšem zcela jinak znějícími. V městě povstal nemalý ruch, když se dalo zvonem znamení, by se občané sešli na radnici a vyslechlí nejvyšší rozhodnutí ve věci náboženské. Podle toho, co až dosud zvěděli, domnívali se všichni v městě, že jim oznámeno bude zrušení missie. Rozčilení myslí bylo veliké. Akatolíci umínili si konec missie oslaviti okázale, a jeden se nabízel, že nad ní bude míti pohřební řeč. Na radnici je přijal hejtman a tři radní. Místnosti byly přeplněny, a přece panovalo takové ticho, jakoby každý vyslechnouti měl rozsudek nad životem a smrtí. Hejtman zahájiv shromáždění, napřed předvolal muže, kteří seúčastnili deputace do Vídně, by, mají-li nějaké písemné rozhodnutí od císařského dvora neb od některého úřadu, tuto je předložili. Vážně předstoupili čtyři mužové a hejtmanovi podali obšírný spis s doložením, by všechno, co v něm obsaženo, hlasitě dal přečísti. Kommissaři odpověděli, že napřed sami musí se seznámiti s obsahem listin, než je mohou dáti veřejně přečísti, pročež odešli k tajné poradě. Listiny neobsahovaly ani jediného úředního jednání nebo vyřízení, nýbrž toliko obšírný denník deputace, do něhož důvěrníci zapisovali, co a jak podnikli na své cestě do Vídně, co jednotlivé osoby, s nimiž mluvili, jim řekly a pod. Na konci připojen byl popis audience u císaře Leopolda a jeho vyjádření, že práva města Hlubčic chce míti přísně zachována a že si nepřeje, by stěhováním lidu město vylidnatělo. K tomu přiloženy byly dopisy úřadů zahraničných, totiž ze Saska a Braniborska, kamž se obrátili s prosbami za ochranu. Kommissaři neuznali za vhodné dáti to vše přečísti, a vrátivše se do shromáždění, vyjádřili se také v ten smysl. Tu povstal mezi přítomnými křik a lomoz, jednotlivé hlasy žádaly, by se četlo, všechno četlo. Nebylo možno zjednati pokoj, až nejdrzejšího křiklouna dostali do vedlejší síně, kdež jej drželi odloučeného od ostatních. Těmto pak přečten císařský dekret, biskupské nařízení a co v té věci zemský hejtman ustanovil, načež děkan krnovský *Kornel Ottweiler* asi hodinu ke shromážděným řečnil ve prospěch katolické missie a důtklivě varoval před každou vzpourou a před pletichami s cizími vládami. Ottweilerovo slovo mělo váhu, neboť slynul neobyčejnou výmluvností, horlivostí a mírností ve svém duchovním úřadě, jež po neoblíbeném předchůdci Barnabáši Predo-

riovi zastával již na 42. rok, a to tak, že v celém *Krnově* již nepočítal víc, než čtyři domy, v nichžto dosud zachovalo se vyznání protestantské. Po řeči jeho hromada byla rozpuštěna.

Potom byli ti, kteří v době nedávné odpadli od církve katolické, předvoláni a po různu vyslýcháni, chtějí-li při stávajících okolnostech odvolati odpadnutí své a vrátiti se do církve? Odpovědi jejich vesměs zněly záporně. Že pak se při tom chovali velmi hrubě, hrozíce násilím, kommissaři dali je do vězení.

Podobalo se, že obrácení lidu na katolickou víru značně se usnadní missionářům, když je moc světská takto podporuje; ale tomu nebylo tak. Násilí vzbudilo větší odpor, v němž akatolíky tajně utvrzovala ještě více vláda švédská. Protestanté mívali tajné schůze, v nichž se vespolek umlouvali, že raději vse opustí a po žebrotě půjdou, nežli by přijali víru katolickou. Ostatně těšili se naději, že odpor jejich nebude asi dlouho trvati, jelikož změna nutně musí brzy nastati. Vliv mužů tajně se scházejících brzy byl patrný také u těch, kteří hned s počátku byli mírnější a ke katolickému náboženství náchylnější. Mnozí, jižto dosti horlivě přicházeli na missijní kázání, vůči hledě ochabovali. Proto však nebylo vše ztraceno. Zde onde símě slov neunavných missionářů se ujalo a vzrůstalo utěšeně. Že hned s počátku se dařila missie katolická v Hlubčicích, k tomu přispělo obrácení asi 50 osob, mezi nimiž bylo několik zámožnějších občanů, kteří hned při početí missií vyznali víru katolickou. U některých nahodilé soukromé setkání s missionářem bylo příčinou jejich obratu. »Poznal jsem,« píše missionář »mladíka velmi nadaného, jehož tvář vzbuzovala důvěru a jehož chování vůbec bylo chvály hodno. Tázał jsem se ho, patří-li též mezi ty, kteří zabíhají do Lehnice k protestantům. Zarděv se odvětil, že bude katolíkem, aby se neřeklo, že jedná proti některému zákonu.« A učinil, co slíbil.

Jako všude, tak i zde kněží zvláštní pozornost věnovali dětem, v nichž skutečně našli posluchače nejbedlivější a nejochotnější plnitele toho, čemu je vyučovali. Mládež zase velmi zdárně působila na rodiče, což se jevilo obzvláště, když viděli své ditky s vroucí pobožností přistupovati k sv. přijímání.

Příštím rokem (1674) missionářům přibyl značný počet konvertitů. Počítaliť v městě a ve 4 sousedních vesnicích na sta lidí, kteří poslouchali poučení jejich, vyznání katolické víry buď již složivše buď k němu se připravující. Avšak proto nepřestávalo podrývání jejich činnosti, již kladly se nejedny překážky. Zejména brojil proti nim i švédský král. V delší rozmluvě s vyslancem císařským žádal přímo, by missie v Hlubčicích byla zrušena. Zřejmě prý též narážel na to, že císař, odnímaje protestantům právo volného bydliště tam, kde se zakoupili, důsledně ani mocnářům akatolického vyznání nepřije panování a tudíž jest jejich nepřitelem.

Listem císařským shora připomenutým byla nekatolíkům, nepřijali-li by do té doby víru katolickou, dána lhůta šesti měsíců, by mohli prodati své nemovitosti a jinam se odstěhovati. Minulo již devět měsíců, a ještě ani jeden nedržel se dle daného nařízení. Jesuité proti tomu ničeho nenamítali, neboť nechtěli akatolickým panovníkům poskytnouti příležitosti k zakročení; kromě toho přičilo se jim, aby při návalu nucených prodejů jednotlivci utrpěli nějakých škod neb ztrát; posléze zdálo se jim, že větších úspěchů docílí

vnitřní silou volného poučování náboženského než užitím moci zevní, což strana protivná mohla si vykládati za násilí a utlačování: Nejvyšší hejtman vévodství Krnovského přece dal ohlásiti, že státi musí na provedení císařského listu, ale dvakrát prodloužil lhůtu, by se každý po dobrém uvážení vyjádřil, proč chce zůstat při vyznání evangelickém, kam, opustě Hlubčice, míní se obrátiti a jakou žádá cenu za nemovitý majetek? Pro nekatolíky byla to trpká zkouška; když provolání bylo opětováno, odpovědi jejich zněly bázně a jako na omluvu: že posud ke všem zákonům osvědčovali poslušnost, že by domy své prodali, ale že nemají kupců. Těch arci nebylo, protože společně se umluvivše, tak přehnaných žádali cen, že každý, kdo přišel do Hlubčic, hodlaje se tam zakoupiti, jakmile zaslechl kupní cenu, hned pozbyl chuti k dalšímu vyjednávání. V jednotlivých případech, kde by se majitel s kupcem byl mohl dohodnouti pro jiné příčiny, cizím zrazováno stěhovati se do Hlubčic: »Čeho lze dočkati se v městě, v němžto za tak nepříznivých poměrů vše vážne a hyne? Nebude dlouho trvati, kdy katolíci zároveň s protestanty utíkati budou ze zbědovaného města,« říkali. Skutečně na tom bylo něco pravdy, neboť obchody a řemesla tak klesaly, že někteří obchodníci již město opustili. Při takových výjevech kněží s hejtmanem usnesli se na tom, požádati císaře Leopolda za nové rozhodnutí, jak by se mělo nakládati s těmi, kteří by po lhůtě dávno uplynulé neprodali ani majetku svého, aniž by byla naděje, že přestoupí na katolickou víru. Došla odpověď, aby nikdo nucen nebyl k prodeji nebo k vystěhování. Tedy se mělo přestati pouze na vyhrůžkách.

Kázání missionářů nebylo v té době valně navštěvováno, a když se pokoušeli o soukromé rozmluvy nebo katechese, dostávalo se jim obyčejně odpovědi takových, že každý již dobře ví, co věřiti má a tudíž nepotřebuje zvláštního poučování.

Když byli muži tak nepřístupní, missionáři pokusili se o to získati ženy. Na květnou neděli r. 1674 přičiněním jejich sestavila se zvláštní k tomu účelu kommisie, jež skládala se z nejvyššího soudce vévodství, několika senatorů městských a missionářů. Ženy předvolané napomenuty, by při nastávající době velikonoční dbaly spásy duše své, načež vyzvány, aby, mají-li jakých pochybností, bez ostychu je vyslovily a určitě se vyjádřily, proč přednost dávají evangelickému vyznání před katolickým. Jednomyslně odpověděly, že zemřítí chtějí, jak se narodily. Když se mluvilo s každou zvlášť, dokládaly, že by se musily stydět před ostatními, kdyby přestoupily. Bylo jim to vyvracováno jako názor mylný. Na otázku pak, co by učinily, když by všechny ostatní přestoupily, téměř všechny odvětily, že by v případě tom též přijaly víru katolickou. Toliko tři tvrdily s okázalou hrdostí, že děj se co děj nepřestoupí na víru katolickou, protože jim jest nad míru odporná, a doložily k tomu, že by i muže své opustily a ze země odešly, majíce již věci své do tlumokův uložené. Kommisie takovouto mluvou cítila se uraženu i dala je uvězniti. V obyvatelstvu to neučinilo nijakého povyku obzvláštního; mnozí jim toho přáli jako trestu dávno zaslouženého za podlé udávanství, jímž se pošpinily, a za různice, jež nadělaly v mnohých rodinách. Ve vězení však nebyly drženy dlouho; s missionářem, který je navštívil, rozmlouvaly tu způsobem mnohem mírnějším, litujíce svého jednání, načež na přímluvu jeho byly propuštěny.

Některé ženy, jakmile uslyšely, že se mají dostaviti před kommissi, na rychlo složivše věci své, prchaly do rozličných krajin; avšak znenáhla si to rozmyslily a přenáhlení svého litujíce se vracely. Pouze dvě již sestárlé ženy nevrátily se. Jedna utekla do Břehu, ale nikoli pro náboženství, nýbrž že se jí pod záminkou náboženského pronásledování naskytla příležitost vítaná, utéci hýřivému muži, jenž promarniv všecken statek, zle s ní nakládal. Druhá prchla s mužem svým, jenž r. 1660, když v Hlubčicích konaly se missie, přijal víru katolickou, ale potom opět odpadl, a teď raději z daleka chtěl vyčkati, jak to v Hlubčicích dopadne s reformací.

Zdálo se, že předvoláním jednotlivých tříd obyvatelstva snad nejdříve se docílí značnějších obrátův, a tak po ženách přišla řada na služebné. Některé z nich daly si říci, velká většina však odpírala, když se jim domlouvalo, by službu v akatolických rodinách opustíce, hledaly ji v katolických domech, aby seznaly náboženství katolické a odtud braly poučení a dobrý příklad. Neméně obtíží missionáři nalézali u vdov, které nezřídka namítaly, že k stáru, když se neobrátily za mladších let, při svém zůstanou až do smrti. Mnohým z nich bylo úplně lhostejno, kde budou bydliti a proto pravily, že jsou odhodlány k vystěhování.

Potom jesuité zření obrátili k té mládeži, která před rokem na poučování a velikonočním sv. přijímání nebrala podíl, protože je rodiče a příbuzní odrazovali. Proto jim jesuité na paměť uvedli slib r. 1660 učiněný, jímž se zavázali při ukončení tehdejší missie, že děti své vychovají v náboženství katolickém, kdežto je dosud svěřovali jen protestantům, buď aby je dali naučiti nějakému řemeslu nebo přiučiti jazyku polskému. Rodiče a opatrovníci věděli, že si věc náležitě nerozvážili, když dali onu přípověď, nyní však necítí se vázanými a děti své chtějí míti tam, kde jsou sami. Missionáři přestali na tom, že zvali mládež samu a ty, kteří se dostavili dobrovolně, poučovali, oddávajíce se naději, že s dětmi časem získají i rodiče.

Šlo to ku předu, ale jen drobným krokem. Mezi tím do Hlubčic přinesena zvěst, že král švédský u věci akatolíků hlubčických zvláštního vyslance poslal k císařskému dvoru do Vídně, jenž za ně rázným slovem zakročí. Naproti tomu zase katoličtí občané z Hlubčic zadali k císaři písemnou prosbu, by pro uvarování zmatkův a občanských rozmíšek Hlubčicům na novo potvrdil staré právo, dle něhož ve svém zřízení měly býti městem úplně katolickým.

Než odpověď došla ode dvora císařského, jeden z jesuitů zajel ke knížeti Karlu Eusebiovi z Lichtenšteina do Valčic (Feldsberg) a odtud do Vídně, kdež dostal opis žaloby akatolických občanů hlubčických do rukou. Nalezl v ní mnoho úmyslných nepravdivostí, téměř samé překrucování pravdy a křivé nařknutí missionářů. Mimo to s ním sděleno, že mnohé vznešené osoby za pravdu berou to, co v žalobě obsaženo, a že již o to jde, by missie v Hlubčicích byla zastavena. Aby to předešel, jesuita spěchal do Hlubčic, a sděliv vše s hejtmanem, naléhal na to, by missie a její průběh na místě byla ospravedlněna před akatolíky i katolíky. Hejtman s ním souhlasil, načež dne 12. dubna 1675 přibyv do Hlubčic a soukromě poradiv se s úřady duchovními a světskými, svolal valnou hromadu občanů na radnici. I světské duchovenstvo z okolí bylo tenkrát

přítomno. jakož bývalo vždy, když svolána byla schůze, na níž jednalo se o otázkách náboženských. Shromážděným měšťanům obého vyznání napřed byl přečten patent o vypsané kontribuce, načež katolíci propuštění po stručném povzbuzení citů vlasteneckých. Zbylým akatolíkům hejtman živě jal se mluvit o katolické missii, o příčinách jejího zavedení a o účelu jejím, by lidé, proudem časovým více než vlastním přesvědčením od církve odloučení, vrátili se k jednotě samospasitelné víry Kristovy, i doložil, že nikdo z nich, jak očekává, po dobrém uvážení nebude missii překážeti a vzdorovati, nýbrž ochotně se jí podrobí. Po hejtmanovi promluvil jesuita důtklivou řeč, v níž tklivými slovy vylíčil, co sám učinil pro jejich děti i pro ně, co vroucích modliteb za ně vyslal k Otci nebeskému, jak nemocným pomáhal, co dobrodiní prokázal nuzným, co trpěl pronásledování, jak nesl kříž svůj, by učiněn byl všem vším. Za svědka volal čas, který jim dokáže pravdivost jeho slov, i smrt příbuzných, jimž se po těžkém žití v bludu dostalo lehkého odpočinutí ve víře. Poukazoval k tomu, že jediné pravá víra v Ježíše Krista může v člověku ukojiti dychtění srdce; vyzýval vlastní jejich svědomí, zdaliž je nepudí k uznání, že jsou v chybě, a zdaliž na všechno nechá je hleděti pokojným zrakem, co podnikali proti posvátné missii a proti missiionářům. Úmyslně se řečník vyhýbal dotknouti se trestu, chtěje toliko slovy pohnouti myslemi posluchačův. O listině, žalobu jejich obsahující, ani se nezmínil. Vzal ji pak hejtman opět do ruky a přehlížeje zástup shromážděných, tázal se, zdali nějakou písemnou žádost za zrušení missií neposlali do Vídně? Jeden z měšťanů na to vyznal jménem ostatních, že nejen do Vídně ale i k jiným vládám evangelického vyznání zaslali stížnost a prosbu za zrušení missií. I otázal se hejtman, zdaliž o tom vědomost měli všichni? Odpovědělo se, že všichni, kteří byli na listině podepsáni. Kdo se podepsal, toho nikdo nechtěl vyraziti. Jesuita na listině zřetelně vypočítal 80 podpisův a doložil, že tolik a mezi nimi tak vážných jmen občanů velmi jej překvapuje, přihlíží-li při tom zároveň k obsahu listiny. Hejtman několika přítomných ptal se přímo, zdali vlastnoručně podepsali? »Podepsali jsme,« zněla odpověď.

První článek stížností obsahoval, že se na občanech vynucuje surovým násilím, by katolickou víru přijali, při čemž se naprosto vylučuje svobodná vůle. Kdo prý chce zůstatí protestantem, bývá vězněn a pokutován. Věc však skutečně stála tak, že nikoli všichni protestanté byli trestáni, nýbrž toliko ti, kteří se dopustili výtržností a jiných přestupkův. Ostatně hejtman řídil se tehdejší světoběžnou zásadou: »Cuius regio, huius religio«, — či kraj, toho náboženství, — a z toho dovozoval, že se protestanté nemají mermomocí vtírati tam, kam jim starší právo a obecný zákon nepovoluje přístupu.

Ve stížnosti stálo dále, že jakýsi mladík pro náboženství zavřen do tmavého sklepení, kdež byl tak dlouho mučen, až slíbil, že přijme víru katolickou, načež prý od jesuitův obdařen byl novou obuví. K tomu doložili přítomní, že takových případů vyskytuje se mnoho, kde chudoby, hladu a bídy využije se od missionářů, by protestanty přilákali k přestoupení. Toto ovšem těžké obviňování jesuitův odraženo bylo mladíkem samým, jenž předstoupiv přede všemi vyznal, že předně nikdy do sklepa zavřen nebyl a pak že naprosto žádného nátlaku k přijetí katolické víry naň činěno nebylo od jesuitů.

Poněvadž již mnohým jiným prokázali dobrodiní, odvážil prý se k nim prosit za nějaké staré boty. Dali mu pár nových bot, čímž se velmi potěšil. Že pilně chodil na jejich kázání, tomu prý není se co diviti, ale diví se tomu, že jiní pohrdají tak krásným a přesvědčivým poučováním.

Rovně tak i jiné, na mnoze velice malicherné stížnosti byly vyvráceny. Na tvářích shromážděných mužů jevila se rozpačitost a stud, když se ve všem usvědčenými cítili. Hromada měla zatím býti rozpuštěna, ale tu nenadále zvolal kdosi: »Bůh zaplatiž jesuitům, že takové pohromy přivedli na město!« To bylo znamením ke vzbouření obecnému. Jesuita, poněkud utišiv lidi, žádal, by každý občan zvlášť a osobně přednesl stížnosti, má-li jaké, a doložil, že nepřišel z vlastní vůle, nýbrž na rozkaz císaře a biskupa. »Kdyby vás nebylo, císař nebyl by rozkazů svých vydal,« odpověděli a počali mluvit čím dál tím jízlivěji, ale kommisce jim uložila, by mlčeli a by jeden po druhém předstoupili a se vyjádřili, zdali je missionář kdy urazil osobně. Na svědomí ani jeden nemohl určitého udati případu, že by mu jesuita byl kdy ublížil. Výpovědi všech byly zapsány. Potom kommisce uradivši se oznámila jim tento náález: »Poněvadž netoliko senát, ale i císařského a biskupského missionáře křivě obžalovali a J. M. Císařskou podvedli, zároveň nyní již usvědčení jsou, že proti všemu nemohou nic důvodného přednésti, tedy právem se přidržují, by podepsali listinu od zemského písaře v ten smysl sepsanou, že J. M. Císaře o katolické missii nepravdivým způsobem zpravili, a pokudž by toho neučinili, aby ve vězení na rozsudek císařův čekali.« Neslušným křikem na to odpověděvše podpisův odepřeli. Jeden vztáhl ruku k nebi, přísahaje, že raději hlavu na místě položí, než podepíše. Pak někteří podrženi na radnici, ostatní domů propuštěni.

Druhého dne bylo prý omluv, vytáček a ospravedlňování, až odporu poslouchati. Čtyři chtěli katolické vyznání složit pod podmínkou, aby jim podpis byl odpuštěn. Když k tomu svoleno, ostatní majíce za to, že podpisu snad potřebí není, tím urputněji se zdráhali podepsati a raději se vrátili do vězení. Tam je missionář navštěvoval, přemáhal jejich vášnivost a znenáhla mírností svou dojal mysli odpůrců svých. Tak se mu alespoň zdálo. Jedni omlouvali se, že podpisy na žalobu tehdy sbírány byly na kvap, tak že si listiny nemohli ani přečísti; druzí zase tvrdili, že se jim předkládaly listiny zcela jiné, že o této žalobě nevěděli ničeho. Rozmlouvajíce s jesuitou slibovali, že se odřeknou Lutherova učení a přijmou víru katolickou. V neděli to bylo s kazatelnou ohlášeno. Ale domnělým konvertitům záleželo pouze na tom, by dostali se z vězení. Jakmile se ocitli na svobodě, hned počali jinak se tvářiti. Hrozili vystěhováním. Nebyly jim v tom činěny překážky; neboť mělo se za to, že porůznu dají se přemluvit a zůstanou. U mnohých stalo se tak, ale asi 20 osob se vystěhovalo, zůstavivše domy prázdné. Byli vyzváni, by nemovitosti své prodali, což když učiniti se zpěchovali, hrozila jim rada městská, že domy jejich prodají se veřejnou dražbou; ale tomu se rázně opřeli. Věc předložena císaři, jenž patentem ze dne 15. srpna rozhodl, by po uplynutí tří měsíců byly domy veřejnou dražbou prodány a peníze majitelům uloženy na radnici. I hrozili vystěhovatelé zakročením krále švédského a docházejíce do města, roztrušovali

různé zprávy pobuřující. Aby to zamezil, hejtman pod pokutou 100 zl. zakázal znepokojovatele tyto přijímati pod střechu.

Takovým způsobem hlavní odpůrci vzdálení z města, a jesuité zdvojnásobili horlivost svou, by pozůstalé občany obrátili, aby vyslanec švédský, jehož příchod byl ohlášen, v té věci neměl žádné příčiny zastati se protestantů hlubčických, když by jich tam již nebylo. Leccos se missionářům dařilo, jak si přáli. Úsilím neunavným a obezřelostí získávali půdy vždy víc a více. Jeden z nich ve zprávě si chváli, že z urputného odpůrce, jakmile naskytla se příležitost některého protestanta poněkud jen poučiti obšírnějšími rozmluvami o náboženství, stal se horlivý vyznavač, ba i zastance víry katolické. »Aby však i pro budoucnost odpůrcům odňata byla naděje, pokojná sídla naše zaujmouti,« píše missionář dále, »uznali jsme za nejvhodnější, Bohu věrně oddaného hejtmana, nejvyšší soud slezský i samého císaře o to požádati, by ve prospěch velmi pracně uspořádané obce katolické na novo v platnost uveden byl řád městský, r. 1629 přísahou měšťanstva stvrzený, jestliže by s tím souhlasilo občanstvo v hromadu svolané; pak aby všechny škody, jichž město utrpělo rozbrojem náboženským, pro památku byly sepsány a sestavila se kronika událostí missijních. Konečně vzdávajíce díky milosti Boží za poslední zdařený pokus svůj, totiž za prospěch této pod ochranou J. M. Císaře a V. Mi. (biskupovy) zařízené missie posvátné, žádáme snažně, by, jak to již předkové r. 1629 uznali prospěšným, pro všechny časy nařízení zůstalo v platnosti, aby žádnému cizinci nebylo možná dosíci práva občanského, jestliže by se přiznával k jinému náboženství než katolickému; podobnou výsadou aby opatřeny byly cechy řemeslnické, a majitelé domů ať žádného akatolíka nepřijímají za podruha, leč by toho vyžadovala útrpnost a milosrdenství. To všechno pod ochranou zemských zákonů ke cti sv. Bohorodičky a Syna jejího mělo by se zachovávatí netoliko v městě samém, nýbrž i ve všech k němu patřících dědinách.«

Takový spis skutečně byl dne 7. září 1675 sepsán a prohlášen za výsadu města Hlubčic. O náboženském vyznání magistrát pořídil výkazy a dokázal, že v poslední době málo osob vzdalovalo se služeb Božích. Úřady připověděly, že budou všemožně dbáti toho, by nikdo beztrestně ani slovem ani skutkem nemohl ničeho podniknouti proti náboženství. Sepsané toto snesení opatřeno městskou a cechovními pečeti a uloženo v archivě, poríženy tři opisy a podány císaři, knížeti Karlu Eusebiovi z Lichtenšteina a biskupovi olomouckému. Císař ochotou města mile jsa překvapen, slíbil mu nejen ochranu proti vnitřním a vnějším nepřátelům, nýbrž odpustil jim i 2000 zl. z povinné daně.

Posuzujeme-li výsledek missií dle počtu konvertitů, shledáváme v uplynulém roce (1674) 482 hospodáře a hospodyně, nepočítajíce děti a čeledi, kteří složili vyznání víry katolické. Zaznamenávání jich sahá až do 16. října 1674.

Toho dne první z missionářů, jenž nejvíce byl činný a nyní duchovní správy ponechal soudruhu svému úplně, měl před lidem četně shromážděným kázání na rozloučenou. Tklivá slova jeho hluboce se vryla do srdcí přítomných posluchačů. Kněz všecky práce své obětoval na stupních oltáře Bohu, od něhož byv povolán obdržel

milost jeho k tomu, i odebral se za hláholu všech zvonů z města u velkém, četném průvodu.

Brzy po odchodu prvního missionáře ukázalo se, že jeden všemu nestačí, a tudíž byl do Hlubčic poslán ještě druhý missionář, obzvláště proto, že jim bylo docházeti do *Křížovic* a jiných vesnic. R. 1675 získali 199 nových konvertitů. Toho léta obzvláště slavně konala se slavnost Božího těla, již se účastnili netoliko všichni občané, nýbrž i veliký počet venkovanů. Prostranné náměstí nestačilo pojmouti množství pobožného lidu. Školní mládež zpívala při obřadech. — Při skládání velikonoční zpovědi někteří dříve ještě činili obtíže, avšak magistrát sám převzal dozor, tak že se tomu pak všichni podrobili. Poněvadž mezi lidem bylo mnoho protináboženských a po-
věrčivých knih, kníže biskup olomoucký pečoval o to, by je všechny zaměnil za lepší, psané ve smyslu katolickém a za účelem vzdělávacím. Bylo potřebí, by nábožný cit katolíků nebyl urážen, aby na hřbitově na pomnicích a náhrobcích učinily se leckteré změny; neboť mnohé nápisy, sochy a krypty kypěly potupou katolického náboženství a nebyly zemřelým k čestné památce. Co urážlivého, odstraněno a nahrazeno slušnými kříži.

Ke *Křížovicům* obzvláště missionáři obraceli činnost svou, kde akatolíci faráře tak potloukli, že následkem ran zemřel. Tehdáž právě po 24leté při dostaly se Křížovice německému řádu, což missií jesuitskou velice usnadnilo.

O Hlubčicích přestávají zprávy r. 1676. Zdá se, že tehdáž také missie tam přestala.

4. Missie v Lidměřicích.

Lidměřice, ves úhledná, lidnatá a bohatá, náležely k Hrobnické komendě rytířského řádu Johannitův. Od r. 1674 komendu tuto spravoval hrabě *František Augustin z Valdšteina*. Jakmile nastoupil, pokládal to násilský (nasidelský) farář Martin Schloup za povinnost svou, patrona svého, jenž měl pod správou svou devět vesnic katolických, nakloniti k náležitým prostředkům, by věci katolické získal i desátou ves, Lidměřice, kde se protestanté usadili a mnoho katolíků následkem toho odpadlo přes všeliké poučování jejich. Za nejprůměřenější prostředek pokládal jesuitskou missii. Zmínil se o tom hned při uvítání nového pána svého, jenž byl s návrhem tím srozuměn. Nedávno před tím od biskupa připomenuto bylo správcům duchovním, by při křtu dítěte nepřipouštěli kmotrů protestantských; rovněž nebylo dovoleno oddávati snoubence, kteří nesložili vyznání katolické; kromě toho nikomu, kdo umřel, nejsa údem katolické církve, nemělo se dostati hrobu na posvěceném hřbitově katolickém. Hrabě podporoval faráře při zachovávaní církevních nařízení svou autoritou, ale tím s mnohých stran způsobil si nelibost, ba i nenávisť. Sám správce jeho přijal stížnost protestantův a připisem vytýkal faráři, že lidem svévolně krivdí. Farář list tento poslal konsistoři olomoucké, přiloživ zevrubnou zprávu o tom, jak se věc má s náboženstvím ve farnosti jeho, která se své strany hraběte se stavem tím seznámivši, zároveň žádala za šetrné a přesné zachovávaní zákonů církevních. Hrabě Valdštejn potom nařídil kapitánovi, by lidu zřejmě připomenul, že dlužno zachovávatí zemský řád ná-

boženský, dle něhož mělo panovati jediné náboženství katolické, i dal mu návod tohoto obsahu:

1. Aby v krátké době počet vyznávajících jinou než katolickou víru vyšetřil a sepsal, jelikož dle toho lze posouditi, zdali dosavadní ustanovení stačí, či jiných bude třeba.

2. Aby katolíkům zabraňoval k vyznání protestantskému přestapovati anebo protestantské sbory náboženské navštěvovati.

3. Aby každého, kdo by podněcoval různice náboženské anebo jevil se vzdorovitě neposlušným, jakož i protestanty, kteří by v domech svých zařizovali nedovolené schůze, před soud pohnal a dle práva svého pokutoval.

4. Aby každého, kdo by z nařízení vládního nebo od konsistoře olomoucké byl poslán, přijal s náležitou uctivostí, jemu volný zjednal průchod a o všem, čeho by si přál zvědět, věrnou dal zprávu.

5. Nikdo z obyvatelův akatolických nenalezne dostatečné příčiny, by mohl býti omluven a tudíž nikdo z nich nemá býti na vystěhování propuštěn.

6. K žádosti faráře násilského pošle biskup olomoucký missionáře, jimž se všechna práva při takových příležitostech obyčejná mají povoliti.

Biskup *Karel z Lichtenšteina* nařídil, by jeden z missionářů z Hlubčic přesídlil do Lidměřic. Jesuita P. *Karel Junker* převzav tuto novou stanici, byl od kapitána přijat s okázalou vlídností, do vsi slavně uveden a u katolického fojta našel byt vším pohodlím opatřený. Ale pak se kapitán vyhýbal všemu styku s jesuitou tak, že tento po dlouhou dobu neměl ani příležitosti, by ho poznal blíže. Dle jeho příkladu také obyvatelé chovali se k jesuitovi vlídně sice, ale ostýchavě a pozděle. Znenáhla chladné chování počátečné dostoupilo zjevného odporu. Žádal-li missionář něčeho od kapitána, počínal si tento tak váhavě a zdlouhavě, že to škodilo více, než kdyby odepřel všechno hned v počátku. Missionář nucen byl si stěžovati, i udal biskupovi dvacet případů, v nichž mu v působení bylo překáženo. Kapitán kypěl zlostí, a následky toho brzy byly jesuitovi citelné. Jak na počátku hojně býval vším opatřen, tak se mu teď nedostávalo věcí potřebných, i počal třít nouzi. O poučování nemohlo býti ani řeči, neboť kdykoli vyšel z domu, potkával muže ozbrojené obušky, tak že se mu zdálo, že by se snadno vydával v nebezpečí života, kdyby s nimi zapředel hovor. Chtěl-li vstoupiti do některého příbytku protestantského, nemohl se tam dostat pro psy; pokusil-li se při polní práci promluvit k lidem, křičeli, láli nebo smáli se tak, že s nimi nemohl slova promluvit. Smutně, ale nepokořen krácel při takových příležitostech svou cestou dále. Dopslechl i o vyhrůžkách, že jej i celou rodinu fojtovu sprovedí se světa.

Kázání missijní mívával v neděli ve farním chrámě. Katolíkům z jiných vesnic bylo velmi mnoho, z Lidměřic nepřišel však nikdo. Ohlásil s kazatelny, že v jednotlivých obcích, zejména v Lidměřicích, konati bude katechetská cvičení. Když ponejprv hoch, jenž jej obsluhoval, vyslal, by se zvonkem obešel dědinu a lidi sezval ke katechismu, jedni jej zstrašovali zlořečením, druzí naň štvali psy, až jeden nezvaného a nemilého budíčka chopiv, zavřel do sklepa. Odtud po chvíli jej zavlekl do jámy cihelné a když se hoch odtamtud vysplhal nahoru a utíkal, volali za ním, by vícekrát nechodil sezvánět

na katechesi, nechce-li dostati notného výprasku. Tak začal a skončil se první pokus katechese. Missionář psal o tom hraběti a vymohl druhou, přísnější instrukci, kterou kapitán sám musil lidu přečísti. Hrabě hrozil, že bude nucen kapitánovi odnítí správu, nedovede-li zameziti výtržnosti. Nařizoval mu zevrubně, jak má jednati a sám dobrým předcházeti příkladem. Tu pak ovšem bylo mu upustiti od toho, by vážnost missionářovu podrýval nadále; o vystěhování, jímž by pánu pohrozili, a jež doporučoval akatolíkům, nemohlo již býti zmínky, protože hrabě naprosto nechtěl nikoho propustiti. Nikdo nebyl a nesměl býti nucen k vyznání katolické víry, nesměl si do žádné škody ani do jakéhos nátlaku stěžovati, a kdyby se mu v něčem krivdilo, hrabě sliboval náhradu; ale missionáři musilo býti volno kázati, katechisovati a církevní obřady konati, aniž by se mu bylo obávati nějakých výtržností. Kdo přišel na kázání, přišel, kdo nechtěl, mohl zůstati doma, ale štvání proti němu nebylo trpěno. Kapitánu nařízeno, aby ještě jednou představiv missionáře, ohlásil, že se ho ve všem zastane.

Po této události missionář častěji sešel se s kapitánem, tak že po nějaké době poznali se lépe a spřátelili se. Kapitán se svou rodinou každodenně byl na mši sv. a nevynechal ani jediného kázání. Četl pilně i knihy, jež mu jesuita půjčoval a víc a více si oblíboval mluvit ve prospěch missionáře a náboženství katolického. Míval z toho radost, mohl-li někoho z protestantů přivést ke katechesím nebo ke kázáním missionářovým. Kde vyskytla se nějaká neshoda, vždy mu na tom záleželo, by mírným způsobem sprostředkoval dorozumění.

Od té doby missie počala nabývati jiné tvárnosti. V brzku (od 22. června do 20. září 1674, tedy ve třech měsících) 89 protestantů složilo vyznání víry katolické. Missionář sám praví, že v tom přední zásluhu má kapitán. Jesuita sám přihlížel k tomu, by vyznání náboženské nepřestávalo na pouhém přičítání se ke katolíkům a na nejvýše snad ještě na jakéms takéms účastenství ve veřejných pobožnostech. Takové obraty neměly by trvání; konvertita musil nabyti úplného přesvědčení o spasitelných pravdách náboženství katolického, a proto k tomu obracel vši snahu svou.

Zkoumaje své konvertity, u mnohých nalezl velmi mělké přesvědčení; nejeden byl jen dle jména katolíkem, ačkoliv o přetvářce nemohlo býti řeči; scházelo pouze důkladnější poučení. Missionář hleděl to napravití neunavnou horlivostí: poučoval a působil zároveň na rozum a srdce svěrenců svých. Mnozí jiní arcíť ještě nenáviděli jak učení katolického tak i missionáře, a tudíž se mu buď vyhýbali, buď různé překážky kladli mu v cestu a hleděli působení jeho mařiti.

Velikou ostudu mu r. 1675 učinilo, že z počtu přátel svých ztratil fojta, u něhož bydlil, a to poněkud vlastní vinou. Jeden z protestantských osadníků měl veliký vliv na mladou chasu, tak že se většinou řídila dle jeho pokynů. Při tom byl ode dávna úhlavním nepřítelem fojtovy rodiny, ale ještě více nenáviděl missionáře, jemuž pro všechno na světě rád by byl pokazil veškeren zdar v úsilovné práci jeho. Naproti tomu také fojt měl závažné v obci slovo a široké působišťe. Připraviti missionáře o přízeň fojtovu bylo přáním zarytého odpůrce katolické missie; ale jak to navléci, když si s fojtem navzájem ve všem všudy odporovali. Aby docílil, čeho si přál, volil

prostředek, jenž na povahu jeho vrhal velmi špatné světlo. Úlisně vzkázal jesuitovi a pak mu i sám řekl, že by mohl jedním šmahem získati i jeho i vši chasu, kdyby jen nebydlil u toho fojta. Dokud prý tam bude, nenalezne plné důvěry. Rozhovořil se o tom tak, že konečně přemluvil missionáře, jenž pak z bytu fojtova se vystěhoval. Fojt, nevěda, proč jesuita tak učinil, mrzel se. A toho hleděl onen protestant docílit. Sousedé hned jako na povel shromáždili se v hostinci. Tu někteří fojta si dobírali, že jest od missionáře náramně uražen a připraven o vážnost v obci. Původce všeho toho vida, že fojt skutečně zanevřel na jesuitu, předstoupil a přede všemi mu podal ruku na smířenou. Jásot provázel tuto scénu. Protestanté fojta dostali na svou stranu a jesuita s dobrou nadějí svou zle pochodil. Na utvrzení fojtovy nenávisti k missionáři napovídáno a nalháno proti jesuitům, až hanba poslouchati. Naproti tomu připovídáno fojtovi, že teď teprv bude opravdu prvním mužem v obci, jehož si všichni budou vážiti. Od té chvíle fojt počal se k missionáři chovati chladně, a což ještě horší bylo, zanevřel i na náboženství katolické, k němuž se měl zcela netečně a lhostejně. Často missii kladl rozličné překážky a vždycky se zastával protestantů. »Kdo by si byl pomyslíl,« zvolal kdysi missionář bolným hlasem na kazatelně, »že ten, jemuž jsem, vstoupiv do domu, první udělil požehnání, týž, s jehož prahu jsem, kříž máje v ruce, posvátnou počal missii, stane se z nejpřednějších nepřátel díla mého!«

Před svátky velikonočními r. 1675 missionář obdržel list, v němžto se mu oznamovalo, že chce veliký počet občanů zpověď vykonati v době této, ale nikoli u jesuity, nýbrž u vlastního faráře. Dopisovatel mu udával za příčinu, že se lidé bojí jeho přísnosti a ostatně že to zcela v pořádku, když farníci ku svému vlastnímu správci duchovnímu lnou s největší důvěrou. Žádalo se pak na něm, by v té době naseděl ve zpovědnici. Missionář o tom podal zprávu biskupovi a s jeho přivolením obmezil se na sloužení mše sv. a na jediné kázání v neděli. Chtěl zkusiti, jak asi prospěje povolnost. Doba velikonoční nastala, ale kromě jediného muže, který se tajně přihlásil k missionáři, nikdo nepřišel k sv. zpovědi. Dopisovatel nebo dopisovatelé jesuitu připravili o vhodnou příležitost dojemného působení missionářského.

Čas velikonoční pro missii minul bez prospěchu. Občané druh druhu zdržovali netoliko od přijímání sv. svátostí, ale i od navštěvování kostela vůbec. I ti, kteří složili vyznání víry, tak si opět počínali, jako by toho nikdy nebyli učinili. Farář byl toho mínění, že by se měli přinutiti, ale s toho sešlo. Patron, hrabě Valdštejn, ustanovil den 23. července, kdy by všichni, kdož víru katolickou vyznávají anebo do té doby vyznají, přistoupili k sv. přijímání a zapsáni byli jako katolíci, ostatní však by na své vůli ponechání byli jakožto protestanté. Tak se učinila hráze mezi katolickými a nekatolickými obyvateli v Lidměřicích.

Za kratičký čas však většina připadla na stranu katolickou. Slavnost obecného sv. přijímání se slavila v ustanovený den, a kdo byl přítomen, tomu obdivovati se bylo vytrvalosti missionáře, jenž přese všechny nenepatrné překážky získal tolik duší. Napočítal přes 1200 zpovědí, jež vyslyšel. Ovšem při tom bylo mnoho lidí z okolních vsí, ale hlavní radost mu způsobili kajicníci z Lidměřic. Stal se

tam naprosto neočekávaný obrat, aniž bylo nějakého donucování užito, tak že na konci roku (1675) missionář mohl téměř celou ves nazvati katolickou a odevzdati ji řádnému správci duchovnímu, faráři v Násilém (Nassidl).

5. Missie v Rozumicích.

Když se Lidměřičtí vrátili do lůna církve katolické, veliké mezi nimi a Rozumickými nastalo napjetí. Rozumice (něm. Rösnitz), ves asi osm kilometrů od Opavy vzdálená, patřící nyní do pruského Slezska, tou dobou byly úplně oddány vyznání evangelickému. Nežli byla missie započala v Lidměřicích, obě vesnice byly spolu za dobře. Z jedné obce do druhé se ženili a vdávaly, tak že je kromě náboženství vázalo k sobě i příbuzenstvo. Po vykonané missii v Lidměřicích bylo Rozumickým velice nemilé, že spřátelení sousedé opustili jejich vyznání, i dávali svou nevoli různým urážlivým způsobem na jevo. Nazývali je nestydatými, podlízavými psy. Jesuita své konvertity nabádal, by takové pošetilé tupení snášeli s křesťanskou láskou a přátelsky chovali se k tupitelům, jako by se nebylo nic stalo. Avšak stížnosti se ustavičně množily. Jednou přišel muž, jenž pro svou dobrosrdečnost a šlechetnou povahu neméně než pro vzorný pořádek v domácnosti byl oblíben a vážen, a vypravoval, že tchána svého v Rozumicích uctivě pozval k domácí slavnosti, kterýžto však upřímné pozvání nejen hněvivě odmítl, ale v nezdvořilosti i tak daleleko se zapomněl, že přede tváří zefovou všechno přinesené pečivo hodil psovi, jakoby to pes psovi byl poslal a ne zeť tchánovi. Takovou potupou katolík a veškeren jeho dům byl tou měrou zarmoucen, že všichni plakali. S usazenou tváří šel k missionáři, prose ho, by se za tupitele a všechny Rozumické modlil, aby se jim od Boha dostalo milosti k poznání víry svaté. »Mohlo by se státi,« doložil, »že by snad opět obec Lidměřická ustavičnými urážkami dohnána byla k odstoupení od náboženství přijatého, čímž by vzala škodu víra katolická pracným úsilím sotva zavedená.«

Podobných výstupův událo se více. Lidměřičtí vždy určitěji žádali, by se katolická missie zřídila i v Rozumicích. Nelze prý to vydržeti, má-li se neustále slýhati, že Lidměřice jsou peklem, jesuita ďáblem a Lidměřičtí i s dětmi svými jeho přívrženci. Snad tomu odpomůže missie. Jesuita nezdráhal se vzíti na sebe nový, a jak se zdálo, ještě mnohem těžší úkol, než měl v Lidměřicích, ale bylo potřebí k tomu oprávnění a poslání od biskupa. Konečně se ustanovil na tom, že o potřebě katolické missie v Rozumicích dopíše do Olomouce. Mezi důvody vřadil též tu okolnost, že katolíkům lidměřickým se strany rozumických příbuzných hrozí ustavičné nebezpečí odpadlictví, jemuž by je na dlouho neubráníl ani nejopatrnější správce duchovní. V Rozumicích působili evangeličtí kazatelé, kteří neméně starali se o šíření svého vyznání než jesuité o víru katolickou, a kdož by dříve nebo později mohl zabrániti, by leckterý katolík neposlouchal tamějšího kázání a ve víře, byť i neodpadl, poddal se těžkým pochybnostem? Kníže biskup *Karel z Lichtenšteina* přijal návrh missionářův a vykázal mu od r. 1676 novou stanici v Rozumicích, doloživ, by se vynasnažil býti láskyplným andělem pravého světla evangelického a lidem zapudil strachy.

jako by byl ďáblem. Za byt mu vykázal starou budovu farní, v níž tehdy bydlili podruzi.

Jesuita bez dlouhého prodlévání spěchal na nové působiště. Žádal a obdržel od hejtmána hlubčického povolení, by byl uveden do Rozumic, prose zároveň faráře třeboňského, do jehož záduší Rozumice — ovšem jen dle jména — byly přifařeny, by jej též provodil. Když se farář třeboňský omlouval nemocí, úkol ten přijal farář násilský. Rozumičtí jsouce o tom zpraveni, že přijede missionář s kommissaři, připravili překvapující uvítání. Školní mládež, muži i ženy vyšli jim vstříc a uctivě je do vsi vítali. V bytě missionář našel všechno nad očekávání slušně a pohodlně připraveno. Dojem byl takový, že si missionář sliboval vše dobré. Představivše missionáře obci, kommissaři odjeli s přáním, by tak dobře jak první krok do vsi, vydařily se všechny ostatní.

Sotva však odjeli, nastala změna, která předčasné krásné naděje missionářovy mžikem zmařila. Zástup žen, mezi nimiž několik mužů, přichvátal před jeho obydlí a jako zběsilí mu nadávali, že toho svět neslyšel, necudně naň pokřikující, lajíce a zlořečící¹⁾). Mezi ně vyjítí nezdálo se missionáři radno, tiše naslouchal v bytě svém a modlil se. Večer bylo ještě hůře. Jak se setmělo a okenice zavřel, počalo s křikem tak prudké házení kamením do oken, že okenice, ač neobyčejně pevné, značně byly porouchány. To trvalo až do rána, tak že mu bylo celou noc probdítí. Teprv ráno, když se obávali, že by byli poznáni, výtržníci se rozešli.

Missionář byt do ochrany odevzdav katolickému učiteli a dvěma katolickým hochům, odebral se do Opavy. Na to ženy opět se shlukly, vypáchily a rozbily dvěře, jež strážci pro větší bezpečnost byli zatarasili silným dřevem, učitele vyhnaly a chlapce vyhodily. Vedravše se do světnice, veškeren nábytek porouchaly a lože na hnůj vyházely. Když to vykonavše nevěděly již, na čem se vymstítí, počal je obcházetí strach, jaké as následky bude to mítí v zápětí, a několik se jich úzkostlivě plížilo domů. Jiné vylezly na věž kostelní, zírajíce do dálky, zdali přichází missionář. Zdálo se jim, že se vrací do vesnice po silnici. Z toho nový pokřik. Ženy opět vybíhaly z domů a hrnuly se proti jesuitovi v úmyslu, že ho nepustí do vsi. Několik set kroků za vesnicí potkaly se s ním a zastoupily mu cestu. Muže mezi nimi nebylo ani jednoho. Jesuita novým výjevem tímto byl nemálo zaražen, ale nezastaviv se ani na okamžik, šel mlčky jako by jich ani neviděl ani neslyšel, pevným krokem ku předu. První ženy ustoupily s cesty a druhé za nimi, překvapeny jsouce neohrožeností jeho; znenáhla umlkly a pustily jej do vsi. Před obydlím svým našel nový zástup žen, pokřikujících, by se, je-li mu život milý, se svým rancem do večera odstěhoval. Vchod do bytu byl zatarasen.

Missionář chvíli přemýšlel, co činiti, vzal pak křížek na krku zavěšený do ruky, pomodlil se krátkou modlitbu a vztáh pravici s křížkem k nebi, zvýšeným hlasem jal se k ženám mluvit čili vlastně pod ochranu Krista Pána se poroučeti. Potom vyňal ze

¹⁾ »Domum parochialem circumsedere, inconditis clamoribus circumvocantes, quidquid denique honestati monstrosum impudens muliebris dicacitas parturiverat, foeto stomacho in missionarium exonerando.« Relatio de miss. Roesnic.

záňadří listy od biskupa a vlády, jimiž ustanoven missionářem, a vyložil jim, jakými právy a povinnostmi byl opatřen. Ženy odpověděly, že jim do toho všeho nic není, že nechtějí žádného missionáře a že ho nebudou poslouchati. Aby hašteření přestalo, žádal konečně, by jej někam zavedli, kde by mohl přenocovati, aniž by se obávatí musil nového kamenování. I vodily jej sem tam dvě hodiny, až ho posléz nechaly v hospodě. Ve farní budově naprosto nebylo možno nocovati.

Časně ráno přišli faráři z Třeboně a Násilého, uslyševše o smutných výstupech, v průvodu několika mužův ozbrojených. Nalezše missionáře v hostinci vybízeli jej, by se vrátil do svého obydlí, jež mu, jak se dalo za krátký ten čas, upravití dali přece přiměřeněji, než byl lecjakýs kout v krčmě. Aby nikdo nepřekážel, o to se postarala ozbrojená stráž přede dveřmi. Mezi tím, co se byl upravoval, missionář chtěl jíti do kostela, kdež se však potkal s novým odporem.

Dvěře kostelní byly zamčeny a ženami obsazeny jako zdí. Třeboňský farář mnil překážku tuto odstraniti krátkým prostředkem: poslal dráby, by ženy odstrčili a kostel otevřeli. Byl to jeho kostel filiální a měl tedy úplné k němu právo. Drábové učinili, jak jim farář nařídil; i jali se ženy odstrkovati, když nechtěly ustoupiti dobrovolně. Jakmile to mužové spatřili s oken, vyrazili z domů. ozbrojili se tyčemi vytrhanými z plotu a běželi ženám na pomoc. Missionáři, farářům a drábům nezbylo než rychle utéci.

Jesuita o tom všem zevrubnou zprávu podal zemskému soudu, který vyšetřiv vše, ženám výtržnicím uložil pokutu, obci nařídil, by opravila, co poškozeno, zároveň pak panskou správu v Rozumicích učinil zodpovědnou, kdyby se výtržnosti opakovaly, a missionáře znova do obce uvéstí kázal.

Druhý příchod missionářův odbyl se v tichosti. Jesuita, než něco počal, studoval lid, zkoumaje jeho povahu a způsoby, i hleděl znenáhla soukromě získati některé muže. Dával si dosti práce, ale nedařilo se mu nic. Na kázání v neděli sice přišlo několik mužů, ale nikoli, by je poslouchali, nýbrž aby pouze byli přítomni, poněvadž jim tak bylo nařízeno. Netečnost svou na jevo dávali způsobem pro kazatele trapným. A kdyby alespoň titíž byli přicházeli, mohlo snad přece časem některé slovo utkvěti v nich a přinéstí dobré ovoce, ale oni se střídali jako na jakous obecní hlídku. Ze žen ani jedna se neobjevila v kostele.

Minulo léto r. 1676, a ještě missionář neměl ani jednoho konvertity. Obec počala se opět jitřiti, tak že dostavila se nová soudní kommissee, jejížto následkem bylo, že několik mužů odvedeno do vězení do Krnova. Dvoji kommissee a dvoji pokuta do té doby stály přes 4000 tolarů, jež obec zaplatila, ale nebyla tím obměkčena. Občané byli tím, možná-li, ještě více popuzeni a missionáři odcizeni. I kdyby byla přišla exekuce vojenská, byli by ji snesli.

Jesuita vida, že ničeho nepořídí, soudil, že pokroku missie vadí jeho osoba a že pro vše, co se dosud událo, Rozumičtí nenabudou k němu úplné důvěry, a proto žádal, by byl missie zproštěn a jiný dosazen na jeho místo.

R. 1677 přišel jiný. Jméno jeho není známo. V zápiscích vždy jen stojí slovo „missionář“. Povahu jeho a působení lze dobře po-

znati ze zápisů současně učiněných. Při příchodu svém byl chladně a pokojně přijat a vykázán mu byt v téměř domě, jako jeho předchůdci, ale v prvním patře. Přízemí od obce ponecháno zase podruhům. Z tohoto povýšení do hořejšího patra však missionář neměl obzvláštního potěšení. Dům byl r. 1601 na obecní útraty vystavěn pro evangelického kazatele. Když však za císaře Ferdinanda II. vyobcováni byli evangeličtí kazatelé, zůstal po mnohá léta neobydleným. V době 30leté války ob čas tam bylo vojsko ubytováno. Na potřebné opravy nikdo ani nepomýšlel; jak co bylo, zůstalo. V posledních letech v přízemí se ubytovalo několik rodin. V hořejším patře nikdo nechtěl bydleti; strašilo prý tam. V noci slýchali úpění a stenání, což pocházelo, jak si vykládali, od osoby, kterou tam před mnohými lety zavraždili švédští vojáci. Missionář našel tu hejna myši a náramné množství ošklivého hmyzu. Zdi byly opelichalé, místy vlhké a od myši prohlodány; okno zastřeeno starým cárem, a dveře měly tu komickou vlastnost, že místo obyčejného otvírání a zavírání tři desky, z nichž se skládaly, musily se odstavovati nebo přistavovati. V kamnech mu zatopili jako ve výhni, tak že všechn hmyz vyplašili. Missionář vše to přijal s lehkým žertem, ale strašidlo, o němž se mu zmínili, přece alespoň v první noci mu nahnalo strachu. O půl noci podivný se strhl šramot, skučelo, stenalo a třískalo to, až se dům otřásal, pak se to blížilo jeho světnici, a dveře samy se otevřely. Missionář v zápiscích se přiznává, že ho to v tu chvíli notně poděsilo, ale pro budoucnost si návštěvu strašidla důrazně zapověděl. Přivedl si psa a přede dveřmi jej uvázal. Od té doby se dveře již samy neotvíraly a strašidlo nemělo chuti přiblížiti se k světnici missionářově.

Víc než všechno jiné, co mu bylo v obydlí tom snášeti, obtěžovala jej ženština, která v téměř domě bydlila, lživá, utrhačná, svárlivá klevetnice, živící se z dohazovačství a pletichářství. Kdo ze vsi chtěl něčeho zvědět, u ní se mohl dotázati na všecko. Z mnohých domů vyhnali ji již pro zlo, které jazykem svým natropila, nyní však byla jim milou vyzvědačkou o každém hnutí missionářově. Každý den věděla něco nového o něm povídati. Jejím bedlivému číhání neušel nikdo, kdo k missionáři přišel a kdo s ním mluvil. Všeho si všímala a ke všemu věděla se své strany dáti výklad. Jesuita jí častěji domlouval, ale nadarmo; aby skrotil její jízlivost, co mohl, ji podporoval; ona přijímajíc dary, chválila a vlebila jej, ale za zády mu hned osnovala nové pletichy. Deset měsíců měl ten kříž v domě, pak přece na představeném obce vymohl, že ji přeložil do jiného bytu.

Ve veškeré obci missionář nenalezl ani jediného člověka, jenž by k němu byl ne-li přívětivým, alespoň útrpným. Jak s počátku řekli, že s ním budou hůře nakládati nežli s předešlým, tak to zachovávali. Bylo mu nouzi tříti, jakéž ani nejhorší bídák nesnášívá. Koupiti nemohl ničeho, byť sebe lépe platil, a co mu dodávali z povinnosti, bylo často zkažené a vždy tak chatrné, že ho k požívání toho doháněl jen největší hlad. A přece tiše snášel takovéto trpkosti pro Boha, jenž ho na místo to povolal. Častokráte celý den snášel traplivou žízeň a když obcházeje jednoho i druhého prosil, by si směl pitné vody nabrati ze studně, bylo mu to všude odepřeno,

tak že posléze nucen byl navážiti si zkažené smrduté vody z polozasypané studně v domě farním, z níž nikdo nechtěl pít.

Co se náboženského vzdělání týkalo, našel občany rozumické dobře vycvičeny v učení lutherském. Katechismus svůj znali důkladně, i děti. Od katolíků žili v takové odloučenosti, že jim nechtěli prodati ani pozemků svých, žádného nepřijali do obce a dcery své žádnému katolíku nezasnubovali, byť i sňatek byl pro ně výhodný. Jen dva v obci byli katolíci, obecní pastýř a ovčák.

V přípisech od vlády missionář na své zprávy vždycky dostával pokyn, by si vedl co nejmírněji, hledě jen laskavou přívětivostí a cestou poučování získati konvertitů, neužívaje nikde nátlaku hmotného. I missionář neměl nic jiného v úmyslu, než působiti jako katecheta a kazatel, dobře věda, že exekucemi nelze vnutiti pravé náboženství.

Jakkoli hmotné jeho postavení bylo bídné, přece v celém chování svém osvědčoval neumořitelný klid, přívětivost a trpělivost. I sami občané, kteří jej hleděli všelijak utiskovati, uznávali a uznati musili, že žije více duchovně než tělesně. Bez takového nadšení, jaké jevil pro svatou věc, nebylo by bývalo možno žiti v takových poměrech. Vlídně a uctivě před každou nedělí zval ke službám Božím. Přijíti nucen nebyl nikdo, ale přicházelo jich přece, někdy méně, někdy více. Pokorná pobožnost jeho při službách Božích uchvacovala, a jak býval připraven na kázání! Jak mistrně uměl mluvit! Kdo byl přítomen, chtěj nechtěj musil pozorně poslouchati a nemohl, co slyšel, zapomenouti. A jak bylo krásné, když na konci kázání veškeru osadu, lid i zboží jeho poroučel do ochrany Boží a jeho požehnání na osadu vzýval! Aby výtečného kazatele uslyšeli, neobtěžovali si i odpoledne přicházeti na výklad katechismu.

Jak se vyjasnívala tvář missionářova, když mohl mluvit před shromážděním poněkud četnějším aneb zahovořiti si s některým mužem, když vyšel z kostela. Hovor týkal se vždy jen věcí náboženských; přívětivě, nedávaje ani nejmenší podrážděnosti na sobě znáti, missionář nechával mluvit člověka, až pověděl vše, co měl na srdci. Urazilo-li jej něco, podržel to pro sebe. Když muž domluvil, řekl krátce, co v přednesených názorech bylo dobré, s učením sv. apoštolů shodné, naproti jiným mírně postavil své a církevní mínění, vybízel k přemýšlení a zval k pozornému poslouchání, až o tom šíře bude kázati, anebo pravil vlídně, bylo-li by snad libo soukromě rozmlouvati o tom v době příhodné? S těmito obšírnějšími rozmluvami soukromými nechtělo to arci dlouho jíti, neboť obec byla umluvena, že se do soukromého styku nepustí s missionářem. Zůstalo prozatím jen při schůzích v kostele, ale potěšitelně bylo, že od neděle k neděli znenáhla se množil počet mužů v kostele. Pojednou se objevily také ženy před kazatelnou. Jak by to byly jen vydržely, by pouze muži poslouchali tak znamenitého řečníka? Ponejprv jich bylo asi dvacet, podruhé as padesát, pak sto a více. Kazatel vykládal a odůvodňoval jednotlivé články víry přiměřeně stupni vzdělanosti posluchačů tak jadrně a zřetelně, že ho každý dobře pochopil; probíraje pak učení Lutherovo nebo Kalvinovo nebo Zwingliovo, článku tomu odporující, přirovnával je k učení církve katolické, vyvracel je, ale vyhýbal se při tom všem nepotřebným, hanlivým a urážlivým slovům, mluvě klidně a nevyjžděje si na osobnosti. Kromě protestantů přicházeli též katolíci z okolí, již se nemálo divili, že protestanté rozu-

mičtí poslouchající kázání tato a chválice je, přece setrvávají při svém vyznání.

Ukázalo se, že je zdržovalo předně umluvení v obci, proti němuž nikdo nechtěl učiniti počátku, pak vliv protestantů z jiných obcí, dílem též osob znamenitých, jako vlastní jejich hraběnky. Roztrousilo se mezi lidem, že stůj co stůj nesmí se missie zdařiti, a kdyby někdo se poddal, že po ukončení jejím zabaví se majetek jeho na uhrazení útrat. Kdo se obrátí na víru katolickou, ten ať platí výlohy na missionáře. Takové řeči odstrašovaly mnohého, i když se klonil k víře katolické.

Přes 70 let nikdo z Rozumických nebyl pohřben v průvodu kněze. Teď se přiházelo, že missionáře připouštěli k pohřbu nemluvnátek, kteráž jsouce pokřtěna přináležela k církvi. Pohřby ty uspořádal tak krásně, že vždy více jich dožadovalo se ho za průvod pohřební. Obyčejně u hrobu míval též krátkou a dojemnou promluvu, čímž obměkčil mnohou tvrdší mysl.

Protestanté na potupu missionáře mezi sebou rozhlašovali, že každý, kdo od něho dá dítko pokřtiti, zaprodává je zlému duchu. Říkali prý to také kazatelé evangeličtí, a proto občané dlouho se ostýchali novorozenátko přinést do kostela ke křtu sv. Čím více však stýkali se s missionářem, tím více poznávali, že povaha jeho od povahy zlého ducha je daleko rozdílná, a tak mizel jeden předsek za druhým. Jak pobožně vykonával obřady sv. křtu, jak krásnými slovy žehnal dítě, jež křtil! Činil to srozumitelně mateřským jazykem, a tak nezbytně ustupovala všeliká pochybnost. Patrně zaklínal zlého ducha, vybavoval dítko z okovů hříchu a zasvěcoval je Kristu a dědictví království nebeského.

Lidé dříve tak příkří, vzdorovití a urážliví znenáhla docela se změnili působením dobrých kázání, přívětivého obcování a především opravdivou pokornou pobožností při službách Božích. Nikdo se neosmělil klásti mu v cestu hrubé překážky, ba někteří přesným jeho náboženským jednáním tak byli spokojeni, že si přáli, by dlouhá léta v Rozumicích vedl duchovní správu. Ovšem při tom mínili takovou správu duchovní, jakou až dosud konal, jsa a zůstávaje pastýřem bez ovec. Kostel býval sice hojně navštěvován, kázání posloucháno s pozorností, ale evangeličtí proto přece setrvali při svém vyznání. Jesuita dosud neměl ani jediného konvertity, ač rok 1677 chýlil se ke konci. Nouzi ho teď sic trpěti nenechali, naopak nad povinné dávky dávali mu různé dary, by mu projevili náklonnost svou. Z hospodářství mu přinášeli mléko, máslo, drůbež, ovoce i obilí. Co nespotřeboval, missionář zase rozdál chudým. K jeho návrhu pořízeny dva kříže, jeden postaven před kostelem na návsi, druhý na pahrbku v poli. I do kostela dali shotoviti nákladné tabernakulum na hlavní oltář, před něž koupili pěknou visací lampu. To vše učinili dost ochotně.

R. 1678 missionář vystřídán třemi jinými, z nichž však jeden za krátko odešel na ostrovy Filipiny v Oceanii, oba dva druhí pak horlivě pokračovali v kázáních a katechesích. Přicházeliť však do vesnice též kazatelé evangeličtí a kázali v tajných shromážděních. Místa, kde se to dělo, nebylo možno vypátrati. Tak se kolísal lid mezi dvojím poučováním, veřejným v kostele a tajným ve schůzích soukromých.

Missionáři vynasnažovali se alespoň u lidí na smrtelném loži dodělati se nějakého obratu. U jistého znamenitějšího souseda jeden z nich vynaložil k tomu všelikou péči, ošetřoval jej dnem i nocí, prokazoval mu mnohé služby, nezapomínaje při tom na duši. Připomínal mu poslední věci, mluvil o potřebě přípravy ke šťastnému skonání, a to vše tak dojemně, že nemocný již jevil náchylnost s církví se smířiti a z rukou missionářových přijmouti sv. svátosti; ale žena a příbuzní vymluvili mu to vše, tak že od té chvíle od missionáře žádného slova nepřijav, skončil beze smíření s Bohem.

R. 1679 z veškerého obyvatelstva rozumického jen dvě osoby učinily vyznání víry, načež osvědčily obzvláštní horlivost náboženskou. Bylo prý jich značný počet, kteří by rádi byli přijali víru katolickou, ale ostýchali se veřejného vyznání; nikdo nechtěl první, nikdo dřív než druhý přestoupiti, boje se veřejné potupy. O té náchylnosti mohlo se souditi z rozličných známek, že skutečně jest a se vzмáhá. Tak na př. obec odevzdala klíče od kostelní věže jesuitovi, jenž od té doby třikrát denně dával zvoniti klekání, s potěšením pozoruje, že mnozí se modlili. Dříve obyčejně zvonilo se jen ráno přede dnem velkým zvonem, a malým zvonem dávalo se znamení, když se měla sejíti obecní hromada. Teď se sezvánělo i ke službám Božím.

Jistá žena, při porodu přišedší u veliké nebezpečí života, na radu missionářovu vzývala sv. Ignáce z Loyoly za pomoc, a ku podivu rychle se uzdravila; i dítě zůstalo na živě a obdrželo, čehož si obzvláště přála, sv. křest. Na poděkovanou darovala kostelu stkvostný ornát.

Jesuita zařídil pobožnost k uctění velebné svátosti. Ačkoli se pobožnost konala zvláště pro katolíky z okolí, nicméně též evangelíci z Rozumic se jí účastnili.

Přístup do domů nebyl jesuitovi zabráněn, ba na mnohých místech vítaným byl hostem. Zde onde našel postillu, lidé ji před nim neukrývali, ba dovolovali mu nahlédnouti do ní a bráti si ji i domů ku přečtení, žádajíce toliko, by ji nezničil anebo listů z ní nevytrhal, nýbrž toliko si poznamenal nebo vypsál, o čem by chtěl později s nimi šíře promluvit. V kázání nebyli rádi nazýváni luthérány, pročež se tomu missionáři docela vyhýbali, mluvíce vždy jen ku křesťanům.

Jesuita obci se zavděčil obzvláště r. 1683, když po čtyři neděle sbíraly se válečné sbory proti Turkům, načež oddíly vojska táhly Rozumicemi. Majíce průchody vojska z dob války se Švédy v nevelmi chvalné paměti, báli se náramně příchozích a v pošetilosti ukrývali stkvostnější majetek. Missionář domlouval, těšil, sprostředkoval, přijímal, co si chtěli ukrýti, do farní budovy a do kostela, obzvláště však shromáždil kolem sebe a opatroval děti, čímž si získal uznalost obce u veliké míře.

Rádi by byli viděli ve svém kostele missionáře oddávati snoubence; ale on sňatků manželských nemohl požehnati, dokud by nesložili vyznání víry katolické. I přinesli missionáři listinu, obsahující pojednání o sňatcích manželských, v němž řečeno, že to může býti. Aby tomu dodali větší vážnosti, pravili, že si to vymohli u konsistoře olomoucké, což jim však jesuita úplně vyvrátil autentickým vyjádřením konsistoře o manželských sňatcích a dokázal jim, že je někdo oklamal, doručiv jim listinu padělanou. Nicméně neopominul

snoubenců povolávací na poučenou, již jim obyčejně uděloval v kostele, domnívaje se, že snad v poslední chvíli docílí u nich nějakého rozhodnutí pro víru katolickou. Důkladně mluvil o stavu manželském jakožto svátosti v katolické církvi, avšak snoubenci, vyslechlše poučení, přece zůstali při svém evangelickém vyznání, litujíce, že jich nemůže missionář oddati.

Roku příštího v době postní missionář kázal každou neděli velmi tklivě o umučení Páně. Dotekl se mnohého zatvrzelého srdce, tak že v skroušenosti slibovali polepšení. I toho se domohl, že z uctivosti k umučení Páně velký pátek jako v katolické církvi učinivše si dnem postním, zdrželi se požívání masitých pokrmů. Následkem postních kázání také svatý kříž počali mítí ve veliké uctivosti, líbajíce jej a znamením jeho se žehnajíce. Když se při odpoledních službách Božích dávalo požehnání velebnou svátostí, poklekli a uctivě se uklonili. Nikdo z nich na jevo nedával ani nejmenší neslušnosti.

O velikonocích r. 1684 ukázalo se k potěšení faráře třeboňského, že počet sv. zpovědí a přijímání znamenitě se zvětšil naproti dřívějším letům. Z katolíků nescházel nikdo, byť postními kázáními jesuitovými k tomu řádně připraveni, ale přišli i ti, kteří se zcela určitě nepočítali k evangelickému vyznání a mezi evangelíky žili v jakési odloučenosti od výkonů náboženství katolického.

Výsledek osmiletého působení jesuitů v Rozumicích nezáležel v ničem jiném, nežli že půda značně zkypřena pro další práci. Zjevná zášť proti katolické církvi přestala, i bylo lze očekávat, že horlivému správci duchovnímu, bude-li v duchu missionářů pracovat, podaří se získati nejednoho konvertitu, ač jich jesuité nedocílili. Za takových poměrů na sklonku roku 1684 přestala v Rozumicích katolická missie.

6. Missie v Bráncích.

Brántice (Bransdorf), ves, asi šest kilometrů od Krnova vzdálená, byla až do r. 1540 veskrze katolická. Tehdáž ji koupil markrabí braniborský *Jiří Bedřich*, při kteréžto příležitosti přišli první vyznavači lutherského učení do Bráncí. Odpadnutí celé vesnice od víry katolické provedeno purkrabím *Jarolímem Reinwaldem*, jemuž markrabí braniborský r. 1561 daroval statek ten za odměnu věrnosti a zásluh. Nový statkář žil nádherně a po velkopansku, tak že poddaní k němu pohlíželi s ostýchavou uctivitostí. Do zámku jeho, jež z části s velikým nákladem rozšířil a okrášlil, přístup měli jen akatolíci, a při hojných kvasech nebylo slyšeti leč tupení římsko-katolického náboženství řečmi a písněmi, jež služebnictvo brzy zaneslo též do hospod. »Nové učení musí veskrz proniknouti a učení katolické vymizeti,« bylo heslem, jež vycházelo ze zámku. Kdo v dědině s tím souhlasil, stal se přítelem u panského dvora. Kdo v obci chtěl něčím býti, tomu bylo se zřící víry katolické, jinak se nepokládal za schopna k tomu. Evangelíky nový pán hmotně podporoval, by se jiným zdáli zámožnějšími, k odpadlictví náchylným půjčoval peníze na úroky nepatrné, by je k sobě připoutal vděčností. U jistého občana, jenž nud jiné chtěl pokládán býti za rozumného a vzdělaného, založil knihovnu lutherských knih, by si je sousedé

mohli vypůjčovati a čisti. Tak znenáhla počalo mudrování o náboženských věcech, jež k častým vedlo hádkám a třenicím, v nichžto však akatolíci vždy na své straně měli panstvo, jež se s nimi srovnávalo u víře. Brzy v obřadech církevních nebylo věci, která by nebyla sterým způsobem vykládána ve zlou stránku, nebylo svatého tajemství ve víře, jemuž by se nebylo dostalo steré potupy.

Přes to vše zůstával však počet katolíků vždy ještě dosti silným, dokud žil správce duchovní. Když umřel, odkládáno obsazení jeho místa rok od roku. Lidé čekali, že konečně přece do obce přijde kněz katolický, ale nadarmo. Mezi tím pobožnosti konali v kostele sami a ob čas přijímali kazatele protestantského, jenž jim od statkáře posílán za řiditele pobožností. Od té doby mohla se veškera obec pokládati za evangelickou, a to netoliko, že pozbyla rázu katolického, nýbrž, že každým rokem víc utvrzována v odloučení od církve. Přes sto let trvaly tyto poměry. Statek mezi tím přešel na *Jindřicha Reinwalda*, r. 1607 na pana z *Rieslerů*, r. 1621 na *Leonarda z Jendorfu*, a hned příštího roku na *Jarolíma z Dreslerů*, kterýž jej r. 1625 prodal rodu pánů *Dresků* z *Metzdorfu*.

Z posledních těchto držitelů panství *Ferdinand Dreske* přijal katolickou missii, již tam zřídil kníže biskup *Karel z Lichtenšteina*. Poslaný tam jesuita našel při svém příchodu značný odpor; neboť lidé chtěli zůstat v těch poměrech, do nichž se vžili.

Strpěvše missionáře nějakou dobu, chtěli pak zase služby Boží jednou konati v kostele dle řádu evangelického. Missionář té chvíle byl asi vzdálen, sice by toho byl nedovolil. Umluvili se tedy, že v neděli ráno před tou hodinou, kdy jesuita chtěl kázati, na rychlo jej povolají k těžce nemocnému, a půjde-li tam, že jej pokud možná zdrží, a mezi tím pobožnost vykonají dle svého způsobu. Domnívali se též, že jesuita z toho pozná marnost missie, a podaje o tom zprávu, mrzut opustí vesnici. Vše bylo osnováno tak podtají, že o tom missionář ničeho nezvěděl. Nastala neděle, a plán se podařil. Kněz odložil na hodinu kázání a pospíšil k nemocnému. Po odchodě jeho zapěli v kostele píseň z evangelického zpěvníku a místo mše sv. slavili večeri Páně dle svého obřadu.

Missionář nedal se tím odstrašiti od dalšího působení, ale hleděl opakování takového případu zameziti. Až dosud byli kostelníci, varhaník a zpěváci protestanté; missionář po svém příchodu jich ponechal, doufaje, že je zároveň s ostatními občany získá svým kázáním, po oné příhodě však žádal za jejich odstranění. Zakročením biskupovým byli nahrazeni muži katolickými odjinud povolanými. Tito byli ráznými katolíky a missionáře vydatně podporovali. Kromě toho jesuita dostal spolupracovníka, a tak dva byli s to, by vesnici udrželi pod lepším dozorem.

Oba missionáři byli mužové šlechtné povahy, což jim nemohl nikdo upříti, a úkolu svému oddáni byli s celou duší. Podařilo se jim mezi čelnějšími občany získati několik přátel, kteří nejen sami přijali víru katolickou, nýbrž i spolupůsobili, by také u jiných průchod zjednali katolickému náboženství. Že to byli muži, jichž slovo platilo v obci, missionáři oddávali se blahé naději, že časem obrátí veškeru obec. Aby to urychlili, obcházel jednotlivé rodiny, chtějíce smýšlení jejich seznati a působiti na ně soukromým poučováním. Při těchto pokusích nedařilo se jim všude stejně: jedni

před nimi zavírali dvěře, dávajíce jim na srozuměnou, že s nimi nechtějí jednati; jiní přijali je sice, ale takovou jevíli podrážděnost, že missionáři uznali za dobré záhy odejít, by nedošlo k výstupům pohoršlivým; opět jiní dali mnoho slov, ale k ničemu nesvolili. Dlouhé a široké rozmluvy zcela zůstaly bez účinku; alespoň se tak zdálo. Jen málo bylo těch, kteří missionáře přívětivě přijavše, ochotně naslouchali poučení. Jakmile několik katolíků měli pohromadě, přestali choditi po jednotlivých domech a věnovali těmto veškeru péči svou. Počet jich byl dosti skrovný, neboť od r. 1681 až do konce 1682 pouze 24 osoby složily vyznání víry. Missionáři pak byli toho mínění, že bude možno z malého jádra, když jen vyklíčilo, pečlivým ošetřováním vypěstovati silný, mohutný strom.

Od té doby věnovali péči svou zvláště mládeži. Zřídili školu, jejíž potřebu veškera obec nahlížela. Jesuité sami s neunavenou horlivostí učili děti čísti, psáti a počítati. Vyučovali tak důkladně, že rodiče, jak katolíci tak protestanté, s radostí k nim posílali děti do školy. Náboženství do útlých srdcí vštěpovali krátkými modlitbami, v nichž vyjadřovala se víra v nejpřednější svatá tajemství, a v průpovědích, které dívky rády opakovaly a dobře chovaly v paměti. Pěstovali s nimi také zpěv, učice je mnohým krásným a vzdělávacím písním nábožným. Při tom jemnocitné dívky přivykaly ušlechtilým mravům, aby rodičům potěšení působily svým poslušným a ctnostným chováním.

Že to nemohlo zůstat bez vlivu na rodiče, jest na bíledni. Šlo to sice pomalu s nimi, ale konečně missie přece v úspěchu pokračovala ku předu. Příčinou váhavého pokroku byla hlavně náboženská lhostejnost, která kromě několika s počátku získaných osob opanovala ostatní obyvatelstvo. Jesuité z toho, že tak přílišných nenalézali odporů, dobré si dělali naděje, brzy však poznali, že v ochablosti mají většího protivníka, než v rázném odporu proti jejich učení. Jak se komu zdálo pro okamžik býti výhodnější, takový byl: jednou více katolíkem, podruhé víc evangelíkem, ale ničím rozhodně. Jistý mladík měl se dostat do služby do blízkého statku. Byl z těch, kteří složili katolické vyznání; tu se však vyslovil, že se přidrží zas evangelíků, poněvadž se domníval, že se tím lépe zavděčí evangelickému držiteli statku. Missionář zvědév o tom, vyhledal jej a napomínal, by pro spasení duše své nespouštěl se víry katolické. Domlouval mu a poučoval ho, načež se jinoch vymlouval, že katolickou církev opouští jen z nucení. »Jaké to nucení?« »Abych služby dostal.« »A kdybyste jí nedostal?« tázal se missionář. »Pak budu zase katolíkem,« odvětil mladík. Missionáře velice rmoutila takováto lhostejnost, která náboženství jako kabát svlékala a oblékala. A takových lidí bylo mnoho. Kdyby byl jen nepatrný nátlak na ně učiněn se strany vlády světské, byli by snadno všichni přestoupili k vyznání katolickému, ale byli by z nich bývali jen katolíci dle jména, rozmnožující pouze počet jich, a nic jiného. Dobře tedy, že světská vláda se tam nemíchala do missie, nýbrž že missionářům poprávala plné volnosti, aby, seč budou, kázáními, katechisováním, veřejným a soukromým poučováním působili na lid a tím získali konvertity.

Jesuité hledíce lhostejnost vypuditi, probouzeli náboženský cit, poukazovali na potřebu náboženství vůbec, vyličovali a dokazovali

jeho cenu, převyšující všechny zájmy světské, jak veškeren život pronikati musí živá víra, a vedli je pak k poznání, že církev katolická jest jediná pravá, od Ježíše Krista založená církev a bezpečná cesta k spasení. Snažili se nabývatí lidí, kteří by pak z přesvědčení byli katolíky. Pokračovalo to zvolna. Jak mnohonásobného tu počínání, jak vytrvalého působení bylo potřebí, než se ledová ta kůra ochablosti prolámala a z rozníceného nitra vyšlehla jiskra náboženské nadšenosti!

R. 1683 minul, aniž kdo složil vyznání víry, ačkoli do kostela chodili dosti četně. Teprv roku příštího počalo se ukazovati ovoce neunaveného úsilí jesuitův, ovoce to tím potěšitelnější, že ten, kdo se přihlásil k vyznání víry, samochtě beze všeho nátlaku učinil to po zralé rozvaze. Missionáři byli úplně spokojeni, když 45 dospělých osob toho roku vrátilo se do lůna církve katolické. Byliť mezi nimi muži, ženy a jinoši z přednějších rodin, vůbec nadějný dobrý základ pro budoucnost. Významné bylo při tom, že všichni, kteří do té doby přestoupili na víru katolickou, pobožnosti své neváhali veřejně vykonávati před zraky protestantů. Zvláštního měřítka nábožné horlivosti poskytují svatá přijímání. Kdo jen jednou v roce, v době velikonoční, přistupuje ke stolu Páně, o tom nikdo nemůže souditi, že stojí v přední řadě horlivých katolíků. V Bráncích každý z konvertitů několikrát do roka šel k sv. zpovědi a k sv. přijímání. Zhusta bývalo o svátcích 40 kommunikantů, někdy až 70. Jako katolíci tak protestanté divili se tomu, říkáce, že se takového výsledku missie nenadáli.

Mládež jesuité měli téměř všechnu na své straně; děti pilně přicházely do školy a zvláště dobré pokroky činily v náboženství. Odrostlejší s velikou pečlivostí připravováni k sv. přijímání, a tu se staly případy, že rodiče zároveň se svými milými dětmi též po prvé přistoupili k večeři Páně, vrátivše se mezitím k církvi.

V takových poměrech byla další působnost missionářů plna radosti a naděje, a během dvou nebo tří dalších let missie skončila úplným získáním veškeré obce Bráncické.

7. Missie v Horních Vilémovicích u Třebíče.

R. 1666 panství Třebíčské připadlo velepřevorovi řádu rytířů maltézských, cís. maršálkovi *Františku Augustinu z Valdšteina*, jenž s biskupem *Karlem z Lichtenšteina* hned po svém nastoupení podporoval obnovení katolické církve na svých statcích, jak jsme shledali již v Lidměřicích. V *Třebíči* samé a dílem též v okolí již od roku 1657 působili jesuité z Jihlavy a znenáhla značný počet konvertitů získali náboženství katolickému. Akatolíci tamější náleželi rozličným sektám i rozličným národnostem. R. 1620 císař Ferdinand II. zaručil jednotě bratrské na statcích *Karla z Žerotína* volné vykonávání náboženství zvláštním listem, a pod záštitou této listiny v pozdějších letech přistěhovali se lidé různého vyznání z Čech, Uherska, Slezska i odjinud. Počet sekt až do počtů missií vzrostl prý až na 21. K rozšíření katolického náboženství a k volnému pohybování kněží katolických bylo však s počátku potřebí zakročení zemské vlády. Působením jesuitů podařilo se pak dosti záhy (během 20 let) zavést tam náboženství katolické.

R. 1679 dva jesuité byli posláni do Hor. Vilémovic. V 32 domech, z nichž se tenkrát ves ta skládala, bydlila prý pravá směsice cizího lidu; málokdo byl tam zrozen. Ve dvou domech byli katolíci, ale pouze dle jména, t. j. lidé, kteří se katolického náboženství sice neodřekli zřejmě, ale také ho nevykonávali. Jen tři muži v obci uměli čísti, a ti každou neděli ve shromáždění něco předčítali buď z postilly neb z jiných knih náboženských. Jeden z nich pro značnější obeznanost v biblí zvolen za předního učitele a nazván zákoníkem. Ostatní byli v náboženství velice neuvědomělí, nikdo víc od víry nežádal než kalicha, nevěda, že by mohl více požadovati. Jednou do roka přicházel protestantský kazatel z Uher a pobyl ve vesnici několik dní, přimlouvaje občanům, by pevně drželi se své víry, nedadouce se zviklati, načež podav jim žádaného přijímání pod obojí, opustil je a zůstavil sobě samým. Jesuité z Třebíče dříve nepřicházeli do Vilémovic, proč tam protestanté zachovali si úplné volnosti, což mělo však ještě další vliv. V každé vsi ta ona rodina se jich přidržela, ba někteří tajně odpadli od víry katolické a ve Vilémovicích slavili večeri Páně. Četné takové případy byly z hlavních příčin, proč tam zřízena byla zvláštní stanice missionářská.

Hejtman kraje Jihlavského dostal od zemské vlády nařízení, by uvedl jesuity do Hor. Vilémovic. V poledne 23. března 1679 přijel s několika úředníky, missionáři a třebíčským děkanem Frant. Olitoriem v průvodu vojenské stráže do vesnice. Též byl pozván kamenický farář Václ. Janotík, k jehož záduší tehdaž počítaly se Vilémovice, ale neznámo proč se nedostavil, poslav jen svého zástupce. Jakoby tlupa divokých nepřátel vtrhla do vesnice, takový nastal poplach. Jedni ukryli se v podkroví, ve sklepích a stodolách, druzí utíkali do lesů, jiní na kvap něco zboží svázali do uzlů, a druhým koncem vesnice ubíhali po pěšinách. Vojáci je stíhali a vraceli, jiné hledali po domech a přiváděli na náves. Trvalo do čtyř hodin, než sehnali značnější počet lidu.

Shromážděným četl pak hejtman nařízení, obsahující těchto pět odstavců:

1. Aby ti, kdož by nechtěli do jisté delší lhůty přítomni býti katolickému vyučování, anebo komu by se dokázalo, že tajně dochází k cizím kazatelům, písemné od představeného obce potvrzené podali vyjádření, od které doby buď sami anebo předkové jejich přináleželi lutherskému anebo kterémukoliv jinému vyznání akatolickému.

2. Aby děti své missionářům svěřili k poučování, sami pak nevyhýbali se náboženským rozmluvám s missionářem, přicházejíce jim vstříc s důvěrou.

3. Aby se žádného nedopouštěli činu výtržného nebo násilného, nýbrž v případě, když by se domnívali, že se jim děje křivda, stížnosti své přednesli u císařských úřadův.

4. Aby si uvedli na mysl, že zemská vláda si přeje, by se vrátili k víře katolické a že by to ochotně učiniti měli pro spásu duše své.

5. Kostel budiž missionářům vždy otevřen, a rychtář bude za udržení veřejného pokoje a pořádku odpověden.

Po přečtení těchto článků hejtman tázal se obyvatelů, zdali missii přijímají? Přikyvovali, ač s nechutí, jak bylo viděti. Pak ještě ustanovil konšela, na nějž by se ve všech věcech missionářských obraceli a k němu ochotně se dostavovali, kdykoli by je předvolal.

K úřadu tomu vyvolil jednoho z nejpřednějších čtyř občanů, kteří tam měli svobodné dvorce.

Ještě téhož dne zakusili jesuité, jak rádi je mají Vilémovičtí. Po rozpuštění nuceného shromáždění šlo o to, kde missionáře ubytovati. Avšak nikdo nechtěl jich přijmouti do domu, a hejtman nikoho nemohl nutiti. Obecní budovy nebylo, kromě pazderny, ale i tam již byli tři podruzi, sušír, chudý tkadlec a švec. Stálo mnoho řeči, než se tam jesuité dostali; musili slíbiti, že se tiše budou chovati a držeti se v koutečku!

V pazderně jesuité nenašli leč několik zpuchřelých kusů starého nábytku. Jizba měla nahoře otvor, by dým mohl ucházeti z ohniště. Byla zděná tří a zšířena dvou sáhů, a v tomto prostoru rozházeno nářadí, do koutů zameteno smetí a špína, a smrduté saze bydlení v něm činily nesnesitelným. Jesuité musili si na zemi nastlati slámy a na ni ulehnouti; byli nuceni sami ve všem si posloužiti, neboť se jich každý člověk stranil jako opovržených malomocných. Dokud nikoho nezískali katolické víře, neměli, kdo by jim uvařil trochu polévky.

Nazítří odpoledne tkadlec a švec seděli při své práci, naproti nim na špalku sušír štípal dračky (louč). Jeden z missionářův opodál nich četl v knize. Vykládali si přidušeným sice hlasem, ale tak, že missionář to mohl slyšeti, o jakémsi tuláku ze vsi, který již mnoho darebných vyvedl kousků. Jednou prý přepadl v lese cestujícího mnicha a tak jej zbil, že zůstal polomrtev ležeti. Dají-li mu v hospodě chlastu a podráždí-li ho, pak ať se mají missionáři na pozoru, by je oba nesklál. Jesuita té řeči nepřikládal váhy, ale když po chvíli zmíněný vlk jako náhodou objevil se v síni, počalo mu přece býti jaksi úzko.

Na svátek zvěstování P. Marie ponejprv jesuité chtěli kázati a tím s pomocí Boží počítati práci svou. Ze všech obyvatelů vilémovských však přišel jen jediný do kostela. Nepropustili ho na prázdno, ale chtěli jich záhy míti více pod kazatelnou. Uminili si také hned ukázati větší ráznost, by lidé nemyslili, že jsouce vezdejšími potřebami spokojeni tak, jak je umístili v koutečku v pazderně, budou i v práci duchovní též takoví bázlíví tichošlápkové. Zavolali rychtáře a tázali se, by jim udal příčiny, proč nikdo nepřišel do kostela, ačkoli slíbili hejtmanovi, že přijmou missii. Vytkli mírným hlasem, že tak nejednají slušně, slibující a neplníce, co připověděli, ba naopak měli by slovu svému dostáti a poslouchati kázání; obrácení na katolickou víru přeje si ovšem duchovní i světská vrchnost, ale nucen nebude nikdo. Zároveň mu oznámili, že odpoledne počnou s výkladem katechismu, i doufají, že občané nebudou se ostýchat, by přišli v počtu co nejhojnějším. Odpoledne se jich dostavilo dosti, i byli přítomni zaznamenaní, by se vědělo, kdo schází. Vilémovičtí slovům jesuitovým neměli co vytýkati, mluvili šetrně, klidně a krásně. Nemohli si upříti, že nábožné poučení učinilo na ně hluboký dojem.

Od toho dne jesuité nepotkali se se značnějšími překážkami. I mohli se již odvážiti každý den míti křesťanská poučování, a lid přicházel jich poslouchat. Směli též přicházeti do jednotlivých domů a o víře tam rozmlouvati. Do velikonoce měli 12 katolíků, jež na zelený čtvrtek přivedli ke stolu Páně. Jesuita v kázání je nazval základem k rozšíření církve ve Vilémovicích, podobajícím se základu

veškery církve, jenž při poslední večeři Páně skládal se z 12 apoštolů. Jeden z missionářů s nimi zároveň přijímal, z čehož poznali, že ani samému knězi mimo při mši sv. není dovoleno jinak přijímati než pod jednou způsobou.

Reformace šťastně pokračovala dále. Nejvýhodnější však bylo missionářům, že čtyři přední občané, majitelé svobodných dvorů, přestoupili. Tito pak každé vášivé hnutí v obci tlumili, ba i o to se postarali, že se uprchlíci vrátili domů.

Mezi tím časem také Třebíč navštěvována od těchž missionářů, kamž je zval děkan František Olitorius na všechny výroční slavnosti, by při nich kázali. Příležitostné takové kázání neminulo se s účinkem. Když se jednou jesuita po důkladné řeči o potřebě brzkého pokání a o nebezpečí jeho odkládání ubíral domů, na cestě dohonilo ho několik osob žádajících, by se vrátil do kostela a vyslyšel zpověď jejich, při níž pak mnozí až k slzám byli pohnuti.

Missionáři činnost svou rozšířili i na okolní vesnice, kdež mezi katolíky bydlilo mnoho nekatolíkův. Obyčejně se však přiházelo, když přišli do některé osady, že toliko katolíci v ní zůstali, kdežto lidé jiných vyznání rychle vycházeli na pole. Missionáři obrátili se na světské úřady, žádající, by akatolíky pohnuli k slyšení alespoň jednoho kázání, což se také stávalo. Obyčejně potom mnozí, byvše jednou na křesťanském cvičení jesuitů, ochotně přicházeli na ostatní.

Ve Vilémovicích, jak shora podotčeno, missionáři setrvali při tom, že přítomné zapisovali. Jistý muž scházel tři neděle. Zdržoval se v lese a teprv každé třetí noci přicházel domů. Když mu však bylo řečeno, jak vlídně a šetrně missionáři zacházejí s lidem, a že málokdo odolati může přesvědčivým slovům jejich, vyžádal si skrze přítele od nich odpuštění, urazil-li je svým chováním. Hned pospíšil jeden z nich k němu, a následek krátké s ním rozmluvy byl, že z uprchlíka stal se netoliko pilný a pozorný posluchač slova Božího v kostele, nýbrž i zvláštní přítel jesuitů, tak že je často navštěvoval v bytě jejich, jenž byl té doby již přeložen do úhledného domu selského. Neméně náhlý obrat stal se s jakousi ženou, která pět dní zdržovavši se v lese bez pokrmu a noclehu, s pláčem přišla a missionáře odprosila.

Vsi *Benetice, Věstonovice, Svatoslavu, Hroznětín, Batouchovice* a *Bochovice* jesuité navštěvovali po osm neděl a naklonili lid k nemalé účtě k náboženství a církvi katolické. Když se nedělního času lidé ubírali do kostela, chodili přes pole v pořádku jako při procesích, modlíce se společně a zpívající žalmy. Missionáři zavedli pobožnost sv. růžence a navykli lid zvláštním pobožnostem u křížů v poli, by od Boha vyprosili požehnání zemské úrody. Po mnohá léta neděly se průvody v křížových dnech; jesuité je zase započali a s potěšením patřili na valný zástup lidu, příštího ze všech okolních vesnic, jenž se nábožně modlil.

Možná, že by víra katolická v Hor. Vilémovicích hlubší byla zapustila kořeny, kdyby byla missie jihlavských jesuitů trvala déle. Meškaliť tam jen jedno léto, i ukončena práce jejich postavením missijního kříže na nedalekém pahorku. Náklad na kříž ten nesl hejtman trebičský, jenž se s úředníky a mnohými vznešenými osobami i s trebičským děkanem dostavil k závěrečné slavnosti. Bohužel slavnost tato byla způsobem pohoršlivým porušena. Když po slavné

mši sv. missionář jal se přítomným katolíkům v době missií obráceným předřikávati slib, že navždy setrvají ve víře, nenadále vyskočil jistý tkadlec, jménem Eliáš, nejhorlivější přívrženec uherského kazatele, vyběhl ven, nechav klobouku v kostele a jedním skokem přeskočil zeď hřbitovní. Za ním hrnul se celý zástup. Nadarmo tomu missionáři hleděli zabrániti, kázice zavřiti dvěře kostelní. Zdálo se, že se sosnovalo nějaké násilí, kostel zůstal téměř prázdný. Již se podobalo, že všichni dávno odešli, když se náhle tkadlec objevil zase na hřbitově, ale tak změněný a tak skroušený, jako člověk, jenž po těžkém zločinu se vzpomíná a výčitkami svědomí jsa pronásledován lituje skutku svého. Bědoval, zaklínaje se, že všechn slib katolický plniti bude věrně. Hejtman však uznal za dobré tohoto výtržníka a svévolného rušitele pokoje v kostele vzíti do Třebíče a uvězniti. Ostatní skrze rychtáře se omluvili. Odpoledne shromáždili se na novo a složili slib, že věrně vytrvají v církvi katolické. Jesuité požehnávše dílu svému opustili Hor. Vilémovice.

8. Missie v Novém Městě.

R. 1680 odevzdána byla duchovní správa v Novém Městě P. *Václavu Koženému* a ještě jednomu knězi z řádu tovaryšstva Ježíšova za tím účelem, by zároveň na celém panství Novoměstském konali katolickou missii. V Novém Městě tehlaž se počítalo asi 600 katolíků, jež katoličtí správcové duchovní kolem sebe shromáždili od r. 1622. Dříve po 60 let sídlili tam děkanové a faráři tehdy tak zvaného nového učení evangelického. Pokusy usaditi katolického správce duchovního nezdařily se.

Noví správcové duchovní hned s počátku neobmezili se na svou hlavní stanici, na město, nýbrž chodili, naplnění jsouce duchem pravých missionářů, po celém okolí, kázali a sloužili mši sv., kde našli dobrovolných posluchačů. Nedrželi se ani přísně hranic panství Novoměstského, nýbrž ob čas zacházeli daleko za ně, tak že druhdy přišli až k *Měřínu* a *Náměšti* a několikrát navštívili i *Vilémov*, snažíce se netoliko nové získati údy církvi katolické, nýbrž usilující i o to, by mladší a slabší členy utvrzovali u víře a doplňovali mezery jejich ve vědomostech náboženských. Stálým úsilím probuzovali dřímající a probuzené podněcovali k horlivým snahám u vykonávání povinností náboženských. »Jsouce toho přesvědčení,« pravili tito dělníci na vinici Páně, »že sladké ovoce zraje časem, pracujeme s chutí dále a vidíme skutečné výsledky na ovečkách Kristových, jež jsme v době minulé vrátili do lůna církve. Každou zbývající nám chvíli věnujeme jim. Jsouť mezi nimi mnozí, kteří si váží našeho poučování, neboť dosti hojný počet jich naslouchá nám s povděkem. Snažíme se, by všichni k nám se naklonili a poznali v nás posly sv. evangelia. Volají nás také do *Křížanova*, ač jsou tamní obyvatelé akatolíci, jež, jak důvěřujeme v Boha, brzy poučením získáme, ačkoli se netajíme tím, že nebude se všemi stejně snadná práce. Ne všichni ochotně odřeknou se bludů svých. Je všude mnoho takových, jižto nás nenávidí a pronásledují. Bráníme se trpělivostí, kterou se jim opíráme, i máme pevnou naději, že milost Boží překoná úmysly odpůrcův. Cokoliv od nich trpíme anebo pro spásu duší jejich pod-

stupujeme, nechť se naučí, až stanou se kato líky, trpělivosti a vytrvalosti.»

Posud neměli žádné příliš velké překážky, ale brzy měla jim nastati tužší zkouška. Jednou z večera náhle strhl se náramný křik, lidé vybíhali z domů a valili se všichni v jednu stranu. Několik výkřikův a rudá zář poučila kněze, že hoří. Za několik hodin popelem lehlo mnoho stavení, mezi nimi též dva panské dvory. Velikou škodou touto obyvatelé novoměstští byli velmi sklíčení a na původce zle rozhořčení. Bez rozvahy vinu svalovali na missionáře, neboť prý svým bezprávným horlením dráždí a pobuňují lid, matou svědomí a rozněcují vášně a místo nějakého pokroku v náboženství městu vychovávají žháře, vrahy a zpučníky. Povstala domněnka, že oheň založil jistý ničema ze msty za nátlak na jeho náboženství. Missie prý ho donutila k tomuto zoufalému činu. Jedna domněnka dala podnět k druhé, a tak vzniklo mnoho naprosto nesmyslných řečí a předpovídání, co všechno se ještě stane v městě. Lid všechno bral za pravdu a v lichém strachu před budoucností měl jen jednu myšlenku, jak se missionářů zbaviti. Snegli se na tom, že proti nim zadají stížnost. Sestavil se výbor čelnějších měšťanů, kteří všechny pověsti na úkor missionářů roztrušované sepsali a všechny domnělé křivdy dali potvrditi od svědkův. K tomu připojili žádost ke knížeti biskupovi, by missionáře odvolal. Se spisy těmi odebrala se deputace k biskupovi do Olomouce, k níž se připojilo několik závažnějších svědků, by žádost ústně podporovali; i pravili tam, že ušlechtilá mysl knížete biskupa slíbila před početím missie, že pošle učitele sv. evangelia, by v duchu křesťanské mírnosti hlásali pravdy svatého náboženství a víru šířili více dobrotou a příkladem, nežli nepřístojnou přísností, kdežto nyní jsou tam muži, kteří v lidu budí jen vášně. Biskup, jsa zprávou tou překvapen a velmi nemile dojat, pravil, že nemá v úmyslu, leč aby se všechno dělo po právu a spravedlnosti a tudíž aby ve věci té rozhodl soud. Při tom neopominul dodat, že se náramně diví, proč se úřední zprávy dosud o tom nezmínily ani slovem.

Žalobou občanů novoměstských bez mála bylo by se dílo missionářské překazilo, ale před soudem, při němž zasedali duchovní i světské soudcové, dokázala se nevinnost jesuitův. Žalobci jedním proudem namluvili množství vymyšlených událostí, jež se však při výslechu předvedených svědkův ukázaly býti nepravdivými. Jesuité na vše, co se jim vášnivě přičítalo za vinu, odpovídali klidně a tak obratně, že místo pokárání došli pochvaly. Co se týkalo založení požáru, dokázali, že jejich jednání a kázání naskrze žádného člověka nemohlo pohnouti ke skutku ze msty, čemuž i svědkové žalobců musili přisvědčiti; neboť nikdo z nich nezakusil sám ani křivdy ani urážky, jen prý slyšel, že jiní ji trpěli. A tito jiní, jsouce předvoláni a tázáni, soudce opět na jiné odkazovali, až se celé podřikání osvědčilo bezpodstatným. Dále jesuité dovodili, že požár ze msty ani proti nim nemohl býti namířen, neboť, jak každému dobře povědomo, ani domu ani nábytku svého nemají v městě, že tudíž obydlí jejich ani nemohlo vyhořeti; žhář, jestliže kdo vůbec zapálil, ani na majiteli statku a ochránci missionářů knížeti *Ferdinandovi z Lichtenšteina* nechtěl se vymstiti, protože dvory panské chytily teprv od jiných budov menších. Konec soudu byl, že žaloba naskrz odmítnuta a

křivě žalujícím uložena pokuta. K obyvatelům města vydalo se provolání, jež rozjitřené mysli upokojilo a missionáře vřele doporučovalo důvěře jejich; zároveň vyzvání rozváznější občané, by missionáře proti úkladům zlomyslných lidí brali v ochranu a jich se zastávali.

Od té doby kněží pili svou nejen obnovili, nýbrž i, pokud možná, práci svou konali ještě důkladněji. Nespokojili se pouze veřejně mluvit k posluchačům dobrovolně příšlým, nýbrž i po domech je vyhledávali a všude horlili proti bludům a pověrám. Od vesnice putovali k vesnici, odvažovali se do hor, do nejvzdálenějších pasek, přívětivě přidružovali se v lesích k drvoštěpům, vykládajíce jim katechismus mezi prací, vnikali do lomů s křížem v ruce a neodcházelí dříve, až dělníky shromáždili na krátké kázání. V brzké době napočítali na sta kázání a katechetických výkladů, jež měli na rozličných místech, tu v kostele, tam na hřbitově, zde ve shromáždění pod širým nebem anebo v domě soukromém.

Neopominuli zvláštní péči věnovati dítkám, naději budoucnosti. Dobře vědouce, komu děti, tomu že budoucí patří pokolení, hleděli je všude, kde se dalo, kolem sebe shromažďovati, i vedli mysl jejich k pokorné pobožnosti, ústa jejich k vroucím modlitbám, chování jejich k poslušnosti a libé počestnosti mravů. Jak rády poslouchaly dítky a jak dobře si pamatovaly, co jim vykládal otec duchovní! Avšak i staří učili se od dětí a s dětmi. V jedné vesnici řeklo malé děvčátko missionáři, že musilo doma dědečkovi opakovati všecko, co slyšelo; naučilo prý jej i kříž dělati. Byl to kmet 92letý a děvče jeho pravnučka. Po skončeném vyučování dětí missionář požádal děvčátko, by jej dovedlo k stařečkovi. Přišli až na konec vesnice do malé chaloupky. Když děvče otevřelo dvéře, spatřil kmeta za stolem, jak s usměvavou tváří děvčátku podává ruku k políbení. táže se, co dnes velebný otec vykládal krásného o Bohu? Děvče obrátilo se ke dveřím a tu teprve stařec spatřil na prahu missionáře. Neočekávaná návštěva nemálo jej překvapila, ale co od své pravnučky slyšel o missionáři a uctivé vkročení jeho do příbytku zapudilo vší nedůvěru. Kněz přisedl ke kmetovi a za malou chvíli byli důvěrní přátelé. Děd dal se do vypravování různých osudů ze svého života, z čehož seznal jesuita, že chudáček zažil dosti trpkých dní. Teď nejraději prý se v osamocení obírá myšlenkami o věčnosti, řka, že sám toho ví příliš málo a tedy velice se z toho těšil, co mu děvčátko vykládalo. Missionář mu toho pověděl víc a tak dojemně, tak důkladně, že se kmet plně cítil šťastna, a když kněz odcházel, prosil, by přišel brzy zase. S radostí přijal missionář toto pozvání a stal se častým návštěvovatelem rodiny, již celou získal katolické církvi. Na podzim r. 1682 skončil stařeček, a rodina jeho často nad hrobem se modlící byla krásným příkladem, jak mrtvé v paměti zachovati a za ně se modliti máme.

R. 1683 na rozličných místech zuřil mor, i zdálo se, že nákaza se šíří po větře. Tu lidé bez volání, smutnými jsouce poděšeni zprávami, spěchali do chrámů pod ochranu toho, jenž jest pánem nad životem a smrtí. Missionáři tři dni před popeleční středou zařídili takovou pobožnost, že denně ráno sloužili slavnou mší sv., načež měli potěšující kázání a pak po celý den až do večera modlili se s lidem před vystavenou nejsv. svátostí oltářní. Večer byly litanie se sv. požehnáním. Než se rozešli, kněz v krátké řeči povzbuzoval

mysli k důvěře v Boha a doporučoval je ochraně jeho. Podobnou pobožnost pak v postě konali každý pátek až do velikonoc. Lidu bývalo v kostele tolik jako v nejlepších krajinách katolických. Missionáři měli příležitost katolíky důkladně připravit k hodnému vykonání zpovědi velikonoční a protestantům na srdce klásti péči o blaho duše, což nezůstalo bez dojmu.

Ve svatém týdni zařídili představení umučení Páně živými osobami. Taková nábožná představení děla se tehdáž na mnoha místech, zejména v klášteřích, by vidělo oko a slyšelo ucho i hlouběji srdce pocítilo svatá tajemství vykoupení lidského. Výsledek představení velmi důstojně a veskrz nábožným duchem provedeného byl velice stkvělý. Lidé shromáždili se v počtu velmi velkém. Křížová cesta a poslední chvíle Spasitele na kříži umírajícího učinily na tisíce přítomných tak hluboký dojem, že málokteré oko zůstalo bez slzí, mnohý pak v těch svatých dnech oddal se vážnému rozjímání o vykoupení svém a o nejsv. tajemstvích víry.

Obzvláště památným jesuité učinili zelený čtvrtek r. 1683 mnohými skutky křesťanské lásky, k nimž lidi pohnuli slovem i příkladem svým, aby den památky nejsvětější lásky Vykupitelovy k člověčenstvu uctěn a oslaven byl činnou láskou křesťanskou. Ve starých dobách církve slavily se agapy, t. j. stoly pohostinné lásky křesťanské, tak že ti, kteří při službách Božích u stolu Páně nasyceni byli předrahou krmí duše, štědrotu Boží jaksi chtěli štědrostí k chudým spolubratřím splatiti připravením hostiny. Napodobujice to, by zároveň tím oslavili poslední večeři Páně, missionáři vybrali třináct chudých starců, jimž v kostele napřed udělili sv. přijímání, a pak jim za příkladem Ježíše Krista umyli nohy, načež v průvodu zavedli je do svého domu, kdež je pohostili. Také kníže *Ferdinand z Lichtenšteina* na žádost missionářů toho dne dluh odpustil chudším domkářům, kteří minulého roku vyhořevše, byli ještě dlužni za stavivo. Mžikem pronikla celé město chuť k dobročinnosti. Katolíci i protestanté obdařili chudé rozmanitým způsobem, někteří bohatší jim prominuli i lecjakýs dluh. Dojem z toho všeho byl tak mocný, že některé přední rodiny si umínily, že každého roku zelený čtvrtek oslaví štědrými skutky lásky k bližnímu.

Nepříznivého chování k missionářům ubývalo každým dnem a posléze zmizelo docela. Čím dál tím více požívali úcty a téměř každým dnem vzrůstal počet obrátů. Jesuité neopominuli s každým zabývatí se zvláště, ačkoli jim to náramně mnoho ubíralo času, ale tím docílili jistějšího výsledku, jelikož každému zvláště, dle povahy jeho, do srdce vštěpovali pravdy náboženské. O jesuitech počaly zcela jiné názory převládati, neboť jakož je dříve pokládali za zakoupené vyslance k podmanění lidu, tak měli je pak pro horlivost a obětivost jejich za pravé muže apoštolské; jakož jim prve rekové sluli ti, kteří zvláště jízlivě brojili proti jesuitům, tak nyní ctíli ty, kteří missionáře měli v uctivosti; a jakož se mnohým dříve zdálo katolické náboženství tyranisováním ducha, tak potom v něm poznávali pravé náboženství a jediný základ spásy. Ti, kteří je před tím pronásledovali, pak jim sloužili; kdož jim dříve láli, velebili je nyní. Líbali jim ruce, děkujíce jim za horlivé snahy jejich.

Takového převratu v tak krátké době nenadáli se. Nábožný ruch mezi občany vzrůstal se tak, že kromě velikého množství

těch, kteří složili vyznání víry v době velikonoční, totiž v době od zeleného čtvrtku do svátků svatodušních, vyzpovídáno 3800 osob.

O svatém Duše za účastenství několika tisíc lidí z města i z okolí kněží ukončili svou missii; nicméně však hlavně na žádost lidu samého vytrvali pak ještě delší čas.

Milá byla podívaná, když v době letní po práci lidé shromáždili se kolem kříže missijního, před nímž postaven oltářík ozdobený světly a kvítím, a tu v líbezných zpěvích, jimž je naučili missionáři, nábožné city vysílali k nebesům. V okolních vesnicích missie měla kromě důkladného poučení a utvrzení katolíků ve víře ještě výsledek ten, že víru katolickou přijalo v *Křížanově* 24, v ostatních osadách 97 osob dospělých. Poslední chvíle pobytu svého v Novém Městě věnovali jezuíté v značné míře k vyhledávání škodlivých knih, jež vyměňovali za jiné v duchu katolickém psané. Mnoho set takových spisův odstranili, nikoli však takových, které by pro vědu anebo z jiného ohledu byly důležité.

9. Missie v Jimramově.

V Jimramově asi v polovici XVI. století hlásáno bylo nové učení akatolické, jež se ujalo a bujelo pod ochranou *pánů z Pernšteina* a působením kazatelů, kteří zabrali sídlo dřívějších farářů katolických. Též *pánové Dubští z Třebomyslic*, jimž náleželo panství od počátku XVII. století, přáli akatolickému vyznání. Toliko r. 1623 katolická manželka pana Viléma Dubského přivedla s sebou do Jimramova jednoho jesuitu z Brna, který však tak málo pořídil, že ani jeden nepřistoupil ke katolické víře, nýbrž ještě ze zbývajících katolíkův odpadlo 15 vrchnostenských služebníků. R. 1624 statek byl panu Vilémovi Dubskému zabaven a prodán *Štěpánu Schmidtovi*.¹⁾ Odtud přešel do rukou katolických a patřil od r. 1669 *hraběti Janu Václavovi Novohradskému z Kolovrat*.

Za tohoto majitele pokusil se biskup *Karel z Lichtenšteina* o pokatolčení Jimramova. R. 1677 poslal tam dva jesuity z kolleje brněnské, PP. *Karla Goliáše* a *Jana Duchoslava* prozatím jen na výzvědy, zdali by katolická missie v něčem prospěla. Určil jim k tomu pouze týden od vzkříšení do neděle provodní. Ačkoli to doba praskrovná a přípravy málo a podpory nebylo žádné, přece vyřídili tolik, že od zařízení missie delší nadáli se zdaru nejlepšého. V ten smysl zprávu podali biskupovi, prosíce, by je tam poslal na delší dobu. Žádosti jejich bylo vyhověno a po předběžných přípravách jezuíté vydali se dne 22. září 1677 na cestu do Jimramova. Zemský hejtman *František Karel hrabě Libšteinský z Kolovrat* dal jim list správci statku Jimramovského nadepsaný, v němžto žádal, by občané byli napomenuti k slušnému, pokojnému chování, aby katolické kněze přijali bez reptání a vzdoru a jim při vykonávání úřadu a obřadů nic nekladli v cestu. Mimo to jim přimlouval, by si kázání missionářů náležitě všímali, v katolické víře poznávali pravé náboženství a neváhali přistoupiti k jediné samospasitelné církvi Kristově. Upozornil je, že již tolik dobrých příkladů před sebou mají z missií jiných, že jich následovati nebude jim za těžko.

List hejtmanův učinil dobrý dojem, a horlivé působení jesuitů nezůstalo marným. Pravili, že jim po kázání připadalo, jakoby lidé

¹⁾ Confiscations-Protokoll z r. 1624. D'Elvert Beiträge pag. 259.

z dlouholeté mdloby procítali k novému čilému žití náboženskému. Získali netoliko hojně vyznavačů, nýbrž i svěžích horlitelů, kteří jim byli při práci nejen nápomocní, ale na mysli spoluobčanů s velkým účinkovali prospěchem. Na celém díle zdálo se, že spočívá zvláštní požehnání Boží. Během r. 1678 již velká část obyvatelstva byla katolická, a podobalo se, že do konce r. 1679 již nebude ani jediného akatolika. Přihodilo se dne 20. dubna t. r., že v kostele v *Krásné*, kamž jesuité také docházeli, 29 akatolíků předstoupilo před missionáře prosíce, by je přijal do církve, ani hotovi jsou složití vyznání všech článků víry. Jsa z neobyčejného tohoto výjevu nad míru potěšen, missionář slíbil, že vyhoví žádosti jejich. Než přistoupili k oltáři, všichni poklekli, jednomyslně žádajíce, by, možná-li, sv. přijímání podával jim pod obojí způsobou. Mžikem zdálo se, že krásná naděje jeho se zmaří »Nelze,« odpověděl, »bych se opovážil jednati proti všeobecnému nařízení a způsobu v církvi zachovávanému a podávati pod obojí, dokud toho církev zvláště nepovolí. Jí uposlechnouti patří mezi nevyhnutelné povinnosti, neboť dle evangelia sv. Mat. 18 kap. neposlouchati církve znamená tolik jako býti pohanem.« Potom jal se o velebné svátosti obšírněji a důkladněji mluvit a zřel s potěšením, že slova jeho působila. Lidé ještě téhož dne složili vyznání víry a pak vykonali sv. zpověď. Missionář sloužil slavnou mší sv. a před sv. přijímáním ještě jednou k nim promluvil dojemnými slovy; načež zkroušeně a nábožně přijímali pod jednou způsobou.

Že lidem v krajinách těch nedostávalo se dostatečného poučování v náboženství, lze posouditi z toho, že téměř žádných nemodlili se modliteb, namnoze jich ani neznajíce. Leckde při prvním příchodu missionáři musili poučování počíti tím, že učili je dělati kříž a odříkávati Otčenáš. O svátostech a svěceních, o vzývání svatých teprve slyšeli z úst jejich potřebné vědomosti. Svěcené vody počali si teprve vážit, když porozuměli modlitbám a případným veršům z písma sv., které napsavše na tabulku missionáři umístili nad kropenkou u dveří chrámových. Jesuité takové krátké modlitby a nábožné průpovědi uznávali za velice příhodný prostředek, by vstupující a odcházející mysl svou pozdvihli k Bohu. Sousední správcové duchovní povšimli si toho, opsali si modlitby a na tabulkách též je pověsili u dveří kostelních. Nábožný tento obyčej došel takové obliby, že si je katolíci pořizovali i pro své byty soukromé.

Po nějakou dobu nemocní missionářům nadělali velikých obtíží a starostí. Mnozí zápasili již se smrtí a přece nedali se zaopatřiti sv. svátostmi, bez posledního smíření s Bohem ubírajíce se na věčnost. Jen s velkým naléháním pohnuli k tomu několik osob, že se v nemoci alespoň vyzpovídali a přijali svátost oltářní. Než mohli uděleti poslední pomazání, trvalo dosti dlouho. Ustavičné poučování a povzbuzování konečně překonalo i tuto překážku, zejména když se udály případy, že po posledním pomazání nenásledovalo vždy skonání, nýbrž někdy dosti rychlé uzdravení. Za rok již nastala v té věci změna. Příbuzní dvou řemeslníků náhlou smrtí zemřelých pokládali za trest Boží, že skonali bez posledního pomazání. Na podzim ve dvacátou neděli po sv. Duše missionář všem, kteří tak málo dbali o spásu duše umírajících rodičů, přátel a příbuzných, za příklad uvedl královského úředníka kafarnaumského, jak pro

nemocného syna svého dalekou vážil cestu, by vyhledal Ježíše. A slova jeho tolik prospěla, že hned po kázání jistý občan ho požádal, by navštívil jeho nemocného přítele, jenž se nedávno před tím obrátil na katolickou víru. Kněz milerád pospíšil do příbytku nemocného, provázen jsa zástupem lidí dílem zvědavých, dílem zbožně dojatých. Když vstoupil, našel 70letého kmeta na loži sténajícího, jehož útrapou byl tak dojat, že delší chvíli stanul opodál lože. Sotva že nemocný mdlým zrakem spatřil příšlého kněze, toužebně po něm vztáhl ruce, ne jakoby ho toliko přivítal, nýbrž aby jej jako nejmilejšího přítele přivinul k srdci. Slzy radosti a útechy polily vybledlou tvář jeho. Žehnaje jemu, přistoupil kněz. Nemocný, na loži se vzpřímiv, pravil: »Kdo Vám, duchovní otče, pověděl, že potřebuji Vašeho posílnění? Vždyť mi to domácí odepřeli, když jsem je žádal, by Vás přivolali. Budiž Pán Bůh za to věčně pochválen, že mne tak dlouho nechal na živě, až jsem Vás spatřil.« Missionář zaopatřil ho sv. svátostmi umírajících a odcházeje slíbil, že jej každodenně dvakrát navštíví. Osmého dne stařec skonal v náručí jeho. Podobných případů přihodilo se více. Kdo ozdravěl, uzdravení své po Bohu připisoval zvlášť obětovné lásce jesuitů, kteří mnoho času strávili u nemocných. S náklonností k nim rostla láska k církvi. Nejednou, kde toho byla třeba pro chudobu nemocného, kromě duševní, poskytovali i tělesné pomoci. Mnohé staré osoby opuštěné ošetřovali až do poslední chvíle tak, že ani vlastní synové, jak lidé říkali, by to lépe nekonali.

Missionáři sice každou neděli v kostele vykládali katechismus, ale buď že při něm mnozí všemu neporozuměli, buď pro nemoc neb z jiných příčin nemohli pravidelně přicházeti do kostela, bylo soukromého vyučování velmi zapotřebí. Tak je bylo celý týden vídati, ani putují buď ku vzdálenějším domkům osamělým anebo v městečku v jednotlivých příbytcích dětem i kmetům a stařenám vykládají pravdy nebeské. Při těchto missijních vycházkách neohlíželi se na nepohodlí a nepohodu. V zimě brodili se sněhem po horách, by obyvatelé vzdálenější nezůstávali bez poučení.

Zpovědi za dobu pobytu svého v Jimramově udali počtem 6200, jež slyšeli buď ve vlastním, buď v některém kostele sousedním. Ze sousedství zvláště významena se *Bystřice*. Odtud o svátcích do Jimramova přicházeli v průvodech a přijímali sv. svátosti, dávajíce takto krásný příklad nábožnosti. Čím více se účastnilo cizích, tím četněji dostavovali se také Jimramovští, pročez jesuité každý průvod odjinud přišlý vítali s radostí a propouštěli s požehnáním.

S počátku evangelíci scházejíce se v odlehlých chýších v horách, konali tam své pobožnosti, přijímajíce pod obojí. Když pak větší množství obyvatelstva jimramovského přijalo víru katolickou, také protestantům nedělní vycházky znesnadňovány zvláštní dohlídkou, která se zavedla hledíc k návštěvě kostela a to hlavně katolíků, by se vědělo, jak plní náboženské povinnosti své a věrně-li dostojí slibu svému. Hrabě *Jan Novohradský* nařídil všem svým úředníkům, by dobrým předcházejíce příkladem, každou neděli a svátek v kostele přítomni byli službám Božím. Kdo scházel, nemoha se ospravedlniti nutnou příčinou, platil půl zlatého pokuty. Kdo z občanů několikrát zanedbal služeb Božích, nemoha se náležitě omluviti, dostal důtku od purkmistra nebo menší pokutu. Těmito pokutami by se bylo

arci pramálo docílilo srdečné nábožnosti, a missionáři byli by dosti bídně pochodili, kdyby byli neužívali jiných ušlechtilejších prostředkův; ale správa městská, jsouc již katolická, domnívala se, že takto udrží pořádek v náboženství.

O velikonocích r. 1680 počítalo se 1638 komunikantů. Ty z nich, kteří tehdy po prvé přistoupili k sv. přijímání, missionáři obzvláště slavným způsobem uvedli k stolu Páně. Nemocných toho roku zaopatřeno 37.

Mezi lidem velmi rozšířeny byly rozličné pověrečné závěsky na krk proti nemocem, kouzelnému nařknutí a kdo ví k jakým jiným neštěstím a nehodám. Jesuité vlídně poučovali nositele takových věcí, by v zázračnou nebo ochrannou moc jejich nevěřili; vůbec brojili proti pověrám, kde a jak mohli; lidem odebírali závěsky a místo nich je učili na krku nositi svěcené křížky a agnusky jakožto odznaky křesťana, jenž se poroučí do ochrany Boží.

Několik nesvědomitých žen velmi mnoho zlého zvláště mezi dívkami natropilo hádáním a rozmanitými divotvornými prostředky, z čehož pošlo i mnoho svárů, různic, klevet a nepřátelství mezi rodinami, tak že missionáři viděli se nuceny překaziti jejich tajné, nekalé řemeslo. Varovali a poučovali, ale to nedostačovalo. Konečně nezbylo jim nic jiného, než hleděti je z městečka odstraniti pomocí světské vrchnosti. I bylo několik takových žen, jimž se dokázalo, že provozují hadačství, vypověděno.

Podobně missionářům záleželo na tom, by škodlivé knihy, zvláště mezi mužským pohlavím rozšířené, vyhledali a zničili. Šlo to velmi těžko, neboť je majitelé opatrně ukrývali, i stálo mnoho přemlouvání, by je vydali. Leckterý konečně se obával, by naň nebylo vyzraženo, že má takové knihy, a proto zničil je sám.

Aby řemeslníci při práci proniknuti byli duchem nábožným, zavedli jesuité mezi nimi zvláštní pobožnost k uctění sv. Josefa. Mezi tím časem Jimramovští postarali se o nový, úhledně upravený hřbitov, jež missionáři před svým odchodem posvětili. Také kostel opatřen novou dlažbou a farní budova pro budoucího správce duchovního náležitě opravena. Nedlouho před ukončením misie jeden z jesuitů nakazil se od nemocného a jsa náramným namáháním seslaben, zemřel. Navždy zůstal mezi těmi, pro něž tak mnoho učinil. Od 27. ledna 1681 duchovní správu v Jimramově převzal nově ustanovený farář Mikuláš Jarkovský, a příchodem jeho misie ukončena.

Přehled míst,

kde jesuité vůbec konali missie reformační.

Bartošovice. R. 1624 *Jan Podstacký z Prusinovic*, přijav katolickou víru, z panství svého vyobcova nekatolické kazatele a vyžádal si dva jesuity z Olomouce, jimž se v krátké lhůtě jediného měsíce podařilo nazpět získati církvi 730 osob. K missionářskému dílu svému vynaložili takové píle, že kázali po čtveru hodinách denně.

Batouchovice viz Sborník VI. str. 44.

Benetice viz Sborník VI. str. 44.

Beroun. Zde r. 1663 dva jesuité podnikli boj proti pověrám a bludům náboženským ohromně rozšířeným. Z 1260 obyvatelů přivedli jich okolo 500 k lepšímu přesvědčení, ale jen na čas. Mnozí z nich opět odpadli po odchodu missionářů. Značnějších a trvalejších úspěchů docíleno teprv v XVIII. století.

Bochovice viz Sborník VI. str. 44.

Boskovice. Okolo polovice XVI. stol. přestali zde katoličtí faráři spravovati osadu a městem počala vlásti jednota bratrská. R. 1613 *Václav ze Zástřizlí* povolal jesuitu P. *Jana Drachovského* z Olomouce, jemuž se podařilo obrátiti několik osob. Blahoslavený *Jan Sarkander* ustanoven za faráře a podporován mimo Drachovského ještě dvěma jinými jesuity, P. *Havlem Zeidelhubrem* a P. *Vojtěchem Chanovským*, jichžto společnými snahami získáno 50 měšťanů. R. 1619 převládal však opět akatolicismus a to v takové míře, že katolickému náboženství bylo snášeti mnohých ústrkův a potup. Obnovenými missiemi roku 1628 P. *Jan Vydra* z Brna obrátil 235 osob. S velikým odporem r. 1633 potkával se jesuita *Jan Nerov*, jehož lidé nechtěli ani viděti ani slyšeti. Nicméně přece obrátil jich 22. Ještě ku konci XVII. stol. bylo třeba, by zde jesuité odpomáhali náboženské vlažnosti a lhostejnosti.

Bránčice viz Sborník VI. str. 38 a násl.

Brno. Jesuité uvedení do Brna velmi zdárně na rozkvět víry katolické působili i tu i v blízkém i vzdálenějším okolí. Ve *Křtinách* druhdy zpovídali celé noci. R. 1635 kázali a katechisovali v 28 vesnicích. Od r. 1626 až do 1642 napočítali kolem 6000 konvertitů, Žití katolické zvelebovali zakládáním velice vhodných jednot a spolků. jakož mimo jiné založením spolku tovaryšů k uctění neposkvrněného početí P. Marie, jejž zřídili v Brně r. 1635. (Viz též Sborník V. str. 108 a násl.)

Brtnice. *Maria Polyxena*, choť hraběte *Rambolda (XIII.) Collalto*, r. 1625 povolala z Jihlavy jesuity P. *Jana Alberta* a *Petra Stefanida*, kteří ještě téhož roku v lůno církve uvedli 1485 osob. Počínali si velmi rázně, odnímajíce zhoubné knihy, jež nahrazovali dobrými katolickými. V příštích dvou letech vymýtili poslední zbytky bludného učení. Pro utvrzení víry katolické ještě po několik roků jesuité chodili sem na výpomoc o svátcích.

Brumov. Původcem návratu zdejšího obyvatelstva do církve katolické byl *Jan Kavka z Říčan*. Byl sám konvertitou, ale přijav víru katolickou, nepřestával na své osobě, nýbrž horlivě působil i na jiné. R. 1602 koupiv statek Brumovský, hned odtud vyobcovač čtyři akatolické kazatele a upravil kostely ke katolickým službám Božím. Zároveň si vyžádal za missionáře dva jesuity, kteří r. 1603 v Brumově a v 7 vesnicích průchod zjednali katolicismu. V dalších letech při obnovách missií ustavičně přibývalo katolíků: tak r. 1613 již 1212 a r. 1614 asi 1600 vykonáno zpovědí. Obnovy konaly se též r. 1620 a 1628. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Bruntál. R. 1621 byli zde činni P. *Křištof* a P. *Cyriak Schwaiger*.

Břeclava. R. 1626 katolický majitel panství Břeclavského *Kuhn z Belasy* povolal několik jesuitů z Brna, by tu konali missie. Výsledek byl velice uspokojivý, neboť v krátké době obrátili 200 obyvatelův i s pastorem. R. 1627 a 1628 pracovali zde jesuité *Jiří*

Aquitanus a *Jan Vydra* a obrátili ještě 812 akatolíkův. (Viz k tomu Sborník V. str. 112.)

Březová. Okolo r. 1617 kardinál *František z Dietrichšteina* podnikl obrácení zdejšího obyvatelstva nekatolického, poslav tam dva missionáře jesuity, kteří si však nemálo stěžovali; neboť při vši námaze nebylo jim lze více než 34 osoby přivést do lůna církve. Lidé se mezi sebou zdržovali hanebnou lží, že prý jesuité za každou obrácenou duši dostávají 2 tolary odměny.

Bučovice. Mezi novokřtenci, pikardy a evangelickými obyvateli zdejšími získali r. 1626 jesuité z Brna 300 konvertitův.

Budeč. R. 1627 dva jesuité obrátili tu 120 akatolíkův.

Budějovice Moravské. *Hannibal ze Schaumburgu*, dostav r. 1626 konfiskovaný statek Zdeňka z Valdšteina, k obnovení katolicismu ihned povolal ze Znojma jesuity, kteří dílo své počali o novém roce. Odpor byl veliký, zvláště se strany pohlaví ženského, neméně však bylo úsilí a vytrvalost missionářů. Do obrácení sv. Pavla již 600 osob přivedli v městě a pěti vesnicích do lůna církve. O velikonočních sám majitel statku veřejně přistoupil ke stolu Páně a tím velmi zdárně působil na lid, tak že za ním následovala městská rada a mnozí jiní občané. Po odchodu prvních missionářů rozmáhala se v městě opět značná ochablost, pročež r. 1631 povoláni byli noví missionáři, P. *Bartoloměj Začal* a *Řehoř Slabin*, kteří na katolickou víru obrátili celé město. Pro utvrzení obrácených byli zde ještě činní jesuitští missionáři v letech 1632, 1634 a 1640.

Budišov. Proti vzrůstajícímu se akatolicismu kardinál *František z Dietrichšteina* poslal sem již r. 1612 dva jesuity z Olomouce, kteří zde a v *Libavě* požehnanou provedli missii. V horách našli lid ne tak určitě akatolický jako nábožensky zanedbalý. Mnozí ani kříž dělati neuměli.

Bystřice viz Sborník VI. str. 51.

Čejkovice. R. 1624 koupili jesuité olomoučtí statek Čejkovický, načež v několika málo letech vytratilo se veškeré bludné učení z obyvatelstva, ačkoli v prvním roce missií jen asi 100 osob přestoupilo k církvi.

Dlouhá Ves viz Sborník V. str. 147.

Domaželice. Zde r. 1661 faráře Jana Filipa podporovali dva jesuité či vlastně doplňovali dřívější práce světských duchovních a docílili ještě 25 konversí.

Doubravice. R. 1624 zde jesuité z Brna, P. *Jan Pozděrudský* a *Jiří Plachý*, pracovali velmi horlivě a obrátili většinu obyvatelstva, načež faráři katoličtí mohli bez odporu vésti duchovní správu.

Doubravník. Od roku 1618 nejspíše přičiněním kardinála Františka z Dietrichšteina konány missie v celém tomto děkanství. Horlivé snaze povolaných jesuitů podařilo se i farní i pět filiálních kostelů se 46 dědinami přivést k církvi katolické a zavést vůbec katolické služby Boží. Probuzené smýšlení katolické osvědčilo se také tím, že se odtud konaly poutnické průvody do Vranova a Tišnova. V letech 1619 a 1620 horlivost náboženská poklesla poněkud opět, ale byla brzy zase vzpružena od jesuitů z Brna, kteří ob čas sem docházeli. Zejména P. *Jan Drachovský* r. 1640 zdárně zde působil. I v letech 1650 a 1651 byli tu jesuité činní.

Dvorec. Kdežto na mnohých místech vládlo již opět náboženství katolické, ve farnosti Dvorecké mezi 1300 akatolíky bydlilo jen porůznu několik katolíkův. Od r. 1667—1669 pokoušeli se jesuité nějakých úspěchů zde se dodělati, ale postupovalo to pomalu a s nemalými obtížemi. Nicméně missie nezůstala bez utěšených výsledkův.

Engelsberk. Zde a ve *Vrbně* missii počal P. *Ondřej Schwaiger* r. 1623, po němž následoval *Jiří Kirschner*. Od r. 1632 již katolický kněz klidně mohl vésti správu duchovní.

Fulnek. R. 1624 po odchodu *Jana A. Komenského* a mnohých osob jednoty bratrské počali jesuité z Olomouce reformaci katolickou, která se dařila poměrně snadně.

Gepersdorf-Linhartice. R. 1616 jesuita P. *Trescher* zde kázal a 12 akatolíkův obrátil.

Hanušovice. R. 1624 po vypuzení evangelického pastora jesuité zavedli katolické služby Boží.

Helvíkov viz Sborník V. str. 136.

Hiršberk viz Sborník V. str. 147.

Hlubčice viz Sborník V. str. 143 a VI. str. 19 a násl.

Holčovice viz Sborník V. str. 137.

Holešov. P. *Vojtěch Chanovský* a P. *Jan Drachovský* r. 1615 počali zde katolickou missii. Do konce téhož roku ve farnosti *Holešovské* a *Myslošovské* obrátili 230 usedlých hospodářů. R. 1617 horlivě slovem a příkladem působil místní farář, později blahoslavený *Jan Sarkander*. R. 1619 sice klesl počet katolíkův, avšak nové missie v letech 1623, 1626 a 1640 dovedly toho, že katolicism převládl úplně.

Hošťálkov viz Sborník V. str. 135 a násl.

Hradiště Uherské. Usedlí v městě jesuité od r. 1643 rozvíjeli činnost svou v širších kruzích. Missionářské jejich putování spojeno bylo s mnohými strastmi, ale též s hojnými útěchami. Tak mezi Valachy od r. 1643 do r. 1645 získali církvi katolické 1791 duši. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Hranice. Na zdejším poli duchovním r. 1622 počal jesuita *Jan Skutelanus* pilně pracovati, avšak po krátké době dne 13. srpna podlehl moru. Po něm následovali dva jiní, jimž bylo kráčet po půdě trnité. Odpor proti nim byl tak veliký, že se obyvatelé dopouštěli hrubých výtržností, i bylo třeba na nějaký čas vojenské posádky, by je potlačila. Potom vše se změnilo a celé město přijalo víru katolickou. R. 1625 počala zase řada katolických farářů.

Hroznětín viz Sborník VI. str. 44.

Hrušovany. Lutherské učení, r. 1588 zavedené a zvláště pastorem Jakubem Valkrem utvrzené, pomocí jesuitů ze Znojma povolaných, když zdejší statek přešel do katolických rukou *Siegfrieda Breunera*, se bořilo od r. 1622 a vzalo za své r. 1646, tak že od r. 1650 byl tu opět ustanoven farář katolický.

Hustopeč. Záhy po prvních počátcích reformace uhostili se v Hustopeči novokřtenci, lutheráni a j. Aby vzmáhající se odpadlictví alespoň poněkud bylo zdrženo, jesuité z Brna r. 1593 podnikli zde katolickou missii, ale vyřídili tak málo, že ještě kolem r. 1600 celá městská rada a velká většina obyvatelstva byla akatolická. R. 1607 na novo pokusili se dva jesuité z Brna v době velikonoční o na-

vrácení odpadlých do lůna církve. Tito již byli o něco šťastnější. Rovněž r. 1624 jiní jesuité po dva měsíce zde pracující značných dodělali se úspěchů, neboť v posledních letech za faráře Křištofa Weikra jevila se zřejmější náchylnost k návratu do církve. Městská rada předcházela dobrým příkladem a za ní následovalo mnoho měšťanstva. Jesuité získali jen v obcích okolních 240 hospodářův a r. 1628 missionář *Ludvík Schwarz* obrátil tři poslední akatoliky.

Huta viz Sborník V. str. 147.

Chropiň. Roku 1615 posláni sem od kardinála Františka z Dietrichšteina jesuité P. *Vojtěch Chanovský* a *Theofil Christek* našli pouze 18 katolíků v celém záduší. Do roka počet jejich vzrostl na 62. Jakož dříve akatolíci zvláště školami pro sebe, tak po vypuzení nekatolických učitelů jesuité hlavně vyučováním mládeže pracovali pro zvelebení církve a s mládeží získali rodiče. R. 1616 konal zde missii bratr blahoslaveného Jana Sarkandra P. *Martin Sarkander*.

Ivančice. R. 1622 za faráře ustanoven Mikuláš Kochenius, jehož veškerá strana katolická skládala se s počátku jen ze 4 osob: z učitele, jednoho jinocha a dvou služebných na faře. Ostatní byli akatolíci, již se rozpadali na více sobě odporujících sekt, mezi nimiž byli i naprostí atheisté, bezbožci. Čtyři léta šlo to s obrácením na víru katolickou velmi těžko. Teprve r. 1626 počalo katolíků přibývat, když *kníže Gundakar z Lichtenšteina* zde usadil dva jesuity z Krumlova. P. *Leandrovi* podařilo se 9 přednějších měšťanů přiměti k vyznání víry katolické, načež následovali jiní. Ještě značnějších úspěchů domohly se missie v letech 1640 a 1646 od jesuitů z Brna konané.

Ivanovice. *Jindřich hrabě Šlik* r. 1624 vypověděl evangelické pastory a duchovní správu odevzdal dvěma missionářům z jesuitské kolleje olomoucké. Počátek missií byl velmi obtížný. R. 1625 přišli jiní dva, P. *Jan Pozděradský* a slovnatý *Jiří Plachý*, kteří obrátili 105 rodin. R. 1627 opět missie obnovena. a ob čas ještě docházeli sem jesuité na výpomoc, jak se zejména stalo r. 1651.

Jaroměřice. První po dlouhé přestávce ustanovený katolický farář Antonín Stařec na počátku úřadování svého r. 1632 vyžádal si na pomoc jednoho jesuitu, a spojenému obou úsilí vedlo se dosti dobře. Mnozí ochotně poučení a víru přijali, ačkoliv tu po dlouhou dobu od r. 1560 duchovní správu vedli pikardi a od r. 1613 lutheráni.

Jaroslavice. R. 1606 konána zde missie bez výsledku, načež r. 1630 P. *Gretsch* počal novou missii, jež poněkud se dařila, neboť r. 1633 již asi 100 osob přistoupilo k sv. svátostem.

Jevišovice. První katolická missie konána jesuitou *Janem Institorem* r. 1620. Potom zde působili dominikáni a po nich opět jesuité. Dílo znamenitě pokročilo teprve r. 1650, když missionáři *Arnold a Campo* a *Jan Institoris* akatolické knihy sebrali a zničili. Na to již r. 1652 čítalo se 1300 komunikantův.

Jihlava. Ku konci XVI. stol. katolické náboženství z města úplně bylo vytlačeno. Již r. 1586 biskup *Stanislav Pavlovský* papežskému nunciovi byl nucen vyznati, že v Jihlavě sotva jiskra katolicismu doutná. Jesuitům od r. 1625 zde usazeným podařilo se však poměrně dosti rychle navrátiti obyvatelstvo k církvi katolické. Konverse tak se množily, že již r. 1633 mohl farář Hülsemann konsistoři

dáti zprávu, že 2680 osadníkův o velikonocích přijalo sv. svátosti a jen asi 300 osob nepřišlo ke sv. zpovědi. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Jimramov viz Sborník VI. str. 49 a násl.

Kamenice. R. 1650 byli zde činní jesuité z Jihlavy, kteříž i později vypomáhali duchovním správcům.

Klobouky. Missie počaly zde r. 1602. R. 1613 katolickou víru přijal statkář *Jan Kavka z Říčan*, po němž téhož roku 200 a příštího roku 70 osob složilo vyznání víry katolické. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Kojetín missií jesuitův olomouckých r. 1617 očištěn byl od mnohých hluboce zakořeněných bludův.

Kokory. Z několika pozůstalých rodin katolických missionáři z Olomouce r. 1633 vyznání katolické víry rozšířili téměř na veškeré obyvatelstvo a v opuštěném chrámě opět zavedli bohoslužbu katolickou.

Koldštejn. R. 1624 akatoličtí pastoři vypuzeni a na místo jejich povoláni jesuité. Námaze jejich dlužno přičísti, že od r. 1632 opět mohl farář katolický vésti správu duchovní.

Komárov. Jesuita P. *Bernard Koch* ujal se opuštěného kostela farního a kázáním vzdělával lid ze čtyř vesnic shromážděný každý týden.

Kounice Dolní. R. 1622 jesuité od kardinála *Františka z Dietrichšteina* poslaní vytlačili akatolické kazatele, dne 15. července převzali farní kostel a evangelický sbor, zasvětili je katolickým službám Božím a v krátké době do lůna církve přivedli 70 evangelíkův a 20 novokřtěncův.

Kralice. R. 1618 zde misii konali dva jesuité z Olomouce, r. 1625 dva jiní obrátili 112 osob.

Krásná viz Sborník VI. str. 50.

Krhov. R. 1629 asi 300 duší vrátilo se zde do církve katolické. O dvě léta později jesuita z Mor. Budějovic při kázání připomenutím, jak Krhovští před lety byli horlivými katolíky, získal téměř všechny najednou. Měl nad hlavním oltářem ještě obraz, jenž znázorňoval, jak z Krhova putováno k ostatkům sv. Jakuba do Španěl. Příklad zbožných předků hluboce dotkl se zbloudilých vnuků a přivedl je zpět.

Krnov viz Sborník V. 130 a násl., VI. str. 21.

Kroměříž. Proti nešvarům dvou praedikantů, kteří r. 1583 po hospodách mívali pobuřující kázání, zařídil zde biskup *Stanislav Pavlovský* r. 1586 missii. Jesuita P. *Baltazar* každou neděli kázal v kostele P. Marie proti různým bludům a ve všední dny vykládal katechismus. R. 1598 a 1617 byla missie obnovena.

Krumlov Moravský. Kniže *Gundakar z Lichtenšteina*, od r. 1625 pán na Krumlově, povolal sem jesuity, kteří se potkali s velkým odporem, neboť zde ode dávna panovalo různé učení církvi katolické protivné. Od r. 1423 po vypuzení duchovenstva katolického náležel Krumlov husitům, pak pikardům, bratřím, evangelíkům a j., a ještě r. 1626 byl tu akatolický pastor Jiří Hlouska. Toho bylo třeba napřed odstraniti a zameziti tajné schůze, než bylo lze učiniti nějaké pokroky v konversi. R. 1626 měli missionáři 50 kommunikantův, kteří však byli toliko ze dvoru knížecího a jen 4 konvertité z novokřtěncův. Téhož roku jesuita P. *Mikuláš Musík*

zahynul morem. Na podzim r. 1607 kázali dva missionáři z Brna po pět neděl a do adventu získali 800 duší. R. 1632 jesuité ze Znojma obrátili pouze 3 osoby. R. 1643 missie obnovena, jež trvala 8 měsíců: jiné obnovy missií staly se v letech 1651 a 1653, kdy P. *Reinhardt Faust* půl roku pracoval s dobrým zdarem.

K r y s t a n o v i c e viz Sborník V. str. 129.

K ř í ž a n o v viz Sborník VI. str. 45 a 49.

K ř í ž o v á viz Sborník V. str. 147.

K ř í ž o v i c e viz Sborník VI. str. 19 a 27.

K ř t i n y viz Brno.

K u n ě i c e. Záhy od r. 1622 počaly zde missionářské pokusy a s malými přestávkami trvaly až do r. 1670. Nejvíce vynikal jesuita *Filip Hartung*, jenž r. 1668 a 1669 obrátil veliký počet akatolíkův. (Viz k tomu Sborník V. str. 129.)

K u ž e l o v. Kníže *Antonín Florian z Lichtenšteina* zde od r. 1650 vydržoval missii jesuitskou.

K v a s i c e. R. 1641 jeden jesuita zde ke katolické víře přivedl asi 40 lidí.

L e t o v i c e. Katolickou reformaci počal zde hrabě *Karel Thurn* pomocí brněnského jesuity P. *Tomáše Agnella*. Týž přišel do Letovic dne 19. prosince 1652, nalezl toliko dva městské radní a několik žen katolickými. Ještě téhož dne veškeru radu městskou žádal za rozmluvu, ale dostal odpověď, že ho nechce nikdo slyšeti, a že jsou spíše odhodláni k smrti než ku změně náboženství. Mezi tím, co missionář šel do kostela, shromáždili se na radnici a ustanovili se na tom, že děj se co děj, nepřijmou náboženství katolického. Nicméně přece se jich odpoledne několik dostavilo na první kázání. Missionář jimi pohnul tak, že se vyjádřili, že by přijali víru katolickou, kdyby jim povoleno bylo toliko pod obojí přijímati. To jim jesuita nemohl přislíbiti, a tudíž zůstali na rozpacích. O vánocích hrabě se všemi domácími přiklekl ke stolu Páně a přijímal pod jednou způsobou. Jeho příkladu následovalo několik měšťanův. Již do večera před sv. Janem Křtitelem přihlásilo se jich mnoho ke zpovědi a na druhý den 82 po katolicku přijali tělo Páně. R. 1653 týž missionář obrátil ještě 140 lidí.

L i b a v a viz Budišov.

L i d m ě ř i c e viz Sborník VI. str. 27 a násl.

L i p n í k. Kardinál *František z Dietrichšteina* obdržev r. 1622 Lipník od císaře *Ferdinanda II* darem, vypověděl odtud všechny kazatele akatolické, kostely odevzdal katolíkům a povolal jesuity *Jana Drachovského*, *Mikuláše Musíka* a *Jana Vydru* k provedení reformace katolické. Za krátkou dobu přestoupilo 3500 akatolíkův. Tři radní byli pro veliký odpor vypověděni, čtyři jiní zemřeli náhle, což se za trest Boží vykládalo, načež purkmistr s ostatními přijal vyznání katolické. Do velikonoc příštího roku bylo dílo reformační ukončeno, ačkoli při počátku missií bylo prý jen 5 katolíkův v městě. R. 1624 odevzdána fara katolickému knězi Ondřeji Stefanidovi.

L í š e ň. *Jan Leskovský z Leskovce* r. 1559 nátlakem zavedl přijímání pod obojí, při němž lid setrval až do r. 1629, kdy jeden jesuita z Brna počav tam missii, mnoho získal konvertitů. R. 1631 druhý missionář P. *Ondřej Meč* do katolické církve navrátil ostatní obyvatele i s pastorem.

Litobratřice. Missie od jesuitů s přestávkami zde konané od r. 1622 do 1646 nepatrný měla výsledek. Do r. 1647 počítalo se teprv 150 katolíkův.

Litovel. R. 1624 konal zde jeden jesuita missii.

Lukov viz Sborník V. str. 112.

Luleč či **Lileč.** *Vilém Zoubek ze Zdětína*, obzvláštní přítel jesuitů, již r. 1607 povolal P. *Jana Drachovského* a *Michala Besko* z Olomouce na své statky, kdež do podzimu r. 1608 pilně pracující vyslechli nad 1500 zpovědí. V dalších letech pokračovalo se v reformaci s neméně dobrým prospěchem.

Lysice. R. 1625 katolický majitel toho statku, *hrabě Jiří z Náchoda*, povolal dva jesuity z Brna. Tito našli toliko 48 katolíků při početí missii, za několik neděl však získali 200 konvertitů, pomocí patrona obnovili kostel a zavedli katolické služby Boží.

Meziříčí Valašské. R. 1602 konána tu missie katolická, ale jak se zdá, bez výsledku. Obrácení obyvatelstva připisati dlužno faráři *Petru Volkovi* a piaristovi P. *Jakubovi*, jenž prý r. 1640 získal 2112 duší.

Meziříčí Veliké. Zde bratr blah. Jana Sarkandra *Martin Sarkander* již od r. 1596 velmi horlivě pracoval o vymýtní kacířstva. R. 1599 jesuité *Martin Ignác* a *Křištof Schattauer* podnikli v městě missii. Okolo r. 1606 již se ujalo bratrstvo k uctění P. Marie. R. 1614 byli akatolíci od *Luďslava Berky z Dubé* rozehnáni.

Měroslav. R. 1624 počali missii jesuité *Jan Pozděradský* a *Jiří Plachý*. Roku 1629 jiný missionář obrátil 200 akatolíkův. I v r. 1640 působili zde dva jesuité, ač výsledek byl skrovný.

Měříň. V polovici 16. stol. zavládlo bludné učení a Měříň měl své pastory, z nichžto zvláště Václav Ledecký spálil všechny obrazy, sochy a knihy, které se udržely z katolické doby, a prodal všechno stkvostné nádobí kostelní. Missiemi od r. 1621 od kněží *Jana Drachovského* a *Jana Antali* učiněn počátek návratů, které se pozdějším působením nových missionářů v letech 1651—1653 ještě rozmnožily. (Viz též Sborník VI. str. 45.)

Mikulov od r. 1526 rozerván bludným učením novokřtěnců, kteří se zde usadivše zřídili si tiskárnu a širé okolí zaplavovali zhoubnými spisy. Proti nim r. 1578 jal se kázati jesuita P. *Tolmainer*; r. 1581 missii provedli *Vavřinec Maggio (Magius)* a *Michal Kardaneus* s takovým prospěchem, že mohl biskup Stanislav Pavlovský v létě 1582 již 3989 osobám uděliti sv. biřmování. Později ob čas missie obnovovány. R. 1622 jesuita P. *Dingenauer* ještě zde působil a obrátil 50 novokřtěncův.

Mohelnice. Za faráře Jakuba Bonovia r. 1612 kázali zde po šest měsíců dva jesuité z Olomouce, a to s takovým úspěchem, že netoliko značnou většinu obyvatelstva přiměli k vyznání víry katolické, nýbrž zřízeno i bratrstvo k uctění nejsv. svátosti. R. 1614 bylo již 1600 komunikantův.

Myslibořice. Jeden jesuita ze Znojma r. 1629 konal zde požehnanou missii, tak že v krátké době čítal 200 konvertitů. Kostelník, kmet 95letý, se slzami radosti missionářovi přinesl mešní roucha z doby katolické uschovaná, děkuje Bohu, že se dočkal navrácení katolického náboženství do obce.

Myslošov viz Holešov.

Náměšť. R. 1624 kardinál František z Dietrichšteina doléhal na Karla z Zerotína, by ze statků svých odstranil akatolické pastory vůbec, i poslal do Náměště jesuity P. *Jakuba Maggio (Magia)* a *Jana Plateisa*, kteří však zle byli přijati. Teprve r. 1628, když statek koupil *Albrecht z Valdšteina*, bylo lze reformaci provést, tak že od r. 1630 počali opět úřadovati faráři katoličtí. (Viz též Sborník VI. str. 45.)

Napajedla. R. 1622 dokončena tu missie nikoli bez úspěchu.

Nový Jičín stav se r. 1624 majetkem jesuitů, každým rokem ztrácel víc a víc akatolického rázu. Do 10 let většina lidu v městě a 1163 osoby v okolních vesnicích čítaly se k církvi katolické. (Viz též Sborník V. str. 109.)

Nové Město viz Sborník VI. str. 45 a násl.

Nová Ves viz Sborník V. str. 136 a násl.

Odry. R. 1640 dva jesuité obrátili 590 duší a slyšeli 2800 zpovědí.

Olbramkostel. Reformace zde bez překážek provedena v době šesti měsíců r. 1628 od jednoho jesuity ze Znojma.

Olbramovice, obec v náboženském ohledě zcela opuštěná (dvouleté děli nebyly ještě pokřtěny), snadně přijala poučení jesuitů z kolleje znojemské a stala se bez odporu katolickou.

Olomouc viz Sborník V. str. 109.

Opava viz Sborník V. str. 109 a 112.

Oslavany. R. 1627 dne 20. února hrabě *Michal Althan* uvedl 4 jesuity z Brna, mezi nimi byl P. *Václav Hálek* a P. *Rumer*, do Oslavan, kde již sto let panovalo sektářství. Dne 2. května na novo zasvětili sice kostel, ale obrácení lidu bylo spojeno s velikými obtížemi, dílem že se jim odjinud nadržovalo, dílem že se rozutíkali po lesích. Přese všechny překážky jesuité vytrvali až do roku 1636 a k polěšení svému konečně zvítězili.

Ostroh od r. 1650—1653 z velké části obrácen.

Pernštejn viz Sborník V. str. 112.

Popelín. Hluboce zakořeněné bludné učení r. 1651 vyvrátil tu jeden missionář; vyzpovídal 800 lidí.

Pravlov. Od r. 1650 byli v Pravlově akatoličtí správcové duchovní. R. 1622 počal jesuita P. *Jakub Haag* missii, která napřed s nevolí přijata, ale pak vděčně uznána a hojnými splacena obraty.

Prostějov. R. 1624 jeden missionář z jesuitské kolleje olomoucké kázal tu každou neděli, buď třikrát neb dvakrát. R. 1628 opět jeden jesuita konal missii a po vypuzení lutherského a kalvinského pastora přivedl do katolické církve v městě 500 osob a v okolí 166 rodin.

Přerov. R. 1638 jesuité tu podporovali horlivého faráře Jana Tančíka kázáním.

Rancířov. V obci znenáhla od jesuitů jihlavských provedena reformace katolická. Missie protahovala se, neboť roku 1657 obyvatelstvo bylo ještě smíšené. R. 1662 počítalo se 200 katolických osadníkův, a teprv r. 1669 měli školu s katolickým učitelem.

Roudno viz Sborník V. str. 129.

Rozumice viz Sborník VI. str. 31 a násl.

Rýmařov. R. 1625 missie se tu nezdařila. Teprve r. 1667 dva jesuité z Olomouce dodělali se značnějších výsledků, získavše 485 konvertitů, příštího roku napočítalo se již 1693 těch, kteří přiklekli k sv. přijímání.

Slatina Horní. Reformace r. 1627 od jihlavských jesuitů zde podniknutá jen stěží kráčela ke předu, neboť lidé mermomocí chtěli zůstat při tom, čemu navykli, nedbajíce výhod katolického náboženství.

Slavkov. Rozličnými sektami rozervané město napravovali jesuité od r. 1623 do 1630 po vypuzení nekatolických kazatelů. S obrácením lidu šlo to však pomalu; tak na př. byli r. 1630 missonáři spokojeni, že pokřtili 5 novokřtěncův a 25 lutheránů přivedli k vyznání víry katolické. Nicméně dobré sítě rozhozené vyklíčilo v pozdějších hojnějších obrazech. (Viz též Sborník V. str. 108.)

Slavonice. Reformace tu od r. 1620 do 1623 dokonána.

Staré Město u Koldšteina. R. 1592 jesuita *Jan Schmidlin* udržel zbylé katolíky a upevnil je ve víře, pomocí paní *Elišky Petrsvaldské* vystavěl kostel a získal několik konvertitův.

Studená. R. 1650 na žádost *Viléma Slavaty z Hradce* dva jesuité vedli zde duchovní správu.

Svatoslava viz Sborník VI. str. 44.

Svitava. R. 1612 dva jesuité s dobrým prospěchem půl roku vypomáhali ve správě duchovní.

Šternberk viz Sborník V. str. 113 a násl.

Šubířov. R. 1623 pracoval zde jeden jesuita z Olomouce, jenž velkou část obyvatelstva navrátil do lůna církve. Příštího roku obnovil jiný missii a ve třech měsících obrátil ještě 25 akatolíkův.

Šumperk. Jesuité z Olomouce počali tu dílo reformační r. 1624, načež je po novém roce převzali a dále vedli dominikáni.

Telč viz Sborník V. str. 112.

Tovačov. R. 1630 veliká většina obyvatelstva přijala víru katolickou působením missie jesuitské. Ostatní téměř všichni obrátili se v obnovených missiích r. 1672—1677.

Třebíč. Čtyři jesuité z Jihlavy, *P. Martin Link*, *Václav Petráček*, *Melchior Jaska* a *Jan Boscius* působili zdárně ve městě. (Viz též Sborník VI. str. 41 a 44.)

Tulešice. R. 1626 katolický pán na Tulešicích, *Jiří z Náchoda*, vyžádal si jednoho jesuitu ze Znojma, jenž tam a ve třech jiných vesnicích obrátil 300 akatolíků. Nedávno před tím lidé sami vyhnali akatolického pastora.

Tuřany viz Sborník V. str. 112.

Věstonovice viz Sborník VI. str. 44.

Vilémov viz Sborník VI. str. 45.

Vilémovice Horní viz Sborník VI. str. 41 a násl.

Vítkov. Dva jesuité r. 1640 nenalezše tu téměř žádného odporu, obrátili 590 akatolíkův a vyslechli 2800 zpovědí.

Vlkoš. Kardinálem *Františkem z Dietrichšteina* ustanovený katolický farář *Baltazar Pompejan* po vypuzení akatolických pastorů brzy reformaci provedl pomocí jesuitů z Chropině.

Vraclavka viz Sborník V. str. 147.

Vrbno viz Engelsberk.

Vsetín. *Václav Albrecht z Valdšteina* r. 1612 uvedl sem první jesuity z Olomouce, kteří s velikou snahou chopili se díla. S některými přestávkami činnost missionářů trvala až do r. 1653. Vystřídali se jesuité z Olomouce, Kroměříže a Uh. Hradiště. R. 1646 mohl se ponejprv vésti průvod Božího těla veřejně. Téhož roku počítalo se 147 obrácení na katolickou víru. R. 1651 již 2600 lidí vykonalo sv. zpověď. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Vyzovice. Reformační pokusy od jesuitů mezi r. 1602 až 1673 činěny zde devětkrát, z nichž r. 1631 předsevzatý byl počtem obrácení nejhojnější; získal se 496 osob. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Zábřeh. R. 1624, ač s nemalými překážkami, obrácení na katolickou víru v Zábřeze částečně provedeno.

Zdounky. Jesuita *Jan Drachovský* r. 1611 do církve navrátil 12 osob ze Zdounek. Jiné missie konány r. 1614 a 1618. Od r. 1650 do 1654 jesuité vedli veškeru duchovní správu. Mezi tou dobou (r. 1653) *P. Alexander Pručkovský* obrátil 34 akatolíky.

Zlín. Mezi r. 1622—1630 reformace katolická se šťastným výsledkem ve městě provedena.

Znojmo. Jesuité r. 1624 usadivše se zde, hned pečlivě zasazovali se o rozšíření náboženství katolického. Ve Znojmě tehdaž prý bylo pouze 18 katolíkův. Hned v prvním roce získali 70 osob. Později *P. Jan Drachovský* sám nabyl okolo 300 konvertitův, a od r. 1633 počítalo se v městě a okolí 3400 osob, které přijaly katolické vyznání víry. (Viz též Sborník V. str. 112.)

Žďár. Kardinál *František z Dietrichšteina* od 4. března 1616 vydržoval zde tři jesuity z Brna, by kázali, katechisovali a svaté svátosti udíleli v době postní až do provodní neděle.

Žeranovice. Od r. 1623 docházeli sem jesuité z Holešova a zdárně missii provedli.

Židlochovice. R. 1628 pracovali zde o velikonocích dva jesuité, avšak s velikými překážkami, poněvadž akatolíci nenechali tajných schůzí, dílem daleko odbíhali k pastorům svým a každému, kdo hodlal přestoupiti, nepřátelstvím vyhrožovali.

Životice. Zde od jesuitů missie konána r. 1624. ¹⁾

¹⁾ Zprávy o missiích jesuitských čerpány z listin uložených v archivě Kroměřížském. Tytéž zprávy rukopisné zachovaly se také v kníž. Lobkovické knihovně v Praze (*Annales provinciae Bohemiae Soc. Jesu*). Drobné črty o jednotlivých osadách pocházejí dílem ze zmíněného archivu dílem z archivů týchž míst.

Jak byla kompaktáta v Čechách provedena.

Napsal Frà Jos. Hamršmíd.

(Dokončení.)

S oběma svědky souhlasí Rokycana. »Někdy sou se byli Čechové postavili, aby, což by zjevně se proti Bohu dalo, aby toho bylo hájeno . . . a tuto již zase plnú svobodu mají hříchové všichni.« Káral z toho pány, měšťany i lid.

Při výkladu o psech, »kteří kochání měli lízající rány Lazarovy,« dal se do pánů: »Jedni psi sau lid rytířský, páni, ješto ubohú chudinu jako liží, sedláčky, nebožátka, na ně těžká břemena zkládajíce, roboty, pomoci rozličné, vozby dání; a vše svežte, chlapi! pánf jest příkázal; dajte po úroku, — z rohu, z krávy groš! Kdo kolby, tanec, freje, kdo kvasy jich a hodování, kdo na to nakládá? Sedláci, nebožátka, vše musí nésti. On pojí chleba suchého a napí se vody a pánu daj, ať hojuje.«

Jindy domlouvá měšťanům: »Pohlediž na ty měšťáky a na *všecka* česká města. Svolili se o to a pečeti přikládali o ten artikul, aby hříchové smrtelní byli stavováni. Již-li to tak? Ano v těch městech vše zlé má svobodu zjevně všudy. Ano v neděli vedau tance, věnce, nevěstky bídné, vše má svobodu jako v Sodomě.« »Nu vy páni měšťané, že vy žádnému křivdy neučiníte, když k vám hosté přijedou, nevodřete, neoblaupíte? Nu vy kramáři, kupci, šantročníci, řemeslníci, šenkéři, již-li neklamete, již-li nelžete? Nu vy páni, ješto soudíte, konšelé, rychtáři, již vás nikdy darové neodchýlí od spravedlnosti?«

Rokycana nepřestává lidu světského kárati, že je hovadný, hříšný, neslyší hlasu kněží a horlivým činí nesnáz. Ani se svým kněžstvem nebyl vždy spokojen.¹⁾

Rokycanovy názory zvány bývají puritánskými a váha jeho posudků lehčena jest tou okolností, že mluvil jako kazatel. Výroky jeho osvětlují však přece tehdejší názor kališných Čechů o stavení smrtelných hříchů.

O smysl a obsah prvního článku teprve bylo sporů mezi oběma smluvivšími se stranami bez konce, ale nikdo nedokáže, že kališníci splnili, k čemu se zavázali.

¹⁾ Goll, Rokycanova Postilla. Č. č. M. 1879.

V Čechách nebyli ani pro tuto jedinou zvláštnost, které si vydobyli dlouhým bojem, vedeným zbraní a slovem, příliš nadšení. Náboženská horlivost, zvýšila-li se prvotným bojem vůbec, dosti záhy utuchala. V Praze dobývali si raději zboží, ať si Rokycana mluvil, co chtěl. Lidé chudí, kmetikové, babky ihned před svítáním lezli a tloukli se ke kostelu, zůstali přese všechny mše a doma druhdy nic nevařili. »Ale bohatí leží a protahují se. Jenom na chvíli vrazí do kostela.« »Mnoho-li vidáte těch bohatých,« tázal se kazatel, »ani k tělu božímu jdou? Nalezli byste tu pány, panoše, kteří od dvaceti let nepřijímali. Měšťáci a jiní buď z obyčeje o svátcích, nebo z bázně, když morová hlíza naskočí, a není při nich žádného polepšení.« — »Pohřichu,« stýskal si jindy, »že toho lidu ani tvrdým mluvením, ani lahodným ku pokání nepřivedeš. Křesťané, den jako den vždycky majíce dosti slova božího od kněží věrných lepší se pohřichu jako řemen v ohni. Kdyby často na kázání bývali, zákonem božím by se spravovali, ale tak málo víry na světě, pravda nohu zlámala, víře dno vypadlo, ustydla láska v každém koutě zvláště v Čechách.« Když za takových poměrů »mnozí páni, panoše, rytíři, znamenití mistři doktorové a jiní znamenití v Čechách i v Moravě odstupovali od pravdy Kristovy, v ní se zrodivše, tělo boží a krev boží pod obojí způsobou přijímavše zpět lezli,« připisoval to volený arcibiskup pražský hanění, jakým stíhání byli utrakvisté a obročím, úřadům, krásným jménům, jako doktor, kanovník, sám setrváváje při svém odporu, jak si jej před svým prvním vystoupením v Basileji oblíbil. Jeho odpůrce na koncilu basilejském r. 1433 Jan Dubrovnický nazývá jej mužem velmi výmluvným, jenž jest v Praze, zvláště na Starém městě, ode všech, jež kázáním vyvedl z mnohých bludů, velmi milován, ale drží se toho, — dokládá o něm, — že *jest nutno přijímati pod obojí způsobou.*¹⁾

Jaký smysl měl artikul, který r. 1433 podán byl koncilu od království Českého a markrabství Moravského, »aby přijímání, užitečné a spasitelné pod obojí způsobou, chleba totiž a vína, všem věřícím svobodně bylo podáváno,« vysvítalo z odvolání těch kněží, kteří klesli — to jest vrátili se k obřadu katolickému, ale pak zase na víru husitskou se dali. Zaznamenal je Tomáš Ebendorfer, jenž téhož roku prodléval v Praze. Znělo takto: »Já N. vyznávám před vámi všemi, že jsem zle činil, když jsem pro zboží, a bych nezneřlíbil se praelatům, ukrýval pravdu a nepodával lidu pod obojí způsobou a slibuji, že tak chci vždy činiti, ježto takový jest rozkaz Kristův a má se to ode všech věřících jako *nutné* k spasení zachovávat; i pro Boha prosím, modlete se za mě, aby mně Bůh odpustil ten hřích.«²⁾

Ten smysl zastával též Rokycana šťastně i nešťastně dlouhými řečmi, a vyvracel jej vítězně Jan Dubrovnický. Rokycany a poselstva českého však nepřesvědčil. Staroměstský kazatel nevzdal se svého ani po smíru kompakťatý dokonaném a jevil ještě méně ochoty, když politickým převratem jeho strana nabyla v Čechách převahy, a on zvolen byl za arcibiskupa. V odporu udržovala jej snad i patrná smířlivost sněmovníků basilejských, kteří resolucí o nevy-

¹⁾ Mon. conc. gen. I., 141. — ²⁾ Ib. II., 723.

hnutelnosti obojí způsobu, z vůle Kristovy — při posvěcování — oblíbili si termíny u Čechů obvyklé, zamítající zároveň nevyhnutelnou potřebu přijímati pod obojí způsobou, o kteréž učení Rokycanova kněžská strana stála. Tak zatvrdil se ve svém názoru, že po r. 1456 v kázání o posvěcení bránil se proti nařčení, jež znamenitá osoba si naň smyslila, že prý řekl, že může též spasen býti člověk, přijímaje pod jednou způsobou jako pod oběma.¹⁾ »Neníť toho, bychť já to kdy mluvil, křivduť mi v tom činí.« Ano tak byl zaujat proti přijímání pod jednou, že kdyby dnes měl umřít, a nechtěli mu dáti krve Boží z kalicha, raději by tak nechal, než aby přijímal pod jednou způsobou. Za přední důvod proto klade, že tak díti se má z ustanovení Kristova.²⁾

Mínění u kališníků obvyklé nevadilo však, že Čechové r. 1436 přistoupili na první článek kompaktát, který ukládal, že kněží mají pod obojí způsobou přijímajícím *vždycky praviti, že pod každou způsobou jest celý a plný Kristus*. Tím však vyvráceno bylo mínění o nutnosti přijímání pod obojí způsobou.

Za takových poměrů utrakvističtí kněží přišli do Basileje žádat, aby do prvního článku kompaktát přidáno bylo to, co oni hlásali, o čem r. 1433 již na konciliu s obou stran tolik bylo promlouváno, že přijímání pod obojí jest *všemu* lidu křesťanskému užitečno a spasitelné, ba dokonce, aby sněm přiměl k tomu obřadu v království Českém všechny, i ty, kteří nechtěli tak přijímati.³⁾ Rekli jim ovšem: »Přijali jste svorně čtyry články a stvrdili rukou dáním, nikoliv na prosbu jednatelů sněmu, ale dle nabídky Čechů.« Namítal posel český, Martin, že kněží ovšem podali rukou, ale řekli, že jsou tu ještě obtíže. Polomar odvětil, že jednali jako zástupci sněmu zemského a slíbili zachovati čtyry články kompaktát.⁴⁾

R. 1437 jednáno dva měsíce. Jan Příbram dokazoval nutnost přijímání pod obojí způsobou, jako evangelickou pravdu, za niž Čechové v tisícero smrt půjdou, ale na rozhodné přece prohlásil, že nemluvil za celé království, ale pouze za sebe.⁵⁾

Po dlouhých poradách prohlásil sněm 23. prosince 1437, že »věřící, kněží i laikové, když přijímají a neobětují, *nejsou z rozkazu Páně povinni přijímati pod obojí způsobou*.« Církev má právo zavésti přijímání pod jednou neb obojí způsobou, a obojí řád je hodně přijímajícím ku spasení. Přijímání pod jednou způsobou je zákonem, a nikomu není dovoleno jej zavrhovati, ani bez dovolení církve nějak měniti.⁶⁾

Již koncem listopadu spěchali poslové čeští navrátit se do vlasti. Změnily prý se poměry v jich domovině. Císař Sigmund opustil Čechy a brzy po té zemřel 9. prosince. Spory o český trůn, smrt biskupa Filiberta a mistra Křišťana, administrátora duchovenstva pod obojí r. 1439 stroskotaly všechnu naději, že by země cestou, kterou tito mužové se dali, dosáhla smíru s katolickou církví. Jan z Rokycan stal se r. 1441 nejvyšším správcem duchovenstva utrakvistů. V Čechách přela se v následujících letech strana jeho s Táboři o věrouku, dělajíc si při tom stále naději, že dosáhne toho, co koncil basilejský »má jim učiniti«, jako by neznali

¹⁾ Ib. I., 141. — ²⁾ Goll, Č. č. m. 1879, 65. — ³⁾ Mon. conc. gen. II., 593. — ⁴⁾ Ib. II. 597. — ⁵⁾ Ib. 1078. — ⁶⁾ Ib. 1112.

sněmovního rozhodnutí svrchu uvedeného, kterým nauka o potřebě přijímání pod obojí způsobou byla zamítnuta, a jako by nebylo článků sněmu kostnického, zvláště v sezení XIII. pronesených, o přijímání dětí a j., dle kterých žádané zvláštnosti české již předem pro vždy byly odmrštěny. Tak si utrakvisté zvykli dávatí ujednaným kompaktátům širší obsah a nečinili rozdíl mezi tím, co smlouva v pravdě obsahovala, a tím, co utrakvisté do ní vkládali, a usilovali po celá desetiletí o potvrzení kompaktát domnělého obsahu, nic se neohlížeje, že jejich dodatky nesrovnávají se s učením a dogmaty katolické církve. Z toho spravedlivě soudíme, že neprávem stále žalovali, kterak kněží, kteří se kapitolou nazývají, kompaktát nedrží, ale je ruší.

Sledujme zde jenom dále nauku o potřebě podávati sv. přijímání pod obojí způsobou. V kompaktátech stojí, ať kněží káží, že i pod jednou způsobou jest celý Kristus. A přece v sobotu po sv. Leonardě r. 1439 všecka obec Pražská s pány konšely ostala na tom, aby žádný kanovník neboli mnich nerozdával, pod vypověděním z měst Pražských, pod jednou způsobou.¹⁾

Nesmiřitelnost s přijímáním po obecné církvi obvyklým jeví se v letech následujících v žádosti, aby nucené přijímání pod obojí způsobou zavedeno bylo všude po Čechách; ve zjevné nepřátelství však propukla, když po marných poselstvích o potvrzení Rokycany za arcibiskupa přijel do Čech apoštolský legát Jan Carvajal. Žádal za vrácení arcibiskupských statků, prohlásil, že Rokycana sotva bude uznán, že nemá moci, aby stvrdil kompaktáta, ba přijímal u sv. Jakuba pod jednou způsobou. Když proto obec se proti němu vzbouřila, ujel z Prahy 23. května 1448.

Hned 11. června slíbili si Pražané na radnici:

1. Aby kompaktáta byla zachovávána, jak na sněmě si stavové slíbili.

2. Všichni *musí dle kompaktát* — prý — věřiti a vyznávatí, že přijímání lidu pod obojí způsobou jest a dítí se má z moci Pána našeho Ježíše Krista a jeho pravé snoubenky církve sv., že jest užitečno a spasitelné.

3. Ať se nikdo neopovází v této obci podávati pod jednou způsobou.

4. V kázání neb ve zpovědi neodvažuj se nikdo odváděti od přijímání pod obojí způsobou.

5. *Nikdo se neodvažuj kázati, že ten, kdo přijímá pod jednou, přijímá ovoce a milosti ne méně, ale tolik, co ten, kdo přijímá pod obojí způsobou.*

Článek šestý zakazuje tupení kalicha, sedmý poroučí všem kněžím — i farářům —, aby pod obojí podávali a hrozí vyhnáním těm, kdo neposlechnou.²⁾

Tehda zapověděli to, co katolická církev všude činila, a prohlásili tím, že nesplní podmínky, pod kterou koncil podávání pod obojí povolil, a zprotivili se víře obecné, jak na sněmě kostnickém i v Basileji byla prohlášena, a zpronevěřili se svému slovu danému před jedenácti lety.

¹⁾ St. letop. 116. — ²⁾ Höfler, Geschichtsschreiber III., 174.

V následujících letech propukala nevážnost k přijímání pod jednou dosti často. Za tři léta zuřil po Čechách mor. Umírající katolíci byli od kněží strany Rokycanovy nuceni přijímati pod obojí způsobou. Nechtěl-li kdo se poddati a zemřel, nesměl býti církevně pochován, ani u farního kostela, ani do klášterů, ale vynesli jej na Kalvarii a pochovali jako zvíře¹⁾ — jako by byl kacíř. Též při jiných příležitostech pykali katolíci za svou věrnost k staré církvi.

Rokycana vydal dekrety, aby v krajích utrakvistů nikdo, kdo se nezaváže přísahou, že chce při kalichu žíti a umříti, neměl práva dědického, nenabýval majetku, neměl nároku na církevní oddávky a pohřeb v posvěcené půdě; v Praze nemohl se státi měšťanem.²⁾ Katolíci byli vylučováni ze smluv, nepřipouštění do městských rad a z nich vypuzováni.³⁾ V Čechách kázali, že přijímání pod obojí způsobou je pro spásu duše nutno (de necessitate salutis) a Jiří trpěl, že zmíněné dekrety směly býti rozhlašovány.⁴⁾

Nesnášelivost kališníků dospěla až tam, že mistři kolleje Karlovy r. 1459 bez jakéhokoliv odporu souhlasili, že nesmí za kollegu přijat býti leč ten, kdo pod trestem vyloučení přísáhati bude ku kalichu, k němuž prý povinen jest všecken lid, i laikové všeho rodu i věku. Stanislav z Velvar, děkan filosofické fakulty r. 1455, prohlásil kolem léta šedesátého mistrům, že prostudoval kompaktáta, ale že neobsahují toho, co se do nich od utrakvistů vkládá.

Bylo ovšem všechno dokazování marno. Vyskytliť se kališníci, kteří zřejmě přiznali, že v kompaktátech slíbili poslušnost jenom slovem a písmem, v srdci že prý je třeba spíše poslouchati Boha než lidí.⁴⁾

Když věci tak se měly, že kališníci nesplnivše z podmínek ani jediné, smlouvu s koncilem učiněnou ještě obsahem rozšiřovali, nesrovnávajíc se ani v obřadě, jak umluveno bylo, s církví obecnou, zrušil r. 1462 Pius II. kompaktáta, o jichž potvrzení — rozumějíc jim po svém smyslu — utrakvisté v Římě žádali.

V Římě ptal se českých poslů jeden biskup: »Pane Zdeňku, držíte u vás to přijímání (pod obojí) *z potřebsnosti k spasení*, čili toliko, že Čechům dopuštěno bylo od koncilu?«

Pan Zdeněk Kostka odpověděl: »Někteří jsou v Čechách, kteří praví, že *z potřebsnosti*, když by to čas byl a místo, a že se *milosti více bere pod dvojí způsobou než pod jednou* — a jiní jsou, kteří to přijímání drží z půjčení koncilia, *ale těch je málo*.«

Papež na to vece: »*Proti prvnímu jsou kompaktáta zjevně*.«⁵⁾

V Čechách rozuměli jim utrakvisté i dále po svém smysle. Také o králi Jiřím psalo se, že na sněmě r. 1462 v témž rozumu mluvil; o tři léta později naslouchal král po pět dní učenému hádání se o kompaktátech a přijímání. Rokycana prohlásil, že prý nebyla povolena pro jeho stranu, ale pro protivníky, aby jeho přívrženců nevinili z kacířství, a tito aby mohli ukázati a žádati za dodržení smlouvy. Administrátor arcibiskupství děkan Hilarius odmítl to řka, že katolíci žádných smluv nepotřebují a stojí v poslušenství církve; mluvil-li přece o člancích věrouky, že přednesl jenom učení

¹⁾ Pešina, Phosphorus 231. — ²⁾ Bachmann, Beiträge, 290; Scriptores rer. sil. VII., 25; VIII., 31; Palacký, Urk. Beitr., 315, 383; Arch. č. III., 33. — ³⁾ Script. rer. sil. VIII., 31. — ⁴⁾ Höfler, Geschichtsschr. III., 179 n.; Script. rer. sil. VIII., 113. — ⁵⁾ Arch. č. VIII., 326.

církve. Přítomní že nemohou býti soudci této pře, ale že jest ochoten sepsati vše, řeči své i mínění Rokycanovo, a předložiti buď papeži buď císaři neb universitám všeho světa, ba i Řekům, kterého z obou nauku by schválili.¹⁾

Kališníci nevzdali se svého rozumu, hájili svého učení i dále,²⁾ neprávem dovolávající se sněmu basilejského.³⁾ Ob čas propukal jejich hněv v příkřejší nepřátelství proti katolíkům, jindy zase schylovalo se k míru, zvlášť když rozmohli se bratří, i zdálo se, že kompaktáta budou potvrzena r. 1525. Strana Paškova mezi kališníky a strana Lva z Rožmitálu z katolíků z politických příčin usilovala o to, ale vyhýbala se podrobnému projednání celé smlouvy. Zástupcové Říma nedůvěřovali a přesvědčili se, že jedná se vlastně o spor pana Lva s Rožmberky.⁴⁾

Král Ludvík 21. května je vyslyšel. Zdeněk Lev pozdravil krále jménem stavů českých a svědčil, že katoličtí stavové počítají za zbožné syny církve ty, kteří svátostným pokrmem pod obojí způsobou přijímají, ježto činí to, co Kristus Pán poručil. Jan Pašek uznal za vlastní syny církve ty, kteří pod jednou způsobou slaví tajemství Kristovo, když činí to, nadšeni věrou v Krista Pána. Společnou radost však porušili poslové z Čech, od 16 pánů a skoro tři set rytířů, a opět jiní od Rožmberků, rytířů a měst asi půl třetího sta, a ještě jiní z kraje Hradeckého všickni — kališníci, katolíci i bratří — protestující, že pan Lev a Pražané sami sněmovali a sami o víře svolovali.⁵⁾

Jednalo se dále k nespokojenosti obou vyjednávajících stran; i vzala svornost Lvovy strany s utrakvisty záhy za své.⁶⁾

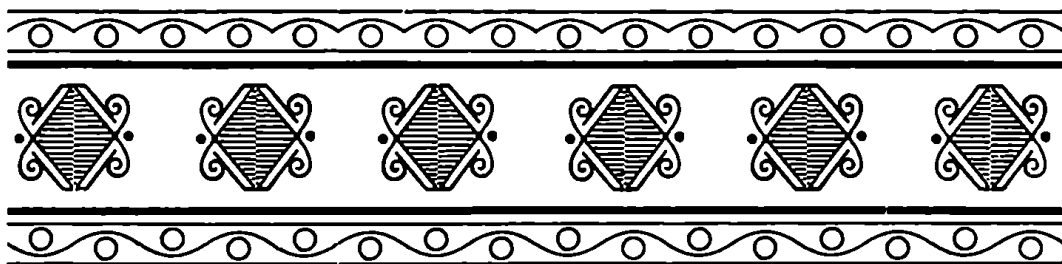
Bylať kompaktáta českým bratřím a později lutheránům na závalu, proto přičinili se o jejich zmaření. Na Maximilianovi vymohli si stavové čeští, aby se nemusili dále kompaktáty spravovati, a tak vypustili je dle článku sněmu držaného 3. března 1567 z potvrzení svobod zemských.⁷⁾

* * *

Obsah prvního článku kompaktát není tímto ovšem do drobnosti vyčerpán, podána jest jenom ukázka, že hlavní věta tohoto článku od těch, kteří jej měli v Čechách provést, byla proměněna ve smyslu právě opačném. Následek toho byl, že katoličtí biskupové nesměli a nemohli mužů takové víry utrakvistům světit na kněze.

¹⁾ Pešina, Phosph. 255, n. — ²⁾ Truhlář, Manualník 27. — ³⁾ Ib. 209. —

⁴⁾ Relationes oratorum Pontificiorum. Monum. vatic. histor. Hung. ill. 204, 214 a předch. — ⁵⁾ Bartoš, 179. — ⁶⁾ Rel., XLIX. ⁷⁾ Kalousek, České st. právo, 266.

K dějinám sporu Stanislava Pavlovského z Pavlovic, biskupa olomouckého, se stavy moravskými.

Podává Frant. J. Rypáček.

Po smrti olomouckého biskupa Jana Mezouna z Telče r. 1578 menšina (6 hlasů) volila za biskupa proslulého Moravana, arcibiskupa pražského Antonína Brusa z Mohelnice, ale většina (11 hlasů) Bernarta Bruntálského z Vrbna, laika správy církevní neznalého. Volba ovšem nebyla schválena, a za biskupa zvolen kanovník a probošt král. kapitoly brněnské *Stanislav Pavlovský z Pavlovic*, jenž za doby katolíkům nepříznivé pevně řídil církev moravskou od roku 1579 do r. 1598 a po smrti arcibiskupa pražského Martina Medka, nástupce Brusova, jednou stranou dvorskou byl kandidován za arcibiskupa na stoliči Pražskou do Čech. Ale biskup Stanislav listem, poslaným panu Jiřímu st. Popelovi z Lobkovic, nejvyššímu hofmistrovi království Českého, 21. dne měsíce srpna r. 1592 nabízenou hodnost zamítl. Znameníť tento biskup olomoucký byl jako Vilém Prusinovský, dřívější biskup, horlivým vlastencem. Když za druhého roku biskupování jeho (1580) mělo býti obsazeno místo kanovnické v Olomouci, žádal listovně pana Vratislava z Pernštejna, by se pán přičinil a přimluvou u císaře vymohl, aby kanovníkem byl dr. Václav Petřík, kancléř arcibiskupství pražského, kterýž, jak biskup píše, »mnohem více nežli cizozemci J. M. Cské se hoditi, nám tak i kostelu našemu i vlasti této (Moravské) užitečnějším bejti může.« Další důvod Stanislavův v listě jest ještě jadrnější a významnější. Píšeť biskup: »Nám se o to všelijak sluší starati a to při kostele našem opatrovati, abychom takových beneficií a kanovnictví *cizozemcuom a jazyka českého, též pořádkum této země neumělým a nepovědomým* podávati zbraňovali; kteříž žádného požitku při kostele nepřinášejí, nýbrž různic a nesvorností vyhledávati žádostivi sou, s kterýmiž až dosavade takové jich nesvornosti hanějíc, dosti činiti máme.« ¹⁾

Roku 1585 vznikla rozepře mezi *Sygmundem Škutelánem z Herburtovic*, arcijahnem a kanovníkem olomouckým, a *Oldřichem Valkounem z Adlaru*. V rozepři biskup Stanislav ujímal se ovšem

¹⁾ Český Časopis Historický, roč. II., seš. 1.

kanovníka svého proti Valkounovi a činil to důrazně, z čehož mu vznikl spor s hejtmanem markr. Moravského Hynkem Brtnickým z Valdštejna, soudci zemskými i stavy moravskými, většinou nekatolickými. O sporu tomto pan Smil Osovský z Doubravice a na Třebíči ve své *knížce pamětí* (nyní všeobecně zvané *Codex Daubravicianus*, ve Františkově museu v Brně, č. 301.) z let 1575—1613 na listě 13., 14. a 15. (zdvojeném) zachoval dvě paměti v rozepři Škutelánově s Valkounem a pak připsal listu biskupovi Stanislavovi zasláný hejtmanem, nejv. úředníky a soudci zemskými za příčinou této rozepře. Obě paměti i list biskupovi poslaný ze soudu zemského podávají dobrý příspěvek k dějinám sporů stavovských a náboženských na Moravě. Proto — *ana se blíží r. 1898 třistaletá památka smrti Stanislava Pavlovského*, knížete biskupa olomouckého, (knížecí titul obdržel r. 1588), proslulého věrou, věhlasem i vlastenectvím — dovoluujeme si paměti tyto i list uveřejniti věrně dle Smilových zápisů z Kodexu Doubravického, jenž má velikou cenu historickou; neboť jest v něm zapsáno mnohem více než *dvě stě pamětí* a zápisův o soudech zemských v Olomouci a v Brně, o sjezdech stavovských, o sporu císaře a krále Rudolfa II. s bratrem arciknížetem Matyášem a také o jiných věcech moravských.

Za příčinou jazykovou a charakteristickou v pamětech o arcijahnovi Škutelánovi ponecháváme znění původní, jak bylo do knížky Smilovy zapsáno. Záписы v knížce této konal písař, a pan Smil mu diktoval. Heslo páně Smilovo bylo: »Bůh a čest to můj poklad jest,« jak napsal r. 1583, vydáváje zřízení městské městu svému Třebíči na Moravě. Znameníť pán tento byl vyznání bratrského.

A) První paměť o knězi Zygmondovi Škutelánovi r. 1585.

»V pátek před památkou Svatého Mathouše, když na rok, kteréhož *Voldřich Valkoun z Adliru s knězem Zygmondem Škutelánem z Herburthovic*, archidiakonem a kanovníkem kostela Olomouckého, kteréhož sobě před J. M. panem hejtmanem a Jich Mstí pány soudci zemskými vyžádal, přišlo, oznámeno z potazu Jich Mstí skrz pana Čenka z Lippého, nejvyššího maršálka království Českého, kterýž na ten čas místo páně hejtmanovo držel, Voldřichovi Valkounovi: Poněvadž J. M. C. té pře mezi týmž Voldřichem Valkounem a knězem Zygmondem Škutelánem podlé odvolání téhož kněze Zygmonda na J. M. C. zase k soudu z mocnosti své podati ráčil, jestliže se tenž kněz, Zygmond Škutelán, do vzdání¹⁾ soudu nepostaví, že se bude věděti Voldřich Valkoun jak dále podlé pořádku chovati.«

B) Druhá paměť o témž knězi téhož léta.

»V pátek před Svatým Václavem, když jest psaní od kněze Zygmonda Škutelána skrze vyslaného jeho *Jakuba Vlčapolského*, Jich Mstem²⁾ do soudu dodáno a z poručení Jich Mstí zjevně přečteno, po přečtení Jich Mstem takového psaní jest skrze pana hejtmana zjevně také oznámeno, Jich Mstí ráčili sou psaní kněze

¹⁾ Konec soudu. — ²⁾ Nejv. úředníkům a soudcům zemským.

Škutelána, Jich Milostem do soudu učiněné, bedlivě slyšeti, uvážiti, v kterémžto psaní jeho se nenachází, aby měl podle pořádku nemocného roku¹⁾ žádati, než toliko o nemoci své oznamujíc, za odložení postavení svého žádá, aniž, aby potomně k roku svému státi a odpovídati chtěl, se neuvoluje, nýbrž (jakž i toho napřed v psaní tomto svým doložil) rozuměti Jich Msti ráčí, by se byl pak i nyní postavil, že jest se ne podle pořádku, než podle znění svobod a privilegií kostela Olomuckého stavěti chtěl. A ješto Jich Msti ani slavní předkové Jich Mstí žádnými privilejiemi a svobodami kostela Olomuckého ani jinejmi se v těchto místech a při soudu Jich Mstí řídití a spravovati nikdá neráčili ani neráčí, než své jisté práva zřízení, dobré a chvalitebné pořádky po předcích svých jmíti a jich užívati ráčí, kterejchžto von, kněz Škutelán, jest užiti žádal i užil, a to v tom, když jest předešle na tento rok jeho i s Voldřichem Valkounem přišlo, na J. M. C. jakožto krále Českého a margkrabě Moravského se jest odvolal a takové jeho odvolání Jich Msti jsou nálezem svým schváliti ráčili, a J. M. C. z mocnosti své zase jest toho roku ku právu zemskému podati ráčil. Nyní on pak, kněz Škutelán, k tomu směřuje, aby nějakého jiného předku (nežli všeci jiní obyvatelé ze všech stavů užívají) užil. A protož Jich Msti z těch i jiných slušných příčin jemu roku nemocného (kteréhož také nežádá) dávati ani tohoto jeho roku na takové jeho psaní proti pořádku odkládati neráčí. A tak nestane-li kněz Škutelán do zdání²⁾ soudu, bude věděti se Valkoun jak podle pořádku zachovati. A ty, příteli,³⁾ budeš moci knězi Škutelánovi to v známost uvísti!«

C) Přípis listu knězi Stanislavovi, biskupu Olomouckému téhož léta.

»Důstojný v Bohu Otci pane, pane biskupe Olomoucký! Pozdravení naše Vsti vzkazujeme a všecko dobré vinšujeme.

Psaní, kteréž jste, jedno v první pátek po zasednutí soudu tohoto brněnského, druhé v druhý pátek, totiž včerejšího dne, kněze Zygmunta Škutelána, kanovníka olomouckého se dotejkajíc, učiniti ráčili, jsme přijali a jím také vyrozuměli. A v pravdě jsme se toho nenadáli, abyšte, Vsti, jsouce netoliko landfrýdníkem, ale i jedním z prostředku soudu zemského i povinni vedlé nás nad řádem a právem, dobrými chvalitebnými pořádky tohoto marg. ruku držeti, naproti tomu a proti zjevnejm pořádkům nějakými jinejmi duchovními právy a pořádky práva a pořádky naše rušiti, překážku jim činiti i také, jestliže by to tak podle vůle a smyslu Vsti nešlo, i pohrůžku a odpověď plnému soudu zemskému učiniti, pokusiti jste se smíti ráčili, aniž nás to tajno jest, jakými správami nás a všecken soud zemský při J. M. C., pánu našem nejmilostivějším, v ošklivost byšte uvísti chtěli, o čež jest se nikdá žádný z prostředku Vsti pánů biskupů Olomouckých nepokusil, nýbrž vedlé nás a pořádkův našich nad právy a zřízením zemským, chvalitebnými dobrými pořádky ruku držeti i o to pracovati vždyckny nápomocni byli. Poněvadž pak Vst, nenásledující v tom předkův svých naproti tomu

¹⁾ Rok, lhůta nemocnému daná. — ²⁾ Nepřijde-li na konec soudu. —

³⁾ Jakube Vlčapolský!

se stavěti a práva, svobody, zřízení, dobré chvalitebné pořádky naše, od slavných Jich Msti císařův a králův Českých a margkrabí Moravských, pánův našich, předkům našim i nám za jich i naše věrné služby dané a potvrzené, svejmi nějakými svobodami a právy duchovními (jimiž my se nespravujeme a spravovati nemíníme, a povinni nejsme) rušiti i nás při J. M. C., pánu našem, v ošklivost uvozovati chtíti i všemu plnému soudu zemskému odpovídati a na odpor se stavěti ráčíte, Vsti se také opovídáme, že Vsti té uctivosti, kterouž jsme předkům Vsti z své dobré a svobodné vůle (a z žádné povinnosti), kteříž jako věrní landfrýdníci obecného dobrého vyhledávati a nad řádem a právem ruku držeti, nám i předkům našim věrně nápomocni byli, činili, více činiti nemíníme, nýbrž, poněvadž jste nám zjevně psaním svým odpověděti¹⁾ ráčili, vezmouce sobě předkem Pána Boha na pomoc a naši milou spravedlivou vrchnost, nad svobodami našimi, řádem a právem, dobřejmi a chvalitebnějšími pořádky tak ruku (nelitující v tom hrdla, krve i všeho jmění našeho) držeti budeme, že bohda to, což jsou nám milí předkové naši pozůstavili, v celosti neporušené i potomkům našim zanecháme, a v tom sobě Vsti ani žádnému překážky činiti nikoli nedopustíme. A když (bude-li vůle Pána Boha) toto předsevzetí Vsti při nejprvnějším sněmu všem čtyřem²⁾ stavům (kterýchž se to tak jako i nás dotejče) v známost uvedeme, jsme té jisté naděje, že všickni čtyři stavové tohoto margkrabství řád, práva a zřízení zemské nám skutečně proti Vsti obhajovati a zastávati nápomocni budou, tak že bohda špatnou pochvalu z takového předsevzetí svého jmíti budete. A ačbychme jistě slušné a podstatné důvody proti takovému předsevzetí a správě Vsti, kterouž jste jináč, než se bohda najde, vrchnosti naší na zvošklivení všeho soudu zemského učiniti ráčili, přivésti nyní mohli, však vidouce neústupnost Vsti toho do jiného příležitějšího a platnějšího času zanecháváme. S tím a t. d. Dat. v čtvrtek po Svatém Mathouši léta 85.

Hejtman, nejvyšší ouředníci a soudci zemští margkrabství Moravského.«

Z přípisu tohoto jest patrné, že horlivý biskup Stanislav důraznými listy svými pány úředníky i soudce zemské velmi podráždil, tak že odpověď jejich jest rozhodná a určitá, ba i hroživá.

Spor mezi biskupy olomouckými a stavy trval dlouho a nebyl urovnán za života Stanislavova. Teprve počátkem bouřlivého století sedmnáctého stala se částečná shoda za biskupování kardinála Frant. hr. Dietrichštejna na *sněmě zemském u přítomnosti kardinálovy roku 1612*. Spor týkal se různých věcí. 1. Jednalo se o *název knížecí*, kterého užíval biskup Stanislav od r. 1588. Bylo usneseno, že biskup může užívati titulu knížecího, ale aby tím snad nebyl v zemi zaveden pátý stav (vedle praelatského, panského, rytířského a městského). 2. Byla pře o *stání duchovních osob před zemským soudem* (případ s arcijahnem Škutelánem). Bylo usneseno, aby věc byla odložena k výpovědi J. M. C. 3. Bylo usneseno, aby *poddaní prebendářských statků kapitolních nesměli poháněti prebendáře na soud nýbrž jen*

¹⁾ Vypověděti nepřátelství. — ²⁾ Praelatský, panský, rytířský, městský; v Čechách tehdy na sněmě zasedali jen páni, rytíři a města královská, tedy jen tři stavové.

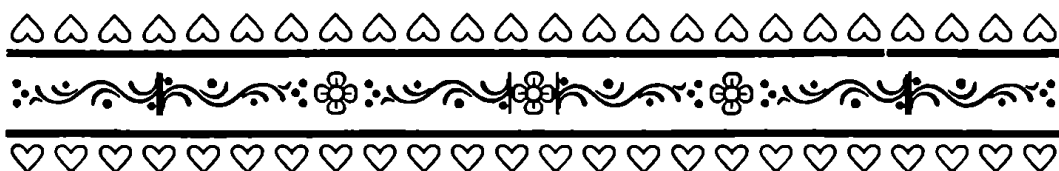
děkana a kapitolu samu. Kard. Dietrichštejn k tomu svolil. 4. Biskup neměl míti právo: a) souditi lenníky své o hrdlo a poctivost, b) byl povinen jménem svých lenníků pečetiti landfrýd (obec. zápis, kterým se stavové písemně zavazovali, že budou šetřiti zákonů zemských, že spory své dají rozsuzovati právem zemským, nikoli násilím a že zemské škůdce budou pronásledovati), c) neměl podávati lén biskupských cizozemcům (Stanislav Pavlovský by toho byl jistě neučinil), d) sirotci, kteří měli manské a zpupné statky, měli býti pod poručenstvím zemského hejtmana, a e) lenníci biskupovi měli za doby válečné býti podřízeni veliteli zemskému. O věcech ve čtvrtém tomto odstavci jmenovaných prohlásil kardinál na sněmě, že nemůže odpověděti o své újmě, ale, že věc týkající se manů jeho, dá lenníkům na přetřes o sjezdě v Kroměříži téhož roku 1612.

Za tou příčinou psal pan Karel st. z Žerotína panu Hanušovi Petřvaldskému, lenníkovi biskupovu, z Brna 2. prosince r. 1612, a listovně pana Hanuše žádal, aby na sjezdě kroměřížském »jakožto jeden z předních pánův soudců« a »jakožto obyvatel a landfridník mark. tohoto (Moravského) s jinými o sjezdě přítomnými »na to pamět měli, co by sloužilo k dobrému země« a by pan Hanuš s jinými nebyli příčinou, »aby nějaká nesvornost měla povstati mezi pány stavy a JMti (panem kardinálem biskupem).« Zvláště připomíná rozsáfný pan Karel panu Hanušovi sirotkův a jednání o nich. »Strany podávání lén cizozemcům jest vědomá věc,« píše Žerotín, »že páni biskupové ráčí býti landfridníci a manové jejich jsou tolikéž landfridníci, žádný pak nemůže býti landfridníkem, kdo cizozemcem zůstává, a zůstává každý, kdo do země přijat není, a tak cizozemcům, kteří do země přijati nejsou, nemůže léno podáváno býti.«¹⁾

Rozsáfný pan Karel st. z Žerotína a bystrý kardinál Frant. hr. z Dietrichštejna, český bratr a katolický kníže biskup, šli spolu za doby nejosudnější, bráníce nerozvážnému povstání stavovskému z r. 1618; vždyť nenadarmo žádal pan Žerotín Hanuše Petřvaldského r. 1612 za to, aby nevznikla nesvornost mezi stavy a kardinálem, a tak dbal Žerotín opravdu dobrého země Moravské.

¹⁾ Viz Brandlovy Spisy Žerotínovy.

Václav Šturm a čeští bratři.

Povšechný nástin podává V á c l a v R o u d n í c k ý.

V zápase, jímž utkali se katolíci čeští s jednotou bratrskou, katolíkům v počátcích boje vadila neznalost nauky bratrské. Potřeba apologie učení katolického proti bratřím zvyšována vzrůstem jednoty ve věku XV., jež přes veškerá snesení sněmu benešovského a kutnohorského, přes majestát Vladislavův r. 1508 a přes četné dekrety Ludvíkovy rostla, přibírajíc proselytů z řad nejen kališnických ale i katolických. Řádná odezva se strany katolické zavzněla bratřím během století XVI.

Obnovou stolice arcibiskupské a sněmem tridentským církev katolická v Čechách v pevný celek zorganizována, řádem jesuitským nabyta živlu učeného a obranného.¹⁾ A z tohoto mladého řádu, jenž 21. dubna 1556 uveden v pražskou kolej klementinskou, vyvolen roku 1575 samým arcibiskupem Brusem učený jesuita Dr. Václav Šturm pro boj s bratřími na poli věroučném.²⁾

Šturm narodil se v Horšově Týně r. 1533, kde otec jeho František býval soukenníkem. Rodiči určen vyššímu vzdělání, jak tomu svědčí vlastní jeho slova: »Já co jsem z mladosti své ve školách českých, ve filosofii z Aristotela a v rhetorice z Cicerona od mistrů české (t. j. kališnické) i luterianské strany se kdy naučil, toho se mi v Římě nebylo odučovati.«³⁾

Ferdinand I. poslal jej roku 1555 s 11 soudruhy, většinou z Horšova Týna na theologická studia do německé kolleje římské. V Římě tou dobou bylo velmi draho a německá kolleje ztratila smrtí Julia III. hlavního podporovatele a živitele. Ujal se tedy českých jinochů sám sv. Ignác z Loyoly a hostil je z almužen po 3 měsíce. Rád vzpomínal Šturm na chvíle, jež strávil pod jednou střechou se sv. Ignácem. V srpnu 1555 přijat byl Šturm na žádost svou se 4 soudruhy do tovaryšstva Ježíšova od samého zakladatele řádu sv. Ignáce.

Po noviciátě poslán byl do Prahy, aby přijal kazatelství u sv. Klimenta.

¹⁾ Dr. Rezek: Dějiny prostonárodního hnutí str. 13. — ²⁾ Dr. Borový: Ant. Brus z Mohelnice str. 226. — ³⁾ Ozvání proti bratřím r. 1584 str. 71.

Neměli tehdy Otcové způsobilého kněze Čecha. Jesuité v pražské kolleji byli většinou Němci, Nizozemci, Vlaši a Španělé.¹⁾

První pokusy kazatelské se mladému Šturmovi nezdařily. Piše skladatel pamětí kolleje klementinské, že Šturm, »takový potom a tak slavný řečník a theolog, tehdy nezběhlý ještě v tom úřadě a v tom živobytí řeholním skoro teprv nováček, jakož i ve filosofii a theologii dosud nic nebyl studoval, nad to více i český jazyk ve Vlaších zapomněl, že při každém třetím slově buď vázl, buď proti pravidlům syntaktickým chyboval. Z vědomí toho naň přicházela slabost ducha, že, když kázati měl, přemoci se, aby veřejně vystoupil, nemohl a ani k mnohému prošení nevycházel.«²⁾ Nedivno, že kázání Šturmová v době té vzbuzovala útrpný smích u bratří.

»Smáli se,« praví Svoboda, »nevědouce, že tento mladý muž na ně vyspěje a bude jim odpůrcem, jakého dosud nebylo.«³⁾

Pílí a pomoci členů kapitoly svatovítské překonal Šturm obtíže, jež se mu v cestu stavěly při úřadě jeho kazatelském, ba posílán kázat Augustovi a bratru Bílkovi.

Na kazatelně u sv. Klimenta vystřídán byl P. Volfgangem a P. Běšinem, soudruhy z cesty do Říma a v noviciátě, kteří již studia dokončili a k apoštolskému dílu do Čech se vrátili.

Po dokončených studiích v Římě r. 1565, kde byl doktorátem bohosloví vyznamenán a na kněze vysvěcen, Šturm vrátil se do Prahy a ustanoven ředitelem konviktu.

Vrátiv se z Říma, vyzbrojen hlubokým vzděláním bohoslovným, přišel, by pozdvihl vítězného hlasu proti bratrům, aby hájil dědictví katolických předků proti těm, kteří viděli v církvi »církve zlostníků«, v hlavě církve a v kněžích »ďábla antikrista s falešnými proroky«, jimž učení církve znamenalo »svody« antikristovy.

R. 1566 odejel do Třeboně k přípravě založení gymnasia, jež chtěl pan Vilém z Rožmberka zřídit na některém ze svých panství dle vzoru gymnasia pražského. Pro skromnou, důstojnou povahu získal si Šturm přízeň většiny šlechty české, jež sjížděla se u pana Viléma, jenž tak si zamiloval Šturma, že nechtěl ho ani propustiti do Prahy na osmidenní exercicie — jak stanovami řádovými předepsány — až slíbeno mu, že Šturm se vrátí.⁴⁾

V Třeboni našel Šturm klíč k pozdějším studiím, neboť i sami bratři, kteří navštěvovali kázání Šturmová a z nichž někteří r. 1566 do církve katolické se vrátili, přinášeli mu knihy, pokud mezi lidem rozšiřovati je dovolovala opatrnost starších jednoty. Od nich též z části poznal nauku bratrskou, jak lid si ji v životě představoval.

Z Třeboně povolán za profesora theologie do Prahy, kdež přítomnost jeho brzy velmi prospěšna byla činnosti katolíků proti konfessí české z r. 1575.

K radě kalvinisty Dr. Cratona, rádce císařova, shodli se bratři i protestanté na konfessí české, aby tak vahou svornosti a zdánlivé jednoty císaře pohnuli k povolení svobody náboženské.⁵⁾ Ale Šturm s Hostomským vypracovali pamětní spis,⁶⁾ jež katoličtí stavové cí-

¹⁾ Tomek, Geschichte d. Prager Universität S. 162. — ²⁾ Jireček, Ru-
kověť II. str. 274. — ³⁾ J. Svoboda v »Pastýři duchovním« r. 1884 str. 37. —

⁴⁾ Ibidem str. 42. — ⁵⁾ Gindely, Die Brüder und Deutschland S. 373. — ⁶⁾ Text
jeho zachován u Pešiny: Phosphorus septicornis pag. 333.

saři podali a na něm vymohli nový mandát proti pikhartům a všem novotám náboženským. Vidouce zdařily úspěch své rozhodnosti, stavové katoličtí žádali P. Šturma, by zpracoval dílo proti bludům bratrským. Žádosti stavů vyhověl Šturm tím spíše, když k práci došla ho i výzva arcibiskupova.

Na podzim r. 1575 jmenován professorem filosofie v koleji olomucké, aby snáze mohl seznati věrouku a spisy bratrské, neboť na Moravě jednota kvetla, v Čechách však po r. 1547 spěla k úpadku.

Prameny k jistému, přesnému soudu dogmatiky bratrské shledal Šturm v 37 spisech bratrských. Našel Šturm příznivce, kteří mu bratrské knihy dodávali; a přátel těch měl Šturm potřebi, neboť, jak praví v »Ozvání proti bratřím«¹⁾ »oni sami mezi sebou knihy své kradmo tisknou, mezi sebou je rozdávají a žádný nemůže jich na žádném jarmarku, u žádných knihařů nalézt, leč skrze dobré přátele.«

S prací hotov byl 15. července 1578, ale dílo své vydal teprve r. 1582 v předním ohnisku bratrském, v Litomyšli, kam se r. 1580 přestěhoval.

Název prvního Šturmovu díla, jehož dedikaci přijal Vilém z Rožmberka, zněl: »Srovnání víry a učení bratří starších, kteří sebe sami zákona Kristova a jiní je Valdenskými a Boleslavskými, jiní pak Pikharty jmenují. V němž se o jejich nestálosti, odděleních, vrtkavosti a některých bludných artikulích vypisuje. K lepšímu porozumění v způsob rozmlouvání pro sprostný lid sepsané a vůbec vydané skrze Dr. Václava Šturma z Tejna Horšovského.«

Záměr a úmysl autorův charakterisován jest rozdílem čtenářů, jimž knihu podává; »katolíkům«, praví, »k výstraze, sprostným bratřím k poučení, starším bratřím k uvážení.«

»Srovnání« oděl rouchem rozmluvy bratra s knězem a rozdělil na 5 částí

V první části²⁾ autor rozvinuje obraz vzájemné nelásky a nevraživosti sborů bratrských, kteří až k nadávkám ve sporech se uchylují.

Příkladem buď spor mezi Boleslavskými a Lileckými, jichž původcem byl pan Dubčanský. Lilečtí ve spisech, od sboru svého vydaných, splňají Boleslavským modlářův, antikristů, svědců, kacírů, nazývají je šelmou a nevěstkou. Boleslavští nezůstávají odpověď dlužni a dle zvyku svého pochválivše svoji pokoru, vyčítají Lileckým, že »sami od sebe běží«, což prý jest známkou falešných prorokův a volají proti Lileckým. Však ten antikristem i také šelmou jest, kdo slovo Boží jinam nežli úmysl Kristův jest, táhne, jakož i vy, Lilečtí, činíte při této svátosti Kristovy věci antikristu a šelmě beze všech vejminek připisujete. O vy ubozí, starší z Lilče!

Neméně zajímavě líčí Šturm, kterak »menší stránka« Kalencova »větší stránce« Lukášově spásy upírá a tato opět oné.

Také příklady »bratrské lásky« těch, kdo každé chvíli chlubili se životem apoštolským a »zákonem Božím«, působily na čtenáře daleko více, než nahromaděné texty Písem sv., jež by byly zanechávaly vždy dosti široké pole pro hašteření se s »nedotknutelnými« staršími bratrskými.

¹⁾ »Krátké ozvání« r. 1584 str. 119. — ²⁾ Saňá od str. 1.—147.

Obsah druhé části¹⁾ shrnuje spisovatel ve slova, že »bratři v mnohých artikulích sami se poteykají a sami sobě odporní jsou«.

Doklady pro předlohu tuto, jichž autor hojnost uvádí, jsou svědkem nejen měnivosti a nestálosti dogmat bratrských, ale znamenají úplnou porážku, pravý pád věrouky bratrské.

Tak v konfessi z r. 1504, ve spisku o »opětování křtu« z r. 1521, v knížce »proti Lileckým« z r. 1533 učí bratři, že jest 7 svátostí, naproti tomu v konfessi z r. 1532 a 1574 připouštějí 3 a konečně v katechismu pro děti jen 2.

Podobně dokazuje a vytýká P. Šturm bratřím: »Jednou pravíte: »Všech svátostí Kristus Pán *ustanovil*« a podruhé: »všech svátostí Kristus Pán *neustanovil*«, ale 5 jich ustanovila církev«. Jednou: »Svátosti *podávají* nový rod a odpuštění« a podruhé »svátosti *nepodávají* nový rod a odpuštění«. Jednou: »Svátosti *jsou* holá znamení a svědectví přítomné a nevidělé milosti Boží« a opět »svátosti *nej* jsou holá znamení a svědectví přítomné milosti Boží«.

»Křest z potřeby spasení po jiných *má* opakován býti« a zase: »Křest z potřeby spasení po jiných *nemá* opakován býti.«²⁾

Těmito význačnými rysy logických důsledků probírá spisovatel další články a dovozuje bratřím, že »kdo Duchem sv. se spravuje, ten sobě neodporuje«.

Část třetí³⁾ věnována shodě bratří s jinými sektami, které samy mezi sebou ve člancích se nesrovnávají, z čehož nutným závěrem plyne, že »bratři buď někomu pochlebovati chtějí aneb sami nevědí, co věřiti mají aneb tomu, co mluví, nerozumějí; neboť není věc k víře podobná, aby člověk rozumný, moudrý a opatrný a Duchem sv. naplněný měl také věci sobě odporné mluvit a psáti a k rozličným mezi sebou rozdílným sektám se přiznávat«.

Obsah čtvrté části⁴⁾ vytvořen výčtem 9 bludů bratrských, z nichž zvláště devátý blud, blud o eucharistii podroben důkladnému rozboru.

Prof. Dr. Jaroslav Goll v článku »Jednota českých bratří v XV. století«⁵⁾ napsal, že bratři šli ve víře v eucharistii stopou Petra Chelčického, a jako Petr Chelčický na jedné straně zavrhoval scholastickou formuli o transsubstanciaci a na druhé též učení táborské a pikartské, tak prý »také bratři, spokojující se bez určité formule jakékoli prostou věrou, přece učení jak táborského tak pikartského se odřekli«. K výroku tomu třeba poznamenati, že víra v transsubstanciaci jest tak stará, jako víra v pravdivou, skutečnou a podstatnou přítomnost Kristovu v eucharistii. Od posvátného okamžiku ve večeradle jerusalemském, kdy se rtů Páně zazněla slova: »Toto jest tělo mé«, drahým stkvostem chována v církvi víra, že Kristus Pán pravdivě, skutečně a podstatně jest přítomen v eucharistii přepodstatněním, t. j. že podstata chleba a vína přestává a nastupuje podstata těla a krve Kristovy. Víru tu stvrzují výroky otců církevních od prvních století Justinem mučedníkem počínaje až do dob Berengarových, tedy do století XI.; a právě bludem svým jest Berengar svědkem víry tehdejší v transsubstanciaci.

A třeba že slovo »transsubstanciace« t. j. přepodstatnění poprvé vyskytalo se v hlavě »Firmiter« IV. sněmu lateranského

¹⁾ Str. 148.—226. — ²⁾ Str. 217.—218. — ³⁾ Str. 226.—292. ⁴⁾ Str. 292.—407. — ⁵⁾ Časopis českého musea z r. 1884 str. 165.

z r. 1215, víra v přepodstatnění, jejíž svědky jsou otcové církevní jak z dob prvotních tak pozdějších, jest tak stará jako církev sama.¹⁾

Bratři s Chelčickým zavrhně víru v přepodstatnění, zavrhlí tedy ne snad jen scholastickou formuli o transsubstanciaci, ale prvotní víru křesťanskou. Avšak ve článku víry ve skutečnou přítomnost Páně v eucharistii neshodovali se bratři úplně s Chelčickým. Tento věřil s Viklesem, že Kristus Pán jest ve svátosti ol-tářní skutečně a podstatně přítomen,²⁾ ne tak bratři, jimž právem vytýká Šturm, že »ze smyslův o těle Božím v táborských traktátech vyvolili pikhartskému nejbližší«.³⁾

V úmyslu vyhnouti se sporům, jež vznikaly v počátcích jednoty o smyslu »při svátosti těla a krve Páně«, stanovili bratři přestati na »zákoně Božím« a »sprostně chléb tělem Kristovým a víno krví jeho věřiti«.⁴⁾

Šturm trhá onu roušku »prosté víry«, již bratři zahalovali jen nejistotu svou ve článku tolik důležitém, a ukazuje, kterak ne zákon Boží dochází ohlasu ve spisech bratrských, ale odpověď kněží táborských, kterou dali mistrům pražským r. 1432, říká: »Chléb, na který se v tomto mluvení posvátném (in hac propositione sacramentali) ukazuje, jest a zůstává v přirození svém pravým chlebem a spolu s tím právě *posvátně* jest tělo Kristovo z Panny narozené a za nás zrazené, kterýžto chléb v slušné poctivosti a vážnosti míti se má, ne pokudž jest podstata chleba, ale pokudž, jak jest povědino, jest právě tělo právě, *posvátně, duchovně*.⁵⁾ A bratři ve spise »O klekání před svátostí těla a krve Boží« r. 1520, v Bělé vydaném, píší: »Za antikrista pokládáme, kdo zapírá Krista jediného býti toliko na nebi a kdo praví, že jest také ve svátosti. Nedovolujeme se tomu chlebu posvátnému klaněti«. Pokračují: »Nemá tu Božství ani tělu poklona se dít, poněvadž ho tu není v podstatě přirození, ale *posvátně*«.

Proti Lileckým pak se brání: »Páté pokládáte nám, že proti Písmu sv. vyznáváme Krista býti právě ve svátosti, avšak nedokládáte, jako my v spisích svých, že *duchovně*«.⁶⁾

Tak zřejmá mluva spisů bratrských po 60 letech od sjednocení bratří na »prosté víře« kolem r. 1460 nezdá se podporovati názor, že by bratři, kráčíce stopou Chelčického, odřekli se učení táborského a pikhartského, ale úplně srovnává se s názorem Dr. Lenze, že bratři záhy přijali učení o duchovní, svátostné a mocné přítomnosti Páně v eucharistii.⁷⁾

V této čtvrté části vystupuje Šturm zvláště jako statečný obránce katolické víry v nejsvětější svátost a z onoho patrného zánícení, s jakým mluví o tomto nejdražším pokladu církve, znáti jeho hlubokou víru. Tu ukazuje bratřím, kam až zašli a jak se liší od učení Husova.

Na to v závěrečné části⁸⁾ díla opakuje výroky sekt, jež jednotu odsoudily a končí modlitbou za jednotu víry.

¹⁾ Množství dokladů uvádí kardinál Franzelin v díle »De Eucharistiae sacramento et sacrificio.« (Str. 195.—251.) — ²⁾ Dr. Lenz, Zda-li měnila jednota bratří českých svoje učení o velebné svátosti, str. 6. — ³⁾ »Srovnání víry« str. 397. — ⁴⁾ Ibidem str. 394. — ⁵⁾ Ibidem str. 397.—398. — ⁶⁾ Celý oddíl IV. části od str. 322.—409. jest věnován tomuto učení bratrskému. — ⁷⁾ Dr. Lenz, Op. cit. str. 26. — ⁸⁾ »Srovnání víry« str. 408.—428.

»Mezi bratřími dávno žádný krok strany protivné,« dí Jireček,¹⁾ »neučinil takového rozruchu, jako Šturmová kniha.« Vtipně žertovali někteří, řkouce, že Šturm dobře »šturmoval,« jim že zle.

Bratři, jindy tak citliví, mlčeli, až teprve po dvou letech zmohli se na desítilistovou odpověď r. 1584 »Kratícké ohlášení na důtklivá psaní proti nim napsaná«.

Devět listů obsahuje polemiku proti jihlavskému protestantskému predikantu Hedericovi, který s Pavlem Kirmezerem, lutherským děkanem v Uherském Brodě, vyčetl bratřím neřestný život členů jednoty a dle jmen jednotlivé členy uvádí a líčení těchto protestantských kazatelů přejal Šturm do díla svého.²⁾

Šturmovi věnován v knížečce oné list, kde spílají mu »papeženců a jesuitů« po dávném zvyku svém a to jest bratřím důvodem, aby se naň při obraně své neohlédali. Šturm však každou téměř větu bratří klidně rozebral v »Krátkém ozvání proti kratíckému ohlášení jednoty Valdenské neb Boleslavské« r. 1584.

Pozoruhodná jest odpověď, jakou dal Šturm bratřím na výtku, proč prý »proti nim psal v jazyku českém, bezpochyby proto, aby krajany od nich odcizil a odvrátil.«

Šturm odpovídá: »Německy psáti jsem nemohl, protože jazyku tomu nikdy jsem se neučil a jemu nerozumím a také i proto, že by nebyla věc rozumná Čechům německy a řecky psáti« a »ne od vás«, pokračuje, »chtěl jsem odvrátiti, ale od bludu a rozkolu tím úmyslem, kterým druhdy sv. Augustin proti donatistům byl psal, totiž, aby bludové zkažení byli a bratrská láska svazkem pokoje lépe utvrzena byla, aby v tom bezbožném a svatokrádežném odstoupení nezahynuli.«³⁾

Slova ta dávají nahlédnouti v duši jak po pokoji ve vlasti prahnoucí, tak meze křesťanské lásky k bližnímu nikdy nepřestupující.

Šturm jako sv. Augustin »osoby miloval, ale bludů nenáviděl«. Doklad toho podává též dopis Šturmův k Dačickému 28. března 1587, když tento tázal se Šturma, zda může tisknouti odpověď Sylvia Uberina na Šturmových »Šest důvodův«, výtah ze »Srovnání«.

Svoliv k otištění práce Uberinovy, plné jízlivých útoků, píše: »Vidím, že se na mne velmi hněvá a zuřivých slov užívá, ale já se na něho ani na žádného z nich hněvati nebudu, nýbrž ty jeho odpovědi rád přečtu a bedlivě uvážím. Nebo již oni tím svým ohlášením a tou hanebnou písní, kterou sou teď tyto dni proti mně složili, všecku cestu k rozumnému a důvodnému jednání zavřeli.«⁴⁾

Šturm Uberinovi odpověděl »Apologií proti nedůvodné a nestřídmé odpovědi Sylvia Uberina, kterou na místě bratří Boleslavských dává« r. 1587.

Vítězství Šturmovo nad Uberinem bylo tím větší, čím patrnější a přímo naivní neznalost učení katolického zjevil Uberinus.

Tak na př. autor »Obrany« táže se Uberina:

»Díš, Uberine, že Římané se nesrovnávají, osmi, sedmi, pěti a třem svátostem učí, ale proč nepovíš, kde to Římané učí. Praviš, že jest

¹⁾ Jireček, Rukověť II. 275. — ²⁾ »Srovnání« str. 167. — ³⁾ »Ozvání« str. 42. — ⁴⁾ Jireček, Rukověť II. 276.

dostatečně v tvé odpovědi proti Šturmovu spisu prokázáno, ale kde jest ta tvá odpověď?»

Žertem provází též některé vývody Uberinovy, o nichž vážná diskusse v pravdě nebyla možná.

Malomoc bratří proti spisům Šturmovým vysvětluje z posláním do boje proti »jesuitovi, papeženci« tak zdatného bojovníka, jakým byl Uberin. »Myslili prý bratři, vyslavše »lejka« do boje,« praví Šturm, »pochodí-li dobře, bude vítězství naše, pakli zle, co nám po něm.«

Dogmatickými spisy položil Šturm hráz rozpínavosti bratrské, zastavil jich proselytism, způsobil, že mnozí bratři zanechavše jednoty, vraceli se opět k církvi katolické. Katoličtí kněží, kteří dříve sporadickými pokusy hájili církev, nabyli Šturmovým »srovnáním« soustavného, pevného základu, na němž by bojovali proti bludům bratrským, dosáhli hojné látky ze spisů jeho pro kázání proti nestálému učení sektářskému.

»Šesti důvody pěknými« rozšířen mezi lidem stručný obsah »Srovnání«, čímž uvědomění katolické mezi prostým lidem probuzeno a posíleno k těm zápasům, jež čekaly katolíky v Čechách, k zápasům na život a na smrt.

Zvláštní vliv přičítá zvěčnělý P. Svoboda spisům Šturmovým na p. Viléma z Rožmberka.¹⁾ »Tento pán dříve,« praví, »nejen tři manželky po sobě měl všecky protestantky, nýbrž i protestantského pastora sám jim držel a poddaným svým držeti nepřekážel, na svých panstvích — jimž v Čechách nebylo rovno — zaváděl úředníky protestantské, ba ve vysokých úřadech zemských tolik se množili protestanté, že ani čtvrtá část nebyla katolická, na velikou újmu lidu, čím se také stalo, že pán z Rožmberka, který z počátku tovaryšstvu Ježíšovu přál, časem se odvrátil a žádného nechtěl, než jediného P. Šturma. Ale sotva tento vydal první svoji knihu proti bratřím »Srovnání víry«, ihned změnil se pan Vilém. Hned se postaral, by po celém panství Krumlovském, po městech i po vesnicích konaly se posvátné missie, při nichž na jevo vyšlo, jak se tu již protestantismus pokradmo byl rozšířil; nebo kdežto v jednom městě nebylo než 200 katolíkův u sv. zpovědi, hlásilo se neméně než 700 protestantů k návratu do pravé církve, kteříž byli snad jako nevědomky do sborův a na služby Boží docházivali a teď hlasitě vyznání víry opakovali a k sv. svátostem připuštění byli. P. Šturm a s ním proslulý P. Perger ihned v Krumlově zůstali.« Ba pan Vilém, »jsa nejvyšším purkrabím a náměstkem královským v Čechách, zařídil od té doby, aby katolíci k úřadům zemským v hojnějším počtu měli přístup a dal na místě králově ten znamenitý rozkaz, že katolický řemeslník pražský, jinak způsobilý, může se státi mistrem řemesla svého, aniž dříve k podobojím přistoupení musil, jak posud na nesmírnou záhubu katolického náboženství se stávalo.«

Šturm jak povahou svou, tak hlavně vlivem spisů svých způsobil, že Vilém z Rožmberka stal se takřka vůdcem katolické strany v Čechách.

¹⁾ P. J. Svoboda v »Pastýři duchovním« 1884 str. 113. v článku »P. V. Šturm a jeho boje s českými bratry«.

Zasáhl-li Šturm »Srovnáním« a »Šesti důvody pěknými« více v theoretický život bratří, dotkl se »Rozsouzením bratrského kancionálu« vnitřního života.

U bratří, jimž zpěv byl hlavním dílem bohoslužby, nastalo zděšení, když r. 1588 Šturm vydal »Rozsauzení a bedlivé uvážení velikého kancionálu od bratří Valdenských jinak Boleslavských sepsaného a l. P. 1576 vytisknutého«.

Příčinu, že »Rozsauzení« napsal, udává spisovatel slovy: »Bez veliké žalosti srdce svého dívati se nemohu, kterak ti Bratři (ač jestliže bratři slouiti mají) skrze ten kancionál tak mnohé a veliké bludy v slavném království Českém rozsívají, lid obecný svozují a takovým bludným učením jako nějakým jedem duše věřících předrahou krví Páně vykoupené zabíjejí a k věčnému zatracení přivozují«.

Láska ke krajanům, spása duší jich byla hlavní a první pohnutkou, jež vyvolala rozsouzení kancionálu bratrského.

Priznává P. Šturm bratřím pěkný tisk, líbezné melodie v kancionále, »nad čímž lid prostý se domnívá, že to věc velmi dobrá a Bohu líbezná jest. Protož jej sobě oblibují, po něm dychtí, z něho rádi zpívají, ale jací by v něm bludové byli, jaké proti Pánu Bohu i proti víře křesťanské rouhání, na to nic nehledí. Kterak, prosím, proti těm Bratřím psáti nemáme, kteří i proti božství Páně i proti jeho svatému člověčenství, proti milosrdenství Božímu, proti církvi sv., proti svátostem, proti blahoslavené Marii Panně a ať krátce dím, proti všem artikulům víry křesťanské zpívají«.¹⁾

Slova tato (jež obsahují spolu rozvrh díla Šturmovy) dokládá autor mnohými ukázkami z kancionálu bratrského. Spolu vytýká jim, kterak katolické a Husovy písně zfalšovali a kde se píseň přeměnití nedala, podložili text jiný. Tak v písni o velebné svátosti píše Hus :

Bratři zpívají :

Non es panis, sed es Deus,
homo liberator meus,
qui in cruce pependisti
et in carne defecisti.

Neníť Kristem ani Bohem,
ale chléb jest jeho tělem,
obzvlášť víno drahou krví,
neb tak o tom sám Pán mluví.

Hus:

Bratři:

Non augetur consecratus
inconsumens, incontactus
nec divisus in fractura
plenus Deus in statura.

Neměníť se posvěcením
v Tělo a Krev přirozením,
než jest Svátost obojího
jsouc posvátně pravdou toho.

Podobně činili i s katolickými písněmi.

P. Svoboda v pojednání svém o »Šturmovi« praví: »Aby katolíci, přijdouce do sboru bratrského nebo čtouce v jich kancionále, nepohřešili svou oblíbenou píseň »Lauda Sion« přeložili ji bratři a též zpívali, ale jak?«) Začátek nechali:

Chvalmež věrní Spasitele,
svého vůdce i pastýře
vesele v tom zpívání.

¹⁾ »Předmluva k »Rozsouzení« r. 1588. — ²⁾ Svoboda »Pastýř duchovní« r. 1884 str. 111.

Dále však překládali:

Text katolický:

Dogma datur christianis,
quod in Carnem transit panis
et vinum in sanguinem.

Caro cibus, Sanguis potus
manet tamen Christus totus
sub utraque specie.

Zpěv bratrský:

Svědectví se pravé dává
že jest svátost ustavená
drahé krve i těla.

Ku požívání účastnosti
Těla a Krve zasloužilosti
k milosti také k radosti.¹⁾

Proti Šturmovu »Rozsouzení« vydali bratři »Obranu mírnou a slušnou kancionálu bratrského, kterýž Šturm neprávem zhaněl«.

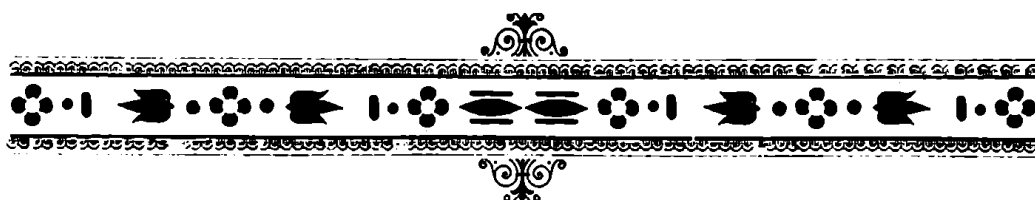
Bratři vymlouvají se, že těch bludů, jež shledává Šturm, v kancionálech není, neboť prý zanechali bludů, jimž učila a jež držela jednota bratrská, na př. »že by vrchnost světská byla zpohanštila, věřili sice Chelčický, Řehoř a j., ale my tak nevěříme«, hájili se bratři, »nýbrž my vrchnosti vychalujeme; také že křest dítkám k spasení neslouží, neb že proselytům našim se má křest opěť-
tovati . . .«

Šturm však v »Odpovědi slušné a důvodné na velmi hanlivou a rouhavou obranu kancionálu bratrského« z r. 1590 dokazuje jich bludy z vlastních bratrských pramenův a po důkladné refutaci zavírá apostrofou, jež jest zrcadlem Šturmovy horlivosti o spásu duší. Volá na konci k bratrům: »Kdo ducha Kristova nemá, není jeho. Máte, Bratři milí, slušnou a podstatnou odpověď na všecku hanlivou, jalovou a posměšnou Vaši obranu velikého kancionálu a z té porozumětí se může, že ten kancionál za nic nestojí, neboť bludy mnohými jako ledem litým nakažen jest a že to žádný rozumný a pobožný člověk křesťanský s dobrým svědomím, k Boží slávě, k svému i bližních u víře a pravé křesťanské pobožnosti vzdělání užívati nemůže bezpečně, s milostí a s pravou srdce vděčností dotud, dokud těchto dvou věcí neučiníte: Nejprve těch bludů nena-
pravíte a těch písní bludných jako nějakého jedu ven nevyvržete. Druhé, dokud od toho svého oddělení a od té svatokrádežné roz-
tržitosti neodstoupíte a nepřistoupíte k všeobecné církvi svaté apo-
štolské, římské, která jsouc od dvou předních apoštolů sv. Petra a Pavla založena, to učení od nich přijaté, celé neposkvřené až do dnešního dne zachovává a do skonání světa zachová. Krom té není spasení ani pravé pocty Boží . . .«²⁾

Horlivost v pravdě apoštolskou osvědčoval Šturm nejen slovy, ale i skutky, jež získávaly mu i srdce bratří. Tak za doby moru v Krumlově Šturm každému ochotně sloužil, čímž přízeň všeho lidu i bratří získal. V životní snaze své všecky získati Kristu nikdy neustal, až smrt stihla ho na zelený čtvrtek r. 1601, kdy v kostele jezuitském v Olomouci, ač věkem a prací sešlý, zpovídal dlouho do-
poledne. Zemřel v památný den ustanovení nejsvětější svátosti, jejíž byl neohroženým zastancem a z níž čerpal sílu pro plodnou a vydatnou práci ve prospěch katolíků v Čechách.

¹⁾ Pěkné ukázky z kancionálů bratrských podal též prof. K. Konrád ve Vlasti, ročník VII., str. 305.—317., jež jsou dokladem slov Šturmových.

²⁾ »Odpověď slušná« v Litomyšli 1590.

Úřední jednání konsistoře pražské ve příčině jinověrců v Čechách v letech 1730—1747.

Na základě pramenů archivních ¹⁾ podává Dr. A. Podlaha.

V době, o níž v řádcích těchto jednáme, byl již známý konflikt mezi mocí duchovní a světskou v příčině pravomoci soudní nad jinověrci uspokojivě vyrovnán. Vedlť, jak známo, arcibiskup Ferdinand hr. Khüenburg dlouholetý ten spor (trval od r. 1721 až do r. 1726) o nezadatelná práva církve s myslí neohroženou a klidnou.²⁾ Šlo o způsob, kterak při vyšetřování osob z bludu podezřelých, konkurrovati mají obě k tomu povolané instance: církevní totiž a politická. Instance politická chtěla totiž současně spolu s instancí duchovní konati výslech obviněných z bludu, a to tím způsobem, že by deputovaní nebo kommissaři světští výslechu přítomni byli spolu s deputovanými nebo kommissaři církevními, proti čemuž protestoval řečený arcibiskup, tvrdě právem, že by to bylo praejudiciem soudu církevnímu, jemuž samojedinému přináleží vyšetřování bludu jakožto záležitosti duševní. Sporná věc byla urovnána způsobem tím, aby soud světský učinil sumární výslech, jež sděliti měl se soudem církevním, totiž s nejd. arcipastýřem nebo jeho konsistoří, na jehož základě pak soud církevní měl další šetření konati a rozsudek o vině či nevině vynésti, jež pak se světským soudem, totiž král. soudem appellačním sdělila, kterýž konečně rozhodnouti měl, jakým trestem tělesným vinník měl býti potrestán; obyčejně odsuzoval vinníky k veřejné nucené práci na nějaký čas.

Soudy světské měly s obviněnými z kacířství, jak již řečeno, zaváděti pouze tak zvané »*summarium examen*«, to jest měly

¹⁾ Ku práci této užito bylo zejména *rukopisu*, jenž se pod čís. 144. chová v kníž. arcibiskupské knihovně Pražské a jehož titul jest »*Annotationes de expeditionibus in causa inquisitionis haereticae pravitatis et absolvendorum a censura propter haeresim et delicta ad ipsam spectantia incursa, de correspondentia cum Inclyto Regio Gubernio et regiarum appellationum tribunali in puncto religionis, de decretis et patentibus consistorialibus, decretis caesareis ac regiis, et de mandatis regi gubernii hac in causa, de PP. missionariis ac de annuo extractu ex actis inquisitionis et aliis actis consistorialibus suo locò extradendo in eodem puncto religionis*«; dále listin uložených v kníž. arcib. archivě Pražském.

²⁾ Spor ten vylicil Antonín Gindely ve spise »*Die Processierung der Häretiker in Böhmen unter Kaiser Karl VI. (Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. VII. Folge. 2. Band. 1887.)*

vyslychati jej toliko z toho, co vychází na jevo z činů zevnějších, nikoli však z toho, co se týká vnitřních záležitostí duševních. Kdykoliv se tedy stalo, že magistrát některý čili soud světský vyslychal, dotýkaje se i vnitřních záležitostí duševních, tu vždy konsistoř protestovala. Stalo se to na př. ve Vysokém Mýtě, kde magistrát podezřelého z kacířství řečeným způsobem vyslychal. Konsistoř nařídila vikáři a děkanu vysokomýtskému, aby na pochybený tento způsob výslechu magistrát upozornil. Zdá se, že magistrát vysokomýtský řídil se předepsanou formulí výslechu církevního; ¹⁾ proto vložila konsistoř duchovním správcům znova na srdce, že naprosto jest zakázáno výnosy konsistorní s laiky sdělovati.

Udávání a uvěznění podezřelých z haerese dalo se rozličným způsobem. Jeden každý mohl udání učiniti buď přímo u konsistoře, nebo u vikáře, nebo u faráře, nebo konečně u missionářů.

Uvěznění osob z kacířství obviněných různým způsobem se dalo: buď sami věřící laikové podezřelé z kacířství dali do vězení, buď vikáři, faráři neb missionáři u král. krajských hejtmanských úřadů nebo u městských magistrátních úřadů toho vymoci hleděli o své újmě anebo k rozkazu konsistoře, konečně pak konsistoř sama král. místodržitelství za uvěznění takové osoby žádala.

Král. místodržitelství davši podezřelého uvězniti, svěřilo král. appellačnímu soudu jeho vyšetřování a nařídilo mu, aby výsledek vyšetřování s konsistoří sdělil.

Assistance se strany moci světské, jako: majitelů panství a jejich úřadů hospodářských, magistrátů městských, krajských hejtmánů a král. místodržitelství při vyšetřování kacířství bylo tou měrou zapotřebí, že, kdyby se moci té nebáli obyvatelé, zejména prostý lid poddaný, malých výsledků by pohrůzkou církevních trestů bylo docíleno. Mnozí k otázce, proč nebojí se trestu exkomunikace, odvětili: »I to nás nebolí!« bojíce se totiž více trestů tělesných nežli duchovních.

Zakročení moci světské řídilo se podle okolností.

Jestliže obec nějaká nebo vesnice, jakož se to stalo na panství *Opočenském*, se pozdvihly, žádající za náboženskou svobodu, tu král. úřady krajské oznamovaly případ ten král. místodržitelství, jež vyslalo na taková místa vojsko v dostatečném počtu a kommissaře. Zatčení vinníci byli vsazeni do vězení a šatlav okolních měst a vyslycháni kommissaři. Protokolů vyšetřovacích kommissaři s úřady církevními v tomto případě nedsdělovali. Takž při zmíněné bouři opočenské kommissaři k uklizení jejímu zřízení nezaslali akt vyšetřovacích ani biskupu královéhradeckému, ani arcibiskupu pražskému.

Teprve později bylo konsistoři možno postarati se o duševní nápravu provinilců. Byli totiž vinníci po dvě léta po rozličných městech kraje Královéhradeckého ve vězení držáni, posléze pak do Prahy přivezeni, aby pracovali při opravě hradeb městských. Tu teprve král. místodržitelství konsistoř o tom uvědomilo, že lidé takoví v Praze jsou, a že dosud nebylo postaráno o jejich nápravu duchovní. Konsistoř postarala se o to bezodkladně. Zřídila zvláštní kommissaře své, kteří pobloudilce ty vyslychali a o pravosti víry

¹⁾ Zmíníme se o ní níže.

katolické a spolu i o bludnosti víry jejich poučovali. Věznové byli k výsledkům a poučování tomu přiváděni stráží vojenskou. Výsledky konány byly na *Hradčanech* v domě metropolitního sakristána a na *Novém městě* na faře Svatopetrské na Poříčí. Když pak zbloudilci dostatečně u víře byli vyučeni a když byli slíbili, že do bludů svých opět upadnouti nechtějí, zavázavše se k tomu přísežnými reversy písemnými, složili veřejně vyznání víry a byli z censury exkomunikace rozhřešeni. Ti, kteří zaměstnáni byli na hradbách Menšího města Pražského, rozhřešeni byli v metrop. chrámu Svatovítském od faráře (sakristána) metropolitního, ti pak, jichž na Novém městě při opevňovacích pracích bylo upotřebováno, rozhřešení došli v kostele sv. Petra farářem tamějším. Po té oznámila konsistoř král. guberniu, že zmíněným způsobem byli rozhřešeni a s církví smířeni. Po několika nedělích pak král. gubernium lidí ty po příslušném napomenutí odeslalo do jejich domovů. Připomenouti sluší, že provinilci ti nebyli zbaveni svých statků, nýbrž že správa jmění jejich svěřena byla po čas vazby a nucené práce jejich osobám k tomu způsobilým.

Byl-li chycen svůdce bludařský úřady panskými nebo městskými nebo rychtáři vesnickými, žádávali sami úřadové ti nebo prostřednictvím místního faráře nejbližší magistrát městský, aby zatčeného svůdce do vězení vsadil a podrobil výsledku. Zdráhal-li se magistrát tak učiniti, žádán býval král. krajský úřad, aby magistrátu rozkázal, by svůdce toho do vazby vzal a vyslychal, protokol pak král. appellaci zaslal. Bylo také možno přímo v té věci obrátiti se ke krajskému úřadu.

Jestliže ti, kdož svůdce bludařského chytili a dosud magistrátu některému nevydali, oznámení o tom konsistoři učinili tážajíce se, co s ním činiti mají, psávala konsistoř vikáři nebo faráři onoho místa, v němž svůdce byl chycen, aby obrátil se k nejbližšímu magistrátu městskému nebo ke krajskému úřadu se žádostí, aby svůdce ten do bezpečného vězení byl vzat a vyslechnut, výsledek výsledku pak aby zaslán byl král. appellaci. Lepšího výsledku bylo se nadíti, když vikáři a faráři přímo ke krajskému úřadu se obraceli, poněvadž magistrát městský neukazoval se vždy ochotným zakročiti, k rozkazu kraj. hejtmanů však tak učiniti ovšem musil.

V některých případech obracela se sama konsistoř přímo k místodržitelství se žádostí, aby postaralo se o uvěznění a výslech lapeného svůdce.

Proti usedlým zatvrzelým jinověrcům stačilo z pravidla dovolati se řečeným způsobem zakročení magistrátu a krajského úřadu, tak že nebylo třeba obraceti se k místodržitelství.

Byl-li kdo v podezření, že prchnouti chce do zemí nekatolických, bylo to oznamováno příslušným úřadům panským se žádostí, aby nad osobou takovou bděly a vhodnými opatřeními v útěku jemu zabránily. Obvyčně hleděl vrchnostenský úřad zabrániti, aby osoba taková majetku svého nerozprodala, tím, že zakázal, aby nikdo od ní ničeho nekupoval. Někdy musila osoba taková postavit se za sebe rukojmí, že do zemí nekatolických neuprchne.

Konsistoři bylo známo, že mnohdy poddaní proto hleděli do cizozemsku prchnouti, že byli přetíženi robotami a pracemi, nebo že bylo proti nim přísněji vystupováno, nebo že dluhy anebo nouzí

byli sklíčení. Proto nařizovala konsistoř farářům, aby po příčinách těchto pátrali, a lidem takovým z lásky křesťanské stav jejich snesitelným učinili tím, že by vyžádali jim částečného odpuštění dluhů, mírného s nimi nakládání, umenšení prací a robot a p., aby klidně ve vlasti své žítí mohli. Humanní toto smýšlení vyjádřeno jest v krásných slovech, jimiž doporučuje se »*sublatio causarum, quae aliquem taediosum reddunt hic locorum, uti sunt: paupertas, onus debitorum, praegravatio laboribus et robotis, inimicitiae et persecutiones, et similia . . . per charitativa subsidia mitigationem executionis aut aliqualem condonationem debitorum, relaxationem laborum ac robotarum, remissionem offensarum ac reconciliationem . . . ut pacifico animo hic vivere possit.*«

Jestliže pak příčina, pro niž hleděl někdo do ciziny odejít, spadala v obor duševní, jako na př. nerozhodnost u víře, nechuf k náboženství katolickému, tu nařizovala konsistoř farářům, aby veškeru péči svoji vynaložili na zachování těchto oveček svých náležitým poučováním, povzbuzováním a napomínáním.

Teprve pak, když by veškery mírné tyto prostředky nic nepomáhaly, podezřelý z náklonnosti k útěku měl býti pomocí úřadů vrchnostenských, měst. magistrátů nebo král. úřadu krajského uvězněn.

Když nebezpečí bylo, že více rodin nebo dokonce celé obyvatelstvo některé vsi nebo panství pomýšlí na útěk, tu nařizovala konsistoř, aby vrchnost nebo faráři obraceli se k samému místodržitelství, aby třeba ozbrojenou mocí jim útěk zabránilo. Původcové ruchu toho měli býti uvězněni, vyslýcháni, poučeni a když ukazovali známky lepšího smýšlení, na svobodu propuštění. Někdy doporučováno bylo přesídlení vinníkův do jiných vesnic mezi obyvatelstvo zbožné a pokojné.

Viděla-li konsistoř, že rameno světské některého bludaře stíhati nechce, nebo že král. appellate jej vyšetřovati a výsledek vyšetřování s konsistoří sdělit se zdráhá, tu býval sice vinník, když slíbil, že se polepší, z haerese rozhřešen, nicméně dle výše viny býval vedle trestů duchovních i vězením trestán. Nařizovala totiž konsistoř v takovém případě vikáři nebo faráři, aby u vrchnosti vinníkovy vymohl uvěznění jeho v některém městě (dle výše viny na měsíc, 14 dní nebo týden), aniž by jaký výslech od magistrátu s ním byl zaváděn. Po přestání trestu, jehož cílem býti mělo polepšení vinníkovo, měl býti vinník bezodkladně domů propuštěn.

Co se týče král. appellačního soudu, zabýval se soud tento vyměřováním trestu onomu vinníku, jehož summární vyšetřovací protokol byl s konsistoří sdělil, obdržev od konsistoře intimát o rozsudku a rozhodnutí ve příčině viny a duševních nápravných prostředků. Jinými věcmi v oboru tom appellate se nezabývala, aniž spoluvinníky, o nichž se z výslechu magistrátů městských nebo z výslechů před úřady duchovními dověděla, k zodpovídání volala, leč by kdo z nich opět jako hlavní vinník od magistrátu byl jí oznámen. nebo byl-li spoluvinník některý v relaci magistrátu obzvláštním způsobem obviněn. Činila tak appellate nepochybně z obavy, aby uvězněním spoluvinníků nebyly žaláře přeplněny, nebo že předpokládala, že spoluvinníci od hlavního vinníka udaní od magistrátu byli již vyslechnuti a nevinými shledáni, nebo že před-

pokládala, že dotyčný magistrát spoluvinníky ty ještě vyslechne a pak jako vinníky zvláštní obžalobou appellaci opět oznámí. Avšak toho, co appellační soud předpokládal, ve skutečnosti magistrátní soudy z pravidla nekonaly: nevyslychaly udané spoluvinníky, aniž je pak appellačnímu soudu oznamovaly.

Nezbylo tudíž konsistoři nic jiného, než aby sama ke spoluvinníkům takovým, pokud jí to možno bylo, pilné zření měla. Nařizovala tudíž farářům, aby osoby takové výsledku podrobili, a shledají-li je býti vinnými, světské moci jakožto provinilé bludaře oznamovali.

Výslech podezřelých z kacířství se strany moci duchovní konal se tímto způsobem:

Vikáři, faráři nebo missionáři, když byli shledali při někom známky bludařství, ať již na základě udání, či z výsledku jiných vyšetřovanců, nebo na základě bludných knih u někoho nalezených, nebo na rozkaz konsistoře, povolali podezřelé k výsledku. Výslech dál se dle vzoru r. 1733 v patentu konsistorním uveřejněného.

Tato »Formula Examinis« zní v latinském originále takto:

1° De nomine, cognomine, patria, conditione, num caelebs, an coniugatus, si coniugatus, quot proles habeat, ubi sint, et cuius religionis etc., cuius sit aetatis.

2° An parentes eius adhuc vivant, ubi morentur, cuius conditionis et fidei sint, vel fuerint, et in qua fide ipse inquisitus enutritus et educatus sit?

3° An iam aliquando, et ex qua causa de haeresi suspectus aut ex eodem capite incarceratus fuerit.

4° Utrum aliquos libros haereticos suspectos retinuerit, legerit, legi audiverit, aut aliis legendos communicaverit, numve et unde notitiam habuerit esse haereticos, et eiusmodi librorum detentionem aut lectionem sub poena excommunicationis esse prohibitam? quales libri fuerint, de qua materia et an in specie etiam de coena laicorum sub utraque specie aut contra cultum et invocationem Sanctorum vel purgatorium etc. quidpiam tractaverint? et unde aut quo modo illos acquisiverint?

5° An aliquando coenae haeterodoxae sub utraque specie interfuerint vel eandem sumpserint, quando, ubi, quoties, cum quibus etc. et cuius manibus.

6° Utrum crediderit et credat hucusque in tali haeretica coena contineri verum corpus et sanguinem Christi, eiusque sumptionem ad salutem consequendam esse necessariam, ac praeceptam?

7° Quid senserit et sentiat defacto de confessione generali seu communi haereticis usitata; et quid ex adverso de confessione auriculari et sacramentali catholicorum, an eandem frequentaverit, ubi, quoties intra annum? utrum hoc punctum haereseos [: quod vel ipse confiteretur aut de quo per testes convinceretur:] vel retentionis librorum clavibus Ecclesiae subiecerit, et ubi anno praeterito, aut respective praesente ac alias confessionem et communionem Paschalem, peregerit? super quo attestatum authenticum, seu schedam Paschalis confessionis exhibere tenebitur.

8° Quid iudicaverit, et iudicet nunc de SS. Reliquiis, invocatione sanctorum eorumque imaginum cultu, praesertim de sanctitate et puritate Bmae DEI Genitricis.

9no Utrum unquam vel quales blasphemos contra Eandem Beatissimam Virginem Mariam, ac alios sanctos, vel quospiam haereticos, ac scandalosos contra Romanum Pontificem Christi in terris Vicarium, aut clerum saecularem et Regularem, contra sacerdotium et caelibatum clericalem, nec non contra traditiones Ecclesiae, numerum sacramentorum, Indulgentias, Missae sacrificium etc. sermones effudiverit? recenseat illos.

10° An crediderit et nunc credat dari purgatorium, in quo demortuorum animae detinentur, et utrum iisdem animabus per SS. Missae Sacrificium oratione, ac aliis piis operibus succurri possit.

11° An aliquando in eius domo, vel habitatione, coena haereticorum, vel alia conventicula eorundem habita fuerint, quando et in quorum praesentia?

12° Utrum iam aliquando ex capite haereseos, aut ob librorum haereticorum retentionem, professionem fidei catholicae emiseric, atque iuratus reversales de non relabendo extradiderit? quoties, ubi, quando, ad cuius manus, et ad cuius ordinationes?

13° An post emissam professionem fidei catholicae iterum in errores et quales prolapsus fuerit, aut libros haereticos retinuerit et legerit, nominet et extradat illos.

14° Utrum sacramentum confirmationis iam suscepit et quid de ipso sentiat?

15° An errores suos agnoscat et de iis contrito corde doleat, emendationem seriam appromittat, omnes huiusmodi errores detestetur, poenas ob hoc delictum suum a foro spirituali sibi dictandas subire sit paratus, et ad gremium S. Matris Ecclesiae recipi humiliter petat.«

Nejprve tedy byl podezřelý vyslýchán v příčině toho, z čeho byl obviněn, pak konfrontován se svědky, byli-li jací, tázán na spoluvinníky a p. Výslech ten byl sepsán mateřskou řečí obviněných a svědků, od vyslýchajících podepsán, zpečetěn a s relací konsistoři po bezpečné příležitosti zaslán. Konsistoř, prozkoumajší a uváživší bedlivě věci v protokolu vyšetřovacím obsažené, vynesla rozhodnutí své, jež dekretem vikáři nebo faráři oznámila. Buď uznala, že obviněný upadl v haeresi a censuru, a že tudíž má býti z ní rozhřešen, když byl podmínky k tomu potřebné vykonal, nebo nalezla, že proti obviněnému sice svědčí závažné důvody, nicméně však, an nebyl jimi z viny usvědčen, aniž se k ní sám přiznal, že má tudíž slibiti, že chce po katolicku živ býti, věcí, z nichž byl obviněn, se vystříhati a církve sv. býti poslušen.

Slib ten musil dáti obviněný písemně ve formě reversu. V patentě jarním z r. 1733 uvádí se následující formulář takového reversu: »Ego N. N., filius N. aetatis annorum meorum N. N. coram N. N., a reverendissimo archiepiscopali officio Pragensi constituto commissario, et in praesentia testium N. N. genuflexus habens coram oculis meis sacrosancta Dei evangelia, quae propriis manibus tango, agnoscens neminem posse salvari extra illam fidem, quam tenet, credit, praedicat et docet sancta catholica et apostolica Romana Ecclesia, contra quam confiteor et doleo me graviter errasse, siquidem per multum temporis apud me tenui et legi libros haereticos [: lutheranicos, calvinisticos, husiticos etc. :] et adhaesi illorum haeresibus, et in particulari credidi [: exprimantur hic, quae contra fidem commisit :] et in dictis erro-

ribus et haeresibus perseveravi pluribus annis, usque dum deprehensus, inquisitus aut incarceratus fuisset, prout in actis inquisitionis et examinis contra me instituti continetur. Quapropter nunc gravem meum errorem agnoscens, deque veritate sanctae fidei catholicae securus, corde sincero et fide non ficta, detestor, abiuro, damno et anathematizo praefatas haereses, quas tenui, ac credidi, et generaliter omnem et qualemcunque alium errorem, haeresim, et sectam, quae contradicat praedictae sanctae catholicae et apostolicae Romanae Ecclesiae, et iuro, quod nunc toto corde credam, et cum auxilio divino semper in futurum, usque ad mortem firmiter crediturus sim, omne id, quod tenet, credit, praedicat et docet dicta S. Ecclesia Catholica; iuro etiam, quod imposterum non credam, nec dicam [:nec scribam:] neque legam unquam supradictas vel alias haereses etc. neque cum haereticis, vel de haeresi suspectis familiaritatem, et conversationem habebo, imo si talem aliquem cognovero, eum ordinario loci in quo pro tempore morabor, denunciabo. Iuro praeterea, et promitto implere et integre observare omnes poenas et poenitentias, quae mihi a Reverendissimo Archi-Episcopali officio, aut eius nomine fuerint impositae, aut imponentur; si autem [: quod Deus avertat :] quodpiam ex his meis promissis, et iuramentis violavero, subicio me omnibus poenis et castigationibus, quae a SS. Canonibus aliisque constitutionibus, generalibus et particularibus contra eiusmodi delinquentes sunt statutae et promulgatae. Sic me Deus adiuvet et haec SS. DEI Evangelia, quae propriis manibus tango. Ego supra dicta abiuravi, iuravi et promisi, meque obligavi, ut supra, et hoc instrumentum abiurationis mea propria manu subscripsi ac de verbo ad verbum in loco N. hac die . . . ore meo pronunciavi.

Ego N. N.

Rozumí se ovšem samo sebou, že tento latinský vzorec musil býti v konkrétním případě přeložen do mateřského jazyka delinkventova.

V závažných případech, zejména když by obviněný za to, co mu za vinu bylo kladeno, k veřejné satisfakci na př. k veřejnému vyznání víry odsouzen býti měl, nespokojila se konsistoř s výsledkem, jež vedl jediný vyšetřovatel, nýbrž posílávala akt ten zpět nařizujíc, aby aspoň dva kněží znova výslech vykonali a protokol podepsali i zpečetili.

Protokoly farářů a vikářů o výsledku obviněných z kacířství u konsistoře bedlivě byly prozkoumávány. Důležitý úkol ten, jakož i jiné kancelářské záležitosti »in causis haereticae pravitatis« svěřen byl zvláštnímu úředníku konsistornímu, jehož úřední titul byl: »Reverendissimi ac amplissimi archiepiscopalis consistorii Pragensis in causis pravitatis haereticae expeditor.« Byl to kněz, jenž dle instrukcí měl býti všestranně vzdělán zejména v oboru polemické a kontroversistické theologie, aby posouditi dovedl správnost výsledkův a po případě i navrhnouti kommissarům, jaké otázky by vyšetřovanci předložiti měli. Měl také míti zevrubnou známost indexu zapověděných knih.¹⁾ Ve případech pochybných měl o radu

¹⁾ »Ipsa expediens in studio polemico seu controversistico sit instructus: ut in expeditionibus congrua seu interrogatoria seu argumenta denunciato proponenda commissariis suppeditare possit; proinde in hunc finem, quam pro notitia: quia diversi casus in hac materia inquisitionis in pravitatem haeticam

žádati generálního vikáře nebo kancléře, anebo konečně i některého z přísedících konsistorních, jemuž obor ten byl snad přidělen.¹⁾ Expeditor měl zejména k tomu míti zření, aby chyby, jež ve vyšetřovacích protokolech z venkova zasílaných tu a tam se vyskytly, byly napraveny. Stávalo se na př., že vyšetřující kněz tázal se vyšetřovance, věří-li v neporušené početí Panny Marie; jelikož však učení to tenkrát ještě za dogma prohlášeno nebylo, nařídila konsistoř, aby vyšetřující nekladli této otázky vyšetřovancům, a pokud se tak již stalo, aby vyšetřovancům vysvětlili, že zbožně se věří, avšak článkem víry není, že Bohorodička bez prvotního hříchu byla počata. Jindy zase bývalo ze zaslaného konsistoři protokolu patrné, že vyšetřovanci mylně se domnívali, že přijímání pod obojí v každém případě jest bludné, a že vyšetřující kněz opomenul poučiti je o té věci. V tom případě měl expeditor vyšetřujícímu knězi jménem konsistoře poslati rozkaz, tohoto znění: »... praeterea mandamus, ut praedictos paroecianos vestros... erudiat, Eucharistiam sub utraque specie a Christo Domino institutam esse, et communionem seu participationem ipsius omnino praeceptam esse; praecepto vero huic satisfieri, si vel sub una vel sub utraque specie sumatur, et fidelibus porrigatur; eapropter ecclesiae liberum manere: ut vel sub una vel sub utraque specie Eucharistiam fidelibus porrigi faciat, prout uberius ea explicandi vobis argumentum suggeret vestra ad curam animarum requisita in polemicis notitia«, anebo v jiném znění: »Praeterea ordinamus, ut de communione ss. Eucharistiae ipsos erudiat: eam a Christo Dno praeceptam esse; ut autem vel sub una, vel sub utraque specie sumatur et fidelibus porrigatur, hoc in dispositione S. Matris Ecclesiae, quae Spiritu So semper regitur, ab eodem authore omnium Sacramentorum Christo sponso suo relictum fuisse. Hinc eadem S. Mater Ecclesia ex causis valde ponderosis (quae eis explanandae sunt) statuit, quod nunc sub utraque, videlicet sub specie vini, non porrigatur; prout uberius ea omnia explicandi vobis argumentum suggeret vestra ad curam animarum requisita etiam in polemicis notitia. Demum ipsos instruat: in ecclesia Lutherana (idem est de aliis ecclesiis acatholicis) veros sacerdotes non esse, consequenter corpus et sanguinem Domini nunquam posse ab iis consecrari aut populo distribui.«

Z jiného vyšetřovacího protokolu bylo patrné, že vyšetřující

occurrere, eorumque remedia desiderari solent: lectionem controversiarum circa fidem ortarum sibi faciet familiarem, librisque de iisdem controversiis tractantibus atque Concilio tridentino et Indice librorum prohibitorum, ex deputatione huius sacri concilii confecto, Catechismo, Sacra Scriptura et Concordantiis ad Sacram Scripturam sit provisos, eosque libros in occurrentibus casibus consulat. Juvabit praeterea multum domesticum habere Indicem seu Cathalogum librorum haereticorum et prohibitorum, qui in hoc Regno Bohemiae et vicinis Provinciis vagantur, seu distrahuntur, et retinentur, quorum aliqui in libello *Clavis haeresim claudens et aperiens* intitulo a P. Antonio Konias S. J. edito descripti sunt.«

¹⁾ Z expeditorů »in causis haereticae pravitatis« byli literárně činní: Jan Ignác Svoboda, mistr svobodných umění a filosofie a bakalář theol., jenž r. 1754 vydal latinské kázání o sv. Janu Nep., a Václav Prokop Duchovský, (nar. 1717, zemř. 1773), jenž vydal r. 1765 spis »Lucifer lucens et non urens, in quo Zigi, Zingi, Sinchu, Zenchu, Zichi etc. reiciuntur, Czechus vero restituitur« a r. 1771 pojednání: »Apocrisis ad quaestiones propositas de Czecho.« Duchovského vlastenecké smýšlení charakterisuje anekdota, kterou vypravuje Pelzel v »Abbildungen böhm. u. mähr. Gelehrten« ve sv. IV. na str. XV.

kněz, nedobře rozuměje slovu »vzývati«, užíval ho při výslechu o úctě sv. ostatků ve smyslu »ctíti«. Tu konsistoř (respektive expeditor) ve vyřízení úředním na věc tu jej upozornila těmito slovy: »Praeterea Vos attentum volumus: ut interrogatoria, quae personis de haeresi suspectis in examinibus ipsorum proponenda sunt, debite formetis; minus namque congrue ad interrogatorium, quod de cultu et veneratione ss. reliquiarum fecistis (prout copia huius interrogatorii hisce acclusa exhibet) vocem illam boēmici idiomatis: *мы ѿмаи* applicuistis, volens per eam cultum et venerationem, prout ex responso examinati apparet, significare. Sciatis proinde, vocem hanc pro invocare, non vero pro colere seu venerari sumi et adhiberi, Vosque illam deinceps taliter accipiatís et adhibeatis ac interpretamini. Praefatum vero examinatum N. N. de cultu et veneratione ss. reliquiarum per congruas voces instruatis, ipsumque NN. errorem, in quo relictus fuit, tam quoad praedictam vocem, quam quoad rem intellectam, si is propriam significationem huius vocis apprehendit, ante absolutionem dedoceatis.« Z toho všeho patrna jest svědomitá péče konsistoře o správné provedení výslechu.

Slavnějším způsobem konáno bývalo vyšetřování v případech obzvláště těžkých, kdy obyčejně obviněný ve vazbě se nalézal. Z pravidla dalo se to tehdy, když appellační soud sdělil s konsistoří výsledek vyšetřování svého o uvězněném bludaři.

V Praze konán byl slavnější tento výslech tímto způsobem: Konsistoř jmenovala zvláštní kommissaře obyčejně ze středu svého. Ti určili sobě den k výslechu, a oznámili to po kursorovi konsistorním rychtáři onoho města Pražského, kde vinník byl uvězněn. V ustanovený den dostavili se kommissaři s aktuárem svým na radnici. Nespokojili se ovšem kommissaři s místností nevhodnou, jestliže jim byla vykázána; i stalo se, že jednou konsistorní kommisce z radnice odešla, nejsouc spokojena místností sobě vykázanou, bytem totiž »rathouzního hospodáře« či domovníka. Vidělit v tom právem urážku autority a vážnosti arcibiskupské kommisce. Kommissaři vzali s sebou listiny, jež jim appellační soud byl zaslal, a žádali, aby obviněný před ně byl postaven. Toho dle určité předepsané normy vyslychali a protokol výslechu podepsali a konsistoři k rozhodnutí předložili. Uznala-li konsistoř, že n.á nad vinníkem vyneseno býti slavnostní rozsudek, jakož to bývalo v takových případech pravidlem — pronesla rozsudek svůj a ustanovila spolu den, kdy rozsudek ten má býti prohlášen; nad to byl delinkvent citován k vyslechnutí rozsudku. Předvolání to dalo se opět kursorom konsistorním, který s rychtářem městským sdělil žádost konsistoře, aby obviněný v ustanovený den do konsistoře byl dostaven k vyslechnutí rozsudku. Rozsudek byl písemně koncipován, v plné schůzi konsistorní hlasitě předčítán a pak v ustanovený den u přítomnosti delinkventově prohlášen. Jestliže delinkvent bludu se zřekl a odpuštění od církve svaté žádal, zaslala konsistoř písemný dekret faráři oné farnosti, v níž delinkvent byl uvězněn, jímž mu uloženo bylo, aby delinkventa o pravosti víry katolické náležitou měrou poučil, od něho obvyklý přísežný revers přijal a vyznání víry v kapli radnické vyslechl, spasitelné pokání jemu uložil a z haerese a censury exkommunikace podle rituálu římsko-pražského rozhřešil a opět přijal v lůno církve.

K výsledkům církevním nebyli nikdy připouštěni laikové, ani jako kommissaři ani za jakoukoliv jinou záminkou, vyjímajíc ovšem svědky, kteříž však po učiněné výpovědi hned z místnosti, kde výslech se dál, odejít musili.

Byl-li z kacířství obviněný mimo Prahu uvězněn, konal se slavnější výslech jeho způsobem tímto: Konsistoř dala rozkaz vikáři,¹⁾ v jehož traktu obviněný se nalézal, aby se odebral do místa, kde obviněný byl uvězněn a přibral sobě za spolukommissaře některého z kněžstva světského (někdy býval spolukommissař od konsistoře v dekretě samém již jmenován), a představiv se magistrátu a jiným osobám úředním, obviněného před sebe zavolati dal a jej výslechu podrobil. Výsledek výslechu poslal vikář konsistoři, kteráž pak vynesla rozsudek, ježž zaslala vikáři.

Rozsudek vynášen býval dle tohoto formuláře:

»Nos Antonius Wenceslaus Vokaun SS. Theolog. in Universitate Carolo-Ferdinandea Pragensi Doctor, S. M. E. Divi Viti in Castro Pragensi, et antiquissimae Collegiatae Ecclesiae SS Cosmae et Damiani Vetero-Boleslaviae Canonicus, Reverendissimi ac Celsissimi SRI. Principis DD. Joannis Mauriti Gustavi DEI Gratia Archi-Eppi Pragensis Vicarius in Spiritualibus Generalis et Officialis, totumque Archi-Epple Pragense Consistorium pro tribunali sedentes, solum Deum eiusque Sanctam Iustitiam prae oculis habentes, visis causae huius actis, iisque debite relatis, mature ponderatis. ac discussis, dicimus et sententionamus:

Cum ex hac inquisitione et propria praefati Titii iudiciali confessione prodeat: quod is ex parentibus catholicis natus et in fide catholica educatus sacramenta etiam more catholicorum percipere solitus: postea vero ab aliis inductus, instructionis et doctrinae christianae fastidium conceperit et habuerit, in doctrina autem haeretica Lutherana sibi conplacuerit; credideritque necessarium

¹⁾ Obyčejně dávalo se to listinou sestavenou podle tohoto formuláře: »Communicatum Rmo Archi-Eppli Officio ab Inclito Regiarum Appellationum Tribunali summarium Examen Titii Budinii incarcerati, a Magistratu ibidem loci formatum, hisce acclusum vobis eo fine, et cum hoc mandato nostro transmittimus: ut assumpto in con-commissarium quopiam de clero saeculari vobis bene viso et praesalutato loci Magistratu praefatum Titium iuxta normam alias praescriptam, super iis, quae contra ipsum adferuntur, quaeque pro re nata examinanda occurrent, accurate examinetis; et in casu inficiationis cum testibus, si qui sunt, aut haberi possunt, confrontetis; responsi eiusdem inquisiti, non minus ac dicta testium in lingua eorum vernacula annotetis, nobisque Examen hoc a Vobis, et con-commissario subscriptum, appresso utriusque sigillo munitum, bene clausum et obsigillatum, cum Relatione et communicati restitutione tuta occasione indilate transmittatis.« Jestliže appellační soud výslech s obviněným z haerese nezavedl, znělo nařízení konsistorní obyčejně takto: »Nobis Dilecte! Prodivit ex Examine Titii parociani N. ex loco N., quod Maevius sermonem contra cultum Sanctorum, purgatorium etc. protulerit; vel communionem ex manibus haeretici Ministelli sumpserit etc., prout Extractus huius examinis, hisce acclusus continet. Quia vero praefatus Maevius desuper audiendus est, idcirco tenore praesentium Vobis mandamus: ut assumpto in Con-Commissarium aliquo vobis bene viso de clero saeculari, vel Honorabili Dilecto N. Archi-Epli Missionario (někdy, měl-li býti vyslýchán poddaný, bývalo přidáno: »requisita, in quantum opus fuerit, assistentia territorialis Domini«; měl-li býti vyslýchán obyvatel některého města, bývalo přidáno: »requisita, in quantum opus fuerit, assistentia loci Magistratus«:) praefatum Maevium iuxta normam alias praescriptam atd. jako v prvním případě.

esse ad salutem, ut SS. Eucharistia sub utraque specie sumeretur; de Sacramento confirmationis vero, et cultu imaginum Sctorum nihil tenuerit, de purgatorio dubitaverit, sermonesque haereticos coram mulieribus Ludmilla N. et Helena N. contra idem purgatorium, suffragia, seu intercessionem Sanctorum, eorumque cultum, et contra fidem catholicam, dicens eandem intra duos annos perituram, protulerit. Porro, contra prodigiose conservatam linguam S. Joannis Nepomucensis Martyris blaspheme [: uti in actis inquisitionis exprimitur :] coram iisdem mulieribus locutus fuerit. Denique haereticos libros ab aliis sibi communicatos retinuerit, legerit, aliisque communicaverit, sciens esse haereticos, et lectionem librorum haereticorum prohiberi. Idcirco eundem Titium, propter praedictos haereticos errores. communicationem librorum haereticorum, et blasphemiam in Sanctum, in poenas ecclesiasticas, a SS. Canonibus, aliisque ecclesiasticis constitutionibus tam generalibus, quam particularibus contra eiusmodi delinquentes statutas, incidisse, per hanc, quam in scriptis ferimus, sententiam declaramus; idque de iure.

Quem ad modum autem S. Mater Ecclesia, unicuique quomodolibet lapso, et a communione fidelium rescisso, dummodo is serio rescipiscat, sinum suum benique pandere est parata, ita praefatus Titius, ubi errore suo agnito, et corde contrito se debite humiliaverit, et ad gremium S. Matris Ecclesiae recipi petierit, nec non omnes, quos tenuit et credidit, sicut et generaliter omnem et qualemcunque alium errorem, haeresim et sectam, quae Sae Catholicae et Apostolicae Romanae Ecclesiae contradicat, abiuraverit, et detestatus fuerit, et quod nullam deinceps cum haereticis, vel de haeresi suspectis familiaritatem, et ratione fidei conversationem habere velit; quodque si (quod DEUS avertat) in haeresim, et delicta supra recensita relaberetur, omnibus poenis, et castigationibus, quae a SS. Canonibus contra eiusmodi delinquentes sunt dictatae, et promulgatae, se subiciat, iurato, et per reversales in scriptis dandas se obligaverit ad gremium S. Matris Ecclesiae recipiendus est. Lata, lecta in Curia Archi-Eppli Praegae die N. mense N. anno N.

Sententia haec Rmi Archi-Epplis Consistorii Praegensis in praesentia complurium, illiusque delinquentis in domo decanali N. valvis apertis publicata est die N. Mense N. A° N. Caius N. Decanus N. Archi-Epplis Vicarius Foraneus.*

Vikář opětně odebral se do města, kde uvězněný se nalézal, a dohodnuv se s úřady, delinkventa do domu děkanského nebo farního předvolal, a rozsudek ten při otevřených dveřích prohlásil. Poněvadž obyčejně rozsudek sepsán byl jazykem latinským, ztlumočil jej obviněnému jeho jazykem mateřským. Po té vikář rozsudek podepsal, připojiv den a místo prohlášení, a spolu s příslušnou relací konsistoři zpět zaslal.

Podal-li vikář konsistoři zprávu, že delinkvent bludu svého se odřekl a polepšiti se chce, nařídila konsistoř vikáři nebo někdy i místnímu faráři, aby delinkventa za obvyklých podmínek rozhřešil, uloživ jemu spasitelné pokání.

Zplnomocnění k rozhřešení z haerese a censury dáváno bylo obyčejně listinou tohoto znění:

»Impertimur Vobis tenore praesentium facultatem, ac ordinamus: ut Titium a Vobis et Honorabili dilecto N. N. archiepiscopali

missionario examinatum paroecianum vestrum ex pago N., qui errorem suum gravem: quod a seductore haeretico quidem inductus haeresi et sectae Lutheranae per biennium adhaeserit: serio detestatur, veniam petit, et ad gremium S. Matris Ecclesiae recipi humiliter desiderat, imprimis de veritate unice salvificae fidei nostrae, ex adverso vero de falsitate sectae et errorum, quibus adhaesit, sufficienter instructis, notas verae ecclesiae et perpetuam visibilitatem ac infallibilitatem ipsius eidem sedulo explanetis et ostendatis, haec Stae Romanae Ecclesiae convenire, tum reversales consuetas juratus in scripto dandas ac ore pronunciatas atque professionem fidei in manus vestras in ecclesia emittendam ab ipso excipiat, eundemque ab haeresi et censura excommunicationis juxta Rituale Romano-Pragense, *omissâ tamen caerimoniâ denudationis humerorum et percussione virgâ*, publice absolvatis et fidelium communioni restituatis, injunctâ ei salutari poenitentiâ, ut per spatium trium mensium singulis diebus Dominicis et festivis sese in fide, spe et charitate per congruos earum virtutum actus, subjuncta contritione exerceat (quos actus rite elicere ipsum docebitis) et per idem tempus praedictis diebus rosarium B. V. Mariae devote recitet ac in eo singulis decadibus mysteria reparationis nostrae pia meditatione pro solito more recolat, eumque nervose adhortemini: ut imposterum a relapsu et occasione eius caveat. Vosque super ipsum vigilantem semper oculum geratis, eumque postquam etiam absolutus et in gremium S. Matris Ecclesiae receptus fuerit in fide supra dictô modô crebrius instructis.

Porro eundem admoneatis: ut seductores haereticos, et signanter praedictum seductorem N. postquam de ipsorum adventu intellexerit, fideliter manifestet, et ad detentionem illorum cooperetur; nunc vero edicat: ad quae loca ii et praefatus N. divertere soleant, et quomodo deprehendi possint? Quos seduxerint, et quibus in locis et inter quas personas haereticos libros distraxerint? Ipsorumque personas ac praefati seductoris secundum aetatem, staturam, physiognomiam, et lineamenta, loquelam, conditionem, amictum aliaque signa nunc describat, quam descriptionem etiam in libris parochiae annotandam Rdissimo Officio quam primum consignabit.

Praeterea complices suos, aliosque de haeresi suspectos, a vobis postea examinandos, aut si alieni paroeciani fuerint, propriis eorum parochis in finem eiusmodi examinis intimandos, si quos novit, sincere patefaciat; prout et illos, qui ad haereticas partes profugerunt, si eos redire contigerit. Peracto denique negotio absolutionis Nobis desuper relationem cum acclusione supra memoratarum reversalium faciat. De reliquo solito paterno affectu Nostro Vobis propensi manemus.

Pragae in cancellaria archiepiscopali die ... mense ... anno ...»

Humanní smýšlení konsistoře i tu se projevuje: stanovilať zásadou, aby farári uvězněným za spasitelné pokání ukládali z pravidla modlitby, nikdy však púst, ježto prý, jak praví se v listinách úředních, věžňové beztoho nedostatkem strádají (»iam aliunde fame premuntur.«)

Výslech církevní konán býti směl sice, jak již řečeno, v domě úřadu laického, avšak rozsudek pronesen býti musil vždy v domě

církevním, to jest v Praze v arcibiskupské kurii (konsistoři), na venkově v domě farním.

Z výsledku církevního sdělovala konsistoř s appellačním soudem toliko věci, jež týkaly se přečinů vnějších a veřejných (*»ea solum, quae externum et publicum concernunt«*).¹⁾ Výťah z výsledku byl na př. zdělán podle tohoto formuláře:

„Wegtach z Examenu N. N. ze Wsyn N., Seblafa usebleho (neb Chalu-
lupniha zc) ženatého, magiczeho toliť a toliť diety, wietu N. w Miestě N.
arestem stizeneho, za prjiczinau podezreleho z Kaczprzstwa; a za tauż prjij-
czynau strze Commissarže ob Wsycze důstogné Arczy Byskupské Pražské
Consistorž, zřizené dwogj cztí hobné knieze N. N. biefana (neb fararže) N.,
a bilem Kraje N. Arczy-Byskupského Vicaria Foranea, a N. N. (Nomen
& Cognomen Con-Commissarii) fararže (neb biefana) NN. dne N. Wieficze
N. Lta N. sljšaného.

Znáte-li se k této knize? B. N.

Čať blauho gste gi zadržowali? B. N.

Byl-li ge u wás N. N. smůdce kaczprzstý? B. N.

U podobal-li wám pod obogj? U prjygimal-li gste wy také? B. N.

Kdo byl prji tom prjigimání? a kbo s wámi prigimal? B. N.

Situgete-li tohó vašeho bludu? a čcete-li zase k církwi swaté se obrátiti
a bo lúna jejího přijatý býti? B. N.“

Vlastní pak zpráva konsistoře appellačnímu soudu o rozsudku církevním atd. podaná, znívala obyčejně takto:

»Sub praes. N. mens. N. an. N. communicavit Rmo Officio
Regium Appellationum Tribunal Summarium Examen Maevii in
civitate, vel oppido N. ex capite suspectae haereticae pravitatis
incarcerati, a magistratu loci formatum. Desuper die N. mense N.
eiusdem anni Rmum Officium commisit inquisitionem, et examen
praefati Maevii Vicario Foraneo N., qui examen hoc cum hoc aut
illo con-commissario N. peregit, et sub praes. die N. mense N. anni
eiusdem Rmo Officio consignavit. Ponderato et relato hoc examine,
lata est a Rmo Officio die N. mens. N. a. N. in praefatum Inqui-
situm Sententia, et publicata hic Pragae [: vel foris :] [: quae
hicce Do Secretario exhibetur :], et quia hic Inquisitus resipiscit;
idecirco ordinatum fuit sub dato N. mense N. ad praedictum Vica-
rium [vel loci Curatum :], ut a praefato inquisito reversales de
cavendo relapsu, et professionem fidei exciperet, eumque a censura
communicationis absolveret. Communicatur Regiae Appellationi ex-
tractus sententiae, et extractus examinis praedicti a foro ecclesia-
stico formati, restituunturque eidem communicata.«

Stávalo se nezřídka, že magistrát některého města na žádost
missionářů nebo farářů nebo z vlastního podnětu podezřelého
z haerese uvěznil, aniž by s ním výslech zavedl, anebo aniž by vý-
sledek výsledku se soudem appellačním sdělil, nýbrž dopustil, aby věc
ta projednávána byla toliko na soudě církevním, přestávaje na tom,
aby výslech soudci církevními se dál a aby o duševní nápravu uvěz-
něného bylo postaráno, což když se stalo, na svobodu jej propustil.

¹⁾ Na př. přechovávání, čtení, tisknutí, rozšiřování haeretických knih, při-
jímání haeretické, kacířské řeči, svádění jiných, zamýšlený útěk do ciziny nebo
přemlouvání k němu, hájení a přijímání kacířů atd., nikoli však pochybování
u víře, vnitřní blud v příčině víry a p.

Když tedy o vyšetřování svém kněz vyšetřující konsistoři podal zprávu, rozhodla tato, jak o duševní nápravu uvězněného má být postaráno. Jestliže však shledala, že vyšetřovanec těžké viny se dopustil, na př. že bludy rozšiřoval, jiné sváděl, tu ukládala obyčejně vikářům, aby u magistrátu nebo u krajského úřadu vymohl jeho potrestání.

Jestliže magistrát výsledek vyšetřování svého sám přímo konsistoři zaslal, tu konsistoř akt těch nepřijala, nýbrž zpět zaslala s podotčením, aby magistrát zaslal je královské appellaci, jelikož konsistoř výslechů soudců světských nepřijímá, leč by jí královskou appellací nebo místodržitelstvím byly zaslány.

Pamětihodný jest následující případ: Stalo se, že za přispění místodržitelství zatčeny byly dvě osoby podezřelé z haerese, z nichž jedna uvězněna byla na radnici Menšího města Pražského, druhá však ve vězení arcibiskupském. Oba pak vyslýcháni byli kommissaři z lůna konsistoře vyslanými, pak u přítomnosti obou oznámen jim byl v konsistoři rozsudek, načež opět do vězení byli odvedeni. Když pak později oba písemně žádali za odpuštění, přísežné reversy, že varovati se budou opětného pádu, vydali a složili vyznání víry, byli v kapli residence arcibiskupské slavně rozhřešeni a v lůno věřících přijati. Po té byli opět do předešlých žalářů svých odvedeni. Když nastala rakousko-bavorská válka, byl onen, jenž ve světském vězení Menšího města byl vězněn, na svobodu propuštěn, a z Prahy odešel. Druhý, jenž ve vězení arcib. byl držán, z vězení utekl, po nějakém čase byl však chycen a opětně do arcib. vězení vsazen, později však propuštěn na svobodu. To vše dalo se, aniž jaký výslech se strany soudu světského byl vykonán a s konsistoří od král. appellace sdělen, a aniž by naopak od konsistoře něco appellacímu soudu bylo intimováno nebo něco z vyšetřovacích akt sděleno. Stalo se tak proto, jak dí konsistorní spisy, že toho vyžadovaly *causae graves et enormitas errorum, quos praefati inquisiti tenebant, nec nominandorum.*

Konsistoř obracela se k místodržitelství o přispění proti haeretickým svůdcům po Čechách se potulujícím, žádajíc, aby světské rameno svůdce ty jalo. Tou příčinou posílávala konsistoř král. guberniu podrobný popis osob takových, jestliže jí byl z relací venkovského duchovenstva znám. Místodržitelství vždy ochotně postaralo se o to, aby osoby ty uvedeny byly krajským úřadům ve známost spolu s rozkazem, aby opatřeny byly vězením. Krok ten setkával se z pravidla s dobrým výsledkem; tím způsobem zajisté jati byli nebezpeční svůdci: Jiří Petrák, Martin Protiva či jinak Kadlec zvaný, Václav Lonský a j. Ti pak byli od konsistoře vyslýcháni a souzeni, po té u víře vyučeni, načež vesměs uznavše blud svůj, učinili vyznání víry katolické.

Pomoci vládní dovolávala se také konsistoř, jestliže se dověděla, že v některých vesnicích chystají se obyvatelé na útěk do ciziny. Jevilyť se známky úmyslu takového obyčejně dosti patrně, tak že pečlivému zraku místního duchovního ujíti nemohly. Obyčejně osoby takové hleděly rozprodati majetek svůj, přijímaly návštěvy svůdců haeretických nebo exulantů časem do vlasti přicházejících, dopisovaly si s příbuznými pro víru do ciziny ušlými, vyhýbaly se bohoslužbám katolickým a p. Tak přechali houfně obyvatelé farností

Čermenské, Sadské a Cerhovické. Místodržitelství upozorněno jsouc konsistoří, zbystřilo dozor na podezřelá hnutí podobná.

Když r. 1736 konsistoř místodržitelství zaslala seznam četných svůdcův a lidí z Čech uprchlých, kteří ob čas tajně do vlasti se vracují, lidi svádějí a do ciziny lákají, žádalo místodržitelství, aby seznam ten přeložen byl do češtiny a němčiny a jemu ve dvanácti exemplářích zaslán. Konsistoř přání tomu vyhověla, načež místodržitelství seznam ten po krajích českých vyhlásilo.

Později, r. 1738, na žádost konsistoře vydalo místodržitelství rozkaz všem hejtmanům krajským, aby zření měli na jednoho z nejnebezpečnějších svůdců haeretičských těch dob *Martina Rohlíčka*. Rozkaz ten byl několikrát opětován, ba i odměna slíbena tomu, kdo by svůdníka dopadl. R. 1739 upozorněny byly zejména krajské úřady Chrudimský, Boleslavský, Kouřimský a Královéhradecký na svůdce toho, jenž lidu pod obojí tajně podával.

Rovněž i v jiných věcech ukazovalo se místodržitelství vždy ochotným přispěti vlivem svým k upevnění náboženství katolického, kdykoliv je konsistoř za to požádala. Tak nařídilo r. 1738, aby úředníci, konšelové a rychtáři obnovili přísežnou klausuli, že náboženství katolického pevně sami se držeti a i podřízené své k zachování jeho povzbuzovati chtějí i budou.

Nařízení to příštího roku (1739 21. dubna) místodržitelství obnovilo a zároveň nařídilo, aby mládež i dospělí pasením dobytka od služeb Božích a katechesí nebyli zdržováni.

Téhož roku a dne nařídilo král. místodržitelství krajskému úřadu *Čáslavskému*, aby rychtáři vesničtí, kteří do haere se upadli, s úřadů svých byli sesazeni a místo nich ustanoveni dobří katolíci.

R. 1740 dne 25. dubna vydalo místodržitelství nařízení, aby krajští úřadové dle nařízení císařského z r. 1737 bedlivě zření měli na podezřelé lidi, kteří bez dovolovacích listin ze Sas a Uher přicházeli do Čech a lidi lákali do ciziny; zejména uváděn jako nebezpečný svůdce Jiří Petrák.

Roku 1745 v měsíci únoru žádala konsistoř král. místodržitelství, aby jí nápomocno bylo k tomu, by kommissaři od konsistoře k tomu zřízení beze vší překážky mohli prohlídce podrobiti knihy na trhu vetešnickém a v Židovském městě se nalézající, aby zapověděné knihy mezi lid se nedostaly. Místodržitelství žádosti té vyhovělo, nařidivši král. rychtáři staroměstskému, aby kommissarům konsistoří k prohlídce knih ustanoveným od nikoho překážka kladená nebyla. O tomto nařízení svém místodržitelství konsistoř písemně zpravilo. Tu konsistoř za kommissaře ustanovila faráře týnského, faráře svato-Jindřišského, a převora řádu karmelitského u sv. Havla, a nařídila jim, aby přijavše ku pomoci P. Antonína Koniáše z professního domu v Menším městě Pražském, prohlídku knih na vetešnickém trhu a v Židovském městě vykonali. Knihy závadné měli zabaviti, knihy dobré navrátiti vlastníkům. O výsledku pak prohlídky měli konsistoři podati zprávu a připojiti seznam nalezených knih dobrých i špatných.

Konsistoř pak sama četnými vhodnými nařízeními duchovenstvu danými hleděla čeliti zbytkům jinověrství v Čechách i pokusům z ciziny podnikaným za účelem obnovení jeho. Nařízení ta

Sborník historického kroužku VI.

ohlašována byla tištěnými patenty každého roku z jara kurátnímu duchovenstvu rozesílanými (tak zv. »patentes vernaless«).

Tak bylo patentem r. 1730 nařízeno, aby knihy v rukou lidu se nalézající byly prohlédnuty, dobré jim ponechány, podezřelé však vyžádány (»reposcantur«) a s relací zaslány konsistoři. Nařízení to obnoveno bylo v letech 1734, 1735 a 1739.

Roku 1732 nařízeno bylo, aby knihy haeretické nebo podezřelé, jež missionáři a duchovní správcové zabavili, nebyly páleny, nýbrž u úřadů vikariátních uloženy a odtud pak aby se seznamem jich konsistoři byly zaslány.

O rozšiřování dobrých knih katolických pečovala konsistoř velice, dobře znajíc touhu českého lidu i venkovského po četbě, či jakož se dí v aktech úředních, »magnum aviditatem lectionis librorum, quam habet natio Bohemia etiam rustica«. Za nejlepší protilek proti knihám bludným pokládala knihy dobré. »Remedium igitur quam opportunissimum« — dí se v aktech úředních — »et maxime necessarium est ad exstirpandam haeresim, ut hominibus de libris catholicis provideatur.« I nařizovala farářům a missionářům, aby lidu při koupi knih byli radou a skutkem nápomocni, jim koupi tu obstarávali, a pokud možno knihy rozdávali darem. Na zakupování dobrých knih věnoval arcibiskup každého roku 1000 zl., a touž částkou přispívali k témuž účelu i stavové čeští. Mimo to působilo již blahodárně dědictví Svato-Václavské.

R. 1733 byl nákladem arcibiskupa Daniela Josefa z Mayernů znova vytištěn Nový Zákon v arcibiskupské knihtiskárně a rozdáván v náhradu za bible nekatolické. Spolu rozšiřována byla také v těchto letech ještě bible Svato-Václavská r. 1677 a 1712 vydaná, a trpěny byly i bible nekatolické, pokud snadno daly se opravit, jako na př. bible Melantrichova. Tím čeleno bylo proti námitce tehdejších často z úst jinověrců slychané, že prý v Čechách »zapovídá se slovo Boží.«

K rozkazu arcibiskupa Khüenburga přetištěna byla r. 1725 kniha Petra Litoměřického „Ghřtá a patrná Ghřtív Swatě Znamení“, původně r. 1593 vydaná; užitečná tato kniha byla i v době, o níž jednáme, hojně šířena.

Lví podíl na pracích reformačních připadal *missionářům*, kteří kurátnímu kleru v obtížných pracích o udržení přesnosti víry mezi lidem měli býti nápomocni.

V Čechách působili od r. 1736 *missionáři dvojí*, jež dílem arcibiskup z tak zv. kassy farářské (cassa parochorum), dílem stavové zemští vydržovali, každého roku jim na výživu a na zakupování knih pro lid se hodících poskytovali určitou částku peněžitou.

Byli to především tak zvaní *poenitenciáři* (poenitentarii), kteřížto byli z *tovaryšstva Ježíšova*. Bylo jich z pravidla čtyři až pět. Úkolem jejich bylo, aby na rozličných místech království kázali. O výsledcích své práce podávali zprávu na konci celého roku. Sami zvolili sobě místa, kde chtěli působiti, a konsistoři oznámili je se žádostí, aby vikářům dotyčných míst bylo nařízeno, by příchod poenitenciářův oznámili a zařídili vše potřebné.

Druhý druh missionářů byli tak zv. *missionáři arcibiskupští*, již bráni byli dílem z kleru světského, dílem z kleru řeholního. Tyto missionáře vybírala sobě konsistoř, vykazujíc jim určité kraje za působiště. Dle potřeby býval svěřován jeden kraj dvěma missionářům,

nebo jednomu missionáři kraje dva. Tyto missionáře, prve nežli je do vykázaného kraje poslala, podrobila konsistoř zkoušce způsobilosti, zejména zda obeznámeni jsou dostatečnou měrou ve studiích polemických, pak vyžadovala od nich přísahu, že budou úřad missionářský svědomitě zastávati, a konečně opatřovala je příslušnými fakultami buď písemnými nebo tištěnými.¹⁾ Missionáři arcibiskupští musili podávati zprávy na konci každého měsíce, a v nich při každém dni uvéstí vykonané práce missionářské, a ke konci udati počet katechesí, návštěv vsí, počet haeretiků obrácených a počet knih zabavených. Zprávy ty bedlivě měl pročitati expeditor in causa inquisitionis haereticarum pravitatis a posuzovati činnost jednotlivých missionářův. Liknaví missionáři, kteří zprávy pozdě zasílali, byli napomináni. Rovněž káráni bývali missionáři, kteří rychle z místa na místo přecházeli, nebo kteří místo prací missionářských konali v neděli a ve svátek kázání místo farářů, nebo udělovali místo duchovních správců bez potřeby svátost sv. křtu a posledního pomazání a p. Neuposlechl-li missionář opětovného napomenutí expeditorova, měl oznámiti jej konsistoři, jež pak rozhodla, má-li býti liknavý missionář odvolán a jiným nahrazen. Obširná instrukce,²⁾ kterouž missionáři řídit se měli, byla sdělena také se všemi faráři, aby i oni pokud možno vykonávali práce v nich missionářům vytčené. Roku 1741 nařídila konsistoř vikářům, aby bděli nad tím, by missionáři plnili povinnosti v instrukci té obsažené³⁾, aby dotazovali se farářův a věřících o činnosti missionářův, a konečně aby v aktech kanonické visitace věnován byl zvláštní odstavec činnosti missionářův. Stručný obsah došlých měsíčních zpráv missionářů měl expeditor a tergo poznamenati, na konci roku pak měl ze všech těchto zpráv i jiných listin úředních, pokud jinověrců se týkaly, zhotoviti zevrubný přehled.

S missionáři měl kurátní klerus v příkladné horlivosti závoditi. Patentem z r. 1742 nařízeno bylo farářům, aby v době postní každého dne zvonem svolávali mládež farnosti své, učili ji katechismu, ve ctnostech křesťanských ji cvičili a připravovali k přijetí sv. svátostí.

»Horlivé vykládání učení katolického,« praví konsistorní patent z r. 1743, »jest nejúčinnějším prostředkem proti šíření se haerese.« A rovněž i patent z r. 1744 klade duchovenstvu na srdce, aby hladovícím duším horlivě lámali chléb učení křesťanského.

Z pojednání našeho jde, jak za to máme, s dostatek na jevo, že arcipastýřové pražští i rádčové jejich v konsistoři konali vzorným způsobem bedlivou na Sioně stráž, projevující při tom přísnost otcovskou, laskavost a šlechetnou humanost zmírněnou, a hájící při tom vážnost vznešeného úřadu svého.

Příloha I.

Vzor dekretu missionářského.

Reverendissimi ac Celsissimi Principis, Domini Domini Joannis Mauritii Gustavi, Dei Gratia Archi-Episcopi Pragensis, sedis Apostolicae Legati Nati, S. R. I. Principis, Comitum de Manderscheid-

¹⁾ Viz přílohu I. — ²⁾ Podáváme ji v příloze III. — ³⁾ Viz přílohu II.

Blankenheim et Geroldstein, Lib. Bar. in Iunkerath, Domini in Pettingen, Daun, et Erp; Sac. Caes. Reg. Cath. Majestatis Consiliarii Intimi Actualis, Inclyti Regni Bohemiae Primatis, Ecclesiarum Metropolitanae Coloniensis, et Cathedralis Argentinensis respective Praepositi, senioris ac Thesaurarii, Illustris Ecclesiae Collegiatae ad S. Gereonem intra Coloniam pariter Praepositi, nec non Carolo-Ferdinandae Universitatis Pragensis Cancellarii Perpetui (Tit.) Vicarius in Spiritu alibus Generalis et Officialis, Totumque Archi-Episcopale Pragense Consistorium.

Honorabili N. N. *Salutem et Paternam Benedictionem.*

Quemadmodum inter praecipuas Pastoralis Curae partes esse dignoscitur, ut Grex Dominicus in unitate salvificae Fidei Catholicae et Doctrinae puritate conservetur, debiles adhuc et pusilli in eadem Sancta Fide magis ac magis corroborentur, oves vero per insultus luporum dispersae et a via veritatis aberrantes, ad ovile Christi, cuius pretioso Sanguine redemptae sunt, reducantur; Ita reverendissimus ac Celsissimus Princeps, Dominus Dominus Joannes Mauritius Gustavus, cuius humeris Supremi in hoc Inclyto Bohemiae Regno Pastoris incumbit obligatio, de opportunis mediis, quibus cooperante Domino Haereticae pravitatis malum (quod hinc inde in hac Archidioecesi Pragensi et Regno praecipue vero in quibusdam districtibus profundas fixit radices, et in dies magis ac magis detegitur) evellatur, penitusque extirpetur, paterne sollicitus resolvit, statuitque firmiter, cum concurrentia Inclytorum D. D. Regni Statuum praeter ordinarios animarum Pastores, adhuc alios Operarios seu Missionarios porro constituere, de congrua sustentatione iis providere et quo usque necessitas aut utilitas animarum id exegerit, vel visum sibi fuerit, eosdem in hoc munere conservare. Quoniam autem altefata sua Reverendissima Celsitudo hoc sanctum et Apostolicum Missionarii munus Tibi N. N. (habili et idoneo reperto) committendum in Domino iudicavit, Teque ex parte Nostra consuetis Literis patentibus, instructioneque debita muniendum resolvit.

Nos igitur huic gratiosae ordinationi pro debito obsequentes, Te praevis N. N. examinatum, approbatum, et pro munere hoc obeundo idoneum repertum praesentibus comitamur, Districtum N., in quo animarum salutem eo commodius, et cum maiori fructu operari possis, Tibi designantes, observabis autem sequentia:

1. Animas Haeresi infectas in precibus et Sacrificiis tuis peculiariter DEO, ut ad illam detestandam et abiurandam divinitus moveantur, et sic ad lumen Fidei, quod non nisi Donum DEI est, acquirendum disponantur, commendabis.

2. Ita te geres erga quoscunque aberrantes, ut ex paterno, fraternoque agendi modo, humilitati et mansuetudini iuncto, singulis clare constet, omnia pure desiderio Salutis agi, quidquid circa illos agitur, quod tunc maxime fiet, si in conversatione prudentiam et discretionem serves, et ne zelo in actionibus, aut verbis tuis indiscreto vel maxime in Concionibus per correptionem vel correctionem feraris, caveas; nequaquam tamen volumus, ut a vicinis, aut intra Territorum Officio Missionis tuae concreditum existentibus Parochis per Conciones, cum neglectu obligationis tuae abstraharis.

3. Invigiles diligenter parvulorum et rudium, etiam adultorum hominum, in rebus fidei instructioni, pauperumque personarum Curam lubenti suscipias animo; et post Instructionem Catechetica in examine iuventutis, ac praesertim hominum adultorum, impatientiam aut displicentiam aliquam ne monstres, et admittas: minus eos confundere quaeras, qui minus satisfaciunt; sed quos rudes, aut non satis instructos, vel minus capaces animadverteris, eosdem privatim in domibus cum omni suavitate et longanimitate instrua; in Concionibus porro cavebis a cavillationibus, perstrictionibus et omni mordaci verbo, ac aliis inconvenientiis omnimodo abstineas; verum Evangelicam veritatem clare ad captum exponere studeas, et denique Apostoli Exemplo praedices Christum, et hunc Crucifixum.

4. In officiis divinis publicis, peculiariter in celebratione Missarum et administratione Sacramentorum (ubi occasionem habueris) decentem Cultum, reverentem et accuratam Sacrarum Caeremoniarum observationem adhibeas, ac diligenter invigiles, ut munditia digna Mysteriis, quae in Ecclesiis et Altaribus celebrantur, reperiat etiam in templo animae tuae (si sacri verbi: »Nescitis, quia Templum DEI estis,« recordatus fueris) et pietati ac puritati Conscientiae ita studeas, ut quotidie aptus esse possis ad sacro-sanctum Missae Sacrificium, et ut tu, itidemque illi, qui tecum morabuntur, ab omni sitis suspicione pravitatis immunes.

5. Pacate et discrete te geres, in temporalia et alia functionem tuam excedentia, vel ad illam non pertinentia, te non immiscebis, in colloquiis familiaribus et litteris, maxime cum Parochis, quorum Parochiani Curae tuae in Officio Missionis committuntur, frequenter agas de his, quae ad Conversionem animarum procurandam iuvant, et si quempiam de haeresi cum fundamento suspectum haberes, contra eundem non via facti procedendum erit; verum occurrente casu, si hoc vel illo loco ex capite haereseos quispiam carceri mancipandus esset, apud officiales oeconomicos, locorum Magistratus, Dominia, vel etiam, si opus fuerit, apud ipsum Regium Officium Districtuale assistentiam petas, nisi fors manifestum periculum fugae appareat, quo casu tamen mox post incarcerationem praefato competente loco id insinuabitur, subinde cum Parocho, cuius ovicula est, debite correspondebis et contra eiusmodi suspectum (nisi iam incarceratus, notorius, aut apud Iudicium saeculare denunciatus esset, eo enim casu, ab examine supersedendum et de hoc prius Nobis relatio danda foret,) simul cum Parocho examen accurate, mansuete et discrete instituetis, subinde Examen huiusmodi ab utroque vestrum subscriptum, et sigillo roboratum ad Vicariatus Foranei Officium, cui ipse Parochus, in cuius territorio operaberis, subiectus est, inde ad Officium nostrum indilate dirigendum, transmissuri, et ulteriorem resolutionem nostram praestolaturi.

6. Si quando urbanitatis gratia mensis Saecularium interesse oportebit, ita te geres, ut modestiae et temperantiae limites non excedas, pravique exempli omnem fugias occasionem et speciem.

7. In loco, ad quem destinaris, quousque revocatus non fueris, permaneas, nec cum animarum detrimento hinc inde te conferas, aut alias cum Authoritatis iactura vageris, congrua tibi assignata

sustentatione contentus neminem Saecularem aggraves, nemini Parochorum, aut Vicariorum Foraneorum sis molestus.

8. In Ecclesiis aut Locis alicui Parocho subiectis nihil attentes, nisi cum consensu eius, aut ab ipso requisitus fueris, et id sine impedimento et neglectu, ut praemittitur, tuae obligationis praestare possis.

9. In Ecclesiis in supradicto districtu sitis de praevio Consensu et facultate Loci Parochi ac iure Stolarum ipsi salvo manente, poteris Sacramenta administrare, etiam in necessitate baptizare, cum obligatione, nomen baptizati, levantis et testium, eidem Loci Parocho manifestandi, Matriculae Ecclesiae inserendum, copulandos vero, si a proprio Copulandorum Parocho te requiri contingat, antequam ad denunciations, et copulationem eorum procederetur, diligenter examinabis de impedimentis et aliis circumstantiis, aut pro Examine ad suum Parochum remittes, et si qui fuerint, quorum unus Catholicus et alter Haereticus sit, praehabita cum loci Parocho correspondentia, Personae eiusmodi ad Tribunal Nostrum remittantur.

10. Libros Haereticorum (praeterquam opera Caroli Molinaei, Nicolai Machiavelli, et Libros Astrologiae Iudiciariae principaliter, aut incidenter, vel alias quovis modo de ea tractantes), legere poteris, ut doctius errores refutare valeas; ubicunque autem apud saeculares illos repereris, ipsos modo bono, et suavi cum omni discretionem, fundata et clara remonstrazione, absque violentia et strepitu accipere aillaborabis et levabis; atque ubi opus fuerit, brachii Saecularis auxilium implorabis, et ad nos remittere obligaberis.

11. Quorumcunque fidelium poenitentium (exceptis Monialibus) Sacramentales Confessiones audire, illosque ab omnibus etiam reservatis casibus (excepta censura Excommunicationis lata propter violentam manuum iniunctionem in Clericum, hanc enim in omnibus Generalibus Licentiis excipi debere declaramus, uti et excepto casu publice denunciati), dummodo consensus illius, qui Ecclesiae praeest, in qua Confessiones auditurus es, accedat, durante tuo Missionis Officio, vigore huius Decreti absolvere poteris.

12. Etiam volumus, ut Haereticos, quos converteris, postea frequentius accedas, eosque in Fide Catholica corrobore et consolides, atque nos, si quid observaveris, quod nostra correctione indigeret, informes, ac tandem fructus Missionis tuae, et defectus repertos ordine descripto, Vicario Foraneo tractus illius, in quo pro tempore moraberis, abinde ad Nostrum officium immediate transmittendos, omni Mense debite consignes.

Noveris itaque fili dilectissime in praescripto tibi hic recto tramite ambulare et obligationi Muneris tibi commissi in omnibus eatenus satisfacere, ut suo tempore cum exultatione manipulos Messis tuae reportare valeas.

Volumus porro, priusquam opus Missionis tuae inchoes, praesens Decretum Nostrum Vicario Foraneo Archi-Episcopali tractus illius, in quo operaberis, et cuius Vicarii Inspectioni pro tunc subiectus eris, debite exhibeas, et operationem tuam non aggrediaris, nisi praesalutato Territorii Dominio. — Pragae in Cancellaria Archi-Episcopali, die N. Mensis N. Anno N.

Příloha II.

Konsistorní vynesení dané vikářům v příčině missionářů.

Venerabilis Nobis Dilecte.

Fusior emanat a Reverendissima hacce Curia ordinatio ad Archi-Episcopales Missionarios in Districtibus huius Archi-Dioeceseos constitutos: in qua ipsos non tantum ad ferventer sacrae Missionis munus obeundum in Domino cohortamur; verum etiam iisdem pro uberiori huius Missionis profectu, et animarum emolumento (praeter alias datam instructionem) aliqua praescribimus, quibus sancte occupentur. Quam ordinationem Nostram hisce acclusam vobis transmittimus, eo fine, ut Honorabilibus Dilectis Districtus Vestri Missionariis eandem (cuilibet in uno exemplari) si necdum ipsam per alterius Tractus Officium Vicariatus obtinuerunt, non modo indilate extraditis, seu extradi faciatis; sed et vigilantem geratis oculum: ut iidem suum munus cum diligentia, fervore et zelo peragant, conformando se salutaribus adhortationibus et monitis nostris, quae in praedicta ordinatione praescribimus. De quo ipsos datis occasionebus crebrius admonebitis et excitabitis; unaque de conatu et zelo ipsorum a Beneficiatis, et fidei populo notitiam, quandoque accipiendo, nobis, prout repereritis, de hoc referre non intermittetis, specialem Paragraphum in relatione visitationis Canonicae sub finem facturum de Missionariis.

Et quantumvis quidem ea, quae in praedicta ordinatione Nostra continentur, quantum ad curam, et zelum animarum, instructionem, vigilantiam, et adhortationem, ipsumque modum congruum, qui eatenus Missionariis praescribitur operandi, ipsos Beneficiatos et curam Animarum gerentes, quippe ad pascendum gregem Domini praecipue vocatos et missos, sibi dudum familiaria fecisse, et in usum deduxisse minime dubitare velimus; tamen, quo eiusmodi instructionem Missionariis datam non ignorent, ordinandum duximus et tenore praesentium ordinamus: ut eiusdem singulis, Beneficiatis, et curam Animarum gerentibus cuilibet unum exemplar, relictis vobis tum pro Archivio Vicariatus, tum pro Successoribus in Beneficio aliis duobus (quorum congruum numerum hisce fecimus accludi) quanto citius transmittatis. Fiet ita, ut iidem Beneficiati Nostri Dilecti (qui longe maiorem quam PP. Missionarii pro lucro animarum ipsis creditarum impendere tenentur conatum ac fervorem) ea, quae pro fructu earum in hac ordinatione Nostra eatenus praescribuntur, attentiori oculo nonnunquam relegentes, tanto alacrius positae iam in excolenda vinea Domini egregiis laboribus, laudabilibusque vestigiis et ipsi insistant; et Capellani eorundem habeant, secundum quae (praeter alias saluberrimas instructiones Nostras) in exercendae Animarum curae methodo maxime sub initium Ecclesiasticarum suarum functionum se gerant, forment et procedant. Qui quod reliquum est, solito Nostro paterno affectu vobis propensi manemus.

Pragae in Cancellaria Archi-Episcopali, die 2. Januarii, 1741.
Reverendissimi, ac Celsissimi Sac. Rom. Imp. Principis, Do-

mini, Domini Joannis Mauritii Gustavi, Dei Gratia Archi-Episcopi Pragensis, Sedis Apostolicae Legati Nati (Tit.) Vicarius in Spiritualibus Generalis et Officialis, Totumque Archi-Episcopale Pragense Consistorium.

Joannes Mauritius Wenceslaus Martini,
Vicarius Generalis et Officialis.

Antonius Wokaun,
Cancellarius.

Příloha III.

Instrukce missionářům daná r. 1741.

Reverendissimi ac Celsissimi Sac. Rom. Imp. Principis, Domini, Domini Joannis Mauritii Gustavi, Dei Gratia Archi-Episcopi Pragensis, Sedis Apostolicae Legati Nati (Tit.), Vicarius in Spiritualibus Generalis et Officialis, Totumque Archi-Episcopale Pragense Consistorium.

Honorabilibus Dilectis in hac Archi-Dioecesi Pragensi constitutis Missionariis,

Salutem in Domino.

Cupientes Apostolicae Missionis opus ab omnibus et singulis PP. Missionariis in hac Archi-Dioecesi operantibus salutare cum profectu peragi, censuimus in hunc finem esse iisdem, praeter ea, quae in instructione speciali singulis commissa sunt, sequentia adhuc intimanda: prout tenore praesentium intimamus et ordinamus: Pro

1. Iidem PP. Missionarii memores suae obligationis commissum sibi munus Missionis eatenus obeant, ut non alias, quam quae ipsorum sunt muneris operationes, tantum exerceant; ab iis vero, quae a Missione sunt alienae, omnino abstineant. Unde munera Parochialia ab ipsis Parochis peragenda, ne quidem requisiti (nisi urgens adsit necessitas) cum neglectu Missionis assumant, minus in eadem sese suapte sponte ingerant; sed eadem ipsis Parochis, quibus id ex vi sui muneris incumbit, persolvenda relinquunt; nec apud Beneficiatos et curam animarum gerentes ulla ratione vices Capellanorum suppleant, aut apud eosdem, dum a Beneficio (etiam de Nostra facultate) absunt, more Cooperatorum, vel alio quovis modo sese detineant: Scientes id fini Missionis, et intentioni Suae Reverendissimae Gelsitudinis et Inclytorum Dominorum Statuum Regni ex utraque parte onus expensarum ferentium, omnino adversari; verum loca assignati sibi Districtus, pro quo unice destinatos se esse noverint, et meminerint, magna cum sedulitate adeant, et visitent: atque ob maiorem Missionis suae fructum capessendum non tantum cum Parochis, ad quorum territoria eosdem venire continget, sed et cum Vicariis Foraneis, in quorum Tractu existent, super operationibus suis sedulo et fideliter correspondeant.

2. Ordinamus: Ut iidem PP. Missionarii relationes menstruas Missionis, elapso quovis mense, quanto citius fieri poterit, ad Reverendissimum Officium transmittant nec ulla ratione differant, ita concipiendas et stylizandas: ut in iis operationes Missionis singulis

Mensis diebus correspondentes specificè exprimant iuxta ordinem dierum ipsius mensis. Demum sub finem relationis operationes ipsas in hac nunc dicta relatione contentas in calculum stringant,

Exempli causa: Catecheses tot
 Visitationes tot
 Examina de haeresi suspectorum tot

Et sic de aliis:

Iisdemque relationibus in continuo, Catalogum, seu specificationem librorum per hunc eundem mensem sequestratorum cum nomine Authoris, et Tituli subnectant, cum addito (si recentioris sint editionis) quo Anno editi fuerint, et in qua materia Fidei potissimum sint erronei: exprimendo pariter folii, seu paginae numerum, ubi doctrina illa erronea contineatur? cui tandem Summa eiusmodi librorum subnectatur. Et ista semper ita specificanda venient, non obstante, quod etiam in ipso contextu relationis fortasse horum librorum ita sequestratorum mentio facta fuisset.

Relationes ergo eatenus singulis mensibus faciendae (praemisso Reverendissimi Officii Titulo) sequenti modo apponentur:

Deposita a me relatione Missionis pro mense N ulteriorem eiusmodi relationem menstruam facio pro mense N Anni currentis N in sequentibus:

1ma die mensis N operatus sum hoc, etc.

2da die hoc, etc.

3tia hoc et sic de reliquis diebus mensis.

Summa:

Catecheses tot
 Visitationes tot
 Examina de haeresi suspectorum tot etc.

Catalogus Librorum per hunc mensem sequestratorum:

Specificentur:

Ita pro debito obligationis meae humiliter refero et fideliter contestor.

Reverendissimi Archi-Episcopalis

Consistorii

obsequentissimus

Nomen et Cognomen.

Archi-Episcopalis Missionarius

in Districtu N.

Titulus seu inscriptio a tergo:

Ad

Reverendissimum Archi-Episcopale Consistorium.

Relatio menstrua Missionis
 pro mense N. Anni N.

a me N. N.

Archi-Episcopali Missionario
 in Districtu N.

Copias vero relationum et pariter copias Catalogorum respectu sequestratorum librorum asservent, si quae ratio id subinde exposcat opportune exhibendorum.

Libros porro sequestratos bene custoditos et obsigillatos una cum comitiva in scriptis danda, et annexo Catalogo illorum dein ad Reverendissimum Officium tuta transmittant occasione.

Volumus autem, ut dum relationem menstruam pro ultimo mense cuiuslibet Anni, id est, pro Decembri (quod illico, ut praemissum est, cum lapsō mense faciendum erit) Nobis consignabunt, huic ultimi mensis relationi non tantum particularem Summam mensi huic correspondentem, sed etiam Summam Summarum totius Anni operationum subnectant, contrahendo videlicet in eandem Summam generalem particulares Summas suarum eiusmodi operationum singulis Anni mensibus correspondentium; quod idem quoad libros per decursum totius Anni sequestratos erit observandum.

3. Quodsi aliquando casus occurrant, qui necessariam exposcant Reverendissimi Officii resolutionem, tales per speciales proponant libellos, licet eiusmodi casum fortassis iam in relatione menstrua etiam attigissent.

4. Assistentias fori saecularis, et in specie Regii Districtualis Officii, in casibus, in quibus eiusmodi assistentiis necesse fuerit, debito et reverenti modo petant; eam ob causam studeant Regios DD. Districtuales Capitaneos omni honore praevenire, eos cum reverentia quandoque accedendo et requirendo: velint salutare hoc Missionis opus suis Officiis secundare et benignam, si eam expeti contigerit, praebere assistentiam. Quam exigente necessitate decenter petere, eiusque causam suaviter scient repraesentare: qui modus agendi etiam respectu aliorum Dominiorum et Magistratuum, nec non aliorum, qui suis Officiis secundare possent Missionem, erit observandus. Quodsi contingat assistentiam recte petitam denegari (a quo tamen alienos futuros speramus eos, a quibus eam peti erit necesse) tunc illico, vel ad Vicariatus Officium, vel ad Reverendissimum Consistorium recurrere non intermittent; ceterum in relationibus semper etiam erit annectendum, ubi negata, vel data fuerit eiusmodi petita assistentia: ut Reverendissima Celsitudo (Tit.) eiusque Reverendissimum Officium sciat distinctionem facere eos inter, qui sacrae Missionis sese exhibeant Fautores et Amicos; et qui secus.

5. Mansuetudinis autem memores, dum aliquos infirmos in Fide deprehendi contigerit, eosdem fustigationibus et verberibus affligi ac tractari nullatenus petant, multo minus ipsimet ad ea descendant, vel verbis severioribus, asperis, sarcasticis, et scommatibus quempiam impetant et offendant; verum suavi et paterno modo procedentes, ipsos benignis alloquiis, congruis spiritualibus remediis, et solidis argumentis ad meliora reducere satagent, et ne fustigationibus, aut verberationibus affligantur, potius quantum in iis fuerit, intercedant.

6. Examina suspectorum de haeresi concurrenter cum Parochis, absque tamen praesentia Saecularium, etiam qua Testium (hi enim peracta confrontatione illico semper sunt dimittendi), peragent.

7. Pariter memores modestiae et honestatis Clericalis, atque exinde secuturae aedificationis aliorum, ab omni offendiculo caveant, seque in cunctis actionibus et conversationibus gerant irreprehensibiles, Gloriam Divinae in terris augendae, et lucro animarum sedulo intenti, unde meritam aliquando a Largitore omnium bonorum capiant remunerationem.

8. Idem PP. Missionarii, dum eos ex Missione discedere, aut Districtum mutare contingeret, relationem faciant Reverendissimo Consistorio, quaenam in illo Districtu, in quo Missionem operati fuerunt,

reperiantur et restent emendanda; locaque et personas de haeresi, aut retentione librorum haeticorum suspectas consignent, et specificent: quam specificationem una cum iis Decretis, quae forsan per tempus suae operationis ex Reverendissimo Officio ad eos facta sunt, pro sui Successoris directione et notitia in Reverendissimo Officio scriptotenus deponant, priusquam ad alium locum se conferant. Demum vero Successor, antequam Missionem inchoet, Antecessorem suum pro capienda uberiore notitia eorum, quae ad promovendam et prosequendam cum desiderato fructu in Districtu illo Missionem faciant, accedere (si in vicinia existeret), personaliter, (si remotior esset) scripto requirere non intermittat; quam notitiam Antecessor prompte et sincero pro S. Missionis profectu animo praestabit.

Ne vero aliqui ex P. P. Missionariis steriliorem campum operationis se in hoc, aut altero Districtu, pro quo destinati sunt, nactos fuisse, aut non omni parte Anni Missionem exerceri posse autument: quasi vero tunc tantum opera Missionis operarentur, dum cum examinibus Haeticorum aut de haeresi suspectorum occupantur; ea propter subiungimus quaedam, quae quidem ex instructione iis, dum Missionariorum numero adscribuntur, data deducuntur, et profluunt, quae si pro debito zelo exequi studeant, steriliorem operationum ad Missionem pertinentium campum sibi obtigisse, minime poterunt censere; Nimirum.

1. In civitatibus, Oppidis, ac Pagis, Domus, Scholas, Hospitalia, Carceres; item Molendina, Ovilia et Vineas, ac solitarias inter campos sylvasque sitas habitationes visitent: Populumque spiritualibus alloquiis, et pro exigentia paternis monitis ad servanda DEI, et Ecclesiae praecepta, et pietatem Christianam excitent, animent, et exhortentur.

2. Tam publice in Ecclesiis et Scholis, quam privatim in Domibus catechizent et in credendis quidem necessitate medii (uti dicitur), primo, tandem et in credendis necessitate Praecepti, iuvenes et adultos, hominesque vagos ac obvios rudes, Mendicos et Pastores in campis, ubi in pascuis plures utriusque Sexus quandoque congregati reperiuntur, instruant; ipsisque essentialia Sacramentorum explanando, in iis praesertim, quae ad ritam et saluti cum fructu Sacramentorum perceptionem requiruntur, et quae pro adimplendo officio iustitiae Christianae scitu sunt necessaria, in omni suavitate, laeta fronte, cum animi tranquillitate, absque signo omnis impatentiae, adhibito semper discreti zeli moderamine erudiant, ne scilicet instructiones eiusmodi fiant tempore importuno, neve nimium protrahantur, attendentes.

Advertant etiam, qualibus principiis Fidei imbuatur iuventus Scholas frequentans? quibus libellis in condiscendis literis utatur? ipsosque Ludimagistros de credendis (non tamen praesentibus aliis et iuventute scholastica praesertim) examinent et ad praelucendum bono exemplo iuventuti, aliisque, admoneant.

3. Habentes iidem P. P. Missionarii plene perspectum et memoriae mandatum (quod quidem eos habere confidimus) Catechismi tractatum et materiarum ordinem: de his illos, qui paulo meliorem progressum in doctrina Christiana fecerunt, instruant, utque alios in doctrina Christiana initiantes erudire velint, rogent, suadeant et admoneant.

4. Faciant sibi SS. Tridentini Concilii lectionem familiarem: et praesertim (ut hoc in loco opportune dicamus), Sess. 6. de Iustificatione, et Sess. 14. de Sacram. Poenitentiae: ubi utiles, et salutare ad propositum ubertim reperient instruendorum et catechizandorum Fidelium materias.

5. Pariter in hoc studium praecipuum impendent, ut habentes exquisitas in promptu actuum Fidei, Spei et Charitatis, sicuti et Doloris seu contritionis perfectae formulas, easdem inter expressionem affectus et sancta suspiria cum iuventute non minus, quam cum adultioribus frequenter eliciant, et elicere doceant: diligenter eisdem explanantes motiva supernaturalia harum virtutum Theologicarum, et contritionis; eosdemque fideles (parvulos praesertim, quos ad diluculum rationis iam pervenisse animadverterint) instruant de necessitate et obligatione se frequenter in iisdem Virtutibus exercendi et contritionem perfectam in quovis probabili periculo mortis eliciendi: explanando simul eximiae huius Virtutis effectum. Subnectantque fieri posse, ut constituti in peccato mortali copiam Confessarii habere non possint, tuncque unicum remedium salutis superesse: si ad actum contritionis perfectae refugiant, eumque cum serio proposito deinceps non peccandi eliciant. Hinc qualiter Contritio perfecta a contritione imperfecta distinguatur, explanatio non erit omittenda.

Ne vero rudes dubitare possint omnia credenda esse, quae per Ecclesiam Catholicam credenda proponuntur: doceant eam esse Magistram infallibilem, utpote columnam, et firmamentum veritatis. Illamque in Petra illa solidatam, contra quam ex promissione Christi portae inferni non praevalerunt. Unde

Uterius explanent Fidelibus adultioribus, et in doctrina Christiana iam aliquatenus progressis notas verae Ecclesiae et perpetuam visibilitatem ac infallibilitatem Sanctae Ecclesiae Romanae: cuius invisibile Caput est Christus, visibile vero Summus Pontifex: eundem esse iudicem controversiarum Fidei, Eique esse obediendum.

6. Doceant senes, iuvenesque orare ad trinum pulsum diei, mane, meridie et vesperi salutationem Angelicam: dumque occasio sese offeret, preces istas clara voce cum praesentibus orent, simulque in hac opportunitate insinuent Indulgentias plenarias huiusmodi preces orare solitis et sacramentaliter confessis, sacraque communione reffectis (quas singulis mensibus semel lucrari possint) esse concessas; unde ad constanter recitandas has salutationes Angelicas, et obtinendum hunc fructum spirituales Populum moneant et exhortentur: ac una insinuent, quod ubi hic trinus pulsus diei in pagis defectu campanarum fieri non potest, tamen mane, meridie, et vesperi hanc salutationem Angelicam recitantes, earundem Indulgentiarum plenariarum se participes facere possint.

Moneant, suadeant, et doceant Fideles examen conscientiae singulis diebus vesperi, ac mane instituere, ac desuper perfectae contritionis actum elicere. Nec minus mane pro operibus diei bonam intentionem formare, eamque subinde per diem renovare; et haec quanta sint utilitatis, quantumque meritorum sibi Fideles per hoc comparare possint, explanent.

7. Invigilent et admoneant, ut omnes et singuli Fideles, iuvenes, senesque orare saltem sciant Orationem Dominicam, Salutationem

Angelicam, Symbolum Apostolorum, Decalogum, Salve Regina et Angele DEI, qui Custos es mei; quas pariter, saltem mane ante laborem et vesperi ante somnum devote persolvant. Similiter praescriptas ab Ecclesia preces ante et post mensam non modo Patribus Matribusque familias recommendent, easdem et ipsi, dum sese offeret occasio, clara voce praeorent, sed et ut ipsis etiam absentibus, voce clara praeorentur, utque idem servetur cum cantilenis pro gratiarum actione post mensam destinatis, piis et approbatis (Dominicis saltem et Festivis diebus) decantandis exhortentur, suadeant, iustumque et in hoc conatum suum impendant.

8. Precibus ac devotis cantionibus inter diurnos labores fundendis, ac decantandis assuefieri, Missae diebus feritatis, ubi eius copia habetur, interesse et si ob labores assiduos eidem Sacrificio adesse non possunt, adminus ad pulsum, seu signum campanae, quod ad Sanctus aut Consecrationem dari solet, sive domi, sive ruri existentes, genua flectere, piunque suspirium ad DEUM Eucharisticum elicere, suadeant; et quo facilius persuadeant, fructum et utilitatem inde in animas eorum redundantem exponant: diem denique in pace et domestica concordia, sobrie, pie, inter castos discursus, et sermones (quodque summa est pietatis) in DEI, proximique charitate, studeant transigere, admoneant et exhortentur.

9. Adhortentur quoque Populum ad frequentanda sedulo, et quidem per decursum Anni saepius Sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae; nec pigeat instruere, qua vultus, oculorum, manuumque compositione, et modestia deceat hoc Sacro-Sanctum Epulum accedere. Ad suscipiendum vero Sacramentum Confirmationis eos, qui necdum illius Characterem insigniti sunt, animent, eius virtutem Populo, sicut et praeparationem ad illud explanent; ordinarium tempus, (quod est feria secunda et tertia Pentecostes) quo hoc Sacramentum hic Pragae conferri solet, Fidelibus intiment; appropinquante Pentecostes tempore, illud eidem Populo in memoriam reducant, ac rursus fructum et utilitatem huius Sacramenti ipsis sedulo explicent; nec verbis claris addere omittant: Sacramentum hoc citra gravem culpam et poenam iterari non posse.

Praeterea etiam ad habendam in domo crucifixi Effigiem, Imagines pias, nec non aquam benedictam, qua mane saltem, et vesperi sese aspergant, et sub aspersione Versiculum illum poenitentis Prophetiae: Asperges me Hyssopo, et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor, recitare consuescant, animent et admoneant.

Sicut ex adverso, si forte aliquibus in dominibus turpes, obscaenae, atque adeo et scandalosae picturae reperientur, hae tanquam intolerandae, utpote grave periculum, ruinamque animarum invehentes, curent, ut eiiciantur et in hoc prudentem, piamque suam operam impendant; discretum zelum semper in memoria habentes.

10. Invigilent, admoneantque, ut Fideles Dominicis et Festivis diebus Missae, Concioni et Catechesi intersint, non tantum Patres Matresque familias, eorum proles et inservientes, sed et, qui pasceendis pecoribus et gregibus destinati sunt; demum praedicti Patres, Matresque ea, quae de doctrina Christiana in Concione, vel Catechismo dicta fuerunt, tam a prolibus, quam a domestica sua familia

faciant recenseri, ut audita in templis domique repetita, magis memoriae imprimantur: et si forte audita ignorarent, a Patribus, Matribusque familias corrigantur, emendentur et doceantur.

Commendent in Templis reverentiam, modestiam et devotionem: collaudent separationem sedilium in templo quoad sexus divisionem: admoneant, ut in domibus ac diversoriis a musica et computatione temperetur et abstinence tempore divinorum, prouti id aliunde est vetitum.

Lustrent et visitent decenter eo tempore, quo divina in Ecclesia peraguntur, habitationes hominum, in quos suspicio aliqua posset cadere; et advertant diligenter, quibus negotiis homines domi tunc manentes vacent? an non libros legant haereticos? suspecta conventicula celebrent? aut non forte ex negligentia, aut contemptu absint a divinis? unde qualiter et quibus operibus sanctificandi sint dies Dominici et Festi, Populus erit instruendus.

11. Praesentiam et timorem DEI Populo constanter inculcent: inter cetera vero abominabilia praepedire et abolere satagant blasphemias, maledictiones, magias ac superstitiones. Dissidentes coniuges conciliare, iurgia et inimicitias inter vicinos componere student; adulteria et concubinatus, cantus obscaenos et turpiloquia, scandala et ebrietates tolerari prohibeant: Famulantes ad fidelitatem, omnes ad convenientem suo statui castitatem admoneant.

Si quae in peccatum carnis lapsae, ac prostitutae personae in aliqua communitate reperiuntur, requirant et moneant pro debita dexteritate et observantia, Officiales, Iudices et Patres familias, ut invigilent, ne tales personae vitio huiusmodi fortassis deditae, aut plane quandoque pellices (velut scabiosae oves) alios inficiant et innocentium animas seducant.

12. In non copulatos sibi more coniugum conviventes inquirant, et tales deprehensos ab invicem separari faciant, implorata, in quantum opus, assistentia fori saecularis; sique huiusmodi personae matrimonio iungi volunt, iis concilio succurrant, et auxilio.

Coniuges dissidentes, ut supra dictum est, ad invicem reconcilient, eosque suapte Autoritate separatos, ad matrimonialiter cohabitandum adhortentur; renuentes vero sibi cohabitare propriis eorundem Parochis insinuent, et non praestita ipsis obedientia, Officio Vicariatus Foranei, demum non secuta hic emendatione, ad Reverendissimum Consistorium (nisi vel Parochus, vel Vicarius Foraneus id facturi essent) ipsi deferant.

Sponsos in eadem domo habitare quod non liceat, insinuent et instruant.

Quoad vagos marem et mulierem simul deprehensos, habitum personarum ratione, in quas suspicio eiusmodi cadere possit, prudenter ac circumspecte explorent: utrum ad invicem matrimonialiter copulati existant? Et quomodo se copulatos esse doceant? demum uti compertum fuerit, pro bono et salute animarum ipsorum sint solliciti; sique prodiderit eos non esse copulatos et desiderare iungi matrimonio, suis locis pro iis interveniant, eosque a peccatis revocare conentur, ut supra commemoratum est.

13. In personas de haeresi suspectas et conventicula huiusmodi, ac receptationes Seductorum, aut eiusmodi personarum suspectarum inquirant, deprehensasque examinent, adminiculo etiam

formulae in Patentibus Nostris Vernalibus Anni 1733. § 3. prae-scriptae; et cum testibus in casu exigentiae et inficiationis confrontent; penes eadem examina autem de libris haereticis et suspectis, de complicibus, aliisque suspectis personis, nec non de seductoribus et conventiculis, in quibus locis ii se detinere, haec vero celebrari soleant? quomodo illi deprehendi, aut detineri possint? (cum adhortatione, ut eosdem, postquam de ipsorum adventu intellexerint, velint manifestare) interrogent; sique eiusmodi examinati reperti fuerint erroribus adhaesisse: eorundem examina Reverendissimo Consistorio consignentur, ab ipsis et propriis Curatis locorum subscripta et sigillata. Demum qualibus principiis Fidei imbutae sint proles, uxores, cognati, ac domestica familia talium suspectorum, modo suavi et opportuno explorent, atque pro comperto singulos ex his domesticis crebrius catechizent; eiusmodi vero suspectos, aut haeresi infectos de veritate unice salvificae Fidei nostrae, ex adverso vero de falsitate Sectae et errorum, quibus adhaeserunt, aut adhaerere putantur, sedulo et cum conatu instruant, ac saepius, si eos carcere detineri contingat, visitent: quod de visitandis carceribus generaliter hisce commendatur, ut supra iam dictum est.

Conversos autem, et sanctae Matri Ecclesiae reconciliatos, postquam etiam a censura absoluti fuerint, per huiusmodi instructionem, frequentius iisdem dandam corroborare studeant, atque ne postea relabantur, invigilent

Quodsi quandoque P. P. Missionarii examinibus personarum de haeresi suspectarum ipsimet adesse non possent, eas propriis Parochis, etiamsi alterius sint Dioeceseos, revelent, ut ab iisdem valeant instrui aut examinari. Ad quod aliunde vi Pastoralis sui muneris tenentur.

Libros denique quoscunque, sibi ad revidendum exhiberi faciant, eosque revideant. In libros haereticos inquirant: quibus repertis, aut extraditis, ex Retentoribus ipsorum, licet sponte eosdem extradidissent, quaerant, (idque tanto penitius facere est necesse, quanto magis ac patentius ipsis dictis retentoribus constare poterat, librum extraditum haereticum esse, aut doctrinam haereticam continere) an bona, vel mala fide (an nimirum scientes illos esse haereticos, et sub Censura prohibitos) eiusmodi libros retinuerint? legerint? an et quales errores in ipsis contineri animadverterint? utrum his erroribus fidem adhibuerint? unde et qua occasione libros hos acquisiverint? an ipsos aliis communicaverint? an non plures libros habuerit ille, qui hunc ipsis donavit, vendidit, accomodavit? Ac praeterea retentores huiusmodi librorum haereticorum, et ut praemissum eosdem sponte etiam exhibentes, de credendis examinent, et responsa eorum seu examina, si reperti fuerint, mala fide eosdem retinuisse, aut apud se servasse, aut si dubium de hoc fuerit, Reverendissimo Officio transmittant.

Disponant porro Populum, praecipue vero suspectos, ut pro viribus facultatum suarum sibi libros Catholicos utiles et spirituales comparare studeant; in quo si Parochi eorum proprii non possint esse auxilio, ipsi PP. Missionarii (praevis data, dum commode fieri poterit, eorundem Parochis de hoc notitia) in his procurandis opitulari non negligant.

14. Invigilent in nundinis, ne involucra librorum bonorum hae-

resim contineant; neve libri perniciosi foliatim inter merces impositi lateant; item in encaeniis et solemnioribus aliis diebus, ubi quandoque et nonnulli ex indigenis, ut apparet minime suspecti, tamen turpis lucri gratia sub praetextu venditionis aliarum mercium, (etiam piarum, veluti Rosariorum, Imaginum, Numismatum et Cantilenarum) libros haereticos distrahunt, in Secretioribus cistulis, aut minus apparentibus scriniis habentes eosdem reconditos: in qua fraude praesertim ii, qui Zitavia in has partes excurrunt, et merces pariter suas in nundinis et alio hominum, concursu venum exponunt, nonnunquam fuere deprehensi. Proinde ut tales ita reconditi libri inveniantur industrie studeant, illosque, ad quos vi Officii mercimoniam eiusmodi visitare spectaverit, de huiusmodi fraudibus et dolis reddant certiores et quatenus diligenter lustrare velint, humaniter requirant. Repertos demum ubicunque libros haereticos, aut superstitiosos, vel scandalosos, famososque libellos, sequestrent; cantilenas superstitiosas, male moratos iocos continentes, aut ad lasciviam provocantes vendi et cantari prohibeant, pariterque sequestrent; requisita ad haec, prout opus fuerit, etiam assistentia fori saecularis. Quod idem intelligendum est de hominibus vagis et agirtis, qui ad expositas quasdam picturas saepius ficta et inconventia miracula decantare solent. Deprehensis itaque talibus eos cantare prohibeant, cantilenis, libellis, ut supra una cum picturis, si indignae oculo Christiano fuerint repertae, sequestratis; tum demum de Pictore, de Impressore et Authore inquirant, eosque ad Reverendissimum Officium deferant.

15. Eandem vigilantiam continuo adhibeant adversus illos, qui iam aliquando ad partes acatholicas facti fuerint profugi, ut ut reduces: Uti et contra utriusque Sexus vagabundos homines, qui uti compertum est, sub praetextu diversorum mercimoniorum (praecipue cum tela ordinaria et etiam illa pro molis usitata, nec non cum libellis, cantilenis et piis, ut supra recensitae fuerunt, mercibus et cum altilibus) suam exercere videntur negotiationem. Imo compertum est: per eos, qui negotia cum frumento tractant, illudque extra Patriae fines evehunt, etiam sub hoc praetextu quandoque homines ex Boëmia ad partes acatholicas evectos fuisse. Etiam subinde quidam Seductores quasi exauctorati milites, mendici et laniones, Inclytum hocce Regnum pervadunt, negotiari, mendicare, et visitare se consanguineos fingunt, dum interea libros haereticos huc inferre, haeresim disseminare, homines abducere, et Coenam sub utraque porrigere solent, experientia id comprobante.

Admoneant incolas de caute recipiendis in suas privatas habitationes passim et promiscue ignotis advenis ex partibus acatholicis, aliisque locis suspectis: cum pro peregrinis et iter agentibus diversoria non desint; animando simul ad hospitalitatis Christianae virtutem in eos exercendam, a quibus nullum habeant metuendum ruinae spiritualis periculum, iis in locis praesertim, ubi multa reperiuntur pro iter agentibus hospitia. Pariter admonitione opus est, ut Fideles non habeant familiarem conversationem nec ullam correspondentiam, etiam cum consanguineis, ad partes haereticas factis profugis; quos tamen, si subinde visitationis, aut alia de causa huc venire contigerit, ad resipiscendum et redeundum ad gremium

sanctae Ecclesiae Romanae adhortentur, atque de illorum reductione, ac resipiscentia sint omnimode solliciti.

Non negligent occasiones hominibus, licet ii in partibus aca-
tholicis natos et in Secta aliqua educatos, eiusque asseclas se esse
profiterentur, nihilominus veritatem unice salvificae Fidei nostrae,
notasque verae Ecclesiae et perpetuam visibilitatem, ac infallibili-
tatem sanctae Ecclesiae Romanae, pro ratione capacitatis eorum,
cum quibus agent et pro occasione, quae ipsis offeretur, suaviter
explanandi, in quo tamen discretione et prudentia opus est, ne ad
contentiosas et clamorosas disputationes descendant.

Ubi et hoc observandum: Ne passim, et indiscriminatim etiam
in locis, ubi nulli sunt de haeresi suspecti incolae, fiant controver-
sisticae Conciones et invectivae in Lutheranos, Calvinistas, Hussitas
etc. quandoquidem compertum est pios, et zelosos Christianos super his
tristari, censes sibi haec talia exprobrari; imo ubicunque etiam
inter suspectos controversisticam Concionem utilem animabus iudi-
caverint, Concionem eiusmodi cum magna prudentia, modestia et
praevio bono studio ac labore peragere satagant. — Ceterum in
Concionibus suis Auditores opportune admoneant, quatenus Parochos
suos proprios, utpote, qui pro eorum Salute rationem aliquando
DEO sunt reddituri, diligant, honorent et ad ipsos suam in neces-
sitatibus suis confidentiam habeant et refugium.

Porro iidem Missionarii Catalogum habeant Seductorum et
profugorum factorum, cum descriptione ipsorum, de nomine, cog-
nomine, quoad staturam, physiognomiam, signa, loquelam, aetatem,
amictum: quoad delicta et exercitas seductiones et loca, in quibus
divertere et subsistere solent, notitiamque eiusmodi seductorum et
profugorum ex examinibus acquirere studeant, et huiusmodi de-
scriptionum exemplar etiam Reverendissimo Officio separatum ab aliis
relationibus transmittant.

16. Attendant praeterea, ne Judaei cum Christianis sub eodem
tecto habitent, neve convescantur, combibant, ludant, aut choreas
ducant adinvicem; ut iniquas usuras cum Christianis non exercent,
quoad loca non multiplicentur; Praediaque et ruralem oeconomiam
non possideant; nec obeant Officia Christianorum. Quo in puncto
emendando semper cum Parochis locorum, aut etiam ipsis Vicariis
Foraneis correspondeant. Denique inquisituri etiam, num proles
Christianorum habitationes ipsorum frequenter adeant? et prolibus
illorum colludant, imbibentes ab iisdem mores eorum, Christianae
Fidei et virtuti adversos. Proinde, ubi haec deprehenduntur, cum
Curatis locorum, ut dictum, quomodo his malis obviandum foret,
conferant; ceteroquin et eorum Saluti intenti, ipsis suavi modo et
caute, ne Nomen Salvatoris blasphement, congruis occasionibus
et rationibus exponant signa credibilitatis Fidei, uti miraculorum,
quibus illustrata fulget sancta Mater Ecclesia; ac praesertim quoad
notas Adventus Messiae, quod nullos Prophetas, nulla signa, seu
miracula, nullum Sacrificium habeant, et de ablato Sceptro Judae;
iuvabitque subinde addere, quomodo saepius incredulitas Judaeorum
a DEO gravissime fuerit punita.

17. Tempore opportuno, praecipue vero, quo alias Missionis
operationes impediuntur obire, in sacrae Scripturae et Concilii
Tridentini lectionem, toto animo, ut dictum, incumbant, in Contro-

versiis Fidei sese exerceant, casus conscientiae examinent, nec non instructionem pro obeunda Missione alias ipsis datam, et praesentem, per crebram lectionem faciant sibi familiares.

18. Quo denique spiritum suum pro obeundis laboribus Apostolicis habiliorem reddant, annua recollectio iis paterne suadetur, et commendatur; quem in finem iisdem conceditur sex dierum spatium, quod sibi intra decursum anni tali tempore, quo minori cum dispendio sacrae Missionis operationes intermittere poterunt, eligere ausint, ut in iis quotannis spirituali meditationi, seu exercitiis vacare valeant, de quibus peractis, in sua menstrua relatione mentionem facere non omittant.

Inter hos denique Missionis conatus et labores, continuam charitatem DEI, ac dilectionem proximi in animo habentes, eamque populo instanter commendantes, districtus sibi commissi provinciam eatenus, ut praescribitur, obeant; a Fide taliter aberrantium, praesertim dum in perinaciores incidere eos continget, in Sacrificiis Missae (quod nulla die omittant) et Orationibus, ac aliis Pietatis et Perfectionis Christianae officiis, quibus eos studere oportet, iugiter sunt memores: iniurias sibi quandoque illatas et quasvis oblocutiones forti animo perferant, in spiritualibus deliciis recensentes, si cum Apostolis pro nomine Jesu et sancto hoc Missionis munere digni fuerint aliquam adversitatem, contumeliam, et afflictionem quamcumque pati: ut ita opere complentes, quod ore praedicaverint, portatque eatenus sancte ac pie hoc sacrae Missionis onere, aliquando recipiant Apostolici laboris mercedem.

PRAGAE in Cancellaria Archi-Episcopali, die 2. Januarii, Anno 1741.

Joannes Mauritius Wenceslaus Martini,
Vicarius Generalis et Officialis.

Antonius Wokaun,
Cancellarius.

Drobné zprávy a posudky.

Examina podezřelých z kacířství v letech 1732—1734 v Dobrušce. V archivě děkanství Dobrušského zachovaly se zevrubné výslechy osob z kacířství podezřelých, jež opsál a zaslal nám k volnému použití vdp. děkan a vikariátní sekretář *A. Flesar*.¹⁾ Nehodláme uvést je všechny a v plném znění (jsouť takové a podobné výslechy všechny na jedno kopyto), ale u výtahu nebudou tuším nezajímavé.

Vyslýchanych osob v Dobrušce bylo celkem 18, a to: Matěj Kubka (Kupka) z Jilovic, Jan a Matěj Hlaváček z Jeníkovíc, Jan Vaníček a Josef Brouček z Mezříče, Jan Franc z Roztok, Mikuláš

¹⁾ Originály těchto výslechův uloženy jsou ve vrchnostenském archivě na Opočně.

Švorc z Rohenic, Jiří Lemfeld (87 roků starý), soused dobrušský, Mikuláš Doubrava, radní z Dobrušky a jeho žena Johanna, Jiří Mandelík, sládek z Třebechovic, Lukáš Truněček, řemesla šiflárského z Dobrušky a jeho žena Alžběta, Jiří Švorc z Bačetína a sestra jeho Zuzana, Mikuláš Fireš, hajný z Valu a syn jeho Jan, Jiří Matějsek, 16letý syn Jiříka Matějska ze Slatiny.

Pobloudilců napočteno 133, kteříž usvědčení byvše, uvězněni jsou v Hradci Králové (36), v Jaroměři, Trutnově, v Nov. Bydžově, v Králové Dvoře, v Jičíně a 2 i v Praze. Nálezem soudním r. 1734 odsouzeno bylo 35 obžalovaných »propter turbatam tranquillitatem« (pro rušení veřejného pokoje) ku pracím pevnostním a při invalidně v Praze a v Chebě v železích od půl roku až do 5 let. Městu Dobrušce, kde oněch 18 zatčených blouznivcův a jiných obviněných uvězněno a vyslýcháno, (z nichž někteří i dvakrát), vzrostly útraty za jejich stravování na 275 zl. 41 kr., kteréž reskriptem ze dne 28. října 1733 nahrazeny byly srážkou na kontribuci.

V dobách, kdy v zemích českých se jen hemžilo praedikantů, kteří lid přemlouvali ku přestoupení na víru protestantskou, kteří mu dávali různé knihy lutheranské, kteří jej (zvláště mladý lid) líčením nastávajících hrůz válečných i vábnými sliby lákali, není divu, že mnohého lapili do tenat, že odpadl od církve, neb ušel i ze země. Když se strany vládních orgánů hleděla se učiniti přítrž i přestupování na víru evangelickou i vybihání za hranice, nazýváno to pronásledováním. Někteří uprchlíci, kteří se obrátili jednak do Sas, jednak do Braniborska, kde se jim však nedostalo, jak očekávali, vlídného přijetí a hojné podpory, zase vraceli se a byli obžalováni z kacířství; někteří jiní v cizině zůstali, nalezše tam výživu.

Po výslechu tří prvních obžalovaných podána zpráva krajskému úřadu a od Jana Innyka, konsist. assessora, bisk. vikáře a děkana v Dobrušce německý dopis (ač byl jazyka českého mocen) p. regentu Clannerovi: jak mu přísně nařízeno od J. Jasnosti p. vévody (biskupa Mořice Adolfa, vévody saského) a od konsistoře, by podal autentickou zprávu o čtyřech uvězněných emissařích, načež p. regent odpověděl, že uvěznění jsou jen tři, jejichž přiznání stručně připojuje.

Pan hrabě Rudolf Colloredo dotazoval se v Praze, kdo zapraví výlohy z uvěznění obžalovaných vzešlé, a kam se mají dáti jejich děti na katolické vychování, načež rada Marquard dal tuto odpověď: »1. Aby p. hrabě k těm 8 kr. požadoval ještě 3 kr. ex publico, kolik se dává žoldu vojákům. 2. Za ty 2 cizopanské vězně ať platí jejich vrchnost, jinak ať se p. hrabě drží jejich efektů. 3. Co se týká zboží těch emigrantův, ať se skonfiskuje, jedna však polovice ať přece zůstane dětem. 4. Co jsou haereseos suspecti (podezřelí z kacířství), musí zůstat u vězení. Co se nechtějí obrátiti, nejlépe je vypustiti. Dítky jejich ještě nerozumné musí se zde ponechat, by vyučovány byly u víře pravé, jmění skonfiskovati a pozemky a příbytky jejich opatřiti pořádnými hospodáři.«

Na dotaz, co se má pozorovati při propuštění oněch pobloudilcův, odpověděno: »1. Každý ať se dozná, má-li jaké a které knihy kacířské. 2. Ať za sebe postaví rukojmí, že zůstane při víře katolické, že u sebe žádného emigranta nebude přechovávati, alebrž to hned udá, i tu, když by cos podezřelého zpozoroval u souseda; a by

dobře hospodařil, soudně se popsalo a zinvestovalo jeho hospodářství. 3. Každý ať udá své spoluinteressenty (bludaře), o nichž ví, by se vydání a útraty spíše uhradily. 4. Co v Memoriale opomenuto, na to ať kommissee pamatuje, co Klanc vyznal »o stavění kostela, o svém praedikantu, o přijímání pod obojí, pak o těch vyhrůžkách, že je zabijí, živnosti vypálí.« 5. Co s těmi chalupami, ve které se hospodářové vrátili? 6. Plemeno Křištofovo, Mezleckého, Toucovo a j. aby se vyhubilo, synové dali na vojnu, na statky jejich jiní hospodářové atd., dokud by se docela nevyhubilo a nevyplenilo, poněvadž se zdá, jakoby od nepamětných dob to »lutrianství« jim v krvi vězelo. 7. Co budou na milost přijati, ať se dají do jiných vesnic, však ale aby se ten blud jejich ještě více nerozšířil. 8. Od těch cizích ať hledí vypátrati, nevědí-li ještě o jiných bludařích. 9. Mají-li se posvácení držeti?«

Krajský úřad nařídil dne 10. pros. 1732, by Matěj Kupka a Matěj Hlaváček dopraveni byli do Prahy k staroměstskému soudu, a p. regent oznámil dne 20. pros. krajskému úřadu, že se dva emigranti, Mik. Švorc a Jan Franc, navrátili domů; onen onemocněl, tento zas utekl, předevěřem však od šestovického rychtáře, na něj číhajícího, polapen a do vězení dobrušského dán. A tu krajský úřad žádá, ať ti dva emigranti se vyznají: 1. Jak často ze Sas sem docházeli a kdo s nimi? 2. Jaké knihy přinesli? 3. Kde a s kým z nich zpívali?

Z výsledku jest první *examen Matěje Hlaváčka* (dne 2. list. 1732) 30letého, ženatého, otce 4 dítek, katolíka, nejobšírnější, i uvádíme z něho věci závažnější:

»Z panství jsem utekl, že jsem se bál, když vojáci přitáhli; povídali, že je bijou, až z nich kusy masa lítají. Dříve jsem byl v lese u otce. U mne byli Lukáš Piksa z Rychnovska, Mojžíš odněkud z Čáslavska, Urban z Náchodska, mluvili, že bude hrozná vojna a krveprolití, tak že kdo nebude zapsán (k té nové víře), že přijde o krk, až Brandeburk přitáhne. Pravili, že bloudíme, že nejsme na pravé cestě. Zapsáni byli jsme já, Hovorka, Šípův syn, Tomáš šenkýř, Piksa a Mojžíš. Dříve zapsaných bylo asi 20. Po zapsání se s námi Piksa modlil »Otče náš«, »Věřím v Boha« a jinou modlitbu, »Zdravas Maria« ale neříkal. Piksa nechal Hovorkovi zákon a písničky spolu svázané za 18 gr.

Když jsem z panství sběhl, šel jsem k Hradci s bratrem Janem a Jiříkem Němcem a přišli jsme do Lochenic v noci k jednomu sedlákovi; tloukli jsme, a on nám nechtěl dáti nocleh, ukazoval nám k druhému. U toho jsme byli pod střechou tu noc a přes den. Tam odtud jsme šli k Hoříněvsi, bylo tam posvácení, ale ani tam ani nikde jinde jsme nestavovali. Leželi jsme jednou v horách pod třešní. Pak jsme přišli do nějakého Undršdorfu před Žitavou. Tam jsme se stavili u nějakého Čecha, kterýž ušel ze Smiřického panství. Tam odtud jsme šli do nějakého Šimburnu, kde jsme zůstali u Jana Šípa, který před několika lety utekl z Jeníkovic. Odtud jsme šli do Herrnhutu, tam jsme byli tejden. Já tam dělal plátno. Byl tam v tom domě Lukáš Piksa, Čejka, ten je od Hradce, Fanta z Náchodského panství a šest děvek sběhlých.

Z Herrnhutu jsem šel do Hennersdorfu do kostela, abych viděl, jak se tam děje; ale oni to všechno jináč mají. Není žádná mše sv.,

přijímali také pod obojím, ale já ne. Mají taky takové hostie jako zde, ale nic jich nesvětil, než jak mu je přinesl, postavil je v jednom kalichu na oltář a v druhém kalichu víno. A ten jejich kněz to hned vzal a lidem podával. Zpověď jejich byla taková: Ten jejich kněz se jich ptal, chtějí-li přestat od svých předešlých hříchů? A když odpověděli všichni, že *ano*, tu jim kladl ruce na hlavu a že jim ve jménu Boha Otce, Boha Syna a Boha Ducha sv. hříchy odpouští, a pak jim podával hostie a víno.

Z Herrnhutu šli do Kotvice všichni ti, kteří byli tam i v Hennersdorfě a v okolních místech, poněvadž je ta paní Hennersdorfová a ňakej Cincendorf, co mu Herrnhut náleží, i s tím jejich predikantem Liberdou pryč vyhnala, neb tam ti Němci toho Liberdu za antikrista drželi; ani mu ta paní více kázat nedala, musel se hned pryč stěhovat. Pravili, že jede s ňakým zemanem do Polska, odkudž byl již prve také vyhnán skrze město Görlici (Zhořelec) do země Brandenburské do města Kotvice. A my šli za nima. Jich pak bylo 500 osob, kteří všichni z Čech z panství Opočenského, Litomyšlského, Choceňského, Novoměstského, Náchodského, Smiřického a od Prahy utekli. A když jsme tam přišli, ňakej mlynář z Hradeckého panství šel napřed k půlmistrovi; on ale nás nechtěl pustit do města dlouho, bylo tam mnoho vojáků; až potom nás přece pustil a položili nás do domů rozdílně po 3, 4, 7 a 8 osobách. Tam purkmistr ale hned o tom králi psal, načež za 24 hodin král jistého generála do toho města Kotvice poslal. Pravili lidé, že jest byl s králem v Čechách. Tu sobě ten generál všecky ty lidi na rynek povolati dal, kdežto nás vojsko hned obstoupilo. Ten pak generál se těch našich vůdcův, kteří uměli německy, tázal, co jsme za lidi? proč tam přicházíme? a zdali nás císař pán z Čech vyhnal? A když naši vůdcové odpověděli, že nejsme vyhnáni, toliko že pro víru v noci jsme odešli, on odpověděl: že jsme snad někteří pro zlodějství, někteří pro k... vství z naší země odešli, a že když jsme šelmy naší vrchnosti, že král také o nás nestojí. Na to generál odešel zase ke králi a za 24 hodin přišlo po poště od krále poručení, by nás vyhnali z města až za hranice, aby šel každý, kam chce; že kdybychom byli vyhnáni, že by král psal k císaři, však ale poněvadž jsme sami šli, že on to nemůže udělat, že s císařem nechce mít žádnou vojnu. A tu nás vojáci vyprovázeli až za hranice. Tu je rozdělili ti naši vůdcové na dva houfy. Jeden houf šel do jednoho městečka a druhý dál. A tam prosili toho, co je nad městem, aby je do domů vzali. Sotva bylo ráno, byli by je rádi s krku zbyli; oni ale prosili, aby jich tam nechali, že zase půjdou k Brandeburkovi, jakož nepochybně šli, neb nevědí, kam se mají díti. Saský král je nechce, Brandeburk taky, a do České země se obávají jít. Pravili, že kdyby možno bylo, že by *na kolenou do Čech se vrátili; jsou holí žebráci; plakalo to překrutně.*

Já pak s mým bratrem a s Kupkou z Jilovic, též s ňakým Švorcem jsme z toho městečka šli zpátky do Gärliwima (sic!) a přišli jsme do Gäbersdorfu. Tam jsme byli u toho Urbana přes noc a on nás vyprovázal až do Slízsku do ňakého města Hirsberka; mají tam také lutriáni kostel a katolíci také jeden. Byli jsme tam přes noc. Taky jsme byli v tom lutriánském kostele. My šli pak odtud, Urban ale tam zůstal na trhu. On by nás více byl odtud nepustil, ale já

mu pravil, že půjdu ženu navštívit a že přijdu zas; a on prál, abych dokonce zas přišel. Tam odtud když jsme šli, noclehovali jsme za Trutnovem v jedné vsi a pak jsme šli skrze Jaroměř minulý pátek domů.

Švorc z Rohenic zůstal v Gäbersdorfě u Zicha i Matuška z Městce, Rejman z Jeníkovic a Franc, krejčí z Roztok. Piksa zůstal při houfu v tom městečku i Ptáček, Čejka a Mojžíš. Tomek je při Žitavě v jedné hospodě a od nás Mačků syn taky. Moce jsem ani neviděl, než oni povídali, že je v ěakým Loubně při impresi, že tam překládá knihy z německého jazyka na český. Do Čech sem docházejí: Čejka z Hradecka, Fanta z Náchodska, Doubrava z panství Smiřického; chytli ho za rukáv, on kabát svlékl a utek; Piksa z Rychnovska, Mojžíš z Čáslavského kraje, Urban z Náchodského panství. V Petrovicích na Častalovsku jsem nebyl. Doma jsem zůstal asi týden. U Svatáků v Jenkovicích byl jsem vosumkrát na zpívání a jednou písmo vykládal. Přečetl jsem žalm, nevím koliký je; mně se zdá, že začíná: »Smiluj se, Pane, nade mnou!« a vzbuzoval jsem pokání. U Svatošů bylo mnoho lidí, plná světnice. Hovorka tam tenkrát nebyl; on sice vykládal písmo, a když tu nebyl, já jsem vykládal v Jenkovicích asi 4 nebo 5krát a v Bolechošti jednou. Z Lutrian jsem přinesl zákonek a písničky, knížku »Harfa nová« v hromadě svázané a můj bratr také jeden zákonek a písničky zvlášť. Kupka nevím, zdali co přinesl. A jednu knížku mám doma schovanou, velel jsem ženě, aby ji donesla panu faráři.

Na konec slibuje, že chce činiti pravé pokání a všeho bludu kacířského se odřici a věrným poddaným své milostivé vrchnosti býti.

Při druhém výslechu na otázku, kolikrát byl v lese Jeníkovském na modlení a kdo tam byl, odpověděl: »Nemůžu spravedlivě říci, 4 neb 5krát. Byl tam Stehlík, Šípa, Pancíř, Hovorka, Michálků, Čápů, Mik, Bahník, Němec; můj bratr tam byl jednou nebo dvakrát. Kupka z Jilovic byl jednou, šenkýř taky jednou. Čtli jsme písmo, Hovorka je vykládal, ale já ne, a také jiní se modlili. Avšak Zárybnický tam nebyl, jen co jednou u Pancíře (myslivce) jsem s ním rozprávěl.

K otázce, zdali se téže doby někteří z jiných panství vrátili domů, odpověděl, že »jistý Krunka ze Slavětína (panství Nové Město n. M.) již dříve se navrátil. Z Náchodského panství domů se strožil zmíněného Urbana otec. Ze zdejších, kteří v tom rozbroji utekli, také se domů chystali: z Rohenic Švorc, z Mezříče jeden syn, jehož jméno neznám; z Roztok Franc krejčí; chtěli však vyčkati, jak bude s těmi, kteří se vrátili. Z Hradeckého panství šel s námi též jeden chlapík, as 20letý, velké postavy, neznámo odkud. Z Litomyšlského a z Novoměstského panství kteří ušli, jsou v ěaké vsi Görlicejnu a mají tam svého učitele, jmenuje se Šolc. Ti se nehodlají vrátiti. Jakýsi Slivenský, ovčářský od Prahy, jenž má 2 syny a peněz kolik set, naříkal si také, že ho podvedli, a chtěl hned jíti s námi. Ale zmíněný Mojžíš, jeho zeť, nedal mu jíti, ale on pravil, že tam nezůstane, že tam hroznou teskností ani býti nemůže, a plakal. Ze Smiřického panství jakýsi Hojný, rodilý z Libřic, který ze Smiřic z arrestu utekl a v Libřicích má ženu, chtěl se též vydati s námi na cestu, kdybychom tam byli několik dní ještě chtěli zůstat.«

Matěj Kupka, 30letý, ženatý, otec 2 dítek, k výslechu postaven 3. listop. 1732, vyznal, že jest víry římsko-katolické a té že se chce

držeti, pokud krůpěj krve v něm bude, a sváděl vší vinu svého přestoupení na Jana Hovorku a Mat. Hlaváčka. »Svědci tito říkali, kdyby císař k té víře nepovolil, že se jich ujme Brandeburk a že jim přijde na pomoc.«

»Šel jsem do Lutrian do Saska,« děl při výslechu dále, »abych viděl tam jejich blud, a spatřil jsem hroznou nepravost a bezbožnost mezi nimi. Také sobě toho mnoho vážím, že jsem to viděl, abych mohl o tom jiným povědět. Šel jsem k Hořicům a k Turnovu do Hennersdorfu k bratrovi.«

V dalším vypravuje jako Hlaváček, kudy šli, kde se zdržovali, že jich odtud odešlo do Branibor 500 i s dětmi. Měliť záповěď od své vrchnosti pod ztrátou všeho jmění, aby nechodili do Čech a lid tam nevábili. Ale Piksa a Mojžíš přece šli pokradmu. Když se to vrchnost dověděla, hned vyhnala predikanta Liberdu. Vše ostatní vypravování shoduje se s Hlaváčkovým. Domů šli přes Trnínov a Jaroměř. Odpadlíků prý do Čech mnoho chodilo.

Slibuje, že do smrti zůstane při pravé katolické víře, litoval svých hříchů a žádal za milost.

Jan Hlaváček, 28letý, svobodný, vyslýchán téhož dne jako Kupka, udal, že sběhl strachem z vojny, zapsán že nebyl, s Liberdou nemluvil. Ostatně vše vypravuje jako předešlí obvinění, slíbil pokání a prosil milostivou vrchnost za odpuštění.

Na listině podepsáni:

Ant. M. Mraczek, duch.

Jirzik Fr. Herrman, obroční.

Karel Max Clanner, regent opočenský, 4. list. 1732 dává apellační kommissi a p. krajskému zprávu o těchto 3 vyslýcháných, načež z Vel. Barchova 6. list. došla odpověď pochvalná a spolu se ukládá, by se po Čejkovi z Hradce a po Doubravovi ze Smiřic pátralo, a zdali nevrátili se jiní uprchlíci.

Výslech *Jana Vaníčka* nepodává nic nového. V. Klanc a Jan Franc přišli a »podmanili« ho i dal se zapsati. Pak seděl na Opočně v arrestě, avšak byl zas propuštěn. Doznává, že u něho dály se schůze.

Jan Franc, 30letý, 9 let ženatý, otec 3 dětí, katolík, krejčí, ušel do Žitavy a do Herrnhutu, »jak ten shon tu byl, jak je tu brali,« s Václ. Javůrkem ze Šestovic a Janem Fantou, který z Herrnhutu přišel sem. Byli tam třikrát. Potloukali se po prvé po stráních od pátku do pondělka a dobíhali domů. Po prvé prý neutekli, ale šli pro psaní, které kněz Liberda od Brandeburka přinesl, z něhož Mojžíš učiniv výpisky, dal jim je. Po druhé a po třetí prý ušel, když byl ten shon, jak vojáci chytali sedláky. Nikde nepřijímal pod obojí, v pátek a v sobotu nikdy s nimi nejedl masa; nemajíť prý ho ani v neděli, nekoupí ho celý čas.

Mik. Švorc, 31letý, 7 let ženatý, otec 3 dětí, chalupník v Rohenicích, svaluje vinu, že utekl, na France. Počet uprchlíků českých ze Sas do Braniborska udává na půl šesta sta. Vše ostatní vypravuje ve shodě s ostatními vyslýchánými, dodává, že šel do Braniborska, poněvadž se jim slibovalo, že dostanou na cestu peníze, jakož skutečně dostali na 750 zl. Jeden kníže jim poslal na cestu 300 tolarů a u jednoho hraběte že mají 500 tolarů.

Jos. Brouček, z Mezříče, 50 r., domkář, vyslýchán 5. ledna 1733 o zpívání a knížkách, nevypovídá nic zvláštního.

Po krátké době (14. března) došel přípis z hradu Pražského ke krajskému úřadu, že výslechy s Mat. Hlaváčkem a Mat. Kubkou jsou skončeny, aby se ze šatlavy staroměstské vyzdvihli a někde na blízku Opočna uvěznili u některého hrdelního práva. Podepsán:

Adalbert Wenzl von Wendaus.

Mezi tím dáni do šatlavy v Dobrušce: Mikuláš Doubrava, Lukáš Truněček, Mik. Fireš, Jiří Švorc a Kánský ze Šestovic. Propuštění pak po výslechu byli: Piksa z Rohenic, Jiří Mandelík, Jiří Lemfeld, žena Doubravová a Truněčkova a sestra Švorcova.

Jiří Lemfeld, kmet 87letý, vyslýchán 6. dub. 1733, upírá vše na svou duši.

Mik. Doubrava, ač zapíral a odřikal se všeho jmění, nemluví-li pravdu, přece se, maje podepsati, přiznal, že několik knih má na komoře pod podlahou, o nichž nikdo neví, jakož i leccos jiného zapíral a před podepsáním protokollu se doznal k tomu.

Johanna Doubravová, žena předešlého, tajila knihy pro hanbu a upřímně slibovala polepšení.

Ita in mea praesentia se spondit inquisita.

Antonius Konias S. J. Miss.

Heinrich The. Philippi.

Jiří Mandelík, sládek z Třebelovic, výslechu podroben 8. dubna, vypráví, že modlitby, jež měl po otci, vyřezal a spálil; desky jejich může ukázati. Pod ztrátou majetku podepsal.

Lukáš Truněček, 43letý, před soud postaven 9. dubna, vypoovídá, že neměl žádné kacířské knihy, než jednu po otci, již odevzdal p. kaplanu dobroušskému (Janu Boreckému). Z té knihy žena jeho bez jeho vědomí prý těch 8 listů vytrhla, které u něho byly nalezeny při visitaci jeho gruntu. Též odvedl mu 4 jiné knihy Jana Dvorského, souseda dobroušského, jenž ho za to žádal, by nepřišel v podezření. Odevzdal knihu svou proto, že mu tak radil duch Boží, aby se přehlédla, an ji za kacířskou neměl.

»Což vám ten duch Boží dříve nedal vnuknutí, abyste ji odvedl? Proč jste ji vloni neodvedl, když ta bouře nastala?»

»Já jsem neuznával, že je v ní co kacířského.«

»Již po kolik let se vám i od milostivé vrchnosti i od pánů duchovních s kazatelnicí předkládalo a nařizovalo, abyste všechny knihy, dobré i zlé, k přehlédnutí předložili a žádnou netajili.«

»Prosila mne žena, abych jí zanechal, že jsou pěkné modlitby v ní.«

»Jak té knize říkají?»

»*Praxis*«, nevím, jakého autora; jest in octavo.«

»Máte-li více kacířských knih?»

»Nemám ani litery.«

»Měl-li jste kdy více kacířských knih u sebe?»

»Měl jsem také jednu Doubravy Mikuláše, jmenovala se »*Filadelfia*« a nevím, jak ke mně přišla.«

»Kolik ještě více knih Mik. Doubravy jste u sebe měl?»

»Ani jistě nevím kolik, ani jak jim říkají. Jednou přinesl »*Filadelfia*«, po druhé jinou malou, a když tu vzal, jinou přines, když jsem nebyl doma. Z těch 2 posledních jsem ani nečetl.«

»Proč Doubrava takové knihy vám dodával?»

»Že myslil, abych já byl tak jako on; já ale nechtěl a kolikrát jsem ho prosil pro Boha, aby s těmi šelmami sedláky nic neměl.

On ale nechtěl, pravíc, že se mu zdá, že on nebloudí. O svěcené vodě nevěřil nic.«

»Který čas to bylo, když vám Filadelfii přinesl?«

»Byla tam u mne asi před 3 lety a posledně, když teď vojáci měli přijít do Dobrušky, prosil mne, abych je zase k sobě přijal a pro Boha prosil, abych jej nevyzrazoval; já je ale nechtěl přijmouti.«

»Když teď visitace gruntu Doubravova byla, také-li jste jakou jeho knihu ještě za sebou měl?«

»Neměl ani litery.«

»Jste-li dobrý katolík, proč jste Doubravu jako kacíře dávno nepřednesl?«

»Protože mne prosil pro Boha a vychvaloval, že jejich víra dobrá jest.«

»Tak tedy vy tu víru za dobrou uznáváte?«

»Uchovej Pán Bůh! Nechci než v katolické církvi umřít.«

»Kdybyste s Doubravou v jedné víře nebyli, nikdy by se vám s takovýma knihami nesvěřil.«

»Když prosil, že důvěřuje, že ho neprozradím. Já vždy byl, jsem a zůstanu katolíkem až do smrti.«

Podepsal pak pod ztrátou jmění, že u Doubravy neposlouchal a kacířských knih nemá.

Alžběta Truněčková, manželka předešlého, 38letá, souzena téhož dne, zná se, že těch 8 listů z knihy vytrhala pro modlitbu, v níž měla zalíbení. Chtěla si ji dáti přepsati do modliteb. Muž o tom nevěděl. Knížka se jmenovala »Praxis, cvičení pobožnosti«. O knížkách a poslouchání čtení vypovídala jako její manžel.

Jiří Švorc a sestra jeho *Zuzana* vše svaluji na Doubravu. Švorc myslil, že *takový pán* tomu musí rozuměti.

Mik. Fireš, hajný z Valu, 50 r. starý, k výslechu postaven dne 10. dubna 1733, udává, že býval u Doubravy, který »šenkoval«. Měl Filadelfii a jednu knížku dostal v dluhu za čtvrtci soli.

Syn jeho *Jan* doznal, že má v lese jednu Filadelfii a jednu bez desek nevázanou a dvoje modlitby, z nichž jedny byly v pytlíčku svázané, ale neví o nich, kde jsou.

Po výslechu těchto obviněných navrhuje A. Koniáš, že by se mohl z vazby propustiti ještě Bašek z Král. Lhoty a Kynský ze Šestovic. Též sládek třebechovický Mandelík mohl by se domů propustiti k závazku pozdější citace.

Zakročením úřadů v tomto hnutí náboženském nejen v Dobrušce, ale i na okolních panstvích utlumen zápal pro víru lutherskou, ale pod popelem doutnal dále. To jasně vysvítá ze zprávy zaslané cis. dvorské radě vojenské¹⁾ i z výslechu *Jiříka Matějka*

¹⁾ Einem loebl. kais. Hofkriegsrathe hiemit in Freundschaft zu insinuiren: Nachdem der meiste Theil der im Koenigreiche Boeheimb bequartirten Miliz nacher Schlesien zu marschiren beordert ist, und hingegen verlauten will, dasz das in dem Koeniggrätzer Kreis auf der Graf Colloredischen Herrschaft Oppotschno im verwichenen Jahr ausgebrochene ketzerische Religionsfeuer noch nicht gänzlich gedämpft, sondern unter der Aschen glimme, also dass nächsthin erst wiederumb ein oder anderer Zunder entdeckt worden, mithin zu besorgen seie, dass es vom neuen Flammen fasse, folgbahr bei solcher Sachen Beschaffenheit zu des Publici Sicherheit höchst nöthig sein wolle, in erwähntem Königgrätzer Kreis entweder die von dem Koenigsächsischen Regiment daselbst befindlichen und vorhin schon in Sachsen wohlgebrauchten Compagnie noch zu lassen,

ze Slatiny panství Novoměstského »in puncto suspectae haeresis« při právě města Nového Hradiště nad Metují dne 9. čce 1734 předsevzatého.

Mladík tento asi 16letý, syn Jiřího Matějska ze Slatiny, vypovídal toto: »Sloužím u Matějska ve Slavětíně na 4. rok. Do šatlavy dostal jsem se proto: Já jsem šel jednou na luka hledat ptáků a tam jsem našel jednu knihu v plátěném pytlíku na vrbě. Já jsem jí nerozuměl, jaká je; byl to kancionál čtvrtarchový. Pacholík Havlíčků dal mi za ni *modlitbičky Žitavské*, které jsem p. faráři meztříckému odvedl.«

»Mluv pravdu!« — »Já jinak mluvit nemohu, než že jsem ji na vrbě našel. Pán Bůh by mne musel trestat, kdybych jináč mluvil.«

»Kdes byl o svatodušních svátcích v kostele na mši sv.?<«

»Já jsem nebyl po všechny tři dni v kostele, musel jsem pást kobyly.«

»Cos dělal, když jsi ty kobyly pásł?<«

»Zpíval jsem ze Žitavský knížky, kterou jsem u Havlíčků v řezačce vzal pacholkovi a druhý den jsem ji zase po jejich pohůnkovi poslal.«

»Kdo pak ještě zpíval s tebou, a kolikráte jste se scházeli?<«

»Zpívali v Novotného chalupě hospodář Václ. Novotný, jeho žena, Krus, podruh Havlíčků, pacholek a pohůnek, Kateřina, děvka Zaklova, opočenští poddaní. Já jsem přišel o polednách, zpíval jsem po nich, jak oni zpívali. Já tam nebyl nežli dvakrát, na svatodušní neděli a pondělí, dycky o polednách. Zpívali z toho kancionálu, co jsem já našel.«

Na otázku, od koho? tvrdí zase, že ho našel na vrbě. »A když jsem s Havlíčkovým pacholkem na tu knížku handloval a on pak s ním k Novotným šel, tam u Novotných povídali, že je to Zmrzlíkova kniha ze Slavětína, opočenského poddaného a že jest on, Novotný, za nebožtíka Zmrzlíka tam u něho z ní zpíval.«

»Kdo pak tě naváděl, abys zpíval?<«

»Krus mně prál, i kdyby k čemu přišlo, nejmenuj, čí to knížka je. — Již nevím nic více.«

Actum v N. Městě Hradišti n. Met.

Anno et die ut supra.

Všechny od Matějska obviněné osoby, 7 na počet, byly uvězněny.

Pro tehdejší poměry není nezajímavý též *List Jana Javůrka ze Šestovic* (na panství Opočenském).

»Všechněm bratřím v Kr. J. P. N. Pán Ježíš potěšuj srdcí vašich a rozmnožuj vás u víře všemohoucího, milostivého a pravdomluvného Pána Boha a neproměnitelné sliby jeho, též v lásce a milování jeho nade všecko, všech bližních, však obzvláště sebe vespolek pro tu milost, kteráž jest nám udělena, a pro ten poklad nebeský svatého a neproměnitelného evangelia,

oder aber anstatt derselben, wann diese auch ausmarschiren sollte, mit dem ehesten eine andere Compagnie dahin zu verlegen. Also hat man Einen Löbl. Kai. Hofkriegsrath umb die dieszfällige ohn beschwerde schleinige Veranstaltung hie-mit in Freundschaft ersuchen wollen. Und es verbleibt . . .

Wien den 30 Martii Ao. 1733.

Insinuatum an den Kai. Hofkriegsrath. (Bez podpisu.)

v kterémž obcování máme jako sebe samých a v srdečné (sic) i v naději všeho vám zjeveného dobrého budoucího v Kristu vložených pokladův a své věčné cti a chvále. Amen. Kdo víru má, rei Amen. Kdo lásku má, rei Amen. Kdo naději má, rei Amen. Na Amen Alleluja. V Kristu Pánu nejmilejší bratři a sestry! Povinni jsme Pánu Bohu děkovati za tu milost, kterouž nám prokázati ráčil na cestě naší a předsevzetí našem, neb nás sám Otec milostivý a dobrotivý říditi a cestu nám ukazovati i v bezcestí nám ji předělávati ráčil. Budiž jmeno jeho svaté pochváleno odevšad až na věky. Amen.

Jak jsem šel z Halle do Berlína a přijel jsem do Potsdamu, povídali mi, že král jest v Potsdamu, a já jsem také na bráně pověděti musel, že jdu ke králi. Tehdy hned jeden oficír vojanský na poštu přišel a řekl mi, abych nyní šel ke králi. Já jsem šel a ukázal jsem se mu; však ale jsem s ním tehdáž nemluvil, poněvadž měl jinší práci s vojáky před sebou. Já jsem ale hned potom odešel, když již jmeno nevěděl a připravil jsem sobě memorial a historii o protivenství nynějším českého národa. Druhého dne jel král do Berlína a já také za ním. Tam jsem se dozvěděl od jednoho z pánů proboštů, kterýž examiníroval princesku královskou a připravoval ji k večeři Páně, ku kterémuž královna přišla a povídala mu, že král dostal memorial strany pronásledování českého lidu (Čechův) a že mu ta věc velice na srdci leží. Potom bratři s ním mluvili a on jim poručil, aby do Potsdamu šli, že tam chce více s nimi mluvit, neb tam málo času měl. V Potsdamu jsme se všichni před něj postaviti musili a dosti dlouho jsme s ním mluvili. On pak nám zapověděl, abychom nikomu nepovídali, co s námi mluvil, což též i činíme.

Protož, nejmilejší bratři, mějte naději, že P. Bůh nám a našemu milému národu českému milostivě pomoci ráčí. Modlete se Pánu Bohu za nás, aby nám dál pomáhati ráčil, abychom jmenu Jeho nejsvětějšímu zase děkovati mohli. Zde ještě máme zůstatí až do 8. dne tohoto 8. 7bru (= septembru). Pročež nás toho tyhodne nečakejte. Teď nám poslali proroka Isaiáše 49 od 7. verše dokonce. (Rok neudán; asi 1730). *Red.*

Archiv třeboňský Třeboňský archiv na jihu českéu jest tak důležitý a při tom tak přístupný, že záhodno je poohlédnouti se zde po minulosti dávných našich předkův.

Nepřehledný počet listin nejrozmanitějšího obsahu umístěn je zde ve *dvaadvaceti* klenutých světnicích a několika přístěncích, kteréž všechny v jedné čáře za sebou jdou a dveřmi, vlastně jen otvory dveřními, spojeny jsou, tak že lze z prvního až do posledního viděti.

Prostor archivní je právě pod „*dlouhou chodbou*“, s kterouž má stejnou délku — plných 113 metrův, ale šířku více než dvakráte takovou, přes pět metrů, kdežto chodba sama nemá více než něco ke dvěma metrům. Z dlouhé chodby do archivu sejde se po úzkých schodech a jsou to právě ta místa, kde se *»bílá paní«* ráda zjevo-

vala. Vzpomínka tato a zvláštnost stavby naplní snad každého navštěvovatele divným pocitem.¹⁾

Dobrou polovici místností všech zabírají spisy, týkající se Švarcenberského panství a rodinných záležitostí; historické oddělení je poměrně malé, co však je zde, má důležitost velikou. Jako kdyby majitelé těchto statků byli věděli, že archiv zemský na Hradčanech vyhoří, tak pilně shromažďovali a ukládali důležité listiny.

Nejstarší původní listina pochází z roku 1205 a má za obsah darování některých statků králem českým *Přemyslem Otakarem I.* benediktinskému klášteru Ostrovskému u Davle. Historickou důležitost má listina ze dne 3. dubna 1254, jejíž obsahem je přiřknutí Rakous *Přemyslovi Otakarovi II.* a rozdělení Štýrska mezi králem uherským *Belou IV.* a králem českým *Přemyslem Otakarem II.* Obě jmenované listiny jsou latinské, jako všechny listiny z dob těchto pocházející. Z roku 1382 je zde již listina německá o uzavření míru mezi vévodou rakouským *Albrechtem III.* a bratřími *Petrem, Oldřichem a Janem z Rožmberka a Jindřichova Hradce.*

Zvláštní pozornost každého navštěvovatele archivu poutá *stkvostná bible*, vážící asi 350 gr a obsahující 259 pergamenových lístků, 47 cm dlouhých a 34 cm širokých.

Svazek ten počíná knihou Judith, na pravé straně jest i obraz Judithy, jak Holofernovi hlavu sráží. Umělé obrázky barvami provedené, krásná začáteční písmena (iniciálky) a stejné veskrze krasopisecké provedení naplňuje obdivem. Dílo je české a roku 1414 od Matěje z Prahy (*Mathias de Praga*), tedy 26 let před vynalezením knihtisků skončeno. Cena tohoto rukopisu páčí se na několik tisíc zlatých.

Z dějin církevních pozoru hodno je původní *vyjádření pražské university* z roku 1417, dle kterého schvaluje přijímání pod obojí způsobou a vedle ní listina z téhož roku ze dne 15. června, kterou koncil kostnický podávání večeře Páně pod obojí způsobou zakazuje pod trestem dání do klatby.

Když Jan Žižka roku 1420 zmocnil se města Písku, psali obyvatelé města Vodňan panu *Oldřichovi z Rožmberka* český list o pomoc, který je zde uložen a zní takto:

»Jakož nám Tvá Milost píše o Žižkovi, že by přijel do Písku; jistáž jest věc, že jest na Písku Žižka! I zpraveni jsme od dobrých našich přátel a od našich věrných sousedů, že chce k nám přitrhnutí mocí o půlnoci a také zpraveni jsme, že leží pole u Písku a má malý lid, ale že shání sedláky z okolí k sobě. A také, pane milý, žalujeme na své žoldnéře, že když jsou zvěděli Žižku na Písku, tehdať jsou od nás pryč odjeli ihned. A také, milý pane, rač vzpomenouti naši sirobu a rač nás opatřiti: neb nebude-li Boha a Tvé Milosti, tedy my zahynem a králův zámek ztratíme. Purkmistr, rychtář, konšelé a obec Vodňanská.«

Pergamenové listiny o příměří, kteréhož docílil *Oldřich z Rožmberka* roku 1428 s hejtmanem *Matyášem z Chlumčan* a s městy

¹⁾ Mnozí spisovatelé píšíce o »bílá paní« myslí tím Bertu (Perchtu) z Rožmberka, což však je mylnou domněnkou. Pravá »bílá paní« nebyla ve Třeboni, nýbrž jen v Jindřichově Hradci, a to Mathilda z Jindřichova Hradce, rozená z Lichtenberka.

Pískem, Sušicí a Prachaticemi, a roku 1433 s *Mikulášem z Padařova*, tehdejším starším Táboritův a jejich hejtmanem *Pardusem* jsou co do krasopisného provedení i co do české mluvy pravými vzory. Na listině z roku 1433 je pečeť obce *Hory Hradiště* (nynější město Tábor).

Na druhé jsou dvě pečeti červené, osm černých. Při tom sluší připomenouti, že jen vyšší šlechta (stav panský) a důležitější města — hlavně královská — červených pečeti užívati směla, nižší šlechta (stav rytířský) užívali pečeti černých.

Po vítězství Staroměstských roku 1434 utekl *Prokop Holý* z Prahy a psal latinsky Prokopu Malému do ležení plzeňského, kde zmiňuje se o dobytí Nového města Pražského. Rukopis tento je zde vyložen. Dále původní usnesení odbývaného sněmu v *Pelhřimově* roku 1446 v českém znění, k němuž deset červených a devět černých pečeti přivěšeno jest. Pozoru hoden je i list *Jiřího Poděbradského*, textu českého, ze dne 27. května roku 1450, jímž *Oldřichovi z Rožmberka* vypovídá přátelství, vině ho z nevěry.

Tak zvané — ovšem neprávem — »bílé paní«, *Perchty*, dcery Oldřicha z Rožmberka, která provdala se roku 1449 za Jana Lichtenštejna na Mikulově, je zde více listů, které tajně psala svým domácím. Jeden z nich, otci určený, psán je česky a zní:

»Modlitbu svú vzkazuji urozený pane milý! A milý pane velmi bych ráda slyšela, by se Tvá milost dobře měl, ale byliť jsú mi o Tvé milosti zlé noviny pověděli, zajisté že by Tvá milost umřel. Já jsem se tím byla velmi zarmútila, neb velikú péči o to mám, kterak se Tvá milost má, a prosím Tvé milosti, rač mi Tvá milost vždy vzkazovati, když by Tvá milost koho viděl, ježto by mě měl viděti, kterak se Tvá milost má. A tak, jakož jsem prve žádala mého shledání s Tvou milostí, již to snad po hříchu nebude moci býti, proto že jsem slyšela, že by mělo pole býti: ale prosím Tvé milosti, milý pane, račiž již na mne probůh zpomenúti a račiž někoho ke mně poslati, ježto bych mu mohla toho svěriti, což mi se děje, a druhét, by očima viděl, neboť velikú nůzi trpím s tú hřešnú máteří, neboť mi se již v tom velmi stýší. A prosím Tvé milosti, račiž mú věc tak zjednati, ať by mi se jinak dalo, nežť mi se děje; a prosím Tvé milosti, rač mi odpustiti, že Tvé milosti o to tak často píši, neboť já nevím, k komu bych se mohla lépe utéci, nežli k Tvé milosti; a prosím rač mě nezapomenúti, však jsem vždy Tvé milosti, bychť ještě dále byla. A prosím Tvé milosti, rač kázati poslu zaplatiti od té cesty, a s tím Tvú milost Bohu porúčím. Dán na Niklšpurce v sobotu po božím vstúpení. *Perchta z Rožmberka*.«

V archivě nalézáme více vlastnoručních listů blahosl. Jana Kapistrana, z nichž upozorňuji na dopis ze dne 11. ledna r. 1452 z Chebu zaslaný králi francouzskému Karlu VII., ve kterém Oldřicha z Rožmberka vyličuje jako zvláštního příznivce a zastance církve katolické.

Panu Oldřichovi dopisoval i *Aeneáš Sylvius*, potomní papež *Pius II.*, jeden z nejznamenitějších a nejučenějších papežův (1458 až 1464). Jeden jeho latinský list je zde vyložen. Dále uchována je tu bulla papežská z 8. prosince roku 1465, kterou král český *Jiří z Po-*

děbrad papežem *Pavlem II.* z církve katolické je vyobcován (nazývá se v ní: synem nevěry, vychovancem věrolomnosti husitské a sektářem).

Když roku 1490 bratři *Vok a Petr z Rožmberka* o papežské povolení zakročili, aby zvoliti si mohli zpovědníka a zříditi oltář domovní, napsal — jak zde viděti lze — papež *Innocenc VIII.* na žádost samu: »Fiat« (t. j. staň se) a takto vyřízenou žádost zpět odeslal. Smlouvou česky sepsanou ze dne 20. února roku 1505 zavazuje se dvacet pánův a dva rytíři čeští stáli životem a jméním za katolickou církev vůbec a proti sektě *pikhartů* zvláště, králi českému *Vladislavu II.* býti věrnými a chrániti zákonů, výsad i svobod Čech a jejich obyvatelstva.

Zajímavý je český list *Petrovi z Rožmberka* psaný a z Budína r. 1519 tehdy třináctiletým králem *Ludvíkem* zaslaný, když po smrti císaře Maxmiliána I. připravovala se volba římského císaře. Jaká politika tenkrát se provozovala, lze z listu toho zvěděti, kde *Ludvík* píše, že v případě, kdyby sám nemohl k volbě jíti, *Oldřich* za něj jiného voliti nemá než krále *Karla* (potomního *Karla V.*). Dobře ví, že *Ludvík* má svobodnou sestru a přeje si, aby ji *Karel* pojal za manželku. Za to slibuje král *Petrovi* svoji milost.

Jsou to dále *tři původní písně* z roku 1525 jednající o zavedení víry luteranské do Čech, útěk *pikhartských* kněží z Prahy, povolání *Pražanů* proti *pikhartům* a těchto uvěznění.

Jak z těchto ukázek patrno, chová v sobě archiv *třeboňský* mnoho látky ještě k novým pracím v našich dějinách obecných a církevních a proto k němu znova poukazujeme.

Také chová se zde *nejstarší* prý *český papír* z roku 1390, v němž nalézá se vodotisk vyobrazující vola, na jeho hlavě dva rovné rohy a mezi nimi dosti vysoká tyč, na jejímž konci září hvězda.

Svatá bázeň a úcta naplňuje ti srdce procházejícímu se v místnostech těchto, znáš-li se jen poněkud v dějinách své vlasti. Tu líbal bys radostí unesen písmo ruky, která druhdy k blahu a slávě vedla český národ, odpírajíc mužně všem pokusům zrádných nepřátel, kteří od nejstarších dob na českého lva se sápu. Známo je, že žádná písemná památka v archivě nesmí se opsati, leč by majetník dal k tomu své svolení. Než jeden navštěvovatel výborné paměti zapamatoval si celé jedno psaníčko rázu velice veselého, které zní takto:

Urozený a statečný rytíři, pane hrabě milý.

Pán Bůh dej Vám dobrý den a dobrou noc, a hned se na mne nebezpečte, já Vaše žena býti nechci, aneb můj pantáta mne Vám nechce dáti ani panímáma a já také nechci, neb se mi nelíbíte; jste starý, škaredý, tlustý, ruce tlusté a škaredé máte a šedý Vy jste a tak na krátce jinou sobě ptejte; neb jsem já mladá a Vy jste starý kmet a protož taky se starou Vám rovnou babou se zaopatřte. Onehda napsal jste panímámě, abych toho starého sýra, který jste poslali, nejedla, že by mi zdráv nebyl; já Vás za Váš sýr se neprosím, ja mám maldříčků (snad syrečků) na ledci dosti. Panímáma ráčila Vám vzkázati, že by Vám ráčila přátii od pána Boha zdraví a všeho dobrého, a s tím dej Vám Pán Bůh štěstí k té bábě, kterou Vám přeje

Alžběta Mezeřícká z Lomnice.

Vidíme, že vedle suchopárných úředních listin a dopisů ceny čistě historické můžeme se i v archivě pobaviti listy veselými a vzorem staročeského koše.

Nemalou a neméně zajímavou je *sbírka autografů* čili vlastnoručních podpisů osob v dějinách vynikajících. Tak vlastnoruční podpisy na listinách zde nalezneš všech římsko-německých císařův od *Maxmiliána I.* až po dobu nynější a i mnoha jiných panovníkův evropských. Znamenitějších osobností podpisy vlastní jsou tu: *Alexandra, prince z Parmy* (ze dne 13. září roku 1583), vojevůdce španělského v Nizozemí. Z vojevůdců známých z války třicetileté nalézáme zde podpisy: *Karla Bonavent. z Lonquevalu* (21. listopadu roku 1618), polního maršálka; *Jana z Aldringev* (11. srpna roku 1626); *Albrechta Valdštejna, vévody Friedlandského* (17. ledna r. 1628.); *Jana hraběte Tilly*, jednoho z nejznamenitějších generalů té doby (29. dubna roku 1629); *Jana Bannera*, švédského vojevůdce neblahé paměti (21. května roku 1635); *Oktavia knížete Piccolomini* (9. září roku 1652). Dále pak generála *hraběte Jana Šporka* (27. dubna r. 1657); generála a prvního vítěze nad Turky *Raimunda hraběte Montecuculi* (7. července roku 1659); *Ludvíka II. z Bourbonu, prince Condé* (7. května r. 1666); hrdinného obrance Vídně proti Turkům *Arnošta Rüdigerera hraběte ze Starhemberka* (13. ledna r. 1674); znamenitého vítěze nad Turky *Ludvíka markraběte Badenského* (21. června roku 1690); světoznámého vojevůdce prince *Eugena Savojského* (18. března roku 1730.); vítěze u Kolína *Leopolda hraběte Dauna* (10. ledna roku 1758); vrchního vojevůdce rakouského proti Francouzům *arciknížete Karla* (19. září roku 1797); generála francouzského *Jana Viktora Moreaua* (24. května roku 1800); podobně i *Alex. Berthiera* (roku 1805); rakouského polního maršálka a vítěze u Lipska *Karla knížete Švarcenberku* (7. prosince roku 1808); francouzského diplomata *Karla Morice knížete Talleyranda* (28. května r. 1825); slavného přírodopytce *Alexandra Humboldta* (roku 1843); slavného polního maršálka *hraběte Josefa Radeckého* (20. září roku 1857); proslulého anglického dějepisce *Tomáše Macaulaye* (22. července roku 1862); našeho českého dějepisce *Františka Palackého* (18. února roku 1863); podpis *japonského prvního ministra*, jenž byl na vídeňské světové výstavě r. 1873; císaře německého Viléma I. a j. v.

V archivě založil archivář *Theodor Wagner sbírku časopisův*. Od každého časopisu sbírá se jedno neb více čísel a dle jazyků, zemí a směrů se ukládají. Nejstarším listem je z pěti malých potištěných stránek se skládající »*Neue Zeytung*« z r. 1536 v jazyku německém. Z anglických novin je znamenitý »*Illuminated Quadruple sheet. The Constellation*«. New-York 1859. Skládá se jen z jediného archu, který má čtyři čtvereční metry plochy. *Boleslav Dolejšek.*

Slaměný chléb Nejen války dlouholeté, ale i neúroda a nedostatek sužovaly zemi Českou za věků předešlých velmi často, ba mnohdy se zdálo, že hlad a bída po několik let po sobě trvající všechny obyvatele vyhladí a zmoří. Tak léta 1591 stál strych pšenice jednu kopu a 15 grošů bílých (deset let před tím toliko 17 grošů!),

vařiva a ovoce vůbec se nedostávalo, koroptve v Praze za 20 grošů. »A to vše,« píše souvěký spisovatel, »sotva stačilo pro bohaté a pro pány řečníky a pro kuratory, čímž šantročníci a šantročnice, jenž dobré svědomí opovrhovali, bohatnouce, sobě naháněli, nic na duši nedbajíce, podle své vůle svobodně provozovali.«

Léta 1600 také velká nouze a hlad povstaly, ale ne tak z neúrody, nýbrž spíše neřádem a lakomstvím. Hrachy, pšenice, žito jeden strych pražské míry po půl čtvrté kopě grošů českých, oves pak po jedné kopě byl prodáván; chudina byla u velikém soužení a mnoho lidí hladu zemřelo. Toho léta dály se v zemi velké nepořádky. Lid poddaný vrchnosti neposlouchal, jedni napadali a zabíjeli a olupovali druhé. Zvláště dlouho trvala pak neúroda na počátku věku příštího v letech 1710—1720. Rok od roku bylo hůře a místo, aby zlo se umenšovalo, ztrácela se naděje na lepší časy úplně. Každoročně konaly se v kostelích pobožnosti, modlitby a procesy na vyprošení úrody, jichž účastníci se musil jak pán, tak sedlák, páni úředníci i řemeslníci a nádenníci, ale vše marně; bídě a nouzi zalíbilo se v Čechách velmi.

Potravy byl již tak citelný nedostatek, že lidé živiti se počínali jako zvíř na polích a v lesích. Konečně i u vrchnosti začalo se chleba nedostávat a lidé pomýšleli, jak a čím by se obilí dalo nahrazovati. Jakýsi dobrý přítel chudiny, přemýšleje, jak odpomoci, přišel na zvláštní prostředek, kterýž také ihned byl v Rosenmüllerových c. k. »Poštovských Novinách« z roku 1720 v čís. 26. ze dne 30. března uveřejněn.

Kdosi totiž přišel na myšlenku, kterak by se mohla ze slámy mlít mouka a z této péci chléb. Recept ten zní takto: »Vezmi pěknou pšeničnou neb žitnou slámu, vyper ji dobře v čerstvé vodě, aby drobet nakřehla, potom ji zase na slunci usuš a co nejdrobnější řezanky z ní nadělej; čím drobnější, tím lepší a více mouky vydá. Řezanku tu dobře suchou dej ve mlejné semlíti a skrze outlý pytlík běžeti. Kameny ale musejí pěkně zostřené neb zkřesané a jeden na druhý ouzce složen býti. Mele se mouka tato jako jiná, mimo to, že je něco žlutší. Když se dva strychy mouky takové s jedním strychem mouky obyčejné dobře smíchá, je dosti dobrý chléb, kdyby se ale jeden strych takové mouky do dvou strychů dobré mouky přidal, může každý takový chléb jísti, aniž by poznal skoro, z jaké mouky jest. Tři strychy řezanky vydají strych mouky, ostatní jsou otruby, které mezi jiné otruby zmíchané, aneb jenom samé pro dobytek se hodí a dobře sytí; ta mouka také žádnému člověku škodna není, a ten, který způsob vymyslel, toho chleba mnoho lidem jísti dal, kteří sobě vinšovali, aby takového chleba do smrti jenom dosti měli.«

»Slaměný« chléb chutnal prý i pánům znamenitě a dlouhá léta ještě, i když úroda a blahobyť se dostavil, vzpomínali oněch časů, kdy s chutí pojídali chleba »slaměného«, dosti se ho ani nasytiti nemohouce.

B. Dolejšek.

Tadra Ferdinand, **Soudní aktá konsistoře pražské.** Část III. Nákladem České Akademie 1896. XVII. a 437 stran, cena 3.50 zl.

Tato část otištěna jest z manualu IX. léta 1392—3 a XII. z roku 1396—8. Co kněz Tingl před třiceti lety počal, teprve nyní bylo provedeno. Tinglovi ovšem nedovolila slova »nákladem vlastním«, aby pokračoval. Avšak dík Akademii i vydavateli, že zachránili, co denně ničí hlodavý zub času. Vždyť dnes nelze již některých zápisů ani zkušenému oku čísti, jež před třemi desítkami let opsala pilná ruka Tinglova. Zápisy roku 1493 posledního z generálního vikariátu sv. Jana Nep., budí ovšem vzpomínky na trudné události ze života předsedy konsistorního soudu. Rozhodoval pře až do 6. března, kdy nově zvolený kladrubský opat Olen ustanovil si prokuratora, kdyby »pro různé překážky« nemohl osobně pro potvrzení se dostavit. Setrval však přece dva dni v Praze a potvrzení dosáhl. Po osmém březnu nalézáme jenom jedinký zápis a pak pomlčku až do 24. března, kdy za nového předsedy přičiněna byla k zápisu poznámka »Jo. P. die XX. diem suum clausit extremum, cuius anima requiescat in pace. Ještě jednou čteme jeho jméno v manualníku XII., když Mikuláš Puchník nadací za duši blahé paměti Jana Pomuka oslavil jeho památku.

V manualníku XII. jsou též dva zápisy české z r. 1396 a 1398. V Řebříkách byl farářem kněz, jenž neuměl česky. Generální vikář hrozil a ukládal mu pod vyloučením z církve, ať se od svátku svatého Petra a Pavla do sv. Jakoba naučí česky modliti Otče náš, Zdravas, Věřím, ohlašovati svátky a modliti se za zemřelé. Jsme zvyklí považovati pronájem beneficií za skvrnu tehdejšího kleru. Není to vždy správné. Vojslav a Ojř na př. pronajali své fary, ale stali se korrektory duchovenstva. Jindy ovšem farář vzdálil se z fary, a byl za to po šesti měsících fary zbaven. Stalo se tak hořickému faráři Jiřímu. — Soudnictví bylo druhdy důkladné a proces nevšedně dlouhý. Dosti nepatrný spor o jakýsi liber viaticus vlekl se po devět stání. Převor a konvent kláštera karmelitů přeli se s převorem a klásterem P. Marie konec mosta o liber viaticus. Zdá se, že žalovali již r. 1391. Dne 12. měsíce ledna bylo stanoveno, ať bratři z Karmelu za osm dní dokáží své majetkové právo na viatik. Beatus possidens byl bratr Jan, profes domu P. Marie konec mosta. Ten koupil knihu od kněze Řehoře z Oseka. Soudce předvolal Řehoře, který vymlouval se na jiného. I nařídil mu, ať tu osobu hned odpoledne v hodinu nešpor předvede. Nestalo se však. Až ke konci ledna sehnali se všichni před soudem; tu vyšlo na jevo, že Jan koupil knihu od kněze Řehoře, tomu dal ji kněz Mirko, aby ji prodal, a Mirko obdržel ji od ševce Jana od sv. Mikuláše Většího v městě Pražském. Švec se asi vymlouval, že knihu dostal od nějakého klerika. Generální vikář-soudce naléhal, ať švec za týden předvede zmíněného klerika, a karmelité ať konečně dokáží, že viatik, který nyní jako corpus delicti spravedlnost přechovávala, jest opravdu jejich majetek. Prvému byla lhůta prodloužena. Když však karmelité dvěma přísedními svědky dokázali své právo, dostal švec Jan rozkaz, ať s Řehořem i Mirkou opět se dostaví. Nepřišli hned; teprve 7. března přiznal se Řehoř, že za knihu, kterou bratru Janovi, Legenda zvanému, jménem jakéhosi kněze Matěje prodal, ob-

držel kopu grošů bez čtyř. Již dříve vyšlo na jevo, že Řehoř Mirkovi dal jenom čtyry a dvacet grošů. Řehoř se vymlouval, že ostatní dal Matějovi. Soudce dospěl k přesvědčení, že švec Jan a kněz Řehoř jsou vinni a usoudil, ať prvý splatí 24 groše, druhý ať v patnácti dnech doplatí anebo předvede dotčeného Matěje. Zdá se, že Řehoř neučinil ani to ani ono. Prvý vinník poctivě zaplatil. Jeho dvaceti čtyřmi groši odškodněn byl br. Jan Legenda a viatik alespoň přirknut bratřím karmelitům.

Tadra Ferd., **Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských.** V Praze, nákl. král. č. společn. nauk 1897. XVI. a 436 str., cena 2.50 zl.

Spis po zásluze poctěný jubilejní cenou. Fabula o Praze jako německém městě, o Čechách jako zemi semknuté národem německým je představou i u vzdělaných Němců zcela obvyklou, tak že sotva chápeme toto skutečnosti zcela odporující smýšlení. Zásluhu o tento německé vědy zcela nedůstojný blud z veliké části ovšem osobiti si mohou němečtí učení i neučení z Cech, kteří nechtějí znáti ani kamene, ani nástroje, ani knihy, ani právní představy, klerá by z Němec — a jenom z Němec — přes hraničné hory a lesy se k nám nebyla dostala.

Spisovatel není tak domýšlivý, že vyvrátí předsudky dávno zakořeněné a pravdivým vyličením styků našich praotců s okolními národy změni náhledy národních odpůrců, spokojuje se tím, že dokázal, jak Čechové z vlastního popudu usilovali o své vzdělání, že nedali se vždycky jenom vésti, ale že byli platným činitelem mezi středověkými národy kulturními. Máme za to, že kniha, psaná z pramenů a spisů dílem již tiskem vydaných, dílem přímo z opisů neb originálů dosud netištěných, jest prostředkem, který lásku k vlasti, řeči a národu v době, kdy kosmopolitismus své síť vrhá, hluboko zakotví a vlasteneckému nadšení dodá potřebné pevnosti a stálosti.

Kromě toho nezadá věda Němců v Čechách svého věhlasu, aby nedbala díla, psaného klidně, bez břitké polemiky. Nesprávnosti, jež snad slídívá vědeckost — česká či německá — vypátrá, nejsou a nebudou příliš na škodu a pohromu záslužného díla.

Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Od pravěku do počátku XIX. stol. Vydává archeologická kommise při České Akademii řízením předsedy Josefa Hlávky. I. Mádl K., **Politický okres Kolínský**, Il. Dr. Matějka Bohum., **Politický okres Lounský.** V Praze 1897, 8°, 116 a 94 str., cena à 1.20 zl.

Archeologická kommise Akademie chce stanoviti, které památky výtvarného umění se u nás zachovaly, zač stojí po stránce umělecké a historické a na tom pevném základě sestrojiti dějiny výtvarných umění. Do soupisu jsou krátce pojaty památky prae-historické, památky umění stavitelského, sochařského a malířského, předměty uměleckého průmyslu a stavby historicky důležité. Skupiny okresů seřazeny budou podle starodávných krajů. Ten jest program práce snad pro celá pokolení pracovníků.

Prvé dva sešity jsou jako vzorem práce a proto snad jí pověření byli mužové nad jiné povolání. Zvláště chválíme bohatost a stručnost údajů. Za některé přednosti druhého sešitu jest děkovati hmotné i vědecké podpoře spolupracovníků. Dílu prospěla by zřetelnější reprodukce obrazů nekreslených, jako některých kalichů a jiných předmětů menších, aby výtvarní umělci při imitaci i novém tvoření s prospěchem jich mohli užiti. Není to výtkou, ježto vydavatelé dílem tak nákladným zajisté až na dno vyčerpali prostředky jim vyměřené.

Povšechný dojem obou sešitů — zde mluví z referenta kněz — lze vyjádřiti slůvky: »Bohemia pia«.

Dr. Podlaha a Šittler Ed., **Album Svatovojtěšské.** V Praze 1897, nákl. vl 52 str. a 50 listů. Cena u nakl. v semináři 12 zl.

Umělecký vkus podává zde slovem i obrazem výbor ze všeho, co vlast i cizina krásného vytvořila na čest a slávu našeho světce.

Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský a patron země České. V Praze 1897. Nákl. kníž. arcib. knihtiskárny, 38 str., cena 15 kr.

Ježek J., **Ze života sv. Vojtěcha.** Pověsti z luhů domácích a cizích. V Praze 1897. Nákl. kat. spolku tiskového. 16°, 53 str., cena 24 kr.

Dr. Doubrava Frant. **Doba císaře Diokletiana.** V Praze 287-III., nákladem vlastním. 8°, 26 str., cena 30 kr.

Spisovatel ukazuje, pokud a jak dá se z vývoje dějin odpovědět na otázky, proč Diokletian pronásledoval křesťany a proč se vzdal trůnu. Mimovolně osvětluje spis jednotlivými termíny a citáty souvislost zřízení církevních a kanonického práva s poměry římskými.

Frà J. Hamršmíd.

Dr. Ed. Albert, professor vysokého učení vídeňského, a Karel Chotovský, děkan žamberský „**Paměti žamberské**“. Ve Vídni. Nákladem vlastním. Str. 420. Cena 1 zl.

Pan dvorní rada prof. Albert podal vzácný dar městu Žamberku tím, že s nebožtíkem děkanem Chotovským pilně zkoumal archiv farní i městský, pátral po spisech a pozůstalých památkách, dotazoval se pamětníků, až vzniklo z této práce pěkné dílo, jehožto titul shora jest naznačen.

Paměti žamberských vyšlo dosud 5 sešitů.

V prvním sešitě jest historický úvod, podání o původu města Žamberka, výpisky ze dvou pamětních knih děkanství žamberského, zpráva o panství městském nad sedláky ve Slavětíně a popsání, jak úřad městský vykonával právo útrpné.

Ve druhém sešitě čteme, jak vedeny byly knihy purkrechtní t. j. pozemkové, dějiny trestních záležitostí menší váhy, listiny ve příčinách soukromých, privileje městské a jak se k sobě chovaly obec a vrchnost.

Třetí sešit pojednává o řemesle a cechu.

Čtvrtý popisuje hospodářství polní a dějiny jednotlivých usedlostí.

V pátém sešitě jest dokončení poslední stati, a dovídáme se dále, jak si počínaly úřady městské, jaké byly daně a jak uspořádáno bylo hospodářství obecní, o komunikaci, vodním opatření, lázních, zdravotnictví a nemocnicích. Celé dílo psáno jest slohem velmi poutavým; všady zachována jest historická dialektologie, a příběhy vylíčeny jsou tak věrně, že čtenář procítiv práci tuto, váží si minulosti předkův a získá odtud mnohý příklad pro život svůj. Zejména dopisy sídelních pánů zajímají srdce věrného Čecha, neboť poznáváme, jak pěknými slovy uměli psáti domácí šlechticové a jak všady na jevo dávali lásku k Bohu a vlasti.

Podrobný obraz o tomto záslužném díle podán bude co nejdříve přednáškou v Historickém kroužku v Praze. *Dr. Frant. Doubrava.*

J. Delaville le Roulx, **Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem (1100—1310)**. Paris, Ernest Leroux, 1897, 4°, 919 stran, cena 100 fr.

Druhý svazek (Sb. 1895 str. 144) vyčerpává zachovalé listiny neb opisy z let 1201—1260 čísl. 1130—2970 a v dodatku obsahuje dvacet šest listin opatství na hoře Tábor, jež r. 1255 inkorporováno bylo řádu sv. Jana.

J. H.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Knihu I. a II. napsal Dr. Antonín Rezek, pokračuje *Josef Svátek*. Kniha čtvrtá. Panování císaře Josefa I. a Karla VI. 438 str. v 8°. Kniha pátá. Panování císařovny Marie Teresie. Část I. 454 str. v 8°. Kniha šestá. Panování císařovny Marie Teresie. Část II. 416 str. 8°. Nakl. I. L. Kober v Praze.

Historické dílo Josefa Svátka není sice nikterak ideálem českých dějin nové doby, nicméně však dlužno vítati je jakožto dobrou instruktivní knihu o době u nás dosud nejméně probádané. Probírajíce se knihou Svátkovou, poznáváme teprve, jak mnoho detailní práce na tomto poli ještě bude potřebí, nežli bude možno přikročiti k správnému a důkladnému poznání i posouzení politických příběhů i kulturních zjevů století XVIII. Práce ta jest stížena obrovitostí archivního materiálu, jenž tím více roste, čím dotyčné období jest nám bližší. Na první pohled poznáváme, že J. Svátek obsáhlých archivních studií nekonal, spokojuje se namnoze prameny již tištěnými, ačkoliv i tu leccos mu ušlo. Velikým nedostatkem jest, že p. autor téměř nikde necituje pramenů, z nichž čerpal. Nicméně musíme jemu býti vděčni za to, co nám podává, vždyť práci jeho usnadněn jest pozdějším pracovníkům povšechný rozhled po domácích dějinách stol. XVIII. měrou znamenitou, a to již velice mnoho znamená. V díle p. Svátkově nenalézáme sice hlubokého a duchauplného pojetí příběhů vypravovaných, nicméně však i prosté líčení tu se nalézající — zejména pohnutých příběhů válečných — upoutá úplně pozornost čtenářovu. Místy zaráží nápadná nesouměrnost vypravování: věci důležité odbytý zkrátka, kdežto u věcí důležitosti

podřízené proud vypravování rozlévá se velmi do široka. To však u spisu, jenž má býti do jisté míry populárním (jsouť »Dějiny Čech a Moravy nové doby« otiskem z »Českomoravské Kroniky«) příliš nevadí.

Nás interessují přirozeně ony stránky spisu Svátkova, jež týkají se poměrů náboženských. A tu dlužno především vyznati, že v té věci p. autor sobě celkem vede dosti nestranně. Projevuje-li se místy jakási animosita vůči řádu jezuitskému, tož zase na jiném místě bere p. autor po příkladu Hanušově přespříliš přísně, ba nespravedlivě posuzovaného P. Koniáše v ochranu (kn. IV. str. 284). Velmi pěkně a zdařile vylíčil autor svatořečení bl. Jana Nepomuckého; stať tato příznivě odlišuje se od způsobu, jímž o věci té tu a tam u nás bývá psáno. Vypravování obsažené ve stati, týkající se katolické reformace a působení misionářů, bude zajisté důkladnějším bádáním archivním v nejjedné příčině na pravou míru uvedeno. Tak na př. tvrzení stále a stále opakované (u Svátka IV. na str. 285), že »řád jezuitský roku 1732 z misionářství v Čechách úplně odstraněn«, neshoduje se s pravdou; působiliť členové řádu toho jako misionáři i v letech pozdějších.

Zajisté hodně přemrštěný jest nepřiznivý posudek vědeckých poměrů na universitě pražské pod správou jezuitů, jež Svátek v díle IV. na str. 64 podává. Právil-li autor, že »studium věd klassických bylo zde úplně vyloučeno«, pohlíží na filologické studium se stanoviska nynějšího a zapomíná, že ze škol jezuitských vycházeli mužové, jichž znalost klassikův římských i řeckých byla překvapující, a to taková, jakou se sotva který oktáván moderní může honositi. Sebe povrchnější nahlédnutí do tehdejších spisů citáty z klassických spisovatelů přeplněných jest výmluvným toho důkazem. Že by kdy »vědy přírodní vynálezecké za ďáblův byly pokládány«, těžko by asi pan autor dokázal. Nebyly, pravda, vědy přírodní pěstovány tehdejší tou měrou, jako nyní, ale to nebylo vinou jezuitů, nýbrž celé tehdejší doby. Nicméně v té míře, v níž vědy přírodní všude jinde v Evropě tehdejší byly pěstovány, pěstovali je jesuité v Praze také.

Dostačí uvést jen jména jezuitů-profesorů pražských: Klein, Kresa, Conradus, Moretus, Boehm, Stansel a mnoho j., mezi jejichž spisy nalézáme pojednání nejen o problémech matematických, nýbrž i fyzikálních a astronomických, jak již z názvů spisů jejich jest patrné, na př. »de natura iridis, de natura soni, de ponderum gravitatione, theses hydrostaticae, de luna a mn. j. Netřeba ostatně poukazovati ke spisům, nyní v zapomenutí upadlým: dostačí pohlédnouti na astronomickou věž v kolleji Klementinské r. 1722 postavenou a připomenouti si tak zv. »mathematické museum« v téže kolleji r. 1724 zřízené. Nezapomeňme, že jesuita to byl, jenž první poukázal k bohatým pokladům palaeontologickým okolí Pražského. »Les premiers travaux,« praví Barrande, »de nature scientifique qui ayent été tentés sur les environs de Prague, sont dus au P. Jésuite Fr. Zeno, professeur de mathématique à l'université de la capitale de la Bohême.«

Že na fakultě bohoslovecké nic jiného se nedělalo, leč že »há-dáno se o tom, v kolik hodin počne poslední soud a jak dlouho trvati bude, zdaž andělé v nebi slaví také svátek Božího Těla, kolik

duší by se vešlo do hořčičného zrna atd.,« jest tvrzení jednostranné. Neupíráme, že byly probírány subtilnosti theologické, jež laikovi zdají se býti neužitečnými, jakož i nezasvěcenci podrobná badání odborná v oboru jiných věd zdají se býti zbytečnými a směšnými, to však rozhodně tvrdíme, že naivních thesů uvedených vůbec probíráno nebylo: jsou to prostě persifláže oněch subtilností, nic více. V letech 1664—1763 napočítali jsme neméně než 73 spisovatelů theologických v Čechách činných, mezi nimi počtem i váhou spisů svých vynikají jesuité-professoři na universitě pražské, jako na př. Větrovský a přemnozí jiní. Ocenění theologické literatury tehdejší bude vyžadovati podrobného studia, i otvírá se tu vděčné pole badatelské, i bylo by si přát, aby se ho brzo někdo ujal. Že na fakultě theologické nebyla hebrejšтина a ostatní jazyky semitské zanedbávány, o tom svědčí spisy jesuity Františka Zeleného (nar. 1721, zemř. 1765): »Institutiones linguae sanctae auditorum suorum commodo utilitatis traditae« (Pragae 1756), »Ordo radicum hebraicarum cum derivatis« (Pragae 1759), »Dissertatio de signis vocalium hebraicis, quae masorethis tribuuntur« (Pragae 1759), Františka Demutha (nar. 1730): »De antiquitate linguae chaldaicae seu Syriacae dissertatio« (Pragae 1763), »Adagia arabica« (Pragae 1764); Františka Haselbauera obrovský foliový slovník »Lexicon hebraico-chaldaicum« (Pragae 1743), rukopisné materialie k syrskému slovníku Jakuba Rohma (nar. 1737), jež chovají se v universitní knihovně pražské a j. — Co se týče odporu, jež dle Svátka kladli jesuité zamýšleným opravám universitních studií, bylo by dobře bývalo, kdyby byl p autor dle zásady »audiatur et altera pars« býval nahlédl do článku P. J. Svobody »Paměti kolleje Klementinské« Časop. kat. duch. 1876, 262 až 263, i byl by zajisté uznal, že měli jesuité k tomu dobrou příčinu, aby v oboru věd theologických vzpírali se onomu zbyrokratisování, jež pan autor na jiném místě (V. 364) dobře pochopuje. Byloť jesuitům r. 1746 přikázáno, aby učili filosofii a theologii podle tištěné knihy, a filosofii aby ze tří zkrátili na dva roky. Jesuité se opřeli a za to jim zapověděno přednášeti »jus naturae«, tím ovšem odpadl jeden ročník filosofie. »Tato okolnost,« dokládá k tomu P. Svoboda, »zasluhuje povšimnutí: Jesuité vykládali právo přirozené podle Tomáše Akvinského, Suarezia, Bellarmina a jiných theologů středověkých. Učili na př., že národové nestojí k svým mocnárům v témž poměru jako otroci k pánovi, nýbrž že jako mocnár má svá práva, kterých ho bez hříchu nikdo zbaviti nemůže, poněvadž řízením Božím jednak ze samé bytnosti a přirozenosti lidské společnosti, jednak z dějepisných událostí plynou: taktéž mají i poddaní svoje práva, kterých se žádný mocnár dotknouti nesmí.« Když zaváděno nové právo kanonické »od přísadků římských očištěné«, setrvali jesuité při starém, až jim r. 1770 dvě these zejména zapověděny byly, jež týkaly se poměru církve ke státu. Než jesuité učili i nadále, jak vždy v katolické církvi se učvalo, začez jim r. 1772 zakázáno vůbec právu kanonickému vyučovati. Znova na jesuity naléháno, aby se v tištěných knihách filosofických a theologických srovnali s rozkazy c. k. vlády, aby zavedli knihy, které vláda předepsala; když pak na to jesuité ve zvláštním memorandu vysvětlovali, proč tak učiniti nemohou, bylo jim dáno v odpověď: neposlechnou-li oni, poslechnou jiní! Vedle theologie

kterou přednášeli jesuité, zavedena jiná theologie »augustino-thomistica«, že pak bohoslovci ji navštěvovati nechtěli, poručeno c. kr. kommissarém, že polovička bohoslovců tam docházeti musí. Za školní knihu zaveden Caspar Jueninus, francouzský jansenista. Jesuitům dáni jsou cizí direktoři studií: na fakultě filosofické Hebenstreit z Streitenfeldu, na theologické Hertsch z Herzensteinu; obadva mužové »osvícení«.¹⁾

Podvratné politické rejdy svobodných zednářů českých Svátek po zásluze odsuzuje. Ale vypsání života a činnosti hraběte Šporka není prosto neúplností a jednostranností. Nechtíce pouštět se ve věci té do podrobností, odkazujeme k obšírnému pojednání svému o Šporkovi v Blahověstu roč. 1891 uveřejněném, kdež zejména o sklonku života jeho neznámé dotud zprávy jsou podány.

Mohli bychom sice vytknouti ještě některé jiné vady dílu páně Svátkovu, chceme však přestat na tom, co jsme byli řekli, opětujícíce poznovu, že přes to vše práce jeho je velice záslužná, a že zůstane vždy užitečným a instruktivním vodítkem pro ty, kdo novějšími dějinami domácími se obírají.

Dr. A. Podlaha.

†
Th. Dr. Klement Borový,

praelat-scholastik metropolitní kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském, veleplodný a zasloužilý spisovatel a dějepisec církevní, řádný člen České Akademie císaře Františka Josefa, mimoř. člen král. česk. společnosti nauk, vrchní redaktor oboru theologického Ottova Slovníku Naučného, redaktor »Časopisu katol. duchovenstva« atd. zesnul v Pánu po dlouhé a trapné nemoci dne 31. srpna. — Mimo několik set delších a kratších statí v Čas. katol. duch. a několik článků v něm. časopisech vědeckých o sobě vydal cenou poctěný spis *Antonín Brus z Mohelnice*; *Čtyry doby v historii české*; *Dějiny arcidiecése Pražské*; *Národní dům český v Římě*; *Martin Medek, arcibiskup*; *Sv. Jan Nepomucký*; *Úřední sloh církevní*; *Patero knih ereckních*; životopisy kard. kníž. *Bedř. ze Schwarzenberga* a kníž. arcib. Frant. hrab. ze *Schönborn-Puchheima*; *Akta konsistoře katolické a utrakvistické*.

Pro své zásluhy vědecké jmenován byl od biskupa Jiřího Strossmayera konsistorním radou. R. 1889 zvolen byl v kurii velkostátní poslancem zemským. Pro polemickou brožurku: »Mnoho-li pravdy skutečné nalézáme v těch výhodách, jichž dle brožurky z Vídně rozeslané prý nám poskytuje nový zákon manželský« (jež vyšla »k odůvodnění zákona manželského z r. 1868«), byl obžalován ze zločinu rušení veřejného pokoje, ale porotou uznán nevinným.

¹⁾ P. Svoboda v Časopise katol. duchovenstva 1876, 262—268.

Kromě činnosti vědecké na poli literárním účastnil se horlivě i veřejného i spolkového života. Byl členem sboru obecních starších král. hlav. města Prahy, předsedou Jednoty katolické, starostou Akademie křesťanské a dědictví sv. Prokopa, místopředsedou Sv.-Václavské záložny, členem výboru spolku historického, ředitelstva jednoty Sv.-Vítské a j. a proslulý řečník v katol.-politické jednotě pro král. České.

Nar. 12. ledna 1838 v Riegersburgu v Dol. Rakousích, trávil mládí v Komorním Hrádku, kde otec jeho byl zahradníkem, gymnasium studoval v Benešově a v Praze a r. 1855 vstoupil do kníž. arcib. semináře. Nemaje zákonitého věku byl teprv jakožto adjunkt fakulty theologické r. 1860 vysvěcen na kněze, načež půl roku byl ceremonářem u kard. Schwarzenberga a pak praefektem kníž. arcib. konviktu. R. 1862 povýšen za doktora theologie. Pobyv na universitách v Německu, habilitoval se r. 1863 za docenta na universitě pražské, kdež r. 1867 stal se mimořádným a r. 1871 řádným professorem církevního práva a fundamentální theologie. R. 1874 stal se radou cirk. soudu, r. 1883 zvolen za kanovníka. Jako děkan fakulty bohoslovecké (1880) získal si nevšedních zásluh o příští universitu českou, háje jí proti výstředním choutkám odpůrcův jakožto jediný zástupce národnosti české.

Čest budiž památce jeho!

OBSAH.

Z rodinné kroniky pánů z Oppersdorfu. Napsal prof. Jos. Vávra	3
Z katol. missii na Moravě a ve Slezsku v době katol. reformace. Z pozůstatosti Jul. Chodníčka upravil Dr. M. Kovář	19
Jak byli kompaktáta v Čechách provedena. Napsal Fr. Jos. Hamršmíd.	63
K dějinám sporu Stanislava Pavlovského z Pavlovic, biskupa olomouckého, se stavy moravskými. Podává prof. Frant. J. Rypáček	69
Václav Šturm a čeští bratři. Podává Václav Roudnický	74
Úřední jednání konsistoře pražské ve příčině jinověrců v Čechách v letech 1730—1747. Podává Dr. Ant. Podlaha	83
Drobné zprávy a posudky:	
Examina podezřelých z kacířství v letech 1732—1734. (A. Flesar-Dr. M. Kovář)	114
Archiv třeboňský. (B. Dolejšek)	123
Slaměný chléb. (B. Dolejšek)	127
Soudní akta konsistoře pražské (Fr. J. Hamršmíd.)	129
Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských (Týž.)	130
Politický okres kolínský a lounský. (Týž.)	130
Album Svatovojtěšské. (Týž.)	131
Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský a patron země České. (Týž.)	131
Ze života sv. Vojtěcha. (Týž.)	131
Doba císaře Diokletiana. (Týž.)	131
Paměti žamberské. (Dr. Fr. Doubrava)	131
Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem (1100 až 1310) (Fr. J. Hamršmíd)	132
Dějiny Čech a Moravy nové doby. (Dr. Ant. Podlaha)	132
† Th. Dr. Kl. Borový.	135